

Latvijas Republikas
Ekonomikas ministrija

ZIŅOJUMS

PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS ATTĪSTĪBU

Rīga, 2012. gada decembris

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija

**ZIŅOJUMS
PAR LATVIJAS TAUTSAIMNIECĪBAS
ATTĪSTĪBU**

**RĪGA
2012. GADA DECEMBRIS**

Ja Jums ir komentāri, jautājumi vai ierosinājumi, lūdzam tos adresēt:

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijai
Brīvības ielā 55, Rīga, LV-1519

Tālrunis 371-67013293
Fakss 371-67280882
E-pasts: macro@em.gov.lv
Interneta vietne: <http://www.em.gov.lv>

Ziņojumu sagatavojuši: O.Barānovs (Ziņojuma apkopošana, 1., 4.1.1.), I.Skribāne (2., 3.1.3., 4.3., 5.2.), E.Gergelevičs (2., 3.1.4.), L.Stelmaka (3.1.1., 3.1.2, 4.1.2., 4.1.3.), J.Salmiņš (3.2.1., 3.2.2., 3.3.), V.Skuja (4.4.), I.Šnidere (4.2.), N.Ozols (5.1., 5.3.), J.Ušpelis (5.4.), Č.Gržibovskis (6.1.), A.Jansons (6.2.1.), D.Klinsone, L.Stauvere (6.2.2.), L.Duntava, D.Ločmele (6.2.3.), K.Soms (6.3.), B.Neimane, R.Šņuka, M.Zjurikova (6.4.), M.Auders, R.Špade, M.Zakutajevs (6.5.), I.Jankava, I.Šīrava (6.6), I.Lore (6.7., 6.8., 6.12.), A.Krūze (6.8., 6.12.), M.Jansons, U.Vanaga (6.9.), L.Neiders, (6.10.), M.Stenders (6.11.1.), G.Zadraks (6.10., 6.11.2.), A.Krūze (6.12.), L.Duntava, G.Zadraks, I.Žunde (6.13.), B.Mistre (6.14.), D.Nesterenko (6.15., 6.16.), D.Freimane (6.17.).

Pamatā skaitliskā informācija un dati, izņemot īpaši norādītos gadījumos, ir saņemti no Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes. Eiropas Savienības dati tiek iņemti no *Eurostat* datu bāzes. Latvijas Bankas un Finanšu un kapitāla tirgus komisijas dati ir izmantoti Latvijas maksājumu bilances, banku un monetāro rādītāju raksturojumā. Valsts kases dati ir izmantoti valsts finanšu rādītāju raksturojumā.

ISSN 1407-4095

© Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, 2012

Pārpācēšanas un citēšanas gadījumā atsauce ir obligāta.

Godātais lasītāji!

Jūsu vērtējumam nododam kārtējo Ekonomikas ministrijas speciālistu sagatavoto *Ziņojumu par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. Pirmais Ziņojums tika izdots 1994. gada septembrī, nākamie kopš 1995. gada – tradicionāli divreiz gadā jūnijā un decembrī. Tāpat kā iepriekšējos Ziņojumos arī šajā tiek vērtēta situācija ekonomikā, kā arī prognozētas ekonomikas attīstības perspektīvas.

Latvijas ekonomika 2012. gadā ir attīstījusies ļoti sekmīgi. Pēc straujas ekonomikas izaugsmes 2011. gadā vēl 2012. gada sākumā Latvijas ekonomikas perspektīvas tika vērtētas ļoti piesardzīgi. Līdz pat gada vidum bija vērojama parādu krīzes saasināšanās eirozonā, pasaules tirdzniecības pieauguma tempu palēnināšanās, bet nenoteiktība par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstu lika vīrklei starptautisko institūciju samazināt globālās ekonomikas izaugsmes prognozes 2012. gadam. Bažas par vājo izaugsmi Eiropas Savienībā diemžēl piepildījās, un ekonomiskā aktivitāte reģionā bija vāja. Tajā pašā laikā Latvijas ekonomika bija salīdzinoši noturīga pret ārējās vides satricinājumiem, un 2012. gadā saglabājās stabila ekonomikas izaugsme.

Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, IKP 2012. gadā ir pieaudzis par 5,2%. Latvijas izaugsmē jau vairākus ceturtķenus pēc kārtas bijusi visstraujākā Eiropas Savienībā. Turklāt būtiski ir atzīmēt, ka esam ne vien auguši, bet arī spējuši īstenot strukturālās izmaiņas ekonomikā un sakārtot valsts finanses ilgtspējīgākā virzienā. Pēdējos gados par ekonomikas dzinējspēku ir kļuvis eksports. Preču un pakalpojumu eksporta apjomī pašlaik ir sasnieguši vēsturiski augstāko līmeni.

Latvijas ekonomikas atveselošanās atzīta arī starptautiski, starptautisko reitingu aģentūrām paaugstinot Latvijas kredītreitingu, kas samazina gan valsts izdevumus ārējā parāda apkalpošanai, gan arī aizņemšanās izmaksas uzņēmējiem.

Diemžēl ekonomiskās situācijas uzlabošanos nav vēl sajutuši visi iedzīvotāji, un ienākumu nevienlīdzības problēmas vīrknē gadījumu kļuvušas pat izteiktākas. Darba iespējas un atalgojums aug lēnāk nekā ekonomika kopumā, bet bezdarba līmenis, lai arī ir samazinājies, tomēr joprojām saglabājas salīdzinoši augsts.

Tomēr Latvijas ekonomika šajā pēckrīzes posmā ir kļuvusi daudz ilgtspējīgāka. Ir dažādojusies mūsu ekonomikas struktūra, eksports kļuvis diversificētāks, un pārdodam savas preces un pakalpojumus vairāk un dažādākos tirgos. Vienlaikus nenoteiktība par globālās ekonomikas attīstības perspektīvām joprojām liek mums piesardzīgi vērtēt Latvijas ekonomikas attīstību 2013. gadā. Nemot vērā sagaidāmo vājo ekonomikas attīstību Eiropas Savienībā, Ekonomikas ministrija

prognozē, ka Latvijas ekonomikas izaugsme 2013. gadā būs nedaudz mērenāka nekā 2012. gadā un IKP pieaugums varētu būt 4% robežās.

Ne tikai statistikas skaitlīs, bet arī reālajā dzīvē Latvijas uzņēmēji ir pierādījuši, ka spēj ražot un eksportēt kvalitatīvus produktus, kas nodrošina sabalansētu Latvijas ekonomikas attīstību. Tomēr, lai uzturētu ekonomikas izaugsmi ilgtermiņā, viens no galvenajiem uzdevumiem un vienlaikus izaicinājumiem būs ražīguma pieaugums. Augstāka produktivitāte gan privātajā, gan valsts sektorā būs priekšnoteikums arī algu kāpumam un attiecīgi sabiedrības kopējai labklājībai. Mūsu mērķis ir ar *Nacionālo industriālo politiku* (NIP) palīdzēt uzņēmējiem attīstīties, ražot augstāku ienesīguma preces un pakalpojumus, radīt jaunas, labāk apmaksātas darbavietas. NIP ir jākļūst par galveno ekonomikas politikas pārnozaru dokumentu, kas aptver daudzu ministriju atbildības jomas un darbus. Tas attiecas arī uz turpmākajiem uzlabojumiem Latvijas uzņēmējdarbības vidē.

Ekonomikas ministrija plāno 2013. gadā apstiprināšanai Ministru kabinetā iesniegt *Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2013.-2020. gadam*, kas ietvers tautsaimniecības attīstības analīzi, izaugsmi ierobežojošo problēmu identifikāciju un nepieciešamo rīcības virzienu noteikšanu. Kopā ar *Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnēm* apstiprināšanai Ministru kabinetā tiks iesniegtas *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2013.-2020. gadam*.

2013. gadā tiek plānots ieviest industriālo telpu pielāgošanas valsts atbalsta programmu, un nākamajā struktūrfondu plānošanas periodā paredzēts atbalsts industriālo pieslēgumu izveidei, lai nodrošinātu koordinētu un uz rezultātiem orientētu industriālo teritoriju attīstību, kas palīdzētu attīstīt uzņēmējdarbību un piesaistīt jaunas gan vietējās, gan ārvalstu investīcijas. Savukārt sadarbībā ar Finanšu ministriju tiks izveidots institucionālais ietvars Attīstības finanšu institūcijai, lai ar dažādu finanšu instrumentu palīdzību sniegtu atbalstu uzņēmumu attīstībai dažādos to biznesa posmos. Tāpat uzņēmējdarbības vides turpmākajiem uzlabojumiem nepieciešams aktivizēt iesaistīto pušu darbu turpmākajām reformām, īpaši attiecībā uz tieslietu sistēmas darbības uzlabošanu un *Būriņiecības likuma* pieņemšanu Saeimā, kas ir izšķiroši svarīgi pasākumi, lai uzlabotu Latvijas uzņēmējdarbības vides konkurētspēju.

Viens no būtiskiem mērķiem šim gadam ir arī valsts kapitāla daļu reformas turpmāka īstenošana. Ekonomikas ministrija savā pārraudzībā esošajās jomās šo reformu jau pakāpeniski īsteno, bet lai visu valsts kapitāla daļu pārvaldību padarītu efektīvāku, caurskatāmāku un atbildīgāku, Saeimā vēl ir jāpieņem *Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu*

pārvaldības likumprojekts, kā arī grozījumi saistītos likumos. Reformas mērķis ir veicināt kvalitatīvu un profesionālu publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldību, ievērojot starptautiski atzītus labas korporatīvās pārvaldības principus, kā arī veicināt publisko personu komercdarbības nosacījumu ievērošanu. Pēc likumu pieņemšanas tiks sākta Valsts kapitāla daļu pārvaldes biroja izveide un pakāpeniska valsts kapitāla daļu nodošana biroja pārvaldībā, ieviešot visos valsts un pašvaldību uzņēmumos labai pārvaldības praksei atbilstošus darbības un uzraudzības principus.

Tāpat plānojam 2013. gada 1. ceturksnī Ministru kabinetā apstiprināt ilgtermiņa enerģētikas politikas dokumentu – *Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurentspejīga ekonomika sabiedribai*. 2013. gadā nemainīgi viena no galvenajām prioritātēm enerģētikā būs reģionālo enerģētikas projektu virzība.

Viena no būtiskākajām Ekonomikas ministrijas prioritātēm ir *Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna* izstrāde un pieņemšana Ministru kabinetā un finansējuma piešķiršana 2014. gada budžetā plāna īstenošanai, lai sāktu pilnvērtīgi īstenot visus tajā ietvertos rīcības virzienus un veidotu daudz aktīvāku dialogu un sadarbību ar Latvijas diasporu ārvalstis, kā arī praktiski un ērti palīdzētu atgriezties Latvijā tiem tautiešiem, kuri pieņēmuši lēmumu un vēlas atgriezties uz dzīvi Latvijā.

Valdības līmenī viens no 2013. gada būtiskākajiem jautājumiem būs ES budžets nākamajam plānošanas periodam no 2014. – 2020. gadam. Aizstāvēt Latvijas intereses Eiropas budžetā – tas būs kopdarbs, kurā jāiesaistās ne vien ministrijām, bet arī nevalstiskā sektora organizācijām. Tāpat valdībai ir kopīgi jāstrādā pie pārnozaru reformām, kuras veikt tā apņēmusies gan valdības deklarācijā, gan valdības rīcības plānā.

Ne mazāk svarīgi, ir nodrošināt Latvijas pievienošanos eirozonai 2014. gada 1. janvārī. Pievienošanās eirozonai palīdzēs nodrošināt ilgtspējīgu Latvijas valsts kopējo attīstību, samazinot dažādās ar valūtas konvertāciju saistītās izmaksas iedzīvotājiem un uzņēmumiem, radot stabilāku uzņēmējdarbības un investīciju vidi Latvijā.

Lai sasniegtu izvirzītos mērķus, turpināsim aktīvu dialogu ar uzņēmējiem un viņus pārstāvošajām nevalstiskajām organizācijām.

Jūsu vērtējumam nodotajā Ziņojumā ir informācija par nozīmīgākajiem ekonomiskajiem un sociālajiem rādītājiem, tautsaimniecības nozaru attīstību un ārējo ekonomisko vidi, valdības ekonomisko politiku izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai, kā arī politikas īstenošanas galvenajiem instrumentiem, tajā skaitā ES fondu izmantošanu.

Ziņojuma nobeigumā sniegtas rekomendācijas valsts ekonomiskās politikas pilnveidošanai. Ne visus Ziņojumā aplūkotos jautājumus ir vērtējis Ministru kabinets, tāpēc daudzi spriedumi par valsts ekonomisko attīstību un priekšlikumi par turpmāko rīcību atspoguļo tikai Ekonomikas ministrijas speciālistu viedokli.

Ceru, ka Ziņojums noderēs ekonomistiem, uzņēmējiem, visiem, kurus interesē Latvijas ekonomikas attīstības gaita, problēmas un perspektīvas, un rosinās valsts institūciju, dažādu organizāciju un interešu grupu pārstāvju un citu interesentu domu apmaiņu.

Pateicos Ziņojuma autoriem par veikumu!
2012. gada decembris

Daniels Pavļuts,
ekonomikas ministrs

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi, mērvienības un nosacītie apzīmējumi	7
1. Ekonomiskais stāvoklis: ūdens kopsavilkums	9
2. Pasaules ekonomikas attīstība	12
3. Izaugsme	16
3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums	16
3.1.1. Attīstības tendences	16
3.1.2. Privātais un valsts patēriņš	17
3.1.3. Investīcijas	19
3.1.4. Eksports un imports	23
3.2. Nozaru ieguldījums	28
3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences	28
3.2.2. Apstrādes rūpniecība	30
3.3. Prognozes	44
4. Makroekonomiskā stabilitāte	47
4.1. Valsts finanses	47
4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds	47
4.1.2. Budžeta ieņēmumi	50
4.1.3. Budžeta izdevumi	53
4.2. Cenas	55
4.2.1. Patēriņa cenas	55
4.2.2. Ražotāju cenas	59
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi	60
4.3. Maksājumu bilance	61
4.3.1. Tekošais konts	61
4.3.2. Finanšu plūsmas	63
4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas	64
4.4. Finanšu un kapitāla tirgi	69
4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss	69
4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība	70
4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti	72
5. Darba tirgus	77
5.1. Nodarbinātība un bezdarbs	77
5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte	79
5.3. Darba tirgus prognozes	81
5.4. Nodarbinātības politika	83

6. Ekonomiskā politika un struktūrpolitikas prioritātes	87
6.1. ES 2020 stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma	87
6.1.1. ES 2020 stratēģija un tās virzība	87
6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma „ES 2020” stratēģijas īstenošanai	90
6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā politikā	92
6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana	92
6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika	97
6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus	102
6.3. Industriālā politika	104
6.4. Enerģētikas politika	107
6.5. Būvniecības un mājokļu politika	113
6.6. Tūrisma politika	116
6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana	118
6.8. Mazie un vidējie komersanti	120
6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas	127
6.10. Informācijas sabiedrība	130
6.11. Konkurences politika un sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	134
6.11.1. Konkurences politika	134
6.11.2. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana	136
6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika	137
6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība	139
6.14. Kvalitātes nodrošināšana	141
6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika	141
6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija	142
6.15. Privatizācija	144
6.16. Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reforma	150
6.17. Tautsaimniecības padome	152
7. Rekomendācijas	154

SAĪSINĀJUMI, MĒRVIENĪBAS UN NOSACĪTIE APZĪMĒJUMI

Saīsinājumi

AS	akciju sabiedrība	KP	Konkurences padome
AES	atomelektrostacija	LATAK	Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs
ASV	Amerikas Savienotās Valstis	LGA	Latvijas Garantiju aģentūra
ĀTI	ārvalstu tiešās investīcijas	LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
BTL	Brīvās tirdzniecības līgums	LVS	Latvijas Standarts
CIF	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz importētājvalsts robežai	MK	Ministru kabinets
CSP	Centrālā statistikas pārvalde	MVK	mazie un vidējie komersanti
CZK	Centrālā zemes komisija	MVU	mazie un vidējie uzņēmēji
DP	darbības programma	NVA	Nodarbinātības valsts aģentūra
ECC	Eiropas Patēriņu informēšanas centrs	NVS	Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
EK	Eiropas Komisija	PCI	patēriņa cenu indekss
ELVGF	Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonds	PJ	petadžouls
ERAF	Eiropas Reģionālais attīstības fonds	PTAC	Patēriņu tiesību aizsardzības centrs
ES	Eiropas Savienība	PTO	Pasaules Tirdzniecības organizācija
ES-15	Eiropas Savienības dalībvalstis pirms 2004. gada 1. maija paplašināšanās	SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
ES-27	Eiropas Savienības dalībvalstis pēc 2007. gada 1. janvāra paplašināšanās	SOLVIT	Eiropas Savienības koordinācijas centru tīkls iekšējā tirgus problēmu risināšanai
ESF	Eiropas Sociālais fonds	SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
FOB	preces cena, kuru veido preces vērtība, ieskaitot transporta un apdrošināšanas izmaksas līdz eksportētājvalsts robežai	TAI	tirdzniecības aizsardzības instrumenti
HES	hidroelektrostacija	TEC	termoelektrocentrāle
IKP	iekšzemes kopprodukts	TSP	Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome
IKT	informācijas un komunikāciju tehnoloģijas	TWh	teravatstunda
KF	Kohēzijas fonds	VID	Valsts ieņēmumu dienests
		ZVFI	Zivsaimniecības vadības finansēšanas instruments

Valstu saīsinājumi

AT	Austrija	IE	Īrija
BE	Belgija	IT	Itālija
BG	Bulgārija	LT	Lietuva
CZ	Čehija	LU	Luksemburga
CY	Kipra	LV	Latvija
DE	Vācija	MT	Malta
DK	Dānija	NL	Nīderlande
EE	Igaunija	PL	Polija
EL	Grieķija	PT	Portugāle
ES	Spānija	RO	Rumānija
EU	Eiropas Savienība	SE	Zviedrija
FI	Somija	SI	Slovēnija
FR	Francija	SK	Slovākija
HU	Ungārija	UK	Lielbritānija

1. EKONOMISKAIS STĀVOKLIS: ĪSS KOPSAVILKUMS

No 2005. gada līdz 2007. gadam apjomīga ārējā kapitāla ieplūde stimulēja būtisku privātā patēriņa un investīciju pieaugumu Latvijā. IKP vidējie gada pieauguma tempi bija 10,3%, kas bija vieni no straujākajiem ES. 2008. gadā un 2009. gadā, globālās finanšu krīzes ietekmē apstājoties ārējā kapitāla ieplūdei, iestājās recesija. Krīzes laikā IKP samazinājās par $\frac{1}{4}$ daļu, ārējais parāds gandrīz dubultojās, nodarbināto skaits samazinājās par 16%, strādājošo reālā darba pamatā nosaka ārējā pieprasījuma un

Kopš 2009. gada beigām ekonomiskā lejupslīde Latvijā ir apturēta, un ir atsākusies izaugsme. Kopš ekonomikas zemākā punkta 2009. gada 3. ceturksnī līdz 2012. gada 3. ceturksnim IKP ir pieaudzis par 14,7%. Ekonomiskās izaugsmes uzlabošanos pamatā nosaka ārējā pieprasījuma un

attiecīgi eksporta pieaugums, kā arī tirgojamo nozaru izaugsme. Ienākumu pieaugums no eksporta savukārt veicina pakāpenisku iekšējā pieprasījuma kāpumu.

Lai arī 2011. gada otrajā pusē pieauga nenoteiktība ārējos tirgos, tomēr Latvijas ekonomikā saglabājās stabili izaugsmes tempi un 2011. gadā kopumā IKP pieauga par 5,5%. Arī 2012. gadā Latvijas tautsaimniecībā bija vērojama stabila izaugsme, lai arī ES kopumā 2012. gadā izaugsme ir vāja. Latvijā 2012. gada trīs ceturksnī IKP bija par 5,6% lielāks nekā 2011. gada atbilstošajā periodā. IKP kāpumu ir noteicis gan eksporta, gan pieprasījuma pieaugums iekšējā tirgū. **Kopumā 2012. gadā, pēc Ekonomikas ministrijas novērtējuma, IKP ir pieaudzis par 5,2 procentiem.**

1.1. tabula

Latvija: ekonomiskās attīstības pamatrādītāji

	2008	2009	2010	2011	2012n	2013p
(pieaugums pret iepriekšējo gadu, procentos)						
Iekšzemes kopprodukts	-3,3	-17,7	-0,9	5,5	5,2	4,0
Privātais patēriņš	-5,8	-22,6	2,4	4,8	5,5	4,1
Valsts patēriņš	1,6	-9,4	-7,9	1,1	-4,1	1,8
Kopējā pamatkapitāla veidošana	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	13,2	2,5
Eksports	2,0	-14,1	11,6	12,7	7,0	4,8
Imports	-10,8	-33,3	11,4	22,7	3,6	5,9
Patēriņa cenas	15,4	3,5	-1,1	4,4	2,3	1,5
(procentos pret iekšzemes kopproduktu, ja nav norādīts citādi)						
Vispārējās valdības sektora bilance	-4,2	-9,7	-8,1	-3,4	-1,2	-1,4
Vispārējās valdības parāds	19,8	36,7	44,5	42,2	44,5	45,8
Eksporta-importa saldo	-13,6	-1,5	-1,4	-4,8	-3,9	-4,3
Nodarbināto skaita izmaiņas (15-74 gadi, % pret iepriekšējo gadu)*	0,5	-12,2	-4,6	2,5	2,7	2,4
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars % no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, 15-74 gadi)*	7,5	16,9	18,7	16,2	14,8	12,2

n – novērtējums, p – prognoze

* – no 2011. gada dati pārrēķināti pēc Tautas skaitīšanas datiem. Pārrēķini par 2008.-2010. gadu būs pieejami 2013. gada otrajā pusē.

Līdz tam, sākot ar 2011. gadu, dati nav saīdzināmi ar iepriekšējiem periodiem

Pēdējos gados par ekonomikas dzinējspēku ir kļuvis eksports. Preču un pakalpojumu eksporta apjomī pašlaik ir sasniegusi vēsturiski augstāko līmeni. 2011. gadā Latvijas preču un pakalpojumu eksports pieauga par 12,7%, bet 2012. gada trīs ceturksnī, neskatoties uz saspringto ekonomisko situāciju ES, eksporta apjomī pieauga par 7,3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

Eksporta turpmākās attīstības iespējas ietekmēs netikai ārējā pieprasījuma izmaiņas, bet arī Latvijas ražotāju konkurētspēja. Jāņem vērā, ka līdz šim Latvijas konkurētspējas uzlabošanos pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšana, bet turpmāk izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

Pozitīvas tendences vērojamas arī iekšējā tirgū.

Nodarbinātības palielinājums un pakāpenisks darba samaksas kāpums sekmē privātā patēriņa palielinājumu. 2011. gadā privātais patēriņš par 4,8% pārsniedza 2010. gada līmeni, bet 2012. gada trīs ceturkšņos tas bija par 5,7% lielāks nekā attiecīgajā periodā pirms gada. Tomēr kopumā privātais patēriņš gandrīz par 20% atpaliek no 2008. gada 1. ceturkšņa līmeņa, kad aizsākās tā samazinājums. Privātā patēriņa straujāku atjaunošanos ierobežo joprojām augstais bezdarba līmenis un liels mājsaimniecību parādu slogans.

Saistībā ar ES struktūrfondu apguvi, tajā skaitā valsts ieguldījumiem infrastruktūrā un uzņēmumu investīcijām ražošanas iekārtās, strauji aug investīcijas. 2011. gadā investīcijas pieauga par 27,9%. Savukārt 2012. gada trīs ceturkšņos investīcijas pieauga par 16,2%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Investīciju apjomu palielināšanos lielā mērā ietekmēja ieguldījumi tādās nozarēs kā enerģētika, kokapstrāde, metālizstrādājumu ražošana. Zems banku kreditēšanas līmenis joprojām ir viens no investīcijas ierobežojošiem faktoriem. Neraugoties uz būtisko pieaugumu, investīcijas joprojām ir salīdzinoši zemā līmenī.

Jāatzīmē, ka pēc būtiskas ienākošo ārvalstu tiešo investīciju plūsmu samazināšanās 2008. un 2009. gadā, kopš 2010. gada atsākās to pieaugums. 2012. gadā piesaistīto ĀTI apjoms bija nedaudz mazāks nekā pirms gada, ko lielā mērā noteica ĀTI plūsmu samazinājums gada 2. ceturksnī. Tomēr 3. ceturksnī ĀTI plūsmas jau bija gandrīz 3 reizes lielāks nekā iepriekšējā ceturksnī. Uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā 2012. gada septembra beigās veidoja 6838,6 milj. latu. Salīdzinot ar 2011. gada beigām, uzkrātās ĀTI pieauga par 4%, tai skaitā apstrādes rūpniecībā – par 4,5%. Nozaru struktūrā lielāks uzkrāto ĀTI īpatsvars ir ieguldījumiem pakalpojumu nozarēs.

Gan starppatēriņa preču pieprasījuma pieaugums apstrādes rūpniecībā, gan **situācijas uzlabošanās iekšējā tirgū veicina importa pieaugumu**. 2011. gadā preču importa pieauguma tempi apsteidza eksporta pieaugumu, un eksporta-importa negatīvais saldo pieauga līdz 4,8% no IKP. Savukārt 2012. gada trīs ceturkšņos preču un pakalpojumu importa apjomi par 3,9% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni. Tā kā importa kāpums bija lēnāks nekā eksporta apjomu pieaugums – ārējās tirdzniecības deficitis saruka līdz 4,1% no IKP. Lai arī pēdējos gados importa apjomi ir auguši salīdzinoši strauji, tie joprojām krietni atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.

Saglabājoties pozitīvām tendencēm eksportā, turpina augt apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi. 2011. gadā nozares ražošanas apjomi bija par 11,7% lielāki nekā pirms gada, bet 2012. gada trīs ceturkšņos tie pieauga par 10,5% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Ražošanas apjomi

palielinās gandrīz visās apstrādes rūpniecības nozarēs, īpaši kokapstrādē, metālapstrādē, elektronisko ierīču, mašīnu un iekārtu ražošanā. Kopumā apstrādes rūpniecības nozare 2012. gadā nodrošināja caurmērā ¼ daļu no kopējās ekonomikas izaugsmes.

Ārējās tirdzniecības aktivitāšu pieaugums ir veicinājis arī transporta nozares izaugsmi par 8,1% 2011. gada laikā un par 4,9% 2012. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.

Ienākumu pieaugums no eksporta pozitīvi ietekmē arī nozares, kas pamatā darbojas iekšējā tirgū. Tirdzniecības nozarē sniegtu pakalpojumu apjoms 2011. gadā pieauga par 9,6%, bet 2012. gada trīs ceturkšņos – par 9,8%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Pēc apjomīgas lejupslides krīzes laikā 2011. gadā izaugsme atsākās būvniecības nozarē, kas gada laikā pieauga par 11,9%. 2012. gada trīs ceturkšņos būvniecības nozare turpināja strauji pieaugt (par 16,3%, salīdzinot ar 2011. gada trīs ceturkšņiem). Taču jāņem vērā, ka krīzes laikā nozare piedzīvoja dziļu lejupslīdi.

Pēc krīzes izraisītās deflācijas, kad 12 mēnešu patēriņa cenu inflācija 2010. gada februārī pazeminājās līdz -4,2%, cenas atkal sāka pieaugt. 2011. gadā 12 mēnešu patēriņa cenas pieauga par 4%, 2012. gadā – tikai par 1,6%, un tās pieaugumu galvenokārt noteica administratīvi regulējamo cenu palielinājums, pārtikas cenu un transporta izdevumu kāpums. Liela ietekme bija degvielas cenu dinamikai pasaulei. Nemot vērā salīdzinoši straujo cenu pieaugumu 2011. gadā, **vidējais cenu līmenis 2012. gadā bija par 2,3% augstāks nekā iepriekšējā gadā.**

Ekonomikas ministrija prognozē, ka arī **2013. gadā sagaidāms mērens cenu pieaugums** (vidēji gada laikā – par 1,5%). Vienlaikus saglabāsies liela nenoteiktība saistībā ar pārtikas un degvielas cenām pasaulei.

Pēc finanšu tirgus satricinājuma 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā **Latvijas monetārie rādītāji pakāpeniski stabilizējas**. 2012. gada 3. ceturkšņa beigās, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, banku piesaistīto noguldījumu atlīkums pieauga par 6,1%. To noteica nerezidentu noguldījumu atlīkuma ievērojams pieaugums, savukārt rezidentu noguldījumu atlīkums samazinājās (galvenokārt centrālo un vietējo valdību noguldījumu samazinājuma dēļ).

Kopš 2009. gada beigām **procentu likmes ir stabilizējūs**. Latos izsniegto īstermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme 2012. gada 3. ceturksnī bija 5,2%, savukārt ilgtermiņa kredītu vidējā svērtā procentu likme bija 9,7%, kas ir vienas no zemākajām procentu likmēm pēdējo gadu laikā. Eiro izsniegto īstermiņa un ilgtermiņa kredītu vidējās svērtās procentu likmes bija attiecīgi 3,6% un 7,3%, kas ir zemākas nekā latos izsniegto kredītu procentu likmes.

2012. gada trīs ceturkšņos rezidentiem kopumā no jauna izsniegti kredīti 768,5 milj. latu apmērā. Salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, rezidentiem no jauna izsniegtu kredītu apjoms pieauga par 11,4%. Uzņēmējdarbībā apjoma ziņā visvairāk kredītu izsniegti finanšu un apdrošināšanas darbībās un elektroenerģijas, gāzes un siltumapgādes nozarēs.

Kredītportfelā kvalitāte turpina uzlaboties, un 2012. gada 3. ceturksnī ar maksājuma kavējumu bija 19,8% kredītu. Salīdzinot ar 2011. gada 3. ceturksni, to apjoms ir sarucis par 1/3 daļu. Tāpat šajā laika periodā ir samazinājušies (par 41%) kredīti rezidentiem ar maksājumu kavējumu virs 180 dienām.

Lai arī no jauna izsniegtu kredītu apjomi pakāpeniski pieaug, tomēr kopējie kredītu atlikumi sarūk. No jauna izsniegtu kredītu apjoms ir pārāk mazs, lai kompensētu esošā kredītportfelā atmaksas un pakāpeniski augošo norakstīto kredītu apjomu. Kopumā 2012. gada 3. ceturksnā beigās tie bija par 11,1% mazāki nekā pirms gada. To pamatā nosaka hipotekāro kredītu atlikumu samazinājums (gada laikā par 14,3%).

Ekonomiskās situācijas paslītināšanās 2008. gadā un 2009. gadā būtiski paslītināja valsts fiskālo stāvokli. Lai nepieļautu, ka situācija finanšu sektorā klūst nekontrolējama, kopš 2008. gada Latvijā ir veikta budžeta konsolidācija 2,3 miljardu latu apmērā ar fiskālo ietekmi 17% apmērā no IKP. Valdības īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu rezultātā budžeta deficitis 2010. gadā un 2011. gadā samazinājās attiecīgi līdz 8,1% un 3,4% no IKP. Provizoriskie dati liecina, ka **budžeta deficitis 2012. gadā ir bijis 1,2% apmērā no IKP**, un tas rada priekšnoteikumus ES ierosinātās pārmērīgās budžeta deficitā novēršanas procedūras pārtraukšanai, kā arī nodrošina budžeta deficitā Māstrihtas kritērija izpildi, tādējādi liecot būtisku pamatu Latvijas iespējām 2014. gada 1. janvārī ieviest eiro.

Lai arī turpmāk stiprinātu fiskālo disciplīnu un izvairītos no pārmērīga budžeta deficitā un valsts parāda veidošanās, Saeima 2012. gada maijā ratificēja Eiropas Savienības fiskālās disciplīnas līgumu. Saeimā ir pieņemts *Fiskālās disciplīnas likums (FDL)*, kurā ir noteikti saistoši fiskālie nosacījumi gan gadskārtējam valsts budžetam, gan vidēja termiņa budžetam. Lai šīs sistēmiski jaunās pieejas fiskālās politikas veidošanā un disciplīnas ievērošanā būtu ilglaičīgas, tai netiekot regulāri mainītai vai pat atceltais, ir sagatavoti arī grozījumi *Satversmē*, kurus turpina skatīt Saeimas komisijās.

Saeimā **2013. gada valsts budžets tika pieņemts ar deficitu 1,4% apmērā no IKP**. Tieka plānots, ka 2014. gadā vispārējās valdības deficitis nepārsniegs 0,8% no IKP un 2015. gadā – 0,3% no IKP.

Ekonomiskās lejupslīdes laikā no 2008. gada līdz 2010. gadam stāvoklis darba tirgū ievērojami paslītinājās. **Kopš 2010. gada sākuma, pakāpeniski atjaunojoties ekonomiskajām aktivitātēm, situācija darba tirgū uzlabojas** – palielinās nodarbinātība, pakāpeniski samazinās bezdarbs un pieaug brīvo darba vietu skaits.

2012. gada 3. ceturksnī nodarbināto skaits sasniedza 905 tūkst., kas ir par 3,4% jeb 30 tūkst. vairāk nekā 2011. gada 3. ceturksnī. Bezdarba līmenis 2012. gada 3. ceturksnī bija 13,5%, kas ir par 1,5 procentpunktiem mazāk nekā pirms gada.

Reģistrētā bezdarba līmenis 2012. gada decembra beigās sasniedza zemāko līmeni kopš 2009. gada aprīļa un bija 10,5% – bija reģistrēti 104 tūkst. bezdarbnieku, kas ir par 26,5 tūkst. mazāk nekā 2011. gada decembrī. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājas Latgales reģionā (21,1%), bet zemākais – Rīgā (6,8%). 2012. gada decembra beigās 44,2% no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita bija ilgstošie bezdarbnieki (bez darba ilgāk par gadu).

Kopumā 2012. gadā nodarbināto skaits, pēc Ekonomikas ministrijas novērtējuma, ir pieaudzis par 2,7%, un gada vidējais bezdarba līmenis samazinājies līdz 14,8%. Paredzams, ka situācija darba tirgū turpinās uzlaboties arī turpmāk, tomēr galvenie riski saistīti ar globālās ekonomikas attīstības tendencēm, kas var ietekmēt situāciju darba tirgū Latvijā.

Latvijas tautsaimniecības turpmākā attīstība joprojām būs cieši saistīta ar eksporta iespējām, tāpēc **lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību**.

Nemot vērā sagaidāmo vājo ekonomikas attīstību ES, **Ekonomikas ministrija prognozē, ka Latvijas ekonomikas izaugsme 2013. gadā būs nedaudz mērenāka nekā 2012. gadā un IKP pieaugums varētu būt 4% robežās**.

Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā lielā mērā būs atkarīga no diviem faktoriem. Pirmkārt, kādus risinājumus izejai no pašreizējā saspilējuma finanšu sektorā spēs pieņemt eirozonas valstis, lai spētu izvairīties no iespējamas ekonomikas stagnācijas. Otrkārt, cik efektīva būs Latvijas valdības īstenotā struktūrpolicyka ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai ierobežotos finansējuma, t.sk. valsts budžeta, pieejamības apstākļos.

Straujākas izaugsmes scenārijā **vidēja termiņa periodā Latvijas izaugsmes tempi varētu sasniegt stabili 5% pieaugumu gadā**. Savukārt lēnākas izaugsmes scenārijā, saglabājoties vājai izaugsmei Eiropā un nespējot uzlabot tirgojamo nozaru konkurētspēju, Latvijas ekonomikas atgūšanās no krīzes radītajām sekām būtu daudz lēnāka.

2. PASAULES EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA¹

Lai arī globālās ekonomikas atveselošanās turpinās, tā joprojām ir lēna. Attīstītajās valstīs izaugsme pašlaik ir pārāk zemā līmenī, lai būtiski samazinātu augsto bezdarbu, arī lielākajās attīstības valstīs augstie izaugsmes tempi nedaudz sartūk.

Galvenie izaugsmi ierobežojošie faktori attīstītās valstīs ir fiskālā konsolidācija un joprojām vājas finanšu sistēmas. Fiskālā konsolidācija ierobežo pieprasījumu, kas var negatīvi ietekmēt tālāko ekonomiku izaugsmi. Joprojām pastāv arī ierobežojoši finanšu līdzekļu aizņemšanās nosacījumi.

2.1. tabula

Iekšzemes kopprodukta pieaugums (procentos pret iepriekšējo gadu)

	2010	2011	2012p	2013p
Pasaule tai skaitā:	5,1	3,8	3,3	3,6
ASV	2,4	1,8	2,2	2,1
Japāna	4,5	-0,8	2,2	1,2
ES tai skaitā:	2,1	1,6	-0,2	0,5
Eirozonas valstis	2,0	1,4	-0,4	0,2
NVS	4,8	4,9	4,0	4,1
Ķīna	10,4	9,2	7,8	8,2

Avots: *The World Economic Outlook October 2012, International Monetary Fund*; p – prognoze.

Vājā izaugsme un nenoteiktība attīstīto valstu ekonomikās ierobežo globālo tirdzniecību, kas savukārt ietekmē tādu attīstības valstu kā Ķīna, Indija u.c. izaugsmi.

Pēc Starptautiskā valūtas fonda ekspertu novērtējuma, 2012. gadā globālā izaugsme bija 3,3%, kas bija lēnāka nekā 2010. gadā un 2011. gadā. Arī 2013. gada pirmajā pusē vairumā reģionu tiek prognozēta vāja ekonomikas attīstība, tomēr kopumā 2013. gadā pasaules IKP var par 3,6% pārsniegt 2012. gada līmeni.

Attīstīto valstu vidū salīdzinoši stabilākā ekonomikas izaugsme ir vērojama ASV, kur jau 2011. gada otrajā pusē ekonomika sasniedza pirmskrīzes līmeni. Tomēr, salīdzinot ar pirmskrīzes līmeni, izaugsme joprojām ir gausa. 2012. gadā situācija darba tirgū uzlabojās, tomēr 2012. gadā atlabašana bija

mērenāka. Arī nenoteiktība ārējā vidē nelabvēlīgi ietekmēja ASV ekonomikas izaugsmi 2012. gadā.

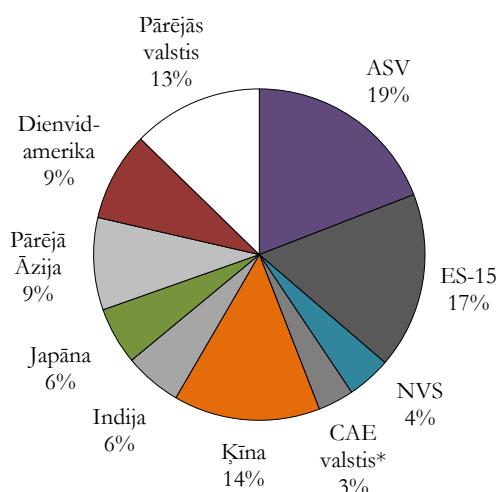
ASV izaugsme tuvākajā laika posmā tiek vērtēta kā neskaidra, pastāvot gan ārējiem, gan iekšējiem riskiem. Lielākais ārējais risks ir ieilguši eiro zonas krīze, kas var kavēt ASV eksporta pieaugumu. Galvenais iekšējais risks ir saistīts ar plānotajiem fiskālās konsolidācijas pasākumiem.

2.1. attēls

Pasaules IKP sadalījums pa valstju

grupām 2011. gadā

(struktūra, IKP pēc pirktpējas paritātes vienībām)

Avots: *The World Economic Outlook October 2012, International Monetary Fund*.

* Centrāl- un Austrumeiropas valstis – Albānija, Bosnija un Hercegovina, Bulgārija, Horvātija, Čehija, Igaunija, Ungārija, Latvija, Lietuva, Maķedonija, Malta, Polija, Rumānija, Serbija, Melnkalne, Slovākija, Slovēnija, Turcija

Izaugsme ASV gan 2012. gadā, gan 2013. gadā tiek prognozēta nedaudz virs 2%. Straujāku ekonomikas izaugsmi ierobežos lielas mājsaimniecību parādsaišības, vājie konfidences rādītāji, saspringti finanšu nosacījumi un nepieciešamība īstenot fiskālo konsolidāciju. 2013. gadā un turpmākajā periodā pozitīvu ieguldījumu ASV ekonomikas izaugsmē varētu dot mājokļu tirgus atveselošanās, kā arī uzlabojumi darba tirgū, kas varētu veicināt patēriņtāju konfidences uzlabošanu.

¹ Nodalas sagatavošanā ir izmantoti izdevumi: *International Monetary Fund- World Economic Outlook, October 2012; European Commission- European Economic Forecast, Autumn 2012; European Central Bank- Monthly Bulletin, December 2012*.

2012. gadā izaugsme samazinājās **Āzijas** reģiona valstīs. Vājāks ārējais pieprasījums negatīvi ietekmēja reģiona eksporta dinamiku. Tajā pašā laikā vājākos eksporta rādītājus daļēji kompensēja pieaugošs iekšzemes pieprasījums. Mazinoties cenām un mājokļu tirgus aktivitātēm, 2012. gadā tika daļēji atceltas ierobežojošās monetārās un kredītu politikas. Tomēr tas nedeva gaidīto rezultātu izaugsmes stimulēšanā. **Ķīnas** ekonomikas izaugsmes mazināšanās ir ietekmējusi attīstību pārējā **Āzijā**.

2.2. tabula

**Galvenie makroekonomiskie rādītāji
Āzijas reģionā
(procēntos)**

	2011	2012p	2013p
IKP pieaugums, t.sk.:	5,8	5,4	5,8
Ķīna	9,2	7,8	8,2
Indija	6,8	4,9	6,0
Japāna	-0,8	2,2	1,2
Patēriņa cenas, t.sk.:	5,0	3,9	3,8
Ķīna	5,4	3,0	3,0
Indija	8,9	10,2	9,6
Japāna	-0,3	0,0	-0,2
Tekošā konta saldo (% no IKP), t.sk.:	1,9	1,2	1,3
Ķīna	2,8	2,3	2,5
Indija	-3,4	-3,8	-3,3
Japāna	2,0	1,6	2,3

Avots: *The World Economic Outlook October 2012*,
International Monetary Fund;
p – prognoze.

Tuvākajā un vidējā termiņā **Āzijas** reģiona valstu ekonomiku izaugsme būs mērenāka nekā iepriekšējā dekādē. Tā iemesls ir sagaidāmais vājāks ārējais pieprasījums, kas īpaši ietekmēs lielākās reģiona eksportētājvalstis.

Kopumā **Āzijas** reģionā gan 2012. gadā, gan arī 2013. gadā izaugsme tiek prognozēta nedaudz zem 4%. Šajā laikā posmā izaugsme **Ķīnā** būs 8-9% apmērā, savukārt **Indijā** 5-6%. **Japānas** ekonomikas izaugsme 2012. gadā prognozēta aptuveni 2% līmenī un to galvenokārt noteica aktivitātes būvniecības sektorā, kā arī rūpniecības izaugsme. Savukārt 2013. gadā **Japānas** ekonomikas izaugsme būs mērenāka – aptuveni 1% līmenī.

Kopš 2011. gada otrās putas gan kopumā **Eiropas Savienībā**, jo īpaši eirozonā, izaugsme ir vāja. Pašreizējos apstākļos vairākas dalībvalstis, jo īpaši eirozonā, sastopas ar strukturālām problēmām, kas saistītas ar iekšējo un ārējo nelīdzvarotību, kā arī ar izaugsmi ierobežojošiem faktoriem, kas saistīti ar nesenos finanšu krīzi un globālās izaugsmes tempu samazināšanos.

Sagaidāms, ka pakāpeniska globālās ekonomikas atlabšana un konfidences uzlabošanās 2013.gadā ļaus ES un eirozonas ekonomikām attīstīties nedaudz straujāk.

Īstenotās strukturālās reformas un ekonomikas sabalansēšanas pasākumi pozitīvu efektu dos pakāpeniski. Ilgtermiņā ES ekonomikas izaugsme būs atkarīga no konkurētspējas un produktivitātes pieauguma.

Pretēji iepriekš prognozētajam 2012. gadā kopumā IKP ES-27 valstīs (t.sk. eirozonas valstīs) saruka. 2013. gada sākumā izaugsme pakāpeniski varētu atjaunoties. Kā svarīgs priekšnoteikums izaugsmei būs uzņēmēju un patēriņa konfidences uzlabošanās un to pozitīvā ietekme uz patēriņu un investīcijām. Tomēr galvenais izaugsmes dzinulis 2013. gadā būs eksports.

Pateicoties spēcīgam eksportam, izaugsme **Lietuvā** un **Igaunijā** 2011. gadā bija ievērojami virs ES vidējā līmena, tomēr 2012. gada sākumā šie tempi saruka.

Salīdzinot ar 2011. gadu, 2012. gada sākumā Lietuvas ekonomiku negatīvi ietekmēja nelabvēlīgi ārējie apstākļi, kā arī iekšzemes pieprasījuma tempu samazināšanās. Darba tirgus atveselošanās un parāda apkalpošanas izmaksu samazināšanās pozitīvi ietekmēja privāto patēriņu 2012. gada sākumā. Izaugsmi ierobežoja vāja uzņēmēju konfidence, kas ietekmēja investīciju tempu mazināšanos. Savukārt ārējo tirdzniecību negatīvi ietekmēja vāja ārējā vide, kā arī naftas pārstrādes rūpniecības pagaidu slēgšana.

2013. gadā izaugsmi lielā mērā noteiks iekšzemes pieprasījums. Vāja ārējā vide un pēcvēlēšanu politiskā nenoteiktība var nedaudz piebremzēt investīciju tempus gada sākumā. Gada otrajā pusē eirozonas ekonomikas uzlabošanās varētu pozitīvi ietekmēt izaugsmi caur ārējo tirdzniecību. Kopumā 2013. gadā izaugsme Lietuvā tiek prognozēta nedaudz virs 3%, kas ir nedaudz vairāk nekā 2012. gadā.

Igaunijas izaugsmes virzītājs 2012. gadā bija stabils iekšzemes pieprasījums un situācijas uzlabošanās darba tirgū. Igaunijas eksportu, no vienas pusēs, ietekmēja vājāka izaugsme Ziemeļvalstīs, kas ir tās lielākie tirdzniecības partneri. No otras pusēs, pozitīvi eksportu ietekmēja tirdzniecības pieaugums uz Krieviju, saistībā ar tās iestāšanos PTO. Izaugsmi

veicinā arī uzņēmēju konfidence, kas stabili pārsniedza ES vidējo līmeni.

2013. gadā Igaunijas izaugsme tāpat kā Lietuvā būs nedaudz vīrs 3% līmena, un galvenokārt to balstīs stabilais iekšzemes pieprasījums, kā arī partnervalstu ekonomiku atveselošanās.

2.3. tabula

ES dalībvalstu galvenie makroekonomiskie rādītāji (procēntos)

	IKP pieaugums			Patēriņa cenas			Bezdarbs		
	2011	2012p	2013p	2011	2012p	2013p	2011	2012p	2013p
Austrija	2,7	0,8	0,9	3,6	2,4	1,8	4,2	4,5	4,7
Belgija	1,8	-0,2	0,7	3,5	2,6	1,8	7,2	7,5	7,7
Dānija	0,8	0,6	1,6	2,7	2,4	2,0	7,6	7,7	7,7
Somija	2,7	0,1	0,8	3,3	3,0	2,5	7,8	7,9	8,1
Francija	1,7	0,2	0,4	2,3	2,3	0,7	9,6	10,2	10,7
Vācija	3,0	0,8	0,8	2,5	2,1	1,9	5,9	5,5	5,6
Grieķija	-7,1	-6,0	-4,2	3,1	1,1	-0,8	17,7	23,6	24,0
Īrija	1,4	0,4	1,1	1,2	2,0	1,3	14,4	14,8	14,7
Itālija	0,4	-2,3	-0,5	2,9	3,3	2,0	8,4	10,6	11,5
Luksemburga	1,7	0,4	0,7	3,7	2,9	1,9	4,8	5,4	6,4
Nīderlande	1,0	-0,3	0,3	2,5	2,8	2,4	4,4	5,4	6,1
Portugāle	-1,7	-3,0	-1,0	3,6	2,9	0,9	12,9	15,5	16,4
Spānija	0,4	-1,4	-1,4	3,1	2,5	2,1	21,7	25,1	26,6
Zviedrija	3,9	1,1	1,9	1,4	1,0	1,3	7,5	7,5	7,4
Lielbritānija	0,9	-0,3	0,9	4,5	2,7	2,1	8,0	7,9	8,0
Bulgārija	1,7	0,8	1,4	3,4	2,5	2,6	11,3	12,7	12,7
Kipra	0,5	-2,3	-1,7	3,5	3,2	1,5	7,9	12,1	13,1
Čehija	1,9	-1,3	0,8	2,1	3,6	1,1	6,7	7,0	7,3
Igaunija	8,3	2,5	3,1	5,1	4,3	4,1	12,5	10,5	9,8
Ungārija	1,6	-1,2	0,3	3,9	5,6	5,3	10,9	10,8	10,8
Latvija	5,5	4,3	3,6	4,2	2,4	2,1	16,2	15,2	14,3
Lietuva	5,9	2,9	3,1	4,1	3,4	3,1	15,4	13,5	12,4
Malta	1,9	1,0	1,6	2,5	2,9	2,2	6,5	6,3	6,3
Polija	4,3	2,4	1,8	3,9	3,8	2,6	9,7	10,1	10,5
Rumānija	2,5	0,8	2,2	5,8	3,5	4,9	7,4	7,4	7,3
Slovākija	3,2	2,6	2,0	4,1	3,7	1,9	13,6	13,5	13,5
Slovēnija	0,6	-2,3	-1,6	2,1	2,8	2,2	8,2	8,5	9,3

Avots: European Commission- European Economic Forecast, Autumn 2012;

p – prognoze.

Izaugsme **NVS valstīs** 2012. gada sākumā saglabājās stabila. To veicināja augstās galveno eksporta preču cenas, laba lauksaimniecības raža 2011. gadā, kā arī spēcīgas finanšu plūsmas. Tomēr eirozonas valstu finanšu krīze nelabvēlīgi ietekmēja arī

NVS reģiona trīs lielāko valstu – Kazahstānas, Krievijas un Ukrainas finanšu sektorus. Investīciju tempi ir nedaudz samazinājušies. Vienlaikus izaugsmi reģionā uztur kreditu apjomu pieaugums Krievijā un citās lielākās energoresursu eksportētājvalstīs.

2.4. tabula

**Galvenie makroekonomiskie rādītāji
NVS valstu grupā
(procēntos)**

	2011	2012p	2013p
IKP pieaugums, t.sk.:	4,9	4,0	4,1
Krievija	4,3	3,7	3,8
Ukraina	5,2	3,0	3,5
Kazahstāna	7,5	5,5	5,7
Patēriņa cenas, t.sk.:	10,1	6,8	7,7
Krievija	8,4	5,1	6,6
Ukraina	8,0	2,0	7,4
Kazahstāna	8,3	5,0	6,6
Tekošā konta saldo (% no IKP), t.sk.:	4,6	4,2	2,9
Krievija	5,3	5,2	3,8
Ukraina	-5,5	-5,6	-6,6
Kazahstāna	7,6	6,2	4,5

Avots: *The World Economic Outlook October 2012,*

International Monetary Fund;

p – prognoze.

Kā risks turpmākajai reģiona attīstībai tiek minēts eksporta preču cenu kritums, kas nelabvēlīgi ietekmētu lielākās eksportētājvalstis. Tāpat izaugsme reģionā būs atkarīga no ārējā pieprasījuma saistībā ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos eirozonas valstīs.

Izaugsme NVS valstu grupā 2012.-2013. gadā būs aptuveni 4% līmenī, tai skaitā Krievijā nedaudz zem 4%. Galvenais izaugsmes dzinējs būs iekšzemes pieprasījums, ko balstīs ekspansīva fiskālā politika un kreditēšanas pieaugums. Savukārt Ukrainā globālās finanšu krīzes un vāja ārējā pieprasījuma dēļ izaugsme būs ievērojami zemāka nekā 2011. gadā.

Uzlabojoties situācijai eirozonā, turpmākajā periodā arī NVS valstu grupas izaugsmes tempi palielināsies.

3. IZAUGSME

3.1. Iekšzemes kopprodukta dinamika un kopējais pieprasījums

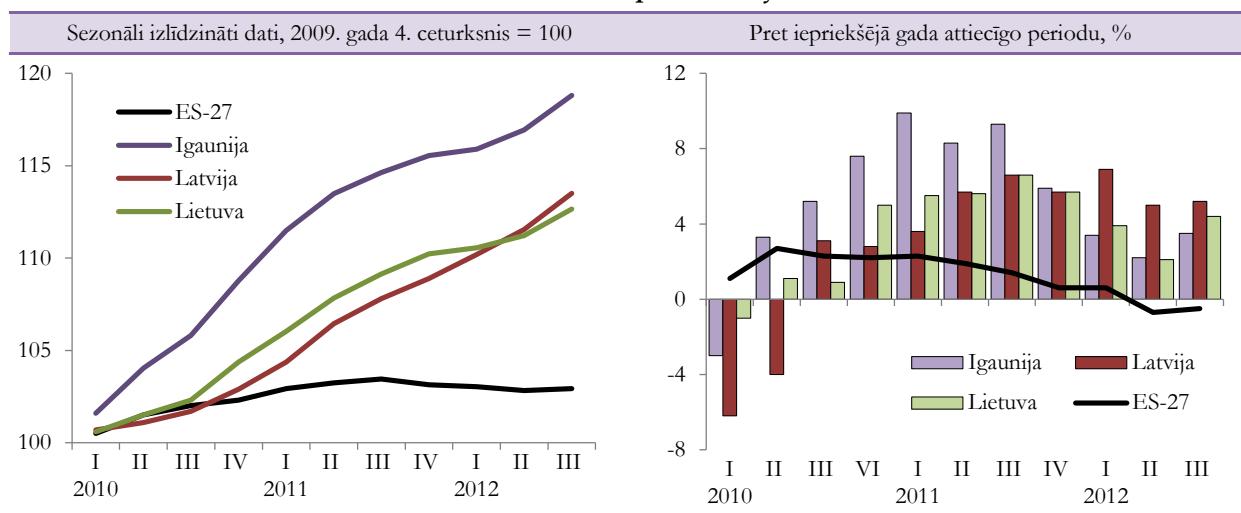
3.1.1. Attīstības tendences

Pasaules finanšu krīze ļoti smagi ietekmēja Latvijas tautsaimniecību. Iekšzemes kopprodukts krīzes laikā

samazinājās par aptuveni 25%. Kopš 2009. gada nogales Latvijas tautsaimniecībā ir vērojama pakāpeniska izaugsme.

3.1. attēls

IKP dinamika pa ceturkšņiem

2011. gadā IKP pieauga par 5,5%. 2012. gadā, neskatoties uz vājo ekonomikas izaugsmi ES, Latvijas tautsaimniecībā saglabājās salīdzinoši strauja izaugsme. 2012. gada trīs ceturkšņos IKP bija par 5,6% lielāks nekā 2011. gada atbilstošajā periodā. 2012. gada 3. ceturksnī IKP bija par 14,7% lielāks nekā krīzes zemākajā punktā 2009. gada 3. ceturksnī un pašlaik ir

86% no pirmskrīzes līmeņa. Latvijas tautsaimniecības izaugsme pēdējos gados ir viena no straujākajām ES.

Pateicoties krīzes laikā atgūtajai konkurētspējai, eksports ir kļuvis par galveno Latvijas ekonomikas atveselošanās pamatu. 2011. gadā preču un pakalpojumu eksporta apjomī pieauga par 12,7%, pārsniedzot pirmskrīzes līmeni.

3.1. tabula

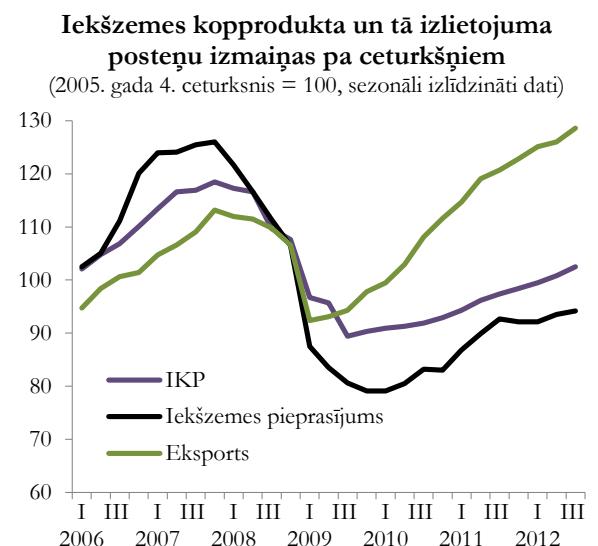
Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma dinamika

	2005-2007 vidēji gadā	2008-2010 vidēji gadā	2011	2012 I-IX	2005-2007 vidēji gadā	2008-2010 vidēji gadā	2011	2012 I-IX
izmaiņas pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu					ieguldījums izmaiņās, %			
Privātais patēriņš	15,7	-9,3	4,8	5,7	10,5	-6,7	3,3	4,0
Valsts patēriņš	4,0	-5,4	1,1	-4,9	0,6	-0,8	0,2	-0,7
Kopējā pamatkapitāla veidošana	15,7	-23,8	27,9	16,2	5,3	-7,4	5,8	3,8
Krājumi	-	-	-	-	-0,9	-0,7	2,6	-2,9
Eksports	12,1	-0,7	12,7	7,3	5,0	-0,3	6,7	4,1
Imports	16,7	-12,8	22,7	3,9	-10,2	8,3	-13,0	-2,6
IKP	10,3	-7,6	5,5	5,6	10,3	-7,6	5,5	5,6

Arī 2012. gadā eksporta apjomi turpināja augt. 2012. gada trīs ceturkšņos preču un pakalpojumu eksports par 7,3% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni. Gandrīz puse no visa Latvijas eksporta apjoma kāpuma 2012. gadā bija saistīta ar krīzes mazāk skarto ES valstu tirgiem – galvenokārt Poliju, Dāniju, Igauniju un Lielbritāniju. Strauji eksports apjomu ziņā pieauga uz NVS un pārējām pasaules valstīm, kas liecina, ka uzņēmēji apgūst aizvien jaunus tirgus.

Eksporta kāpums labvēlīgi ietekmēja tirgojamo nozaru izaugsmi, īpaši galvenās eksporta nozares – apstrādes rūpniecības attīstību.

3.2. attēls

No eksporta gūto ienākumu pieaugums ir veicinājis iekšzemes pieprasījuma kāpumu. Kopš 2010. gada 1. ceturkšņa iekšzemes pieprasījums pieaug, ko lielā mērā nosaka privātā patēriņa pieaugums un straujš

investīciju kāpums. 2011. gadā iekšzemes pieprasījums pieauga par 8,7 procentiem.

2012. gadā iekšzemes pieprasījums turpina pieaugt un trīs ceturkšņos tas bija par 6,5% lielāks nekā 2011. gada atbilstošajā periodā. Salīdzinot ar iekšzemes pieprasījuma zemāko līmeni krīzes laikā – 2009. gada 4. ceturksnī, iekšzemes pieprasījums ir palielinājies par 10,2 procentiem.

Krīzes laikā, samazinoties iekšējam pieprasījumam, strauji saruka importa apjomi. Pakāpeniski palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm iekšējā tirgū, pieaug pieprasījums pēc importa precēm un pakalpojumiem.

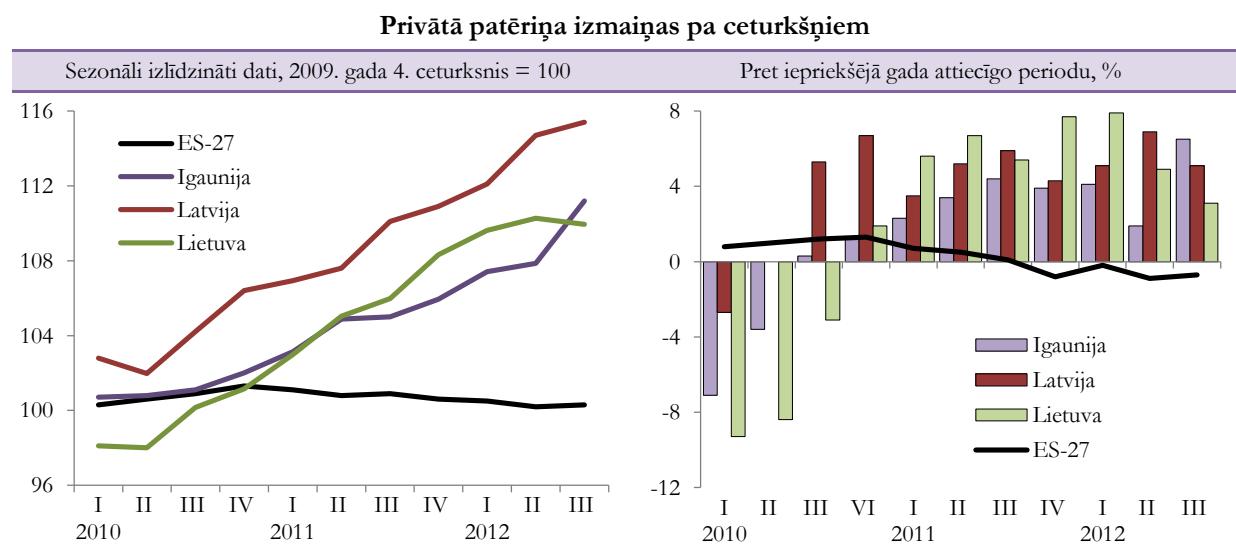
2011. gadā imports pieauga par 22,7%, bet 2012. gada trīs ceturkšņos preču un pakalpojumu importa apjomi bija par 3,9% lielāki nekā 2011. gada atbilstošajā periodā. Neraugoties uz salīdzinoši strauju importa apjomu pieaugumu pēdējos gados, tie joprojām atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.

Krīzes laikā ievērojami ir uzlabojusies Latvijas eksporta-importa bilance. Vēl 2007. gadā eksporta-importa saldo pārsniedza -20% no IKP, kopš 2009. gada eksporta-importa saldo būtībā ir līdzsvarā.

3.1.2. Privātais un valsts patēriņš

Privātā patēriņa samazināšanās aizsākās krīzes ietekmē. Privātā patēriņa kritumu noteica būtiska situācijas pasliktināšanās darba tirgū – bezdarba pieaugums un darba samaksas samazināšanās. Kopš 2010. gada, stabilizējoties situācijai darba tirgū, privātais patēriņš atsāka pieaugt. 2010. gadā tas bija par 2,4% lielāks nekā iepriekšējā gadā, bet 2011. gadā tas jau pieauga par 4,8 procentiem.

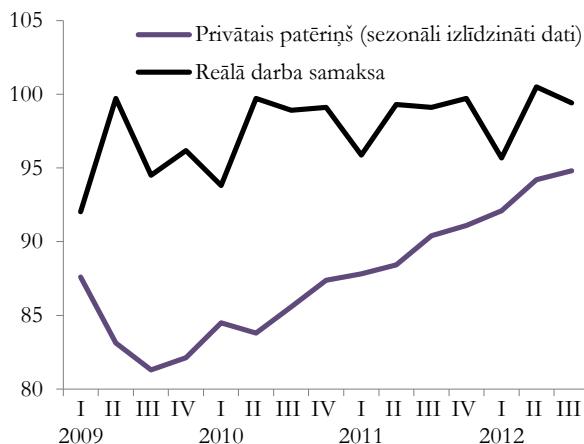
3.3. attēls

3.4. attēls

Reālās darba samaksas un privātā patēriņa dinamika

(2008. gada 4. ceturksnis = 100)

2012. gadā privātā patēriņa pieaugumu turpināja sekmēt nodarbinātības kāpums un darba samaksas pieaugums. 2012. gada trīs ceturkšņos privātais

patēriņš par 5,7% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni.

Uzlabojas arī patērētāju konfidence. Kopš 2009. gada augusta patērētāji klūst arvien optimistiskāki, tomēr vēl arvien patērētāju konfidence saglabājas negatīva. Taču jāatzīmē, ka arī straujās izaugsmes gados konfidence vienmēr ir bijusi negatīva.

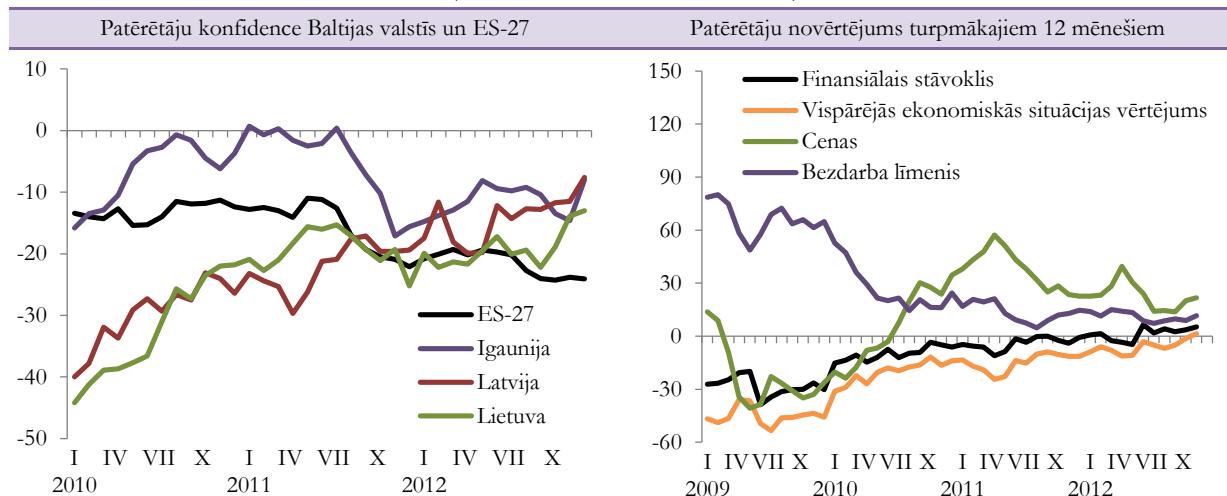
2012. gadā kopumā patērētāju konfidence Latvijā pārsniedza ES vidējo patērētāju konfidenci. Vislielākā starpība starp Latvijas un ES vidējo patērētāju konfidenci bija 2012. gada decembrī, kad Latvijas patērētāju konfidence par 16 punktiem pārsniedza ES vidējo.

Kopumā 2012. gada laikā Latvijas patērētāju konfidence uzlabojās par gandrīz 12 punktiem. Uzlabojumu lielā mērā noteica patērētāju optimistiskāks novērtējums par kopējo ekonomisko situāciju valstī un ģimenes finansiālo situāciju. Tomēr, neskaitoties uz kopējo patērētāju optimismu, pastāv patērētāju bažas par iespējamo cenu un bezdarba pieaugumu nākotnē.

3.5. attēls

Patērētāju konfidences rādītājs*

(atbilstošais saldo, sezonāli izlīdzināti dati)

* Patērētāju konfidences rādītāju aprēķina kā atbilstošais saldo vidējo lielumu uz 4 jautājumiem: par finansiālo situāciju, vispārējo ekonomisko situāciju, bezdarba novērtējumu un uzkrājumiem nākamajos 12 mēnešos.

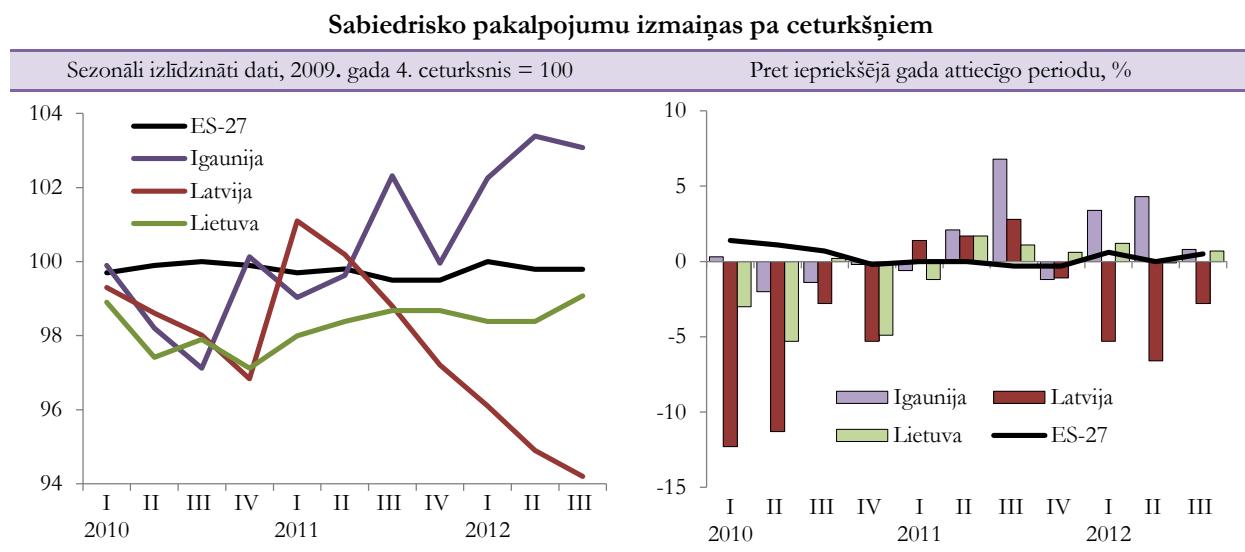
Valsts patēriņš jeb sabiedrisko pakalpojumu apjomī krīzes laikā strauji saruka. 2011. gadā valsts patēriņš bija par 14,4% mazāks nekā 2007. gadā. Samazinājumu noteica valsts budžeta konsolidācijas pasākumu īstenošana.

Rezultātā samazinājās arī valsts patēriņa īpatsvars IKP. 2008. gadā valsts patēriņš veidoja 20% no IKP, 2009. gadā – 19,6%, 2010. gadā – 18,4%, bet 2011. gadā vairs tikai 17,3% no IKP.

Lai arī ekonomiskā situācija uzlabojas, tomēr valdības apņemšanās turpināt mazināt valsts budžeta deficitu ierobežo strauju izdevumu pieaugumu.

2012. gada trīs ceturkšņos sabiedrisko pakalpojumu apjomī bija par 4,9% mazāki nekā 2011. gada trīs ceturkšņos.

3.6. attēls

3.1.3. Investīcijas

Investīcijas ir kopējā pieprasījuma sastāvdaļa ar izteiktu cikliskuma raksturu, jutīgi reaģējot uz ekonomiskās situācijas un uzņēmējdarbības vides izmaiņām. Investīcijas bieži vien ir gan biznesa ciklu fāzes iemesls, gan arī ciklisko svārstību pastiprinātājs.

Globālās finanšu krīzes ietekmē investīcijas Latvijas ekonomikā būtiski samazinājās, savukārt, stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, investīciju aktivitātes samērā strauji pieaug. Jāatzīmē, ka investīciju apjomu cikliskās svārstības ir vērojamas visās ES dalībvalstis, tomēr Baltijas valstis tās ir daudz lielākas.

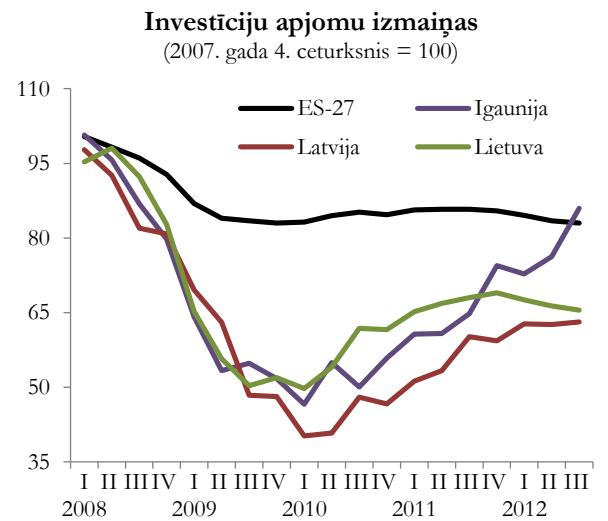
Investīciju straujo samazinājumu Latvijā ekonomikas lejupslīdes gados pastiprināja uzņēmumu lielie parādi, kas bija izveidojušies straujās izaugsmes gados, kā arī Latvijas banku sistēmas kredītpējas pasliktināšanās. 2010. gadā investīcijas bija par 56% mazākās nekā 2007. gadā. Investīciju samazināšanos galvenokārt noteica zems iekšējais un ārējais pieprasījums, kā arī ražošanas jaudu zems noslodzes līmenis. Kopš 2010. gada beigām investīciju aktivitātes Latvijā pakāpeniski pieauga, kaut arī joprojām bija ļoti zemā līmenī. 2010. gadā investīcijas Latvijas tautsaimniecībā bija gandrīz uz pusi mazākā apjomā nekā 2007. gadā un veidoja 18,3% no IKP.

Investīciju samazinājums laikā no 2008. līdz 2009. gadam bija vērojams arī citās ES dalībvalstis. Investoru jutīgumu pret ekonomikas konjunktūras svārstībām lielā mērā noteica uzņēmumu finansiālā stāvokļa pasliktināšanās noīeta tirgus straujās sašaurināšanās dēļ. Laika periodā no 2008. līdz 2010. gadam investīcijas ES valstis vidēji samazinājās par 13,8%, t.i., gandrīz desmit reizes straujāk nekā IKP. Vienīgā ES dalībvalsts ar pozitīvu investīciju dinamiku bija Polija (2010. gadā, salīdzinot ar

2007. gadu, investīcijas pieauga par 7,8%). Savukārt Baltijas valstis un Irija investīciju apjomu samazinājums ir bijis gandrīz četras reizes lielāks nekā vidēji ES.

Kopš 2011. gada situācija ir krasi mainījusies. Gada laikā investīciju apjomi Baltijas valstis strauji pieauga (Latvijā – par 27,9%, Lietuvā – par 18,3% un Igaunijā – par 25,7%). Pēc investīciju apjomu pieauguma tempiem Baltijas valstis ieņemā liderpozīcijas ES dalībvalstu starpā. Tomēr jāatzīmē, ka straujš investīciju apjomu kāpums lielā mērā bija saistīts ar zemās bāzes efektu. 2011. gadā investīcijas Latvijas ekonomikā bija 56,6% no 2007. gada līmeņa.

3.7. attēls

Arī 2012. gada pirmajā pusē Latvijā saglabājās augsts investīciju izaugsmes temps. 2012. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, investīcijas pieauga par 39% un 2. ceturksnī –

par 20,5%. Savukārt 3. ceturksnī investīciju apjomi bija par 2% augstākā līmenī nekā pirms gada. Savukārt nefinanšu investīciju apjomi 2012. gada 3. ceturksnī bija tikai par 2% lielāki nekā 2011. gada 3. ceturksnī. Šāds investīciju pieaugums jau bija sagaidāms, jo gada sākumā vērojamais straujas apjomu pieaugums lielā mērā bija skaidrojams ar zemās bāzes efektu. Straujāku investīciju kāpumu ierobežo joprojām vājā kreditēšana, kā arī uzņēmēju nogaidošā pozīcija, neskatot vērā neskaidrību par turpmāko situācijas attīstību ārējā vidē. Kopumā 2012. gada trīs ceturkšņos Latvijas tautsaimniecībā tika investēts par 16,2% vairāk nekā

gadu iepriekš. Pēdējos divos gados investīcijas veidoja gandrīz ceturto daļu no IKP.

Būtiska ir valsts loma investēšanas procesā. Vājās kreditēšanas apstākļos valsts nodrošina nozīmīgu atbalstu privātajām investīcijām ar ES struktūrfondu līdzfinansējumu.

Bez tam, kaut arī ekonomikas recessijas laikā valsts investīciju apjoms samazinājās, tomēr to daļa kopējās investīcijās Latvijas tautsaimniecībā pieauga un 2010. gadā sasniedza 19,1%, t.i., par 2,4 procentpunktiem vairāk nekā 2007. gadā. 2011. gadā valsts investīcijas pieauga par 16,4%, dodot 4,5 procentpunktus no investīciju kopējā pieauguma.

3.2. tabula

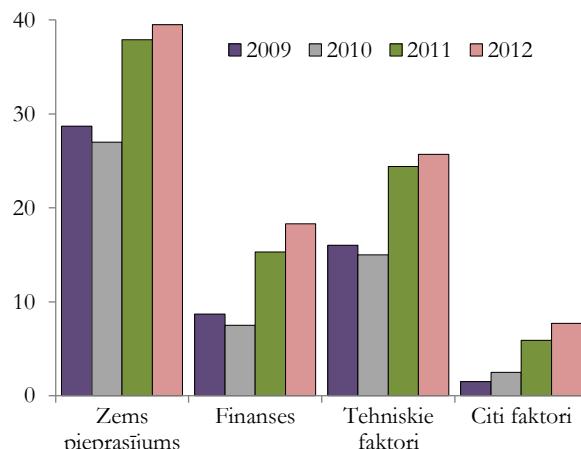
Kopējā kapitāla veidošana

	2005-2007 vidēji gadā	2008	2009	2010	2011	2012 I-IX
reālais pieaugums procentos						
IKP	10,3	-3,3	-17,7	-0,3	5,5	5,6
Kopējā kapitāla veidošana	11,9	-19,7	-47,1	4,2	42,7	3,3
– kopējā pamatkapitāla veidošana	15,7	-13,8	-37,4	-18,1	27,9	16,2
procentos pret IKP						
Kopējā kapitāla veidošana	37,5	31,2	20,5	19,8	25,3	25,4
– kopējā pamatkapitāla veidošana	32,7	29,7	21,6	18,2	21,3	22,7
– krājumu izmaiņas	4,9	1,6	-1,1	1,6	4,0	2,7

Uzņēmumu vadītāju aptaujas rezultāti liecina, ka nozīmīgākais investīcijas veicinošais faktors ir pieprasījuma pieaugums. Tomēr 2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, būtiski palielinājās tehniskā rakstura faktoru – darbaspēka un tehnoloģiju pieejamības nozīme. Savukārt 2012. gadā pieaug finanšu resursu pieejamības faktora loma investēšanas procesā, kas ir saistīts ar kreditēšanas lēno atjaunošanos.

3.8. attēls

Investīcijas ietekmējošie faktori rūpniecībā*

* Eiropas Komisijas uzņēmējdarbības un patēriņtāju apsekojumi

Kopš 2010. gada sākuma pakāpeniski pieaug jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā. 2011. gada beigās tas sasniedza 69,4%, bet 2012. gada beigās palielinājās līdz 71,6%, kas ir tikai par 0,8 procentpunktiem zemāks nekā 2007. gada beigās. Tas liecina, ka esošais ražošanas apjoms tuvinās potenciālam. Pieprasījuma pieaugums, kā arī uzņēmēju pozitīvais nākotnes redzējums var sekmēt ne tikai jaudu noslodzes palielināšanos, bet arī investīciju pieaugumu. Pozitīvas tendences investēšanas procesā lielā mērā noteiks arī kreditresursu un citu ārējo finansēšanas avotu pieejamība un vēlme nostiprināt savas pozīcijas ārējos un iekšējos noīeta tirgos, tai skaitā tehnoloģiski atjaunojot esošās ražošanas jaudas.

Investīciju nozaru struktūra.¹ Kaut arī kopumā investīciju apjomi kopš 2008. gada ir bijuši daudz mazāki nekā pirmskrīzes gados, tomēr nozaru griezumā to izmaiņas ir ļoti atšķirīgas.

2008. gadā vaīrumā nozaru vēl saglabājās pozitīva investīciju dinamika. Salīdzinot ar 2007. gadu, investīcijas lauksaimniecībā pieauga par 23,5%, operācijās ar nekustamo īpašumu – par 23,2%, ieguldījumi viesnīcu un restorānu biznesā palielinājās gandrīz divas reizes. Tomēr citās nozarēs investīciju apjomi saruka. Īpaši liels investīciju apjому

¹ Investīcijas sadalījumā pa nozarēm aplūkotas pēc nefinanšu investīciju statistikas.

samazinājums bija enerģētikas nozarē, finanšu pakalpojumos, apstrādes rūpniecībā un būvniecībā. Kopumā investīcijas preču ražošanas sfērā samazinājās par 18%, bet pakalpojumu sfērā pieauga par 6 procentiem.

Ekonomiskajai krīzei padziļinoties, 2009. gadā investēšanas aktivitātes turpināja samazināties visās nozarēs, t.sk. preču ražošanas sfērā – par 46% un pakalpojumu sfērā – par 28% attiecībā pret 2008. gadu. Visbūtiskāk investīcijas samazinājās būvniecībā (par 46%), finanšu un apdrošināšanas darbībā (par 55%) un apstrādes rūpniecībā (par 53%).

2010. gadā investēšanas process kopumā bija vājš, it īpaši pakalpojumu nozarēs. Salīdzinot ar 2009. gadu, investīcijas pakalpojumu nozarēs bija par 31% zemākā līmenī, bet preču ražošanas nozarēs samazinājās par 20%. Vienlaikus palielinājās investīcijas

lauksaimniecībā (par 19,6%), enerģētikā (par 47%), transporta un uzglabāšanas nozarē (par 8,1%), informācijas un komunikāciju pakalpojumos (par 8,2%). Jāatzīmē, ka par 5,5% pieauga investīcijas apstrādes rūpniecībā.

Ekonomiskās situācijas stabilizēšanās pozitīvi ietekmēja investēšanas procesu Latvijā. Tās atjaunošanās norit samērā strauji. Kā liecina provizoriskie dati, investīciju dinamika preču ražošanas nozarēs ir gandrīz trīs reizes straujāka nekā pakalpojumu nozarēs. 2011. gadā investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 16,6% un veidoja gandrīz 60% no kopējām investīcijām Latvijas tautsaimniecībā. Investīcijas preču ražošanas nozarēs 2011. gadā bija par 42% lielākā apjomā nekā gadu iepriekš. To lielā mērā noteica apjomīgi ieguldījumi enerģētikas nozarē un apstrādes rūpniecībā.

3.3. tabula

Investīciju nozaru struktūra un dinamika*

	Pieauguma tempi					2005-2007 vidēji gadā	Struktūra			
	2009	2010	2011	2012 I-IX	2009	2010	2011	2012 I-IX		
Lauksaimniecība un mežsaimniecība	1,5	-41,0	-16,3	66,0	46,9	4,4	3,8	5,9	6,0	7,4
Apstrādes rūpniecība	15,5	-53,1	5,5	30,7	1,4	16,2	9,3	13,0	17,4	15,7
Būvniecība	22,2	-46,1	-33,3	35,3	43,7	7,2	9,1	8,0	1,6	1,9
Tirdzniecība	-1,5	-50,6	-24,2	32,0	32,2	13,2	8,0	8,0	7,0	7,5
Transports un sakari	3,0	-40,1	8,1	8,9	26,8	13,2	11,5	19,4	18,1	20,4
Citi komercpakalpojumi	21,4	-30,9	-37,7	-7,6	63,2	23,4	25,0	20,6	6,2	8,5
Sabiedriskie pakalpojumi	11,1	0,0	-44,3	25,7	4,5	14,7	25,1	18,5	28,8	21,6
Pārējā rūpniecība	7,8	-35,3	-9,8	49,3	24,2	7,8	8,2	9,7	14,8	17,0
Kopā	15,9	-37,4	-18,1	27,9	16,2	100	100	100	100	100

* 2011. gads un 2012. gada 9 mēnesi – novērtēts pēc ceturkšņu datiem

2012. gada trīs ceturkšņos Latvijas tautsaimniecībā investēts gandrīz par 20% vairāk nekā gadu iepriekš. No visām investīcijām 42,5% bija ieguldījumi dzīvojamās ēkās, citās ēkās, būvēs un celtnēs un gandrīz 40% tika investēts iekārtās un mašīnās.

2012. gada devījos mēnešos investīcijas pakalpojumu nozarēs pieauga par 21,6%, kas ir nedaudz straujāk nekā preču ražošanas nozarēs. To galvenokārt ietekmēja apjomīgie ieguldījumi tirdzniecībā, transporta un uzglabāšanas nozarē, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu. Investīcijas minētajās nozarēs palielinājās attiecīgi par 32,5%, 40% un 117% un tās veidoja vairāk nekā pusē no ieguldījumiem pakalpojumu nozarēs. Operācijās ar nekustamo īpašumu lielais pieaugums ir izskaidrojams ar investīcijām vairāku komunālo uzņēmumu, kuri veic nekustamā īpašuma pārvaldišanu par atlīdzību vai uz līguma pamata, infrastruktūras uzlabošanai.

Jāatzīmē, ka 2012. gadā straujāka investīciju dinamika ir arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs. Piemēram, izglītībā bija investēts par 27% vairāk nekā pirms gada.

Investīciju apjomi preču ražošanas nozarēs 2012. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, palielinājās par 17,5% un veidoja 42% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā. Visvairāk 2012. gada trīs ceturkšņos investēts elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas nozarē. Investīcijas šajā nozarē par 20,3% pārsniedza iepriekšējā gada investīciju apjomus un veidoja 15% no kopējā investīciju apjoma.

Gandrīz pusotras reizes palielinājās investīcijas ūdens apgādē, noteķudeņu, atkritumu apsaimniekošanā un sanācījā.

Kopš 2010. gada beigām pieaug investīcijas apstrādes rūpniecībā. Finanšu krīzes ietekmē investīcijas apstrādes rūpniecībā no 2007. līdz 2009. gadam samazinājās par 64,2%. Lielā mērā to noteica investīciju samazinājums patēriņa preču ražošanā (t.sk. pārtikas rūpniecībā – par 44%), kā arī starppatēriņa preču ražošanas nozarēs (t.sk. kokapstrādē – par 88% un ķīmisko vielu un to izstrādājumu ražošanā – par 77%).

2010. gadā kopumā investīcijas apstrādes rūpniecībā par 5,5% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni. Visstraujāk investīcijas palielinās īslacīga patēriņa preču un investīciju preču ražošanas nozarēs. Lielākais devums investīciju pieaugumā apstrādes rūpniecībā ir bijis kokapstrādes nozarei, papīra ražošanas un izdevējdarbības, kā arī farmācijas produktu ražošanas nozarēm. Pozitīvas investēšanas tendences 2010. gadā bija arī metālapstrādē un transportlīdzekļu ražošanā.

3.4. tabula

Investīciju dinamika un struktūra apstrādes rūpniecībā*

(procentos)

	2005-2007 vidēji gadā	Pieauguma tempi				2005-2007 vidēji gadā	Struktūra			
		2009	2010	2011	2012 I-IX		2009	2010	2011	2012 I-IX
Pārtikas rūpniecība	-1,8	-52,0	-6,1	60,1	109,7	20,4	15,1	13,4	17,7	30,9
Vieglā rūpniecība	-13,3	-32,8	-30,0	83,1	28,3	2,6	2,5	1,7	1,6	1,3
Kokapstrāde	18,2	-88,3	139,6	147,0	-12,4	26,4	8,4	19,1	31,0	26,7
Papīra ražošana un izdevējdarbība	20,2	-71,5	152,6	44,5	-40,3	7,5	2,5	5,9	3,0	1,8
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	24,3	-11,4	16,3	6,9	-24,9	7,7	12,2	13,5	8,5	7,4
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana**	79,0	-19,7	-51,9	-78,5	-38,9	15,1	39,3	17,9	6,5	4,7
Metāli un metālizstrādājumu ražošana**	20,5	-59,4	130,1	157,5	-33,4	7,2	7,0	15,2	20,4	15,4
Mašīnu un iekārtu ražošana	9,0	-43,7	90,1	173,7	13,3	2,0	2,0	3,6	1,4	1,3
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	7,1	-53,7	15,8	106,9	70,8	2,7	1,1	1,9	1,8	2,6
Transportlīdzekļu ražošana	25,0	0,4	43,2	148,2	-13,5	2,4	4,5	3,5	4,4	4,1
Pārējās rūpniecības nozares	20,9	-27,0	-23,7	255,3	33,1	6,0	5,4	4,3	4,0	3,8

* 2011. gads un 2012. gada 9 mēneši – novērtēts pēc ceturkšņu datiem;

** Ekonomikas ministrijas novērtējums

Pēc provizoriiskiem datiem, investīcijas apstrādes rūpniecībā 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga par 30,4%. Vairāk nekā puse no ieguldījumiem apstrādes rūpniecībā bija kokapstrādē un metālu ražošanā.

2012. gada trīs ceturkšņos apstrādes rūpniecībā ieguldīti 211 milj. latu jeb 15,5% no kopējā investīciju apjoma Latvijas tautsaimniecībā, kas ir par 1,4% vairāk nekā 2011. gada atbilstošajā periodā.

Lielākas investīciju aktivitātes apstrādes rūpniecībā ir bijušas 2012. gada pirmajā pusē. Investīciju apjomi pieauga vai arī saglabājās iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmenī gandrīz visās apstrādes rūpniecības nozarēs, izņemot papīra un papīrizstrādājumu ražošanas nozari, transporta līdzekļu ražošanas nozari un būvmateriālu ražošanas nozari. Jāatzīmē, ka

investīcijas pirmajās divās nozarēs būtiski pieauga 2010. un 2011. gadā. Savukārt investīciju apjomi būvmateriālu ražošanā kopš 2008. gada, paslīktinoties situācijai nekustamo īpašumu tirgū, samazinājās ik gadu vidēji par gandrīz 20%, un 2011. gadā tās veidoja 6,5% no kopējām investīcijām apstrādes rūpniecībā. Arī 2012. gada trīs ceturkšņos būvmateriālu ražošanā bija investēts par 40% mazāk nekā pirms gada.

Kā liecina konjunktūras apsekojuma rezultāti, 2012. gadā investīcijas rūpniecībā pārsvarā bija saistītas ar nolietoto iekārtu un mašīnu aizvietošanu un ražošanas jaudu paplašināšanu – attiecīgi 37% un 26% no kopējām investīcijām rūpniecībā. Vienlaikus jāatzīmē, ka pēdējos gados pieaug arī investīcijas, kas paredzētas ražošanas procesa rationalizēšanai.

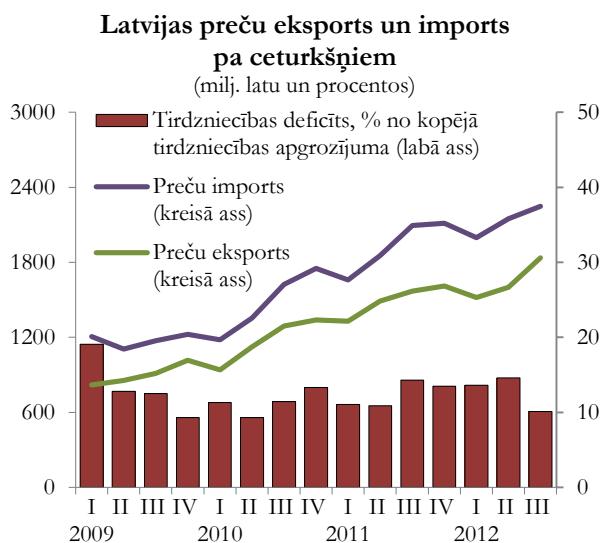
Tuvākajā nākotnē investīciju apjomi Latvijas tautsaimniecībā visdrīzāk pakāpeniski pieauga. Tomēr investēšanas procesa dinamiku lielā mērā noteiks finanšu resursu pieejamība, kopējā pieprasījuma palielināšanās un uzņēmējdarbības veicināšanas valsts atbalstu pasākumu īstenošana.

3.1.4. Eksports un imports

Preču eksports un imports

Neskatoties uz to, ka saglabājās nenoteiktība ārējā vidē, Latvijas eksporta izaugsmes tempi ir strauji. 2011. gadā Latvijas preču eksports faktiskajās cenās, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga par 28% (salīdzināmās cenās par 14%). Arī 2012. gadā preču eksports turpina augt strauji un janvārī-novembrī, salīdzinot ar 2011. gada vienpadsmīt mēnešiem, faktiskajās cenās ir pieaudzis par 15 procentiem.

3.9. attēls

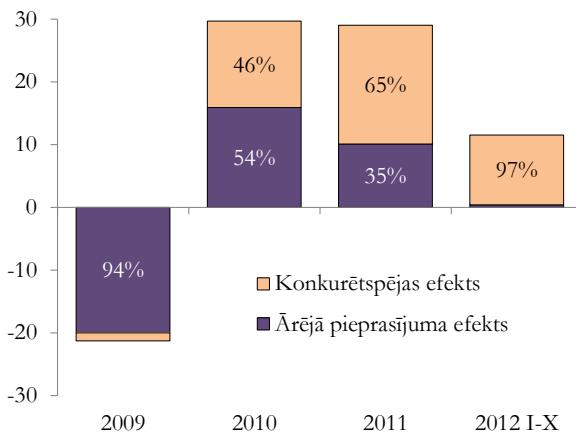

Latvijas preču imports 2011. gadā faktiskajās cenās, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga nedaudz straujāk nekā eksports – par 31% (salīdzināmās cenās par 23%). Savukārt 2012. gada vienpadsmīt mēnešos Latvijas preču imports pieauga nedaudz lēnākos tempos nekā eksports – par 13%, salīdzinot ar 2011. gada janvāra-novembra līmeni.

Preču eksportam 2012. gadā pieaugot straujāk nekā importam, samazinās ārējās tirdzniecības deficitī. 2012. gada janvārī-novembrī tas ir ievērojami mazāks nekā straujās izaugsmes gados un veido vien aptuveni 10% no ārējās tirdzniecības apjoma. Savukārt 2007.-2008. gadā tas sastādīja vairāk nekā $\frac{1}{4}$ daļu no visa ārējās tirdzniecības apjoma.

3.10. attēls

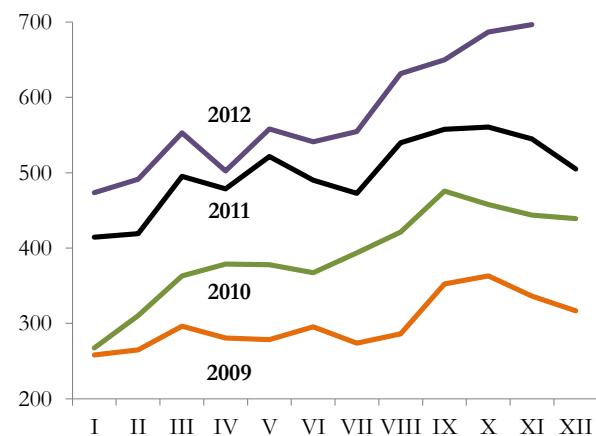
Eksporta izmaiņu sadalījums, izmantojot patstāvīgās tirgus daļas analīzi (Latvijas eksporta uz ES valstīm izmaiņu struktūra, procentos)

2009. gadā, kad bija vērojams straujākais eksporta apjomu samazinājums, tas pamatā bija saistīts ar ievērojamu pieprasījuma samazināšanos lielākajās tirdzniecības partnervalstīs Eiropas Savienībā. Atsākoties eksporta izaugsmei kopš 2011. gada to lielākoties ietekmē Latvijas uzņēmēju konkurētspējas pieaugums. Arī 2012. gadā Latvijas eksports turpina strauji pieaugt, lai arī kopumā ES 2012. gadā izaugsme bija vāja.

3.11. attēls

Latvijas preču eksporta dinamika pa mēnešiem (milj. latu)

Kopējo Latvijas preču eksportu 2012. gada janvārī-septembrī nelabvēlgi ietekmēja tirdzniecības nosacījumu pasliktināšanās, importa vienības vērtības indekss palielinājās par 8%, bet eksporta – vien par 3%. Eksporta preču cenas straujāk pieauga pārtikas rūpniecības ražojumiem, mašīnbūves, kā arī ķīmiskās rūpniecības precēm. Savukārt eksporta preču cenas samazinājās koksnei un tās izstrādājumiem.

2012. gada janvārī-novembrī pieauga visu lielāko preču eksporta grupu apjomī. Kopējo eksporta attīstību lielākoties ietekmēja lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta apjomu pieaugums. Šī preču grupa nodrošināja vairāk nekā 40% no visa eksporta pieauguma, un attiecīgi tās īpatsvars kopējā eksporta struktūrā gada laikā ir pieaudzis par 3,5 procentpunktiem un veido jau gandrīz 20%.

2012. gadā šī ir kļuvusi par lielāko Latvijas eksporta preču grupu. Šīs preču grupas izaugsmes iemesls ir laba graudaugu kultūru un eļļas augu sēklu rāža 2012. gadā, kā arī atsevišķu pārtikas rūpniecības preču pieaugums.

Ievērojami pieaudzis ir arī mašīnbūves un metālapstrādes produktu preču grupu eksports. Šīs abas preču grupas veidoja aptuveni $\frac{1}{4}$ daļu no kopējā eksporta pieauguma.

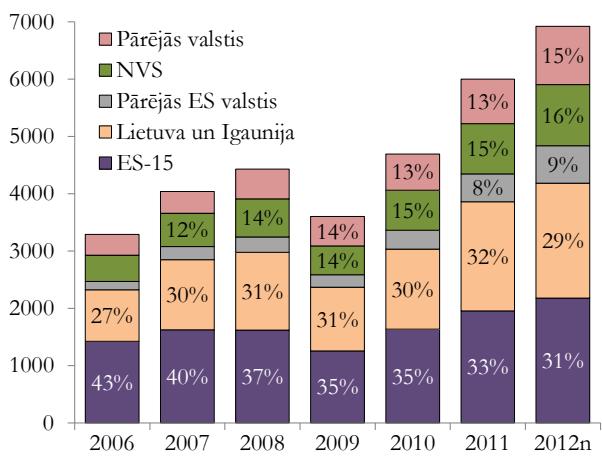
3.5. tabula

Latvijas preču eksports pa galvenajām preču grupām (%, faktiskajās FOB cenās)

	struktūra	2011	2012 I-XI	
		pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņas
Kopā tai skaitā:		100	27,8	15,4
lauksaimniecības un pārtikas produkti	16,4	17,0	40,3	6,5
koksne un tās izstrādājumi	16,8	13,5	4,7	0,8
metāli un to izstrādājumi	14,5	33,5	12,3	1,8
mašīnbūves produkcija	12,7	25,3	23,7	3,0
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	10,5	25,3	2,5	0,3
minerālie produkti	9,1	93,8	17,7	1,6
transporta līdzekļi	6,7	41,9	-8,8	-0,6
vieglās rūpniecības preces	4,7	19,4	15,9	0,7
pārējās preces	8,6	27,7	14,3	1,2

3.12. attēls

Latvijas eksporta struktūra pa valstu grupām (milj. latu)

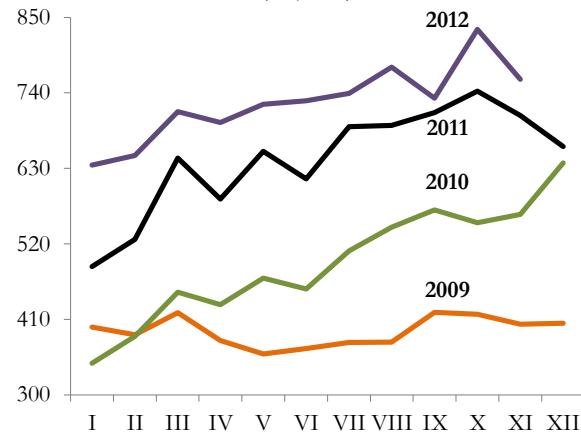

Preču eksports uz ES valstīm 2012. gada janvārī-novembrī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, pieauga par 11%. Lielāko ieguldījumu šajā pieaugumā (vairāk nekā 40%) sastādīja lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta grupas izaugsme.

2012. gada janvārī-novembrī preču eksports uz NVS valstīm pieauga par 22%. Lielāko ieguldījumu (50%) šajā pieaugumā, līdzīgi kā uz ES valstīm, veidoja lauksaimniecības un pārtikas produktu eksporta grupa.

3.13. attēls

Latvijas preču importa dinamika pa mēnešiem (milj. latu)

Preču importa pieaugumu 2012. gada janvārī-novembrī lielākoties ietekmēja minerālo produktu, mašīnbūves produkcijas un lauksaimniecības un pārtikas produktu importa grupu pieaugums, kuras kopsummā veidoja aptuveni 2/3 daļas no visa importa pieauguma.

Imports no ES valstīm 2012. gada janvārī-novembrī ir pieaudzis līdzīgi kā kopējais imports, savukārt straujāka minerālo produktu un transportlīdzekļu importa pieauguma dēļ, nedaudz straujāk ir pieaudzis imports no NVS valstīm.

3.6. tabula

Latvijas preču imports pa galvenajām preču grupām (%, faktiskajās CIF cenās)

	struktūra	2011	2012 I-XI	
		pieaugums pret iepriekšējo gadu	pieaugums pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	ieguldījums apjomu izmaiņas
Kopā tai skaitā:		100	30,6	13,2
minerālie produkti	17,3	47,4	18,3	3,1
mašīnbūves produkcija	17,3	37,5	17,1	2,9
lauksaimniecības un pārtikas produkti	15,1	21,0	16,6	2,5
ķīmiskās rūpniecības, tās saskarnozaru produkcija un plastmasas	14,9	15,7	6,1	0,9
metāli un to izstrādājumi	10,9	39,2	8,7	1,0
transporta līdzekļi	9,0	63,8	5,7	0,5
vieglās rūpniecības preces	5,3	22,5	14,9	0,8
koksne un tās izstrādājumi	1,5	19,8	22,3	0,3
pārējās preces	8,7	8,2	12,2	1,0

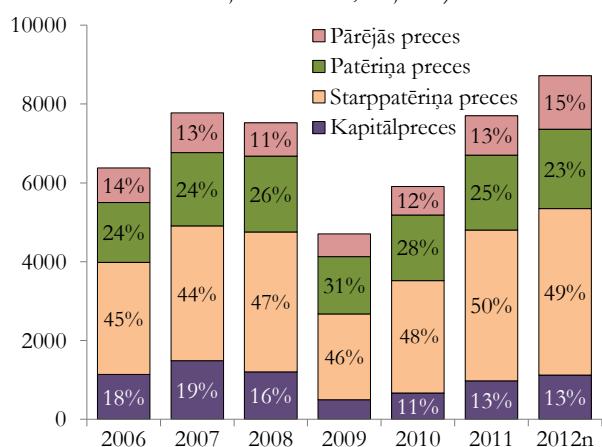
Līdz 2009. gadam samazinoties investīcijām, saruka kapitālpreču importa daļa, savukārt pēckrīzes periodā – 2011. gadā, tendence jau bija pretēja – straujāk pieauga kapitālpreču un starppatēriņa preču imports.

Vācija – pa 10%, Polija – 8%, Zviedrija un Somija – pa 4% un Nīderlande, Dānija un Baltkrievija – pa 3 procentiem.

3.14. attēls

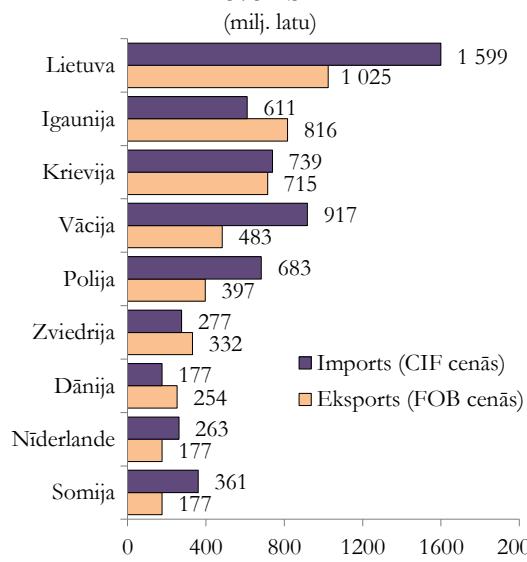
Imports pēc plašo ekonomisko kategoriju klasifikācijas

(saistībā ar nacionālo kontu pamatiedājām,
faktiskajās CIF cenās, milj. latu)

Lielākie Latvijas tirdzniecības partneri 2012. gada janvārī-novembrī bija Lietuva – 18% no kopējā ārējās tirdzniecības apgrozījuma, Krievija, Igaunija un

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar lielākajām partnervalstīm 2012. gada janvārī- novembri*

* ar valstīm, kurām ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Latviju kopējā ipatsvarā ir vairāk nekā 3%.

Latvijas kaimiņvalstis **Lietuva un Igaunija** tradicionāli ir arī lielākās Latvijas tirdzniecības partnervalstis. Straujas izaugsmes laikā, ievērojami pieaugot importam, bija vērojama izteikta Latvijas tirdzniecības bilances pasliktināšanās ar abām valstīm. Savukārt 2008. gada otrajā pusē bilance ar Lietuvu un Igauniju sāka pakāpeniski uzlaboties.

Jau ierasts, ka tirdzniecības bilance ar Igauniju ir pozitīva, bet ar Lietuvu – izteikti negatīva.

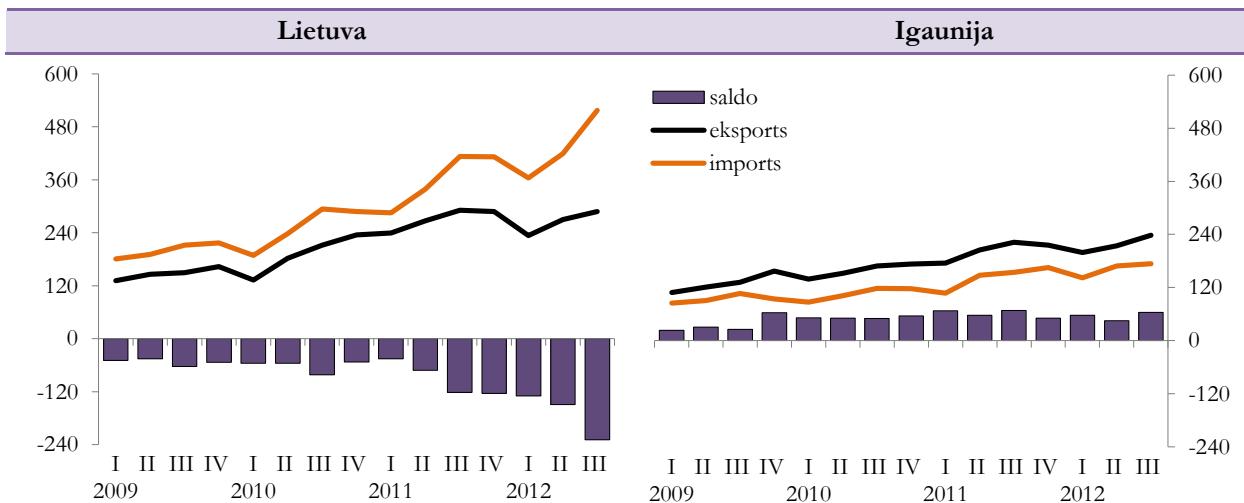
2012. gada janvārī-novembrī tirdzniecības deficitis ar Lietuvu bija aptuveni 500 milj. latu. Savukārt

Igaunijas pozitīvais tirdzniecības saldo sedza vien trešo daļu no šīs summas, kopumā ar abām valstīm veidojot deficitu aptuveni 9% apmērā no tirdzniecības apgrozījuma ar abām valstīm.

Galvenās eksporta preces uz Igauniju un Lietuvu ir lauksaimniecības un pārtikas preces, kā arī mašīnbūves produkcija, savukārt importā no Lietuvas un Igaunijas lielākais īpatsvars ir minerālajiem produktiem un lauksaimniecības un pārtikas precēm.

3.16. attēls

Latvijas ārējās tirdzniecības apgrozījums ar Lietuvu un Igauniju pa ceturkšņiem
(milj. latu)

Pakalpojumu eksports un imports

Krīzes laikā pakalpojumu eksports samazinājās mazākā apmērā nekā preču eksports. 2011.-2012. gadā pakalpojumu eksports tāpat kā preču eksports stabili pieauga. Pozitīvais pakalpojumu saldo 2011. gadā nosedza aptuveni 60% negatīvās preču tirdzniecības bilances. Savukārt 2012. gada trīs ceturkšņos, nemot vērā preču tirdzniecības bilances uzlabošanos, pozitīvais pakalpojumu saldo nosedza 65% no negatīvā preču tirdzniecības saldo.

Pusi no pakalpojumu eksporta ierasti sastāda ienākumi no pārvadājumiem. Tieši šīs pakalpojumu eksporta grupas pieaugums nodrošināja lielāko daļu no kopējo pakalpojumu eksporta pieauguma. Lielākais īpatsvars pārvadājumu eksportā ir sauszemes transportam.

2012. gada janvārī-septembrī stabili ir pieaugušas komercpakalpojumu eksporta grupas.

Pakalpojumu eksports uz ES valstīm veido aptuveni pusi no kopējā Latvijas pakalpojumu eksporta. 2012. gada trīs ceturkšņos pakalpojumu eksporta apjomai uz ES valstīm pieauga līdzīgos tempos kā kopējais pakalpojumu eksports – par 13%. Lielākais īpatsvars pakalpojumu eksportā uz ES valstīm ir pārvadājumiem un komercpakalpojumiem.

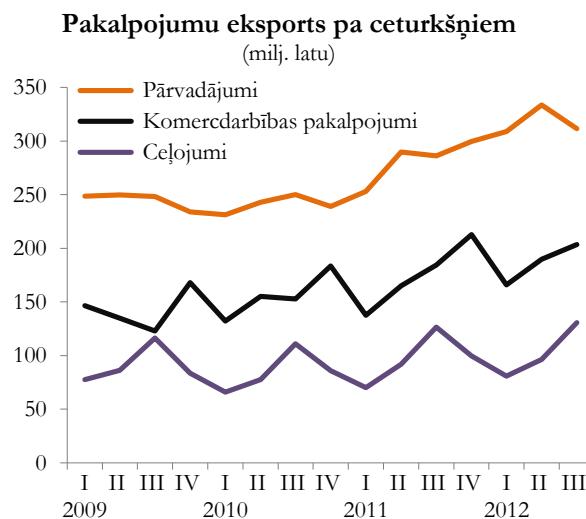
Pakalpojumu eksporta apjomai uz NVS valstīm 2012. gada janvārī-septembrī pieauga nedaudz lēnākos tempus nekā kopējais pakalpojumu eksports – par 6%. Šo pieaugumu lielākoties nodrošināja ienākumi no NVS ieceļojušajiem tūristiem (aptuveni 60% no visa pieauguma). Ievērojami auga arī komercpakalpojumu eksports uz NVS valstīm.

3.7. tabula

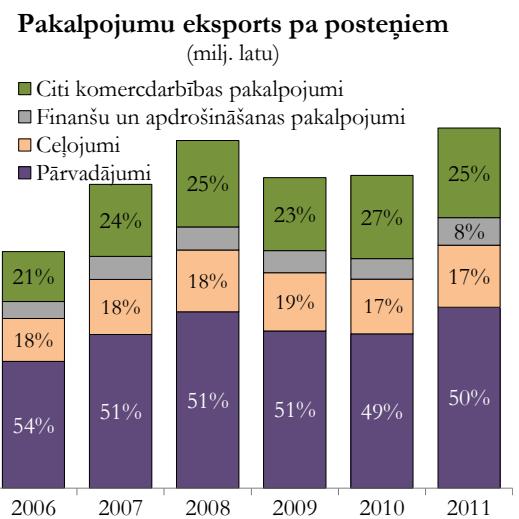
Pakalpojumu eksports un imports
(procentos)

	2011				2012 I-IX			
	struktūra		izmaiņas pret iepriekšējo gadu		struktūra		izmaiņas pret iepriekšējā gada attiecīgo periodu	
	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports	eksports	imports
Pakalpojumi – pavisam	100	100	15,1	13,1	100	100	13,1	9,7
tai skaitā:								
Pārvadājumi	50,2	31,0	17,2	17,4	51,8	32,3	15,1	11,9
– jūras transports	12,9	7,6	2,3	12,9	13,7	7,4	19,6	4,9
– gaisa transports	7,9	10,1	-2,7	7,1	8,1	11,2	7,4	16,8
– dzelzceļa transports	13,5	5,1	32,7	29,3	14,2	4,8	19,0	1,5
– autotransports	14,9	8,1	34,9	29,8	14,7	8,7	12,3	18,8
– pārējais transports	1,1	0,2	14,2	34,6	1,1	0,2	10,6	15,1
Ceļojumi	17,3	29,2	14,0	12,0	16,7	26,7	6,8	-0,9
Citi pakalpojumi	32,5	39,7	12,5	10,7	31,5	40,9	13,6	15,9
– sakaru pakalpojumi	2,3	4,9	0,3	16,8	2,7	5,0	34,7	13,7
– būvniecības pakalpojumi	1,9	2,7	5,0	-0,7	2,3	4,7	48,6	91,9
– apdrošināšanas un finanšu pakalpojumi	7,6	5,2	31,9	19,0	6,7	4,2	9,9	-16,3
– informācijas un datorpakalpojumi	4,0	4,6	26,6	15,1	4,1	4,6	21,7	11,8
– citi komercpakalpojumi	15,4	21,2	4,3	9,2	14,6	21,0	8,3	15,3
– pārējie pakalpojumi	1,3	1,3	18,3	-4,2	1,1	1,4	-11,6	29,0

3.17. attēls

3.18. attēls

2012. gada janvārī-septembrī ievērojami pieauga pakalpojumu eksports uz Igauniju (par 17%) un Lietuvu (par 24%). Svarīgākās pakalpojumu eksporta grupas uz abām valstīm ir komercpakalpojumi un ar pārvadājumiem saistītie pakalpojumi.

3.2. Nozaru ieguldījums

3.2.1. Tautsaimniecības struktūra un nozaru attīstības tendences

Ekonomiskā krīze negatīvi ietekmēja būtībā visas tautsaimniecības pamatnozares. Apjomīgs kritums bija tirdzniecības, būvniecības un apstrādes rūpniecības nozarēs. Ekonomisko aktivitāšu sašaurināšanās ietekmēja komercpakalpojumus, savukārt valsts budžeta tēriņu samazināšana ietekmēja sabiedrisko pakalpojumu nozares.

Krīzes laikā, samazinoties kopējam algu līmenim un cenām iekšējā tirgū, uzlabojās Latvijas ražotāju

konkurētspēja, kas bija pamats eksporta pieaugumam un līdz ar to arī tirgojamo nozaru attīstībai.

Par tirgojamo nozaru lomas palielināšanos tautsaimniecībā liecina nozaru struktūra. 2008. gadā tirgojamās nozares (lauksaimniecības, mežsaimniecības, rūpniecības, kā arī transporta pakalpojumu nozares) veidoja vien 26% no kopējās pievienotās vērtības, pašlaik šo nozaru īpatsvars ir sasniedzis 37 procentus.

Kopējo ienākumu pieaugums no eksporta pakāpeniski ir veicinājis arī iekšzemes pieprasījuma pieaugumu un līdz ar to arī vairāk ar iekšējo tirgu saistīto tautsaimniecības nozaru attīstību.

3.8. tabula

Tautsaimniecības struktūra
(pēc pievienotās vērtības, procentos)

	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012n
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	4,5	3,9	3,0	3,8	5,0	5,1	5,0
Apstrādes rūpniecība	14,4	12,9	10,8	10,8	13,3	14,1	14,4
Pārējā rūpniecība	4,2	3,3	4,3	4,9	5,3	5,2	5,0
Būvniecība	6,8	7,0	10,1	8,0	5,3	5,4	6,3
Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana	18,5	21,6	18,8	16,9	17,3	17,6	17,9
Transports un uzglabāšana	9,5	10,5	8,1	11,1	11,4	12,3	12,2
Citi komercpakalpojumi	25,1	25,7	28,4	27,5	27,2	26,3	25,8
Sabiedriskie pakalpojumi	17,0	15,1	16,5	17,0	15,2	14,0	13,4
Kopā	100						

n – Ekonomikas ministrijas novērtējums

2011. gadā, saglabājoties ārējam pieprasījumam, kā arī pakāpeniski augot iekšzemes pieprasījumam,

gandrīz visās tautsaimniecības nozarēs bija vērojams pieaugums.

3.9. tabula

IKP dinamika
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu, sezonāli neizlīdzināti dati)

2005-2007 vidēji gadā	2008-2010 vidēji gadā	2011	2012 I-IX	2005-2007 vidēji gadā	2008-2010 vidēji gadā	2011	2012 I-IX
Apjomu izmaiņas				Ieguldījums pieaugumā			
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	3,9	-1,0	-0,5	6,4	0,1	0,0	0,0
Apstrādes rūpniecība	4,1	-3,6	11,7	10,5	0,6	-0,5	1,5
Pārējā rūpniecība	3,4	1,5	-0,9	-3,3	0,1	0,1	0,0
Būvniecība	20,3	-23,3	11,9	16,3	1,8	-2,3	0,7
Tirdzniecība, izmitināšana un ēdināšana	15,7	-11,3	9,5	7,3	3,5	-3,1	1,9
Transports un uzglabāšana	10,1	-0,3	8,1	4,9	1,1	0,0	1,0
Citi komercpakalpojumi	9,8	-2,7	1,2	2,7	2,5	-0,8	0,3
Sabiedriskie pakalpojumi	3,5	-5,9	0,6	-0,7	0,5	-0,8	0,1
IKP	10,3	-7,6	5,5	5,6	10,3	-7,6	5,5

Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi 2011. gadā pieauga par 11,7%. Ārējās tirdzniecības aktivitāšu pieaugums veicināja transporta nozares izaugsmi par 8,1%. Augot iekšējam pieprasījumam, tirdzniecības nozarē sniegtu pakalpojumu apjoms 2011. gadā pieauga par 9,5%. Šīm nozarēm 2011. gadā bija lielākais piensums ekonomikas izaugsmē – kopā tās nodrošināja 4/5 no visas tautsaimniecības izaugsmes.

Pēc apjomīgās lejupslīdes krīzes laikā 2011. gadā izaugsme atsākās būvniecības nozarē, – gada laikā par 11,9 procentiem.

Savukārt pakalpojumu nozarēs situācija uzlabojas mēreni, un 2011. gadā gan sabiedrisko, gan komercpakalpojumu nozarēs izlaides apjomi būtībā saglabājās 2010. gada līmenī.

2012. gadā, neraugoties uz saspringto ekonomisko situāciju un pat vērojamo recessiju vairākās ES valstīs, Latvijas tautsaimniecībā turpinājās izaugsme.

Saglabājoties eksporta iespējām, stabili pieauguma tempi bija vērojami apstrādes rūpniecībā – trīs ceturkšņos ražošanas apjomi bija par 10,5% lielāki nekā 2011. gada atbilstošajā periodā. Nenemot vērā nozares pieaugošo īpatsvaru tautsaimniecībā, ražošanas apjomu kāpums šajā periodā nodrošināja vairāk nekā $\frac{1}{4}$ daļu no visas ekonomikas izaugsmes.

2012. gadā izaugsme bija vērojama arī lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē. Rūpniecības, lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarēm joprojām ir liels devums izaugsmē, un 2012. gada trīs ceturkšņos šīs nozares veidoja trešdaļu no visa IKP pieauguma.

2012. gadā turpināja pieaugt būvniecības apjomi – trīs ceturkšņos tie par 16,3% pārsniedza iepriekšējā

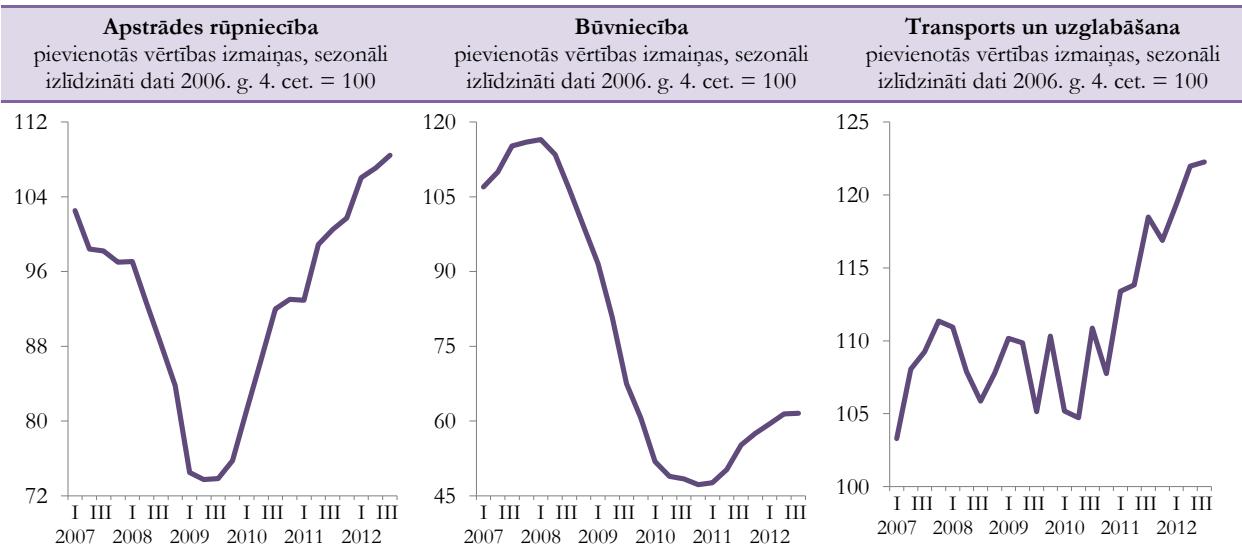
gada atbilstošā perioda līmeni. Lai arī būvniecības apjomi pēdējā pusotra gada laikā ir salīdzinoši strauji auguši, pašlaik tie ir tikai 55% apmērā no pirmskrīzes līmena. Jāatzīmē, ka nozares atkopšanās no krīzes lielā mērā ir saistīta ar publiskajiem pasūtījumiem un ES fondu projektiem. Nenemot vērā, ka struktūrfondu finansējuma apjoms tuvākajos gados nepieaug, tas mazinās publisko pasūtījumu augsto devumu būvniecības pieaugumā.

2012. gadā ražošanas apjomu samazinājums bija vērojams pārējās rūpniecības nozarēs (elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde), ko pamatā noteica mazāki saražotās elektroenerģijas un siltumenerģijas apjomi saistībā ar laika apstākļiem.

2012. gadā izaugsme saglabājās arī transporta un uzglabāšanas nozarē. 2012. gada trīs ceturkšņos nozarē bija vērojams pieaugums par 4,9%, salīdzinot ar 2011. gada atbilstošo periodu. Nozares izaugsmes pamatā ir pārvadāto kravu apjoma kāpums. 2012. gada vienpadsmīt mēnešos kravu dzelzceļa pārvadājumi par 3,9% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni, bet 2012. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, Latvijas ostās kravu apgrozījums palielinājās par 9,3%. Savukārt ar autotransportu pārvadāto kravu apjomi būtībā saglabājās iepriekšējā gada līmenī.

Augot privātam patēriņam, 2012. gadā turpinājās izaugsme tirdzniecības nozarē. 2012. gada trīs ceturkšņos nozarē sniegtu pakalpojumu apjomi bija par 7,3% lielāki nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Nenemot vērā nozares lielo īpatsvaru, tirdzniecības nozare nodrošināja vairāk nekā $\frac{1}{4}$ daļu no visas tautsaimniecības izaugsmes 2012. gada trīs ceturkšņos.

3.19. attēls

2012. gadā stabili palielinājās mazumtirdzniecības apgrozījums. 2012. gada novembrī, salīdzinot ar 2011. gada novembri, mazumtirdzniecības apgrozījuma

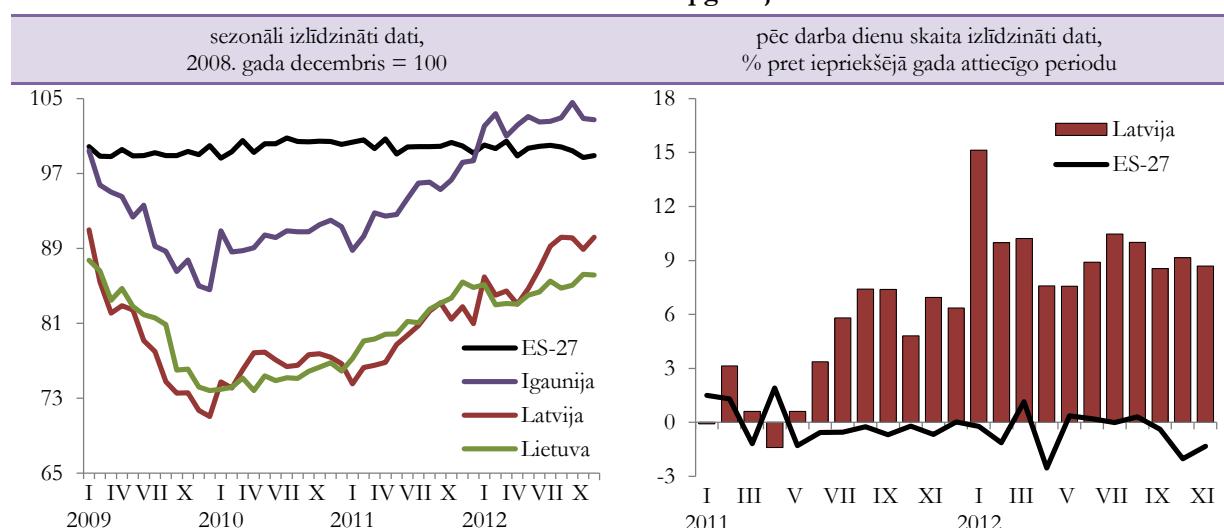
apjomi pieauga par 8,8%, bet 2012. gada vienpadsmīt mēnešos mazumtirdzniecības apgrozījums bija par 9,8% lielāks nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā.

Gada laikā lielāko ieguldījumu kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugumā nodrošināja nepārtikas preču mazumtirdzniecība. Nepārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījums novembrī bija par 12,2% (salīdzināmās cenās) lielāks nekā pirms gada. Nepārtikas preču mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugumā lielākais devums bija datoru, programmatūras un telekomunikāciju iekārtu mazumtirdzniecībai, kas nodrošināja 42% no kopējā mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma. Samazinoties auto degvielas

cenām, straujš mazumtirdzniecības apgrozījuma pieaugums novembrī bija auto degvielas mazumtirdzniecībā (par 11,4%), kas kopumā deva piektdaļu no visa mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpuma 2012. gadā. Salīdzinoši liels devums bija arī apģērbu, apavu, kā arī dažādu veidu mājsaimniecības preču mazumtirdzniecības pieaugumam. Trešdaļu no visa mazumtirdzniecības apgrozījuma veido pārtikas preču tirdzniecība. Tomēr pārtikas mazumtirdzniecības apgrozījums pieaug lēni un novembrī tas bija par 2,1% lielāks nekā 2011. gada novembrī.

3.20. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums

Kopš 2009. gada vidus vērojams straujš vairumtirdzniecības apjomu pieaugums, kas jau pārsniedz pirmskrīzes līmeni. 2012. gada trīs ceturkšņos vairumtirdzniecības uzņēmumu apgrozījums bija par 13,4% lielāks nekā pirms gada un 2012. gada 3. ceturksnī par vairāk nekā 3% pārsniedza pirmskrīzes augstāko līmeni, kas tika sasniegts 2007. gada vidū.

2012. gadā mērena izaugsme vērojama pārējās komercpakuojumu nozarē – 2012. gada trīs ceturkšņos nozares sniegtu pakalpojumu apjomu bija tikai par 2,7% lielāki nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. No komercpakuojumu nozarēm 2012. gads sekmīgāks bija informācijas un komunikācijas nozarei, kurā sniegtu pakalpojumu apjomu 2012. gada trīs ceturkšņos bija par 8,8% lielāki nekā 2011. gada trīs ceturkšņos. Tajā pašā laikā finanšu un apdrošināšanas darbību nozarē, kā arī operācijās ar nekustamo īpašumu 2012. gadā salīdzinājumā ar 2011. gadu apjomī nepieauga.

Sabiedrisko pakalpojumu nozarē sniegtu pakalpojumu apjomus ietekmē valdības īstenotā budžeta izdevumu ierobežošana. 2012. gada trīs ceturkšņos sabiedrisko pakalpojumu apjomī bija par 0,7% mazāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Lai arī 2012. gadā vairumā nozaru bija vērojama stabila izaugsme, tomēr saglabājas ārējās vides riski saistībā ar turpmāko situācijas attīstību eiro zonā.

3.2.2. Apstrādes rūpniecība

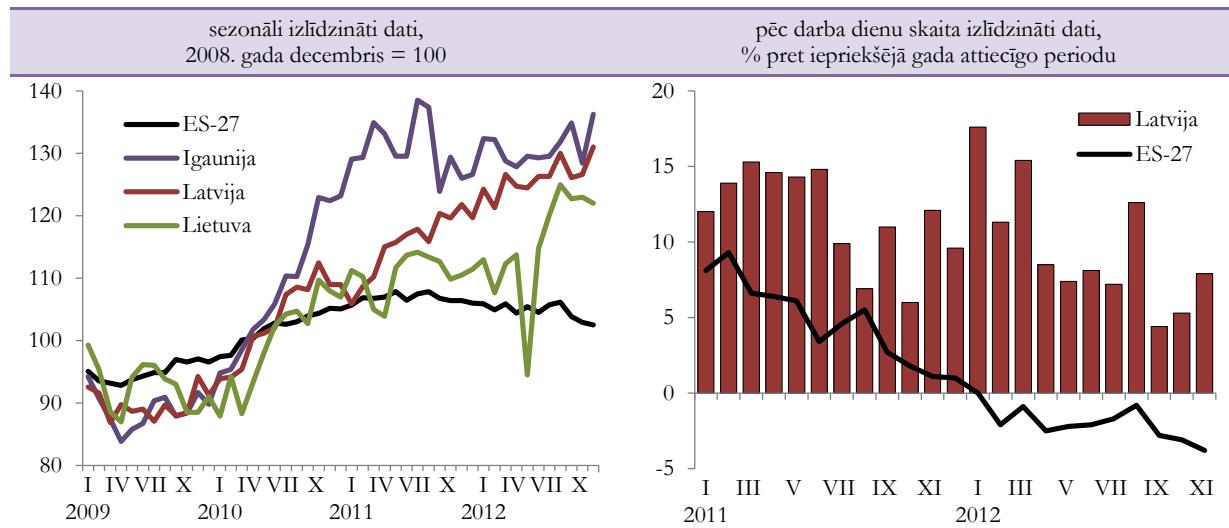
Krīzes ietekmē, ievērojami sarūkot gan iekšējam, gan ārējam pieprasījumam, apstrādes rūpniecības produkcijas apjomī ievērojami saruka un vidēji 2009. gadā tie bija par $\frac{1}{4}$ daļu mazāki nekā pirms krīzes – 2007. gadā.

Jāatzīmē, ka Latvijas rūpniecības konkurētspēja lielā mērā balstās uz relatīvi lētu darbaspēku un zemām vispārējām izmaksām. 2006. un 2007. gadā darbaspēka izmaksu un cenu pieauguma dēļ šīs priekšrocības lielā mērā tika zaudētas. Turpretim krīzes laikā kopējais algu līmenis un cenas iekšējā tirgū samazinājās, kas uzlaboja Latvijas rāzotāju konkurētspēju.

Kopš 2009. gada otrās putas ražošanas apjomī apstrādes rūpniecībā pieaug. Atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, apstrādes rūpniecības pieauguma tempi bija krietni straujāki nekā kopējā tautsaimniecības izaugsme. Apstrādes rūpniecība pašreizējā situācijā ir galvenais tautsaimniecības izaugsmes virzītājs.

3.21. attēls

Apstrādes rūpniecības produkcijas fiziskā apjoma indekss

2011. gadā apstrādes rūpniecības ražošanas apjomi par 11,7% pārsniedza 2010. gada līmeni. Nozares izaugsmes pamatā bija gan stabils ārējais pieprasījums, gan pakāpeniska pieprasījuma palielināšanās vietējā tirgū. Kopumā 2011. gadā ražošanas apjomi nozarē sasniedza pirmskrīzes līmeni. Jāatzīmē, ka stabils ražošanas apjomu pieaugums saglabājās arī 2011. gada nogalē, kad ES valstis, kas ir Latvijas galvenie eksporta tirgi, bija vērojama izaugsmes tempu pavājināšanās.

Neraugoties uz saspīngto ekonomisko situāciju un pat vērojamo recessiju vairākās ES valstis, Latvijas apstrādes rūpniecība bija noturīga pret ārējās vides satricinājumiem. Lai arī 2012. gada laikā apstrādes rūpniecībā ražošanas apjomi mēnešu griezumā ļoti svārstījās – pēc strauja kāpuma viena mēneša laikā sekoja neliels atslābums, kopumā nozarē bija vērojama stabila izaugsme.

2012. gada vienpadsmīt mēnešos apstrādes rūpniecībā ražošanas apjomi bija ievērojami lielāki nekā 2011. gada atbilstošajā periodā – kāpums par 10,2%. Pat saglabājoties vājam pieprasījumam ārējos tirgos, nevienā no apstrādes rūpniecības nozarēm nav vērojamas tendences, kas liecinātu par ražošanas sašaurināšanos.

Nozīmīgākais devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmei šajā periodā saglabājas metālapstrādes nozarei. Ražošanas apjomi ievērojami ir pieaugusi datoru, elektronisko un optisko iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanā. Ievērojams produkcijas apjomu pieaugums bija vērojams arī iekārtu, mehānismu un darba mašīnu ražošanā, kā arī papīra ražošanas un poligrāfijas nozarē. Jāatzīmē, ka šajās nozarēs un kokapstrādē ražošanas apjomi jau ievērojami pārsniedz pirmskrīzes līmeni. Savukārt tādās nozarēs kā pārtikas ražošana un vieglā rūpniecība 2012. gada laikā ražošanas apjomi auga mērenāk.

Būtiskais ražošanas apjomu pieaugums apstrādes rūpniecībā veicina arī pieprasījuma pieaugumu pēc darbaspēka. 2012. gada 3. ceturksnī apstrādes rūpniecībā bija par 5,2% vairāk aizņemto darbavietu nekā gadu iepriekš. Apstrādes rūpniecībai ir nozīmīgākais piensums jaunu darbavietu radīšanā tautsaimniecībā kopumā – nozare ir nodrošinājusi piektdaļu no visām jaunajām darbavietām. Tajā pašā laikā nodarbināto skaita pieaugums apstrādes rūpniecībā ir ievērojami lēnāks nekā izlaides kāpums.

2012. gadā stabili palielinājās arī apstrādes rūpniecības apgrozījums – vienpadsmīt mēnešos tas par 13,8% pārsniedza 2011. gada janvāra-novembra līmeni. Apgrozījuma pieaugumu lielākā mērā nosaka ražošanas apjomu kāpums, savukārt ražotāju cenu pieaugums gan eksportētajai produkcijai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai ir mērens.

Lielākais ieguldījums apstrādes rūpniecības apgrozījuma kāpumā 2012. gadā bija metālapstrādes, kokapstrādes, elektrisko un optisko iekārtu ražošanas, kā arī ķīmiskās rūpniecības nozarēm, kas kopā veidoja vairāk nekā 60% no visa apstrādes rūpniecības apgrozījuma kāpuma.

Pakāpeniski pieaugot pieprasījumam iekšējā tirgū, 2012. gada vienpadsmīt mēnešos vietējā tirgū realizētās produkcijas apgrozījums bija par 6,3% lielāks nekā 2011. gada vienpadsmīt mēnešos. Šajā laikā eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga par 18,6%, kas liecina, ka pieprasījums pēc Latvijas rūpniecības ražojumiem ārējos tirgos joprojām ir augsts.

2012. gada vienpadsmīt mēnešos gandrīz 64% no visas apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tika eksportēta. Gandrīz trešdaļa tiek izvesta uz ES-15 valstu tirgiem. Ap 30% no eksportētās produkcijas tiek realizēti Lietuvā un Igaunijā. Eksports uz NVS valstīm veido 17 procentus.

3.10. tabula

Apstrādes rūpniecības struktūra 2012. gadā*
procentos

	Pēc apgrozījuma	Pēc aizņemto darbavietu skaita	Eksporta īpatsvars nozares realizācijā
Apstrādes rūpniecība – pavisam	100	100	63,6
Pārtikas un dzērienu rūpniecība	22,7	22,2	33,9
Vieglā rūpniecība	4,2	11,1	84,6
Kokapstrāde	22,1	19,3	73,2
Papīra ražošana un poligrāfija	3,9	3,9	58,7
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	7,9	6,3	77,3
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	5,8	4,3	45,5
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	15,5	11,0	77,3
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	5,5	3,6	89,5
Mašīnu un iekārtu ražošana	2,3	2,8	80,3
Transporta līdzekļu ražošana	3,8	3,2	93,2
Pārējās rūpniecības nozares	6,1	12,2	43,6

* Ekonomikas ministrijas novērtējums

2012. gada vienpadsmit mēnešos, salīdzinot ar 2011. gada janvāri-novembri, visstraujāk eksportētās produkcijas apgrozījums pieauga metālapstrādes nozarē (par 35%). Nemot vērā nozares lielo īpatsvaru apstrādes rūpniecībā, metāla un metālu izstrādājumu eksports nodrošināja gandrīz trešdaļu no visa apstrādes

rūpniecības eksportā realizētās produkcijas pieauguma. Ievērojams apgrozījuma pieaugums eksportētajai produkcijai 2012. gadā bija vērojams arī datoru, elektronisko un optisko iekārtu, kā arī transportlīdzekļu ražošanas nozarēs.

3.11. tabula

Apstrādes rūpniecības ražošanas apjomu izmaiņas
(procentos pret iepriekšējā gada atbilstošo periodu)

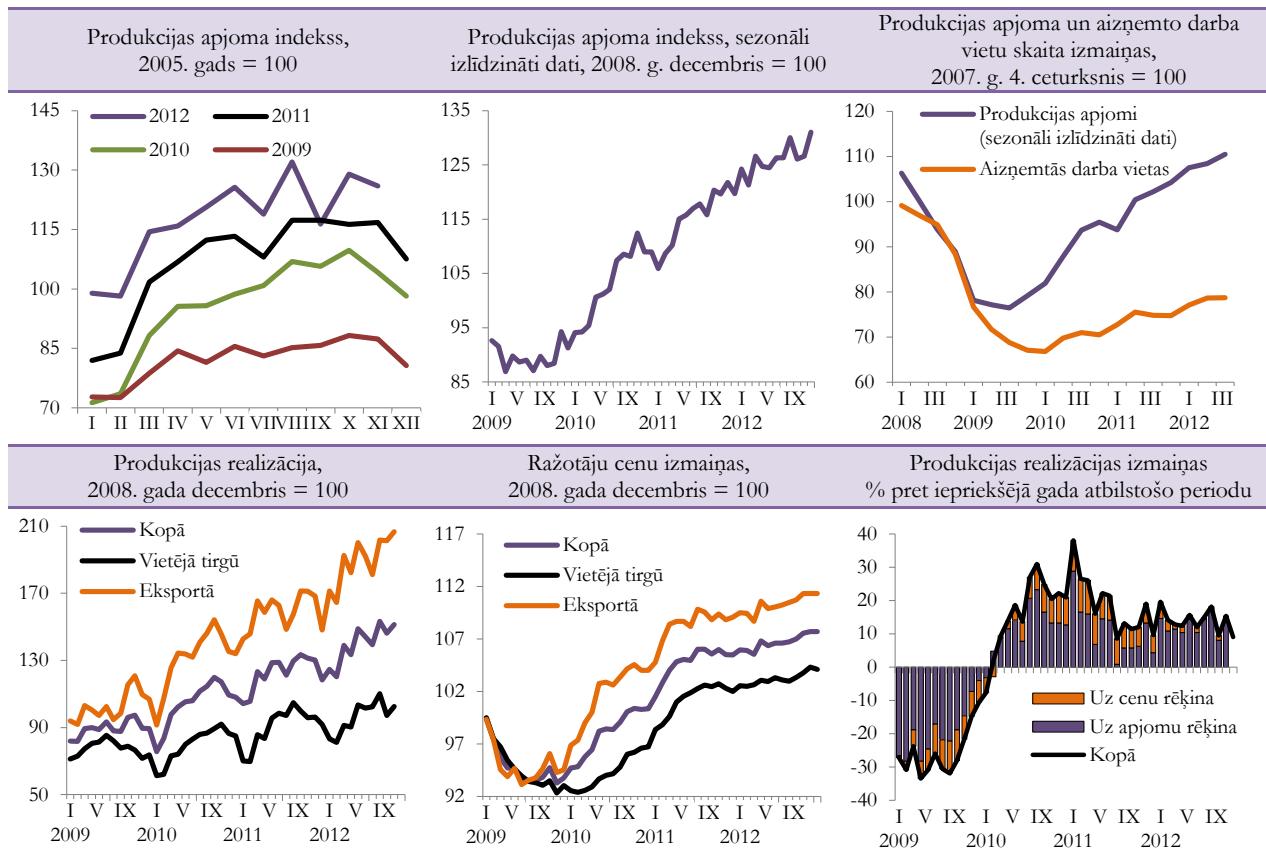
	2007	2008	2009	2010	2011	2012 I-XI
Apstrādes rūpniecība – pavisam	0,3	-3,4	-20,2	16,5	11,7	10,2
Pārtikas rūpniecība	1,3	-2,0	-16,1	-0,1	-0,2	3,0
Vieglā rūpniecība	0,3	-12,2	-38,6	19,4	19,4	1,6
Kokapstrāde	-6,0	-12,1	1,6	33,0	12,6	6,5
Papīra ražošana un poligrāfija	0,2	-3,9	-17,1	19,8	-0,5	12,2
Ķīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares	3,1	-2,0	-18,5	5,2	4,4	7,8
Pārējo nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana	-17,1	-14,4	-40,1	17,6	24,2	11,9
Metālu un metālu izstrādājumu ražošana	11,5	1,4	-27,1	24,2	28,3	17,9
Elektrisko un optisko iekārtu ražošana	3,8	14,1	-34,8	33,2	29,6	22,3
Mašīnu un iekārtu ražošana	5,0	10,4	-35,5	17,8	37,1	9,7
Transporta līdzekļu ražošana	10,7	5,8	-49,7	59,0	37,0	16,1
Pārējās rūpniecības nozares	3,0	-5,5	-20,1	-4,9	9,5	27,9

Jāatzīmē, ka lielāko devumu apgrozījuma pieaugumā vietējā tirgū realizētajai produkcijai nodrošināja kokapstrādes, kā arī nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanas nozares. Tas galvenokārt ir skaidrojams ar būvniecības nozares atkopšanos.

Latvijā ražotāju cenas lielā mērā ietekmē tendences ārējos tirgos. Kopš 2011. gada otrs pusē, pavājinoties kopējam pieprasījumam ES valstīs, arī Latvijas ražotāju

cenas eksportētajai produkcijai aug ļoti mēreni – 2012. gada decembrī tās bija par 2,1% augstākas nekā pirms gada. Jāatzīmē, ka, lai arī vietējā tirgū pieprasījums pakāpeniski palielinās, tas ir salīdzinoši zemā līmenī un būtisku spiedienu uz ražotāju cenām nerada. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas ir pieaugušas par 2 procentiem.

3.22. attēls

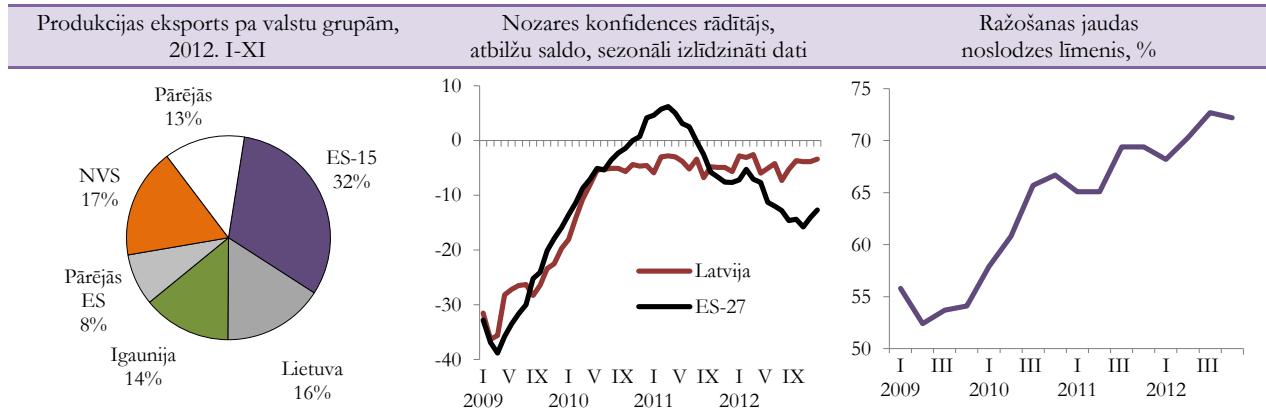
Apstrādes rūpniecību raksturojošie rādītāji

Atbilstoši ražošanas apjomu kāpumam turpina palielināties ražošanas jaudu noslodze. 2012. gada 4. ceturksnī jaudu noslodzes līmenis apstrādes rūpniecībā bija 72,2% – par 2,2 procentpunktiem augstāks nekā 2011. gada beigās. Jāatzīmē, ka vairumā nozaru ražošanas jaudu noslodze ir ļoti tuva vēsturiski augstākajiem rādītājiem.

Latvijas apstrādes rūpniecības uzņēmumu konjunktūras apsekojumi liecina, ka uzņēmēju kopējais novērtējums par turpmākās izaugsmes iespējām

pēdējos divus gadus būtībā nav mainījies. Latvijas ražotāju konfidences vērtējums 2012. gadā bija labāks nekā kopējais ES-27 valstu ražotāju nākotnes vērtējums. Kopējais Latvijas rūpniecības konfidences rādītājs 2012. gada decembrī bija -3,4 punkti, kas ir par 2,3 punktiem labāks nekā 2011. gada beigās. Rūpniecības uzņēmumu konfidenci joprojām ietekmē neskaidrība par tirdzniecības partnervalstu attīstības perspektīvām.

3.23. attēls

Apstrādes rūpniecības attīstības tendences

Pārtikas un dzērienu rūpniecība ir lielākā apstrādes rūpniecības nozare. Gan pēc apgrozījuma, gan darbavietu skaita nozare veido vairāk nekā piektāļu no visas apstrādes rūpniecības. No pārtikas rūpniecības produkcijas vairāk nekā 66% tiek realizēti vietējā tirgū. Krīzes laikā, sarūkot iekšējam pieprasījumam, būtiski sašaurinājās arī nozares ražošanas apjomi – 2009. gadā tie bija par 18% mazāki nekā 2007. gadā.

Atkopšanās nozarē norit samērā lēni, jo vietējā tirgū pieprasījums palielinās mēreni, bet eksporta īpatsvars kopejā nozares apgrozījumā ir salīdzinoši neliels. 2010. un 2011. gadā ražošanas apjomi pārtikas rūpniecībā saglabājās 2009. gada līmenī. Savukārt ievērojama eksportētās produkcijas apjoma kāpuma dēļ, 2012. gadā ražošanas apjomi nozarē nedaudz pieauga – 2012. gada vienpadsmit mēnešos tie par 3%

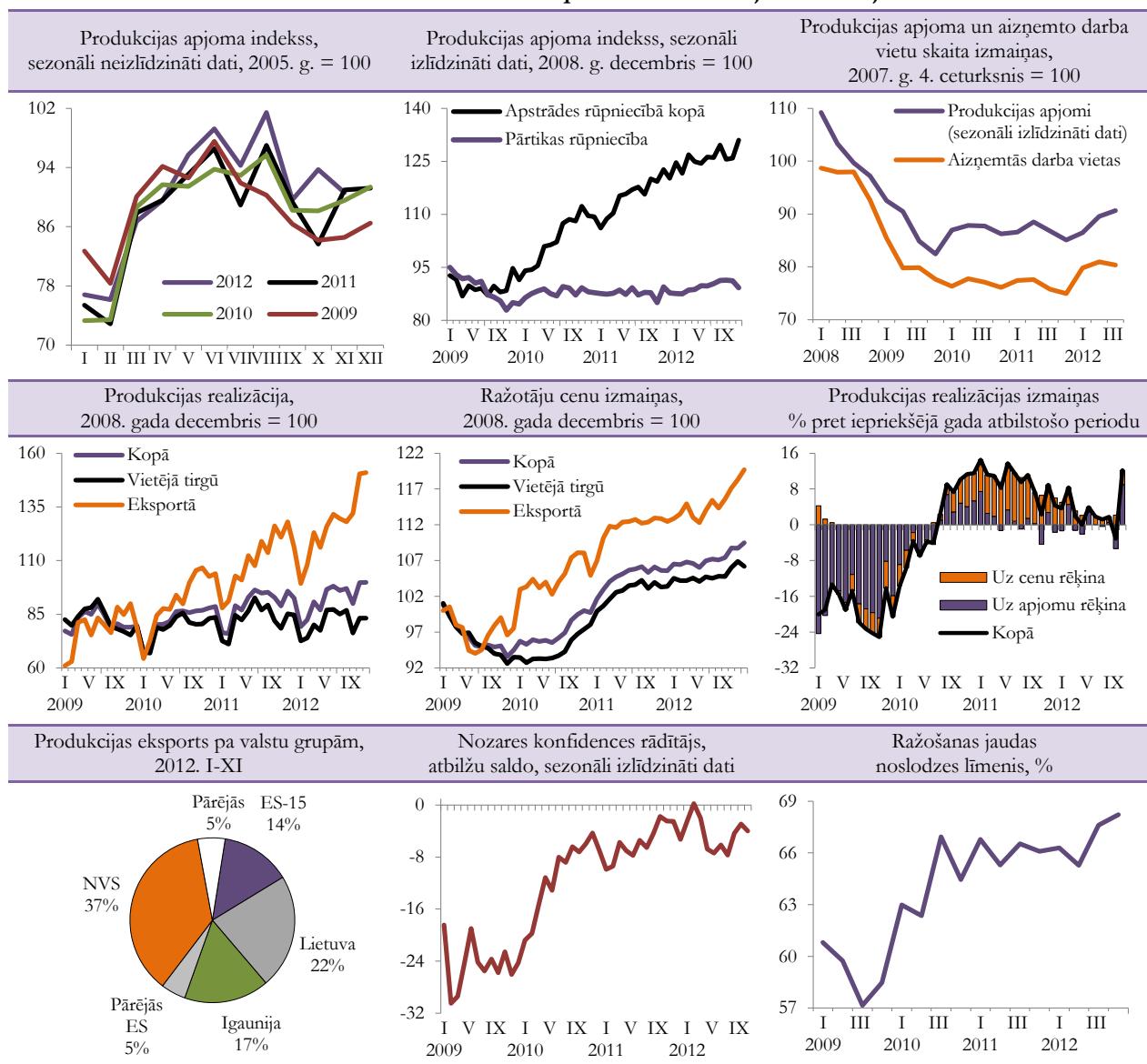
pārsniedza 2011. gada janvāra-novembra līmeni.

Jāatzīmē, ka realizācijas ieņēumi pārtikas rūpniecības nozarē aug straujāk, jo to ietekmē ne tikai saražotās produkcijas apjoms, bet arī ražotāju cenas. 2011. gadā apgrozījums pieauga par 9,3%, ko noteica ražotāju cenu palielinājums saistībā ar pārtikas cenu pieaugumu pasaulei. 2012. gadā, tām mazinoties, arī ražotāju cenas auga lēnāk (decembrī tās bija par 3,7% augstākas nekā pirms gada). Tā ietekmē arī apgrozījuma kāpums 2012. gadā bija mērenāks – vienpadsmit mēnešos tas par 3,2% pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

Par pakāpenisku situācijas uzlabošanos nozarē liecina arī aizņemto darbavietu skaita izmaiņas. 2012. gada 3. ceturksnī pārtikas rūpniecībā bija par 6% vairāk darbavietu nekā gadu iepriekš, tomēr jāatzīmē, ka to skaits ir par 21,4% mazāks nekā pirms krīzes.

3.24. attēls

Pārtikas un dzērienu rūpniecību raksturojošie rādītāji

Vieglās rūpniecības nozare ir tradicionālī orientēta uz eksportu, tāpēc krīzes laikā, sarūkot ārējam pieprasījumam, nozares ražošanas apjomi būtiski sašaurinājās. 2009. gadā nozares ražošanas apjomi bija uz pusi mazāki nekā 2007. gadā.

Vieglā rūpniecība no krīzes radītajām sekām atkopjas lēnāk nekā apstrādes rūpniecība kopumā. Lai arī 2010. un 2011. gadā ražošanas apjomi vieglajā rūpniecībā pieauga par gandrīz 20% ik gadu, tomēr tie joprojām ievērojami atpaliek no pirmskrīzes līmeņa.

2012. gada janvāri-novembrī ražošanas apjomi nozarē bija par 1,6% lielāki nekā iepriekšējā gada vienpadsmīt mēnešos. Lēnāku pieaugumu 2012. gadā galvenokārt noteica ekonomiskās situācijas paslīktināšanās lielākajos eksporta tirgos. Jāatzīmē, ka 2012. gads veiksmīgāks bija tekstilizstrādājumu ražotājiem – gada vienpadsmīt mēnešos saražotās

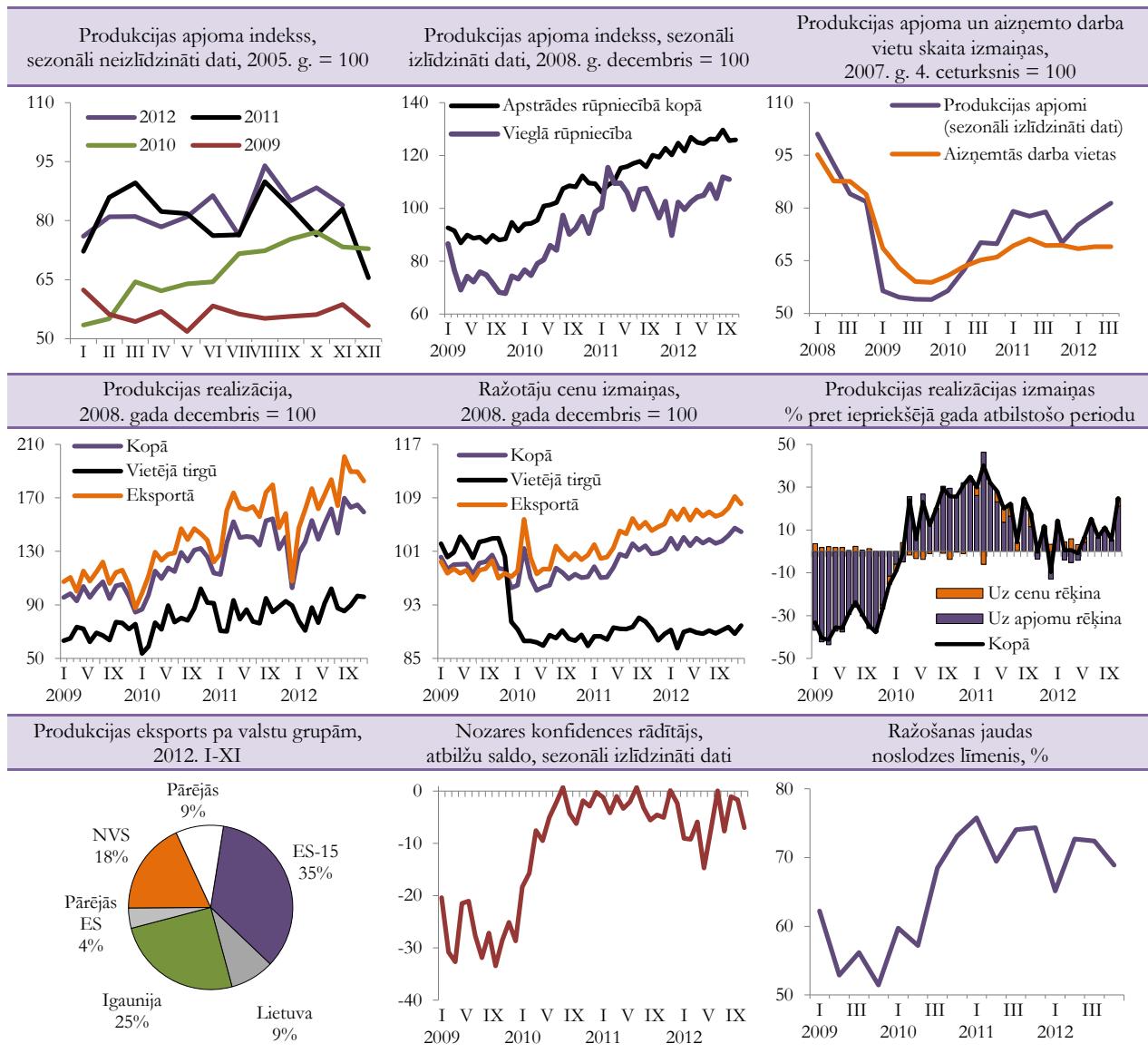
produkcijas apjomi par 4,6% pārsniedza 2011. gada janvāra-novembra līmeni. Tajā pašā laikā apgārēbu ražošanas apjomi, salīdzinot ar 2011. gadu, nepieauga.

Pēc krīzes salīdzinoši strauji pieauga nozares apgrozījums, ko noteica eksportētās produkcijas apjomu pieaugums. 2012. gadā apgrozījuma dinamika bija mērenāka – vienpadsmīt mēnešos apgrozījums bija par 8,7% lielāks nekā pirms gada. Pieaugumu joprojām nodrošināja eksports – realizācijas ienākumi no eksporta pieauga par 9,3%, bet ienākumi no vietējā tirgū realizētām precēm – par 5,2 procentiem.

Salīdzinoši maza ietekme uz apgrozījumu ir ražotāju cenu izmaiņām, kas 2012. gadā bija ļoti mērenas. Decembrī ražotāju cenas bija par 2,6% augstākas nekā pirms gada. Nozares mērenā izaugsme ietekmē pieprasījumu pēc darbaspēka – 2012. gada laikā aizņemto darbavietu skaits nozarē nav audzis.

3.25. attēls

Vieglā rūpniecību raksturojošie rādītāji

Kokapstrāde ir viena no lielākajām rūpniecības nozarēm un tai ir nozīmīgs devums kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē. Nozare veido aptuveni piektaļu no kopējā apgrozījuma un visām darbavietām apstrādes rūpniecībā. Kokapstrāde bija viena no pirmajām nozarēm, kurā pēc apjomīgas ražošanas apjomu krituma atsākās izaugsme, un jau 2010. gadā nozares izlaide pārsniedz pirmskrīzes līmeni.

Ražošanas apjomi nozarē turpina augt. 2011. gadā izlaide pieauga par 12,6%, savukārt 2012. gada vienpadsmiņi mēnešos – par 6,5%, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu. Kopumā kopš 2009. gada 1. ceturkšņa nozares ražošanas apjomi ir pieauguši par vairāk nekā 80%, tajā pašā laikā darbavietu skaits nozarē ir pieaudzis par 17,8%. Tas nozīmē, ka apjomīgais ražošanas apjomu pieaugums pēckrīzes gados galvenokārt ir balstīts uz produktivitātes pieaugumu.

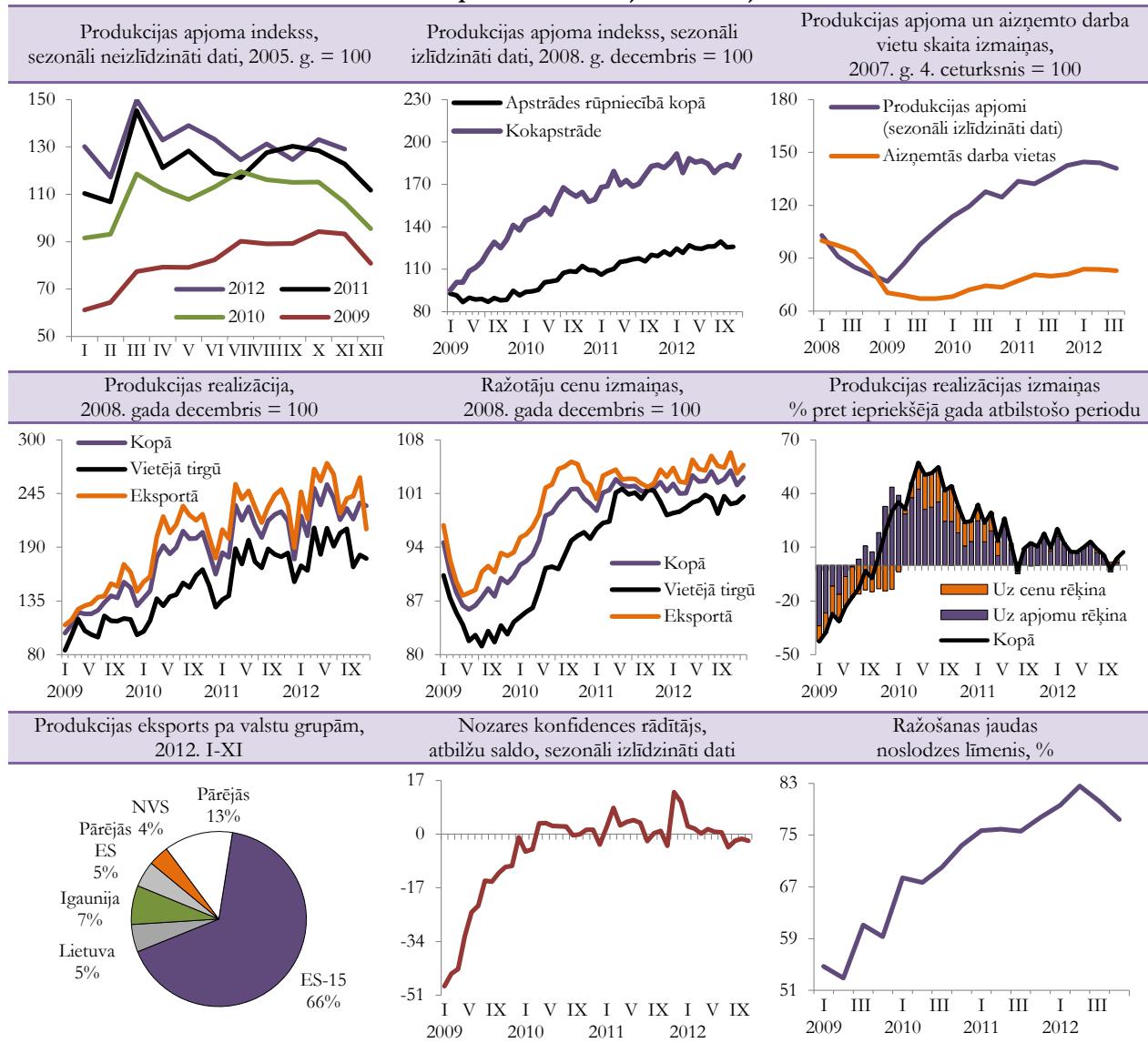
Stabili palielinās arī kokapstrādes produkcijas apgrozījums, ko galvenokārt nosaka eksporta iespēju paplašināšanās. Nozare eksportē gandrīz $\frac{3}{4}$ no visas saražotās produkcijas, galvenokārt uz ES-15 valstīm.

Eksportētās produkcijas apjomi 2011. gadā pieauga par 13%, bet 2012. gada vienpadsmiņi mēnešos – par 8,3%, salīdzinot ar 2011. gada vienpadsmiņi mēnešiem. Pieprasījums pēc kokapstrādes produkcijas palielinās arī vietējā tirgū, ko sekmē pakāpenisks aktivitāšu palielinājums būvniecības nozarē. Vietējā tirgū realizētās produkcijas apgrozījums 2012. gada vienpadsmiņi mēnešos bija par 8,3% lielāks nekā 2011. gada janvārī-novembrī.

Pēc būtiska ražotāju cenu pieauguma 2010. gadā un 2011. gada pirmajā pusē turpmākais ražotāju cenu pieaugums ir bijis ļoti mērens. 2012. gada decembrī ražotāju cenas kokapstrādē bija par 1,7% augstākas nekā 2011. gada decembrī.

3.26. attēls

Kokapstrādi raksturojošie rādītāji

Papīra ražošana un poligrāfija ir salīdzinoši neliela nozare, kas veido caurmērā 4% gan no kopējā apgrozījuma, gan nodarbināto skaita apstrādes rūpniecībā. Pirmskrīzes gados lielākā daļa saražotās produkcijas tika realizēta vietējā tirgū, savukārt, paveroties eksporta iespējām, nozare salīdzinoši ātri spēja pielāgoties jaunajiem apstākļiem un pakāpeniski kāpināja eksporta apjomus. Pašlaik gandrīz 60% saražotās produkcijas tiek eksportēta, galvenokārt uz kaimiņvalstīm – Lietuvu un Igauniju.

Papīra ražošanas un poligrāfijas nozares attīstība pēc krīzes nav vienmērīga. Pēc strauja ražošanas apjomu pieauguma 2010. gadā, 2011. gadā izlaide saruka (par 0,5%), ko ietekmēja vājāki darbības rādītāji gada pirmajā pusē. Savukārt 2012. gada vienpadsmit mēnešos ražošanas apjomi ir par 12,2% lielāki nekā iepriekšējā gada vienpadsmit mēnešos un ir

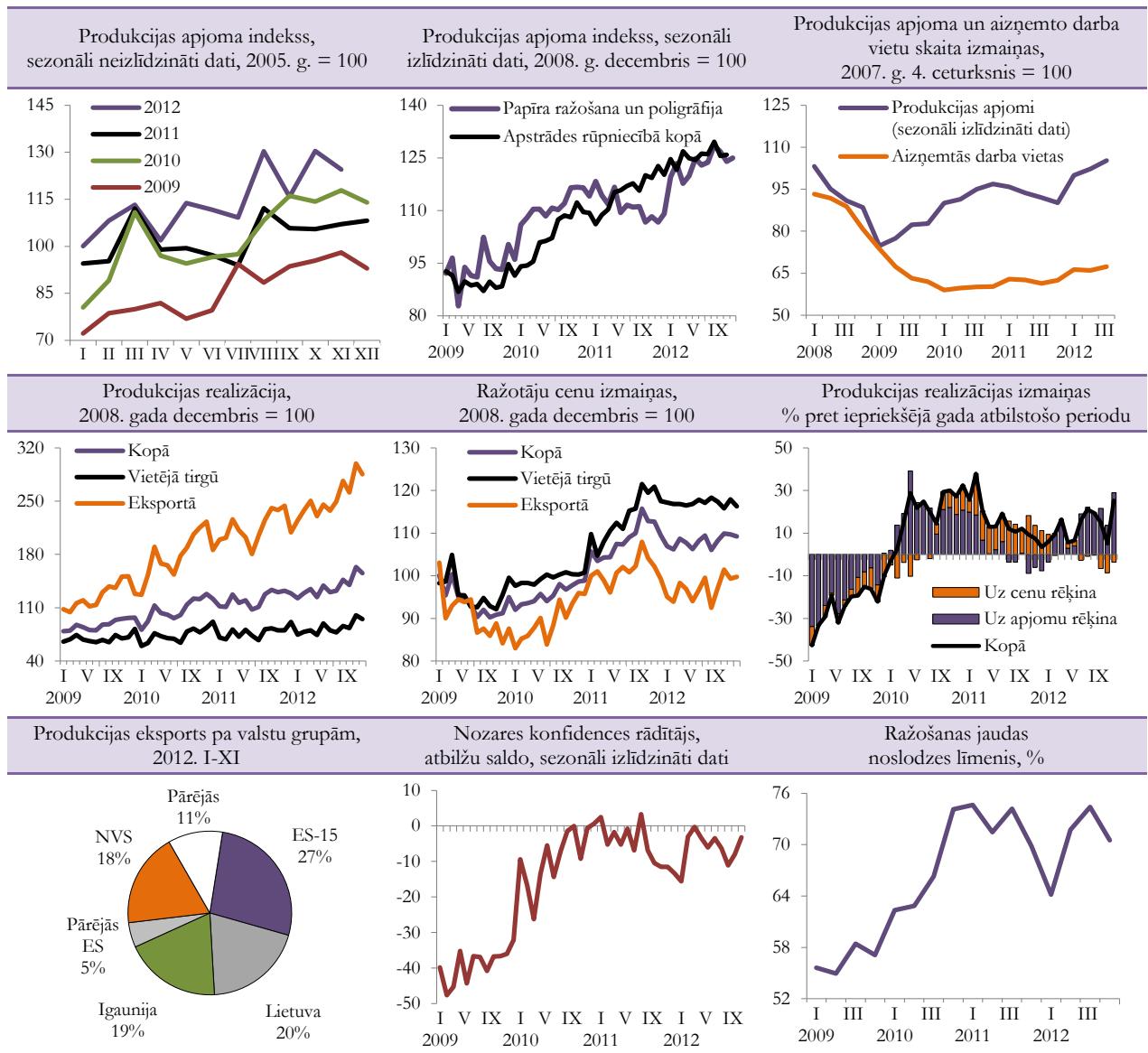
sasniegusi 2007. gada līmeni.

Neraugoties uz ražošanas apjomu samazināšanos 2011. gadā, augošās ražotāju cenas sekmēja nozares apgrozījuma kāpumu. 2011. gadā nozares apgrozījums pieauga par 12,7%. Savukārt 2012. gadā apgrozījuma pieaugumu galvenokārt noteica ražošanas apjomu kāpums. 2012. gada vienpadsmit mēnešos apgrozījums par 14,2% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni. Joprojām lielākais devums bija ienākumu pieaugumam no eksporta.

Ražotāju cenas 2011. gada laikā pieauga par gandrīz 11%. Neraugoties uz vājo iekšzemes pieprasījumu, cenas vietējā tirgū realizētajai produkcijai auga straujāk nekā eksportētajai. Savukārt 2012. gadā ražotāju cenu līmenis nedaudz samazinājās. 2012. gada decembrī ražotāju cenas bija par 0,2% zemākas nekā pirms gada.

3.27. attēls

Papīra ražošanu un poligrāfiju raksturojošie rādītāji

Kīmiskā rūpniecība un tās saskarnozares veido gandrīz 8% no visa apstrādes rūpniecības apgrozījuma un nodrošina vairāk nekā 6% no aizņemtajām darba vietām. Vairāk nekā ¾ no kīmiskās rūpniecības produkcijas tiek eksportēta. Krīzes laikā kīmiskās rūpniecības nozares ražošanas apjomi saruka par piektaļu. Kīmiskā rūpniecības apakšnozaru attīstības tendences ir atšķirīgas. 2011. gadā ražošanas apjomi pieauga farmācijā (par 12,3%) un gumijas izstrādājumu ražošanā (par 2,3%), turpretim kīmisko vielu ražošanas apjomi saruka (par 3,4%). 2012. gada vienpadsmit mēnešos kīmiskās rūpniecības ražošanas apjomi pieauga par 7,8%, salīdzinot ar 2011. gada vienpadsmit mēnešiem. Farmācijā ražošanas apjomi saruka (par 2,1%), gumijas izstrādājumu ražošanā turpinājās mērena izaugsme (par 2,4%), savukārt kīmisko vielu ražošanas apjomi pieauga par 18 procentiem.

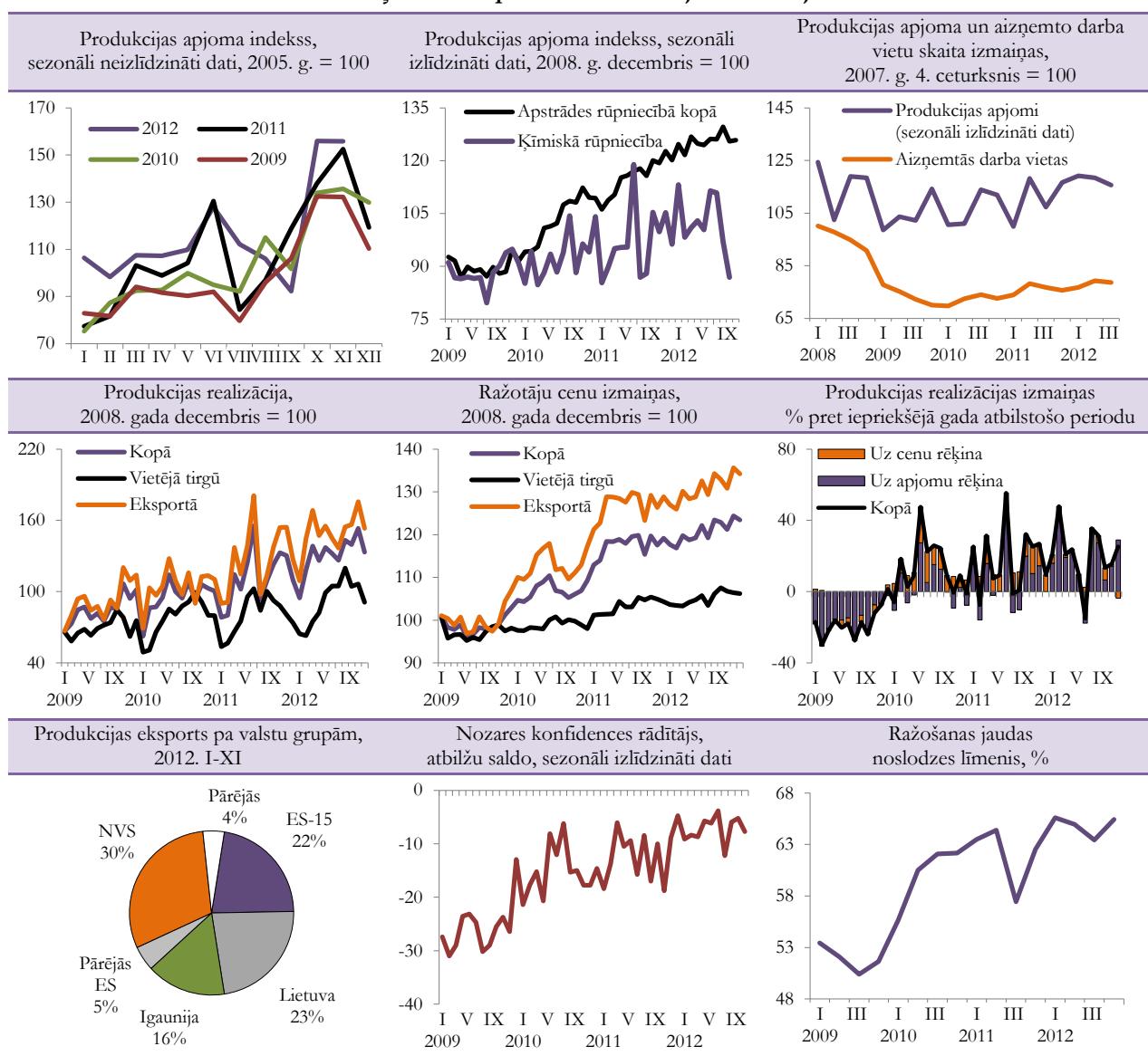
Pateicoties eksportētās produkcijas realizācijas kāpumam, turpina palielināties nozares kopējais apgrozījums. 2011. gadā kīmiskās rūpniecības apgrozījums pieauga par 18%. 2012. gadā vienpadsmit mēnešos kopējais apgrozījums par 16% pārsniedza 2011. gada attiecīgā perioda līmeni. Lielākais devums apgrozījuma palielinājumā joprojām bija eksportam. Uzlabojoties situācijai iekšējā tirgū, pieauga arī produkcijas realizācija vietējā tirgū (par 13%).

Kīmiskajā rūpniecībā darbavietu pieaugums ir lēnāks nekā izlaides kāpums. 2012. gada 3. ceturksnī aizņemto darbavietu skaits bija par 2,5% lielāks nekā pirms gada.

Pēc strauja ražotāju cenu kāpuma 2010. un 2011. gadā cenu kāpums ir kļuvis krieti mērenāks. 2012. gada decembrī ražotāju cenas bija par 3,6% augstākas nekā 2011. gada decembrī.

3.28. attēls

Ķīmisko rūpniecību raksturojošie rādītāji

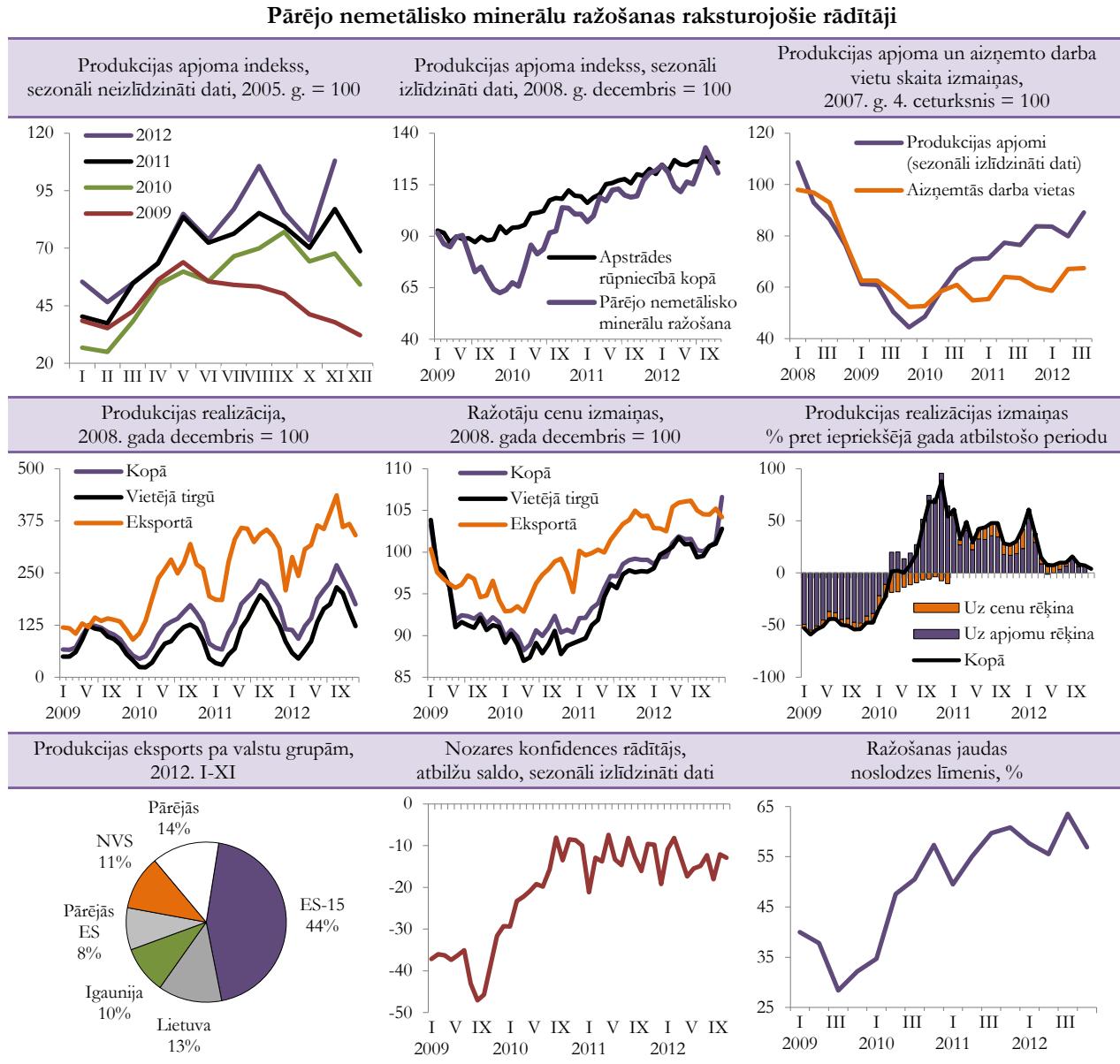
Pārējo nemetālisko minerālu ražošanas nozare galvenokārt ir orientēta uz iekšējo tirgu. Nozares attīstību pirmskrīzes gados lielā mērā noteica augstais pieprasījums pēc būvmateriāliem, tāpēc ekonomiskās krīzes laikā, būtiski sarūkot būvniecības apjomiem, ievērojami samazinājās nemetālisko minerālu ražošanas apjomi. 2009. gadā, salīdzinot ar 2007. gadu, nozares produkcijas izlaide saruka gandrīz uz pusī.

Kopš 2010. gada ražošanas apjomi pieaug un 2011. gadā bija par 24% lielāki nekā 2010. gadā. Nozares atkopšanās no krīzes ir saistīta gan ar iespēju pārorientēties uz ārējiem tirgiem – galvenokārt ES vecajām dalībvalstīm, gan pakāpenisku aktivitāšu atjaunošanos būvniecībā vietējā tirgū. 2012. gadā nozares ražošanas apjomi turpināja palielināties – vienpadsmit mēnešos kāpums par 12%, salīdzinot ar 2011. gada atbilstošo periodu.

Pēckrīzes gados strauji palielinās arī nozares apgrozījums. Lielis devums ir realizācijas ienākumu pieaugumam no eksporta, kas 2011. gadā bija pusotru reizi lielāks nekā 2009. gadā un turpināja augt arī 2012. gadā. Pakāpeniski uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, pieaug apgrozījums arī iekšējā tirgū (2011. gadā – par 48% un 2012. gada vienpadsmit mēnešos – par 12%). 2012. gada vienpadsmit mēnešos nozares kopējais apgrozījums bija par 12,5% lielāks nekā pirms gada un eksportētās produkcijas īpatsvars sasniedza 45% no nozares apgrozījuma.

Tāpat kā pārējās apstrādes rūpniecības nozarēs arī nemetālisko minerālu ražošanā pēc vērā nemama ražotāju cenu kāpuma 2010. un 2011. gadā 2012. gadā cenu pieaugums bija mērens – 2012. gada decembrī ražotāju cenas bija par 2,6% lielākas nekā pirms gada.

3.29. attēls

Metālapstrāde ir viena no lielākajām apstrādes rūpniecības nozarēm, kas galvenokārt orientējas uz ārējiem tirgiem. Tajos tiek realizēti 77% no saražotās produkcijas, un galvenais noleta tirgus ir ES valstis.

Kopš 2009. gada vidus metālapstrādes nozares ražošanas apjomī strauji aug. 2011. gadā nozares izlaide pieauga par 28%. Nozarei ir viens no lielākajiem ieguldījumiem kopējā apstrādes rūpniecības izaugsmē. 2012. gadā, neraugoties uz saspringto ekonomisko situāciju ES, Latvijas metālapstrādes nozarē saglabājās strauja izaugsme, kas liecina, ka Latvijas ražotāji ir spējuši atrast jaunas tirgus nišas. Ražošanas apjomī vienpadsmit mēnešos par gandrīz 18% pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda līmeni.

Būtiski pēdējos gados ir pieaudzis nozares apgrozījums, ko sekmēja arī straujais ražotāju cenu kāpums 2010. un 2011. gadā. Jāatzīmē, ka pēc krīzes

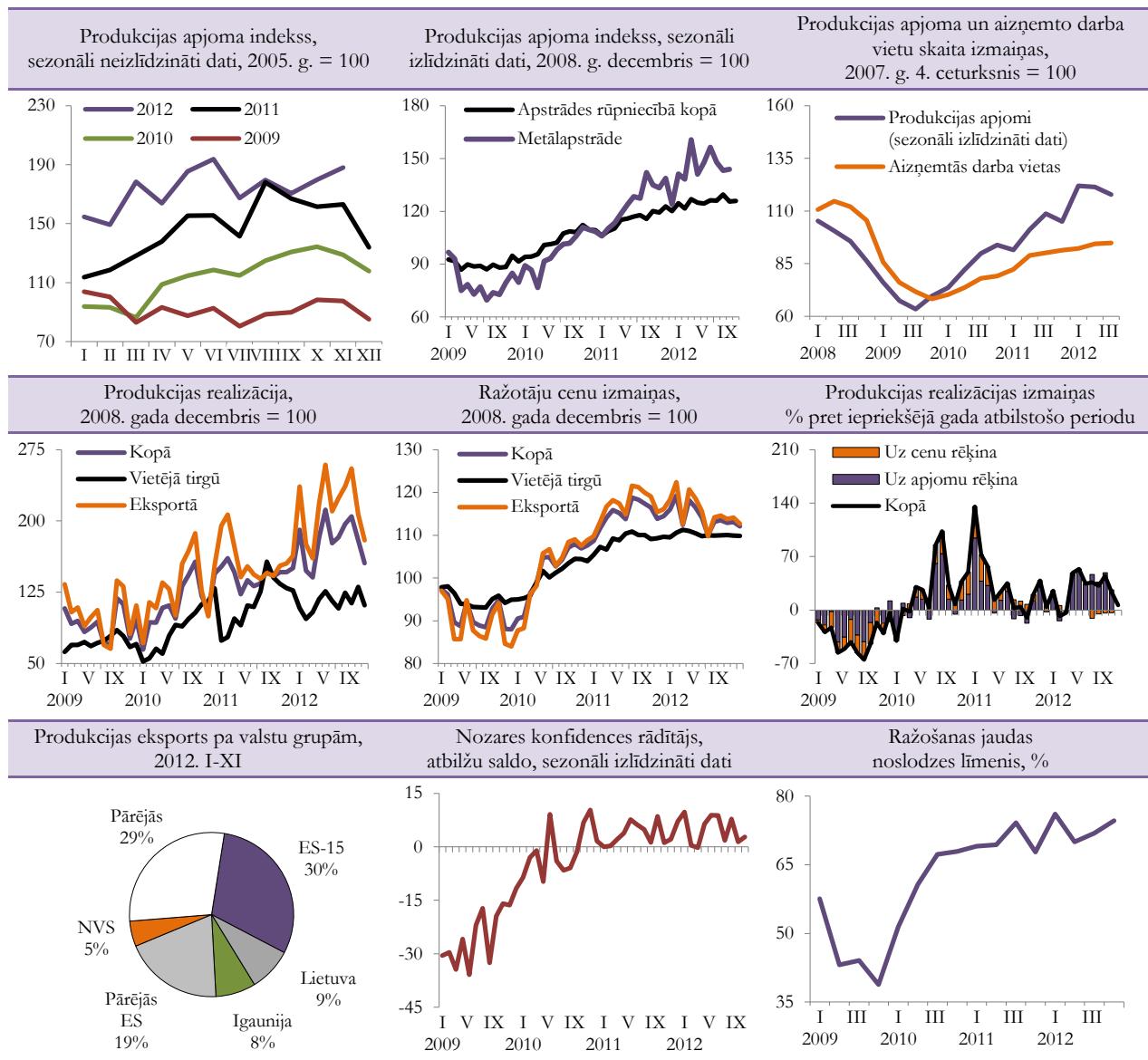
ievērojami pieauga ne tikai eksportētās produkcijas apgrozījums (2011. gadā – par 54%, salīdzinot ar 2009. gadu), bet arī apgrozījums vietējā tirgū (par 55%). 2012. gadā nozares apgrozījums turpināja augt un gada vienpadsmit mēnešos par 26% pārsniedza 2011. gada attiecīgā perioda līmeni.

Jāatzīmē, ka 2011. gada nogalē metāla pasaules cenu kāpums piebremzējās, kas atspoguļojās arī nozares ražotāju cenu dinamikā. 2012. gada decembrī ražotāju cenas bija par 2% zemākas nekā pirms gada.

Apjomīgais ražošanas apjomu kāpums sekmē arī darbavietu skaita pieaugumu. 2012. gada 3. ceturksnī metālapstrādes nozarē bija par 5,1% vairāk aizņemto darbavietu nekā 2011. gada 3. ceturksnī. Nozarē tiek nodarbināti vairāk nekā 11% no visiem apstrādes rūpniecībā strādājošajiem.

3.30. attēls

Metālu un metāla izstrādājumu ražošanas raksturojošie rādītāji

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozare pēc ekonomiskās krīzes laikā piedzīvotā ražošanas apjomu samazinājuma sekmīgi attīstās un ir viena no straujāk augošajām Latvijas apstrādes rūpniecības nozarēm.

2011. gadā elektrisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi par vairāk nekā 70% pārsniedza 2009. gada līmeni. Lielāks ieguldījums nozares izaugsmē ir elektrisko iekārtu ražošanas apjomu pieaugumam, savukārt datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas apjomi aug nedaudz lēnāk. Kopumā nozarē strauja izaugsme bija vērojama arī 2012. gadā – vienpadsmiņ mēnešos ražošanas apjomi par 22,3% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni.

Atbilstoši ražošanas apjomu kāpumam palielinās arī nozares realizācijas ieņēmumi. Kopš 2010. gada

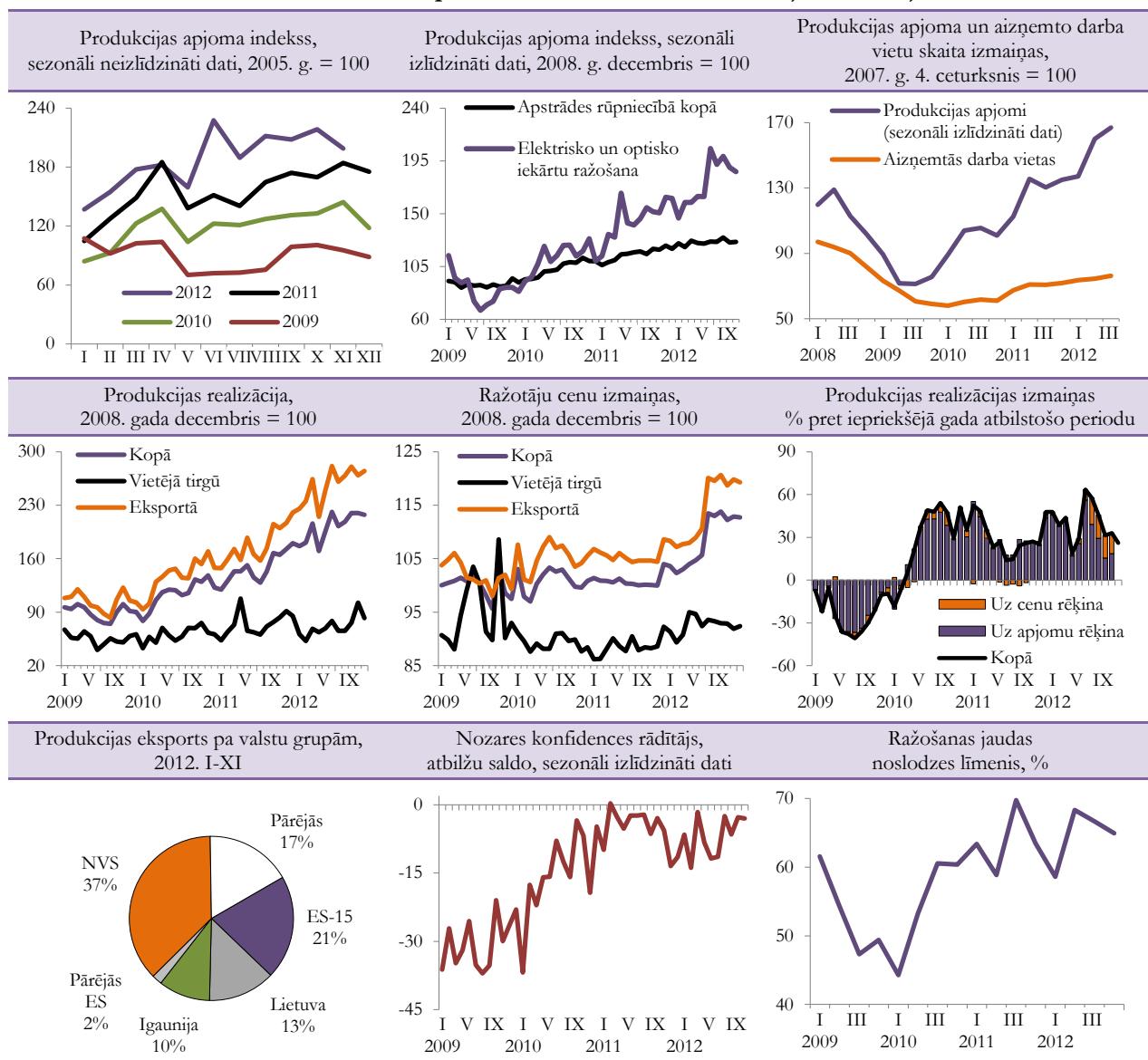
eksportētās produkcijas apgrozījums pieaug par vairāk nekā 30% ik gadu. Kopumā nozare eksportē gandrīz 90% no saražotās produkcijas. Vietējā tirgū realizētās produkcijas apgrozījums aug lēnāk.

Atšķirībā no pārējām apstrādes rūpniecības nozarēm elektrisko un optisko iekārtu ražošanā 2010. un 2011. gadā ražotāju cenas būtībā neauga. Turpretim 2012. gada otrā pusē ražotāju cenas būtiski pieauga – 2012. gada decembrī tās bija par 8,3% augstākas nekā gadu iepriekš. Cenu kāpumu noteica ražotāju cenu pieaugums eksportētajai produkcijai.

Nemot vērā nozares straujo attīstību pēdējos gados, pakāpeniski aug arī darbavietu skaits. 2012. gada 3. ceturksni nozarē bija par 7,6% vairāk aizņemto darbavietu nekā pirms gada.

3.31. attēls

Elektrisko un optisko iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozare no visas saražotās produkcijas 80% realizē ārējos tirgos – galvenokārt Lietuvā, Igaunijā un NVS valstīs. Krīzes laikā nozares apgrozījums vienlīdz strauji saruka gan eksportētajai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai. Kopš 2010. gada nozares ražošanas apjomī pieauga, turklāt straujāk nekā vidēji apstrādes rūpniecībā.

Mašīnu un iekārtu ražošanas nozares izlaide 2011. gadā bija par 37% lielāka nekā pirms gada un jau pārsniedza pirmskrīzes līmeni. 2011. gada beigās un 2012. gada sākumā nozares attīstību negatīvi ietekmēja ekonomiskās situācijas pasliktināšanās atsevišķās tirdzniecības partnervalstīs. Tomēr 2012. gada janvāri-novembrī ražošanas apjomī pieaugums sasniedza gandrīz 10%, salīdzinot ar 2011. gada janvāri-novembri.

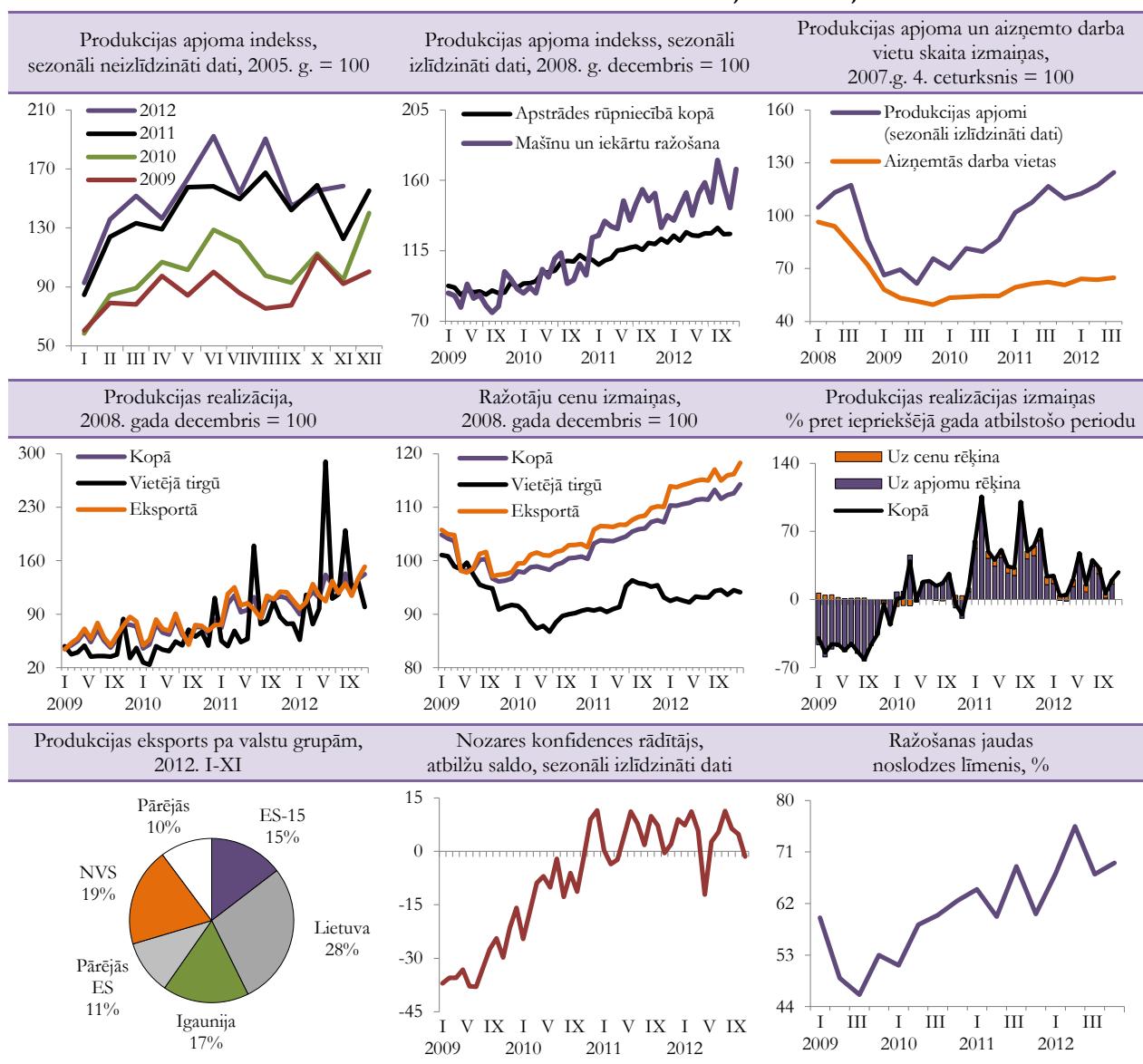
2011. gadā gan eksportētajai produkcijai, gan vietējā tirgū realizētajai produkcijai apgrozījums par vairāk nekā 50% pārsniedza 2010. gada līmeni.

2012. gada vienpadsmit mēnešos nozares kopējais apgrozījums bija par 21,4% lielāks nekā pirms gada. Eksportā realizētās produkcijas apgrozījums pieauga par 15%. Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm iekšējā tirgū, 2012. gada vienpadsmit mēnešos vietējā tirgū realizētās produkcijas apgrozījums par gandrīz 60% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni.

Kopš 2010. gada ražotāju cenas nozarē palielinās, ko nosaka cenu pieaugums eksportētajai produkcijai. 2012. gada novembrī ražotāju cenas eksportētajai produkcijai bija par 7,5% augstākas nekā pirms gada. Savukārt vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas saruka par 1,1 procentu.

3.32. attēls

Mašīnu un iekārtu ražošanas raksturojošie rādītāji

Transportlīdzekļu ražošanas nozarei ir raksturīgās ļoti izteiktas ražošanas apjomu svārstības, kas saistītas ar jauno pasūtījumu izmaiņām. Aptuveni 90% no nozarē saražotās produkcijas tiek eksportēti, tāpēc ārējā pieprasījuma izmaiņas ļoti būtiski ietekmē nozares attīstību. Gandrīz $\frac{3}{4}$ daļas no visas eksportētās produkcijas tiek realizētas ES valstu tirgos. Kopš 2010. gada nozares izlaides apjomi pieauga.

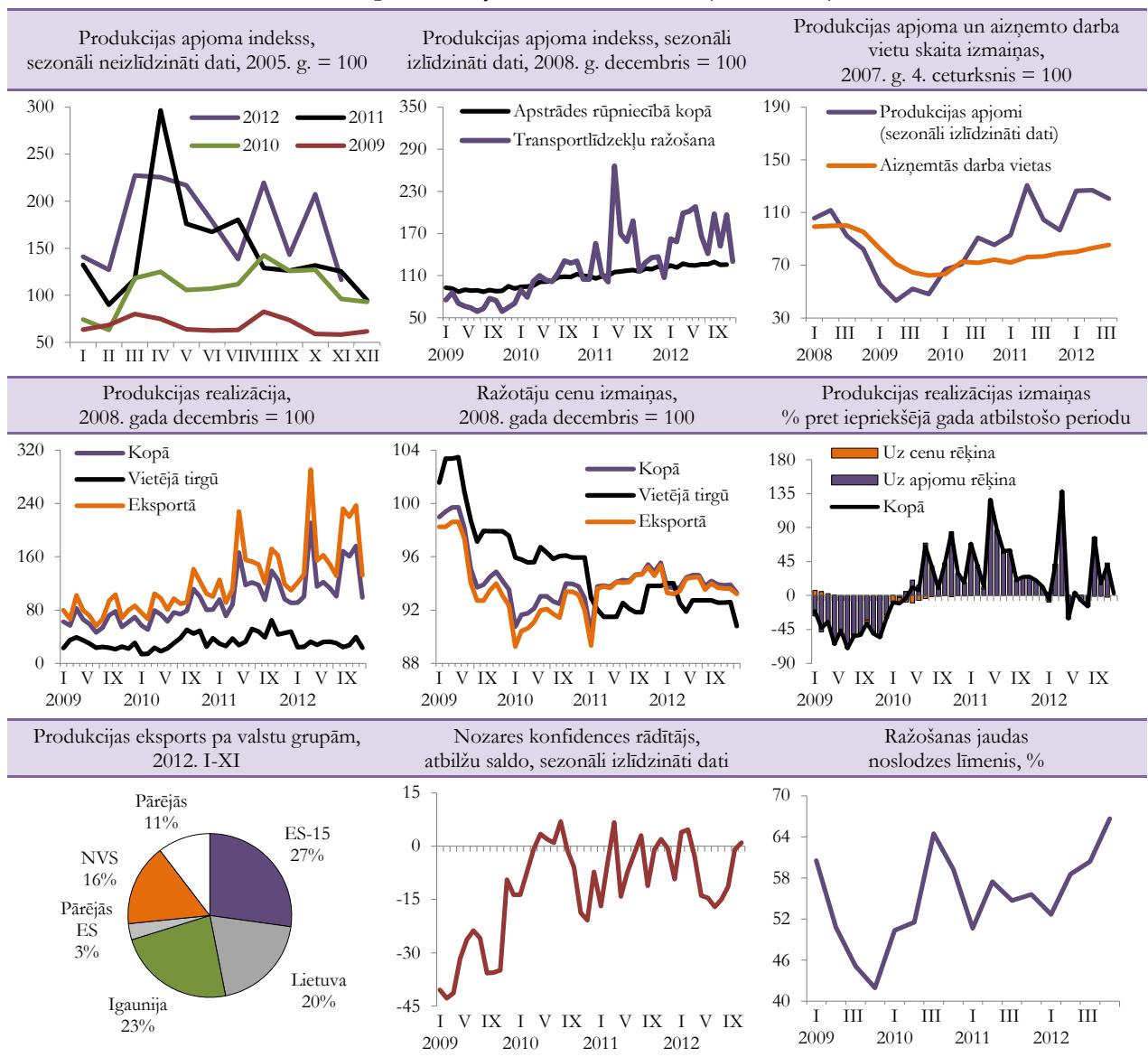
Gan 2010. gada otrajā pusē, gan 2011. gadā nozarē strauji palielinājās jauno pasūtījumu apjomi vietējā un ārējos tirgos. Rezultātā 2011. gadā nozares izlaide jau vairāk nekā divas reizes pārsniedza 2009. gada līmeni. 2012. gada vienpadsmīt mēnešos nozarē saražotās produkcijas apjomi par 16% pārsniedza 2011. gada atbilstošā perioda līmeni.

Atbilstoši ražošanas apjomam kāpumam aug arī nozares apgrozījums. 2011. gadā eksportā realizētās produkcijas apgrozījums pieauga par 45%, bet ienākumi no vietējā tirgū realizētās produkcijas – par 33%. 2012. gada vienpadsmīt mēnešos apgrozījums bija par 18% lielāks nekā 2011. gada atbilstošajā periodā. Apgrozījuma kāpumu 2012. gadā noteica ienākumu pieaugums no eksportā realizētās produkcijas, savukārt apgrozījums vietējā tirgū saruka.

Lai gan pēdējos gados pieprasījums pēc nozarē saražotās produkcijas pieauga, ražotāju cenas samazinās. 2012. gada decembrī ražotāju cenas eksportētajai produkcijai bija par 2,3%, bet vietējā tirgū realizētajai produkcijai – par 3,2% mazākas nekā pirms gada.

3.33. attēls

Transportlīdzekļu ražošanas raksturojošie rādītāji

3.3. Prognozes

Ekonomikas ministrija ir sagatavojuusi tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa prognozes līdz 2016. gadam. Izstrādāto straujākas un lēnākas izaugsmes scenāriju pamatpieņemumi balstīti uz atšķirīgām globālās ekonomikas atlabšanas iespējām vidējā termiņā un Latvijas ražotāju spēju nākotnē uzturēt krīzes laikā atgūto konkurētspēju. Ekonomikas ministrijas prognožu izstrādē ārējo tirgu analīzei un globālās ekonomikas attīstības tendenču novērtēšanai izmantotas aktuālākās Starptautiskā valūtas fonda un Eiropas Komisijas prognozes.

Tautsaimniecības attīstība 2013. gadā

2012. gadā Latvijas ekonomika bija noturīga pret ārējās vides satricinājumiem – turpināja palielināties eksports, pieauga ražošanas apjomī apstrādes rūpniecībā. Situācijas uzlabošanās darba tirgū veicināja privātā patēriņa pieaugumu un atbilstoši palielinājās arī mazumtirdzniecības apjomī. Nodokļu ieņēmumi bija lielāki nekā tika prognozēts. Pretēji tendencēm ES Latvijas iedzīvotajā un uzņēmēju konfidence nepasliktinājās. Kopumā 2012. Gadā, pēc Ekonomikas ministrijas novērtējuma, IKP ir pieaudzis par 5,2 procentiem.

Arī turpmākā Latvijas tautsaimniecības izaugsme joprojām būs cieši atkarīga no eksporta iespējām, tāpēc lielākais Latvijas izaugsmes risks saistīts ar globālās ekonomikas attīstību. Starptautiskais Valūtas fonds prognozē, ka 2013. gadā globālās ekonomikas izaugsme varētu būt straujāka nekā 2012. gadā, vienlaikus Eiropā tuvākajā nākotnē izaugsme būs vāja un atveselošanās – pakāpeniska.

Saglabājoties vājam pieprasījumam ārējos tirgos, sagaidāms, ka Latvijas preču un pakalpojumu eksporta apjomu pieaugums 2013. gadā būs mērenāks nekā iepriekšējos gados. Liela nozīme eksporta apjomu pieaugumā būs spējai palielināt konkurētspēju un atrast jaunas tirgus nišas. 2013. gadā turpinās palielināties iekšzemes pieprasījums. Tomēr strauju privātā patēriņa kāpumu joprojām ierobežos relatīvi augstais bezdarbs un mājsaimniecību parādsaitības. Kopējo investīciju dinamiku ietekmēs komercbanku piesardzīgā kreditēšanas politika, bet privātā sektora investīcijas noteiks uzņēmēju nogaidošais noskaņojums attiecībā uz nākotnes perspektīvām.

2013. gadā visās tautsaimniecības pamatnozarēs sagaidāma izaugsme, tomēr pieauguma tempi būs nedaudz lēnāki nekā 2012. gadā. Arī 2013. gadā izaugsmē joprojām vērā nemams būs uz eksportu vērsto nozaru ieguldījums – it īpaši apstrādes rūpniecības, kurā sagaidāmi augstāki pieauguma tempi

nekā vidēji tautsaimniecībā. Augot privātajam patēriņam, palielināsies tirdzniecības nozares un komercpakalpojumu apjomi. Lēnāka izaugsme 2013. gadā varētu būt būvniecības, kā arī sabiedrisko pakalpojumu nozarēs.

Ekonomikas ministrija prognozē, ka Latvijas ekonomikas izaugsme 2013. gadā būs nedaudz mērenāka nekā 2012. gadā un IKP pieaugums varētu būt 4% robežās.

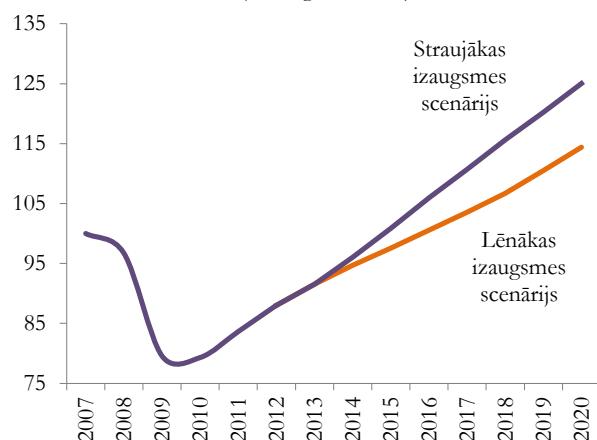
2014.-2020. gada attīstības perspektīvas

Vidēja termiņa periodā izaugsme nevarēs būt tādos tempos kā no 2005. gada līdz 2007. gadam, jo tās dzinējspēks vairs nebūs apjomīgās finanšu ieplūdes, kas stimulēja iekšējo patēriņu un veicināja galvenokārt pakalpojumu nozaru attīstību.

Tautsaimniecības izaugsme vidējā termiņā lielā mērā būs atkarīga no Latvijas valdības īstenotās struktūrpolitikas ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai, kā arī no eirozonas valstu risinājumiem izejai no pašreizējā saspilējuma finanšu sektorā un spējai izvairīties no iespējamas ekonomikas stagnācijas.

3.34. attēls

Latvijas iekšzemes kopprodukta prognoze
(2007. gads = 100)

Latvijas ekonomika pārkārtojas uz ilgtspējīgu attīstības modeli, kurā galvenais attīstības dzinējspēks ir eksports. Viens no svarīgākajiem ekonomiskās paradigmas maiņas jautājumiem ir ražošanas nozaru attīstības iespējas, kas savukārt ir atkarīgas no spējas veikt strukturālās izmaiņas nozarē. Tas ir nepieciešams priekšnosacījums, lai stiprinātu Latvijas konkurētspējīgas pozīcijas globālajos tirgos, vienlaikus palielinot eksporta groza ienesīgumu.

Latvijas tautsaimniecības struktūrpolitikas galvenie mērķi vidējā termiņā ir saistīti ar noteiktām strukturālām izmaiņām tautsaimniecības resursu izvietojumā par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, uz eksportu vērstām nozarēm, lielākiem ieguldījumiem jaunās

tehnoloģijās, inovācijā un IKT, kā arī uzlabojumiem izglītības sistēmā un zinātnes atbalstam. Šo politikas pasākumu īstenošana stiprinās ekonomiskās izaugsmes potenciālu, paātrinot rūpniecības izaugsmi un paaugstinot tautsaimniecības produktivitāti.

3.12. tabula

Latvijas iekšzemes kopprodukta izlietojuma prognoze

	2011 fakts	2012	2013	2014-2020 (vidēji gadā)*
<i>pieauguma tempi, % pret iepriekšējo gadu</i>				
Iekšzemes kopprodukts	5,5	5,2	4,0	3,2 .. 4,6
Privātais patēriņš	4,8	5,5	4,1	3,2 .. 4,6
Valsts patēriņš	1,1	-4,1	1,8	2,4 .. 3,9
Kopējā pamatkapitāla veidošana	27,9	13,2	2,5	2,4 .. 4,8
Eksports	12,7	7,0	4,8	4,4 .. 4,7
Imports	22,7	3,6	5,9	4,2 .. 4,6
<i>struktūra, %</i>				
Iekšzemes kopprodukts	100	100	100	100
Privātais patēriņš	62,2	62,3	62,6	63,1 .. 63,0
Valsts patēriņš	17,3	15,6	15,7	16,3 .. 16,7
Kopējā pamatkapitāla veidošana	21,3	23,3	23,6	26,2 .. 24,7
Krājumu izmaiņas	4,0	2,7	2,4	0,2 .. 0,1
Eksports	58,8	61,0	63,1	65,7 .. 62,5
Imports	63,6	65,0	67,5	71,6 .. 67,0
Eksporta-importa saldo	-4,8	-3,9	-4,3	-5,9 .. -4,5

* struktūra perioda beigās

Straujākas izaugsmes scenārijs paredz stabilu ES ekonomisko izaugsmi vidējā termiņā. Straujākas izaugsmes scenārija arī pēc 2013. gada apstrādes rūpniecībai (un atbilstoši arī eksportam) saglabājas salīdzinoši strauji pieauguma tempi, kam pamatā ir gan

Latvijas ražotāju konkurētspēja, gan stabils ārējais pieprasījums. Savukārt vājākas izaugsmes scenārijs balstās uz pieņēmumu, ka globālās ekonomikas attīstība ir neviendabīga, ko raksturo lēni izaugsmes tempi, t.sk. lēnāka ES atkopšanās no parādu krizes.

3.13. tabula

Latvijas IKP prognoze nozaru griezumā (reālais pieaugums procentos pret iepriekšējo gadu)

	2011 fakts	2012	2013	2014-2020 (vidēji gadā)
Iekšzemes kopprodukts	5,5	5,2	4,0	3,2 .. 4,6
Lauksaimniecība, mežsaimniecība	-0,5	6,6	3,1	2,2 .. 2,7
Apstrādes rūpniecība	11,7	9,2	5,4	4,3 .. 5,4
Pārējā rūpniecība	-0,9	-1,6	3,2	2,9 .. 3,2
Būvniecība	11,9	12,9	3,0	3,9 .. 6,0
Tirdzniecība, izmitināšana	9,5	7,3	4,8	3,2 .. 4,2
Transports un uzglabāšana	8,1	3,6	2,5	3,2 .. 4,3
Citi komercpakalpojumi	1,2	2,9	4,1	2,9 .. 4,7
Sabiedriskie pakalpojumi	0,6	-0,2	2,7	2,6 .. 4,0

Latvijas darba tirgus elastīgums pēckrīzes periodā bija izšķirošs faktors pašreizējās izaugsmes nodrošināšanā. To raksturo darba algu un nodarbinātības samazināšanās atbilstoši spējam izlaides samazinājumam, kas lāva uzlabot tautsaimniecības konkurētspēju saistībā ar iekšējās devalvācijas pasākumiem. Tomēr turpmākā izaugsme vairs nevar balstīties uz tik drastiskiem pasākumiem, un arvien lielāka nozīme būs darba tirgus kvalitatīviem uzlabojumiem, lai reaģētu uz galvenajiem

tautsaimniecības attīstības izaicinājumiem – demogrāfiju (migrācija un darbaspēka novecošanās), darbaspēka izmaksu kāpumu, kā arī prasmju piedāvājuma neatbilstību pieprasījumam.

Nemot vērā negatīvās demogrāfijas tendences, turpmākajos gados darbaspēka pieejamības jautājumi, attīstoties ekonomikai, Latvijā kļūs arvien aktuālāki (skatīt 5.3. nodaļu). Darbaspēka trūkums bez izsvērtas migrācijas politikas var kļūt par izaugsmi bremzējošu faktoru.

4. MAKROEKONOMISKĀ STABILITĀTE

4.1. Valsts finanses

4.1.1. Fiskālā politika un valsts parāds

Ekonomiskās situācijas paslītināšanās Latvijā 2008. un 2009. gadā, ko ietekmēja globālā finanšu krīze, būtiski paslītināja valsts fiskālo stāvokli (skatīt 4.1. tabulā). Lai nepieļautu, ka situācija finanšu sektorā kļūst nekontrolējama, kopš 2008. gada Latvijā ir veikta budžeta konsolidācija 2,3 miljardu latu apmērā ar fiskālo ietekmi 17% apmērā no IKP, no kuriem

aptuveni 6,8% no IKP veido pasākumi, kas veikti ieņēmumu pusē, savukārt pasākumi izdevumu pusē kopumā sastāda aptuveni 10,2% no IKP. Vidēji gadā laika posmā no 2008. gada līdz 2012. gadam Latvija ir veikusi fiskālās konsolidācijas pasākumus 3,4% apmērā no IKP.

Valdības īstenoto budžeta konsolidācijas pasākumu rezultātā budžeta deficitis 2010. un 2011. gadā samazinājās attiecīgi līdz 8,1% un 3,4% no IKP.

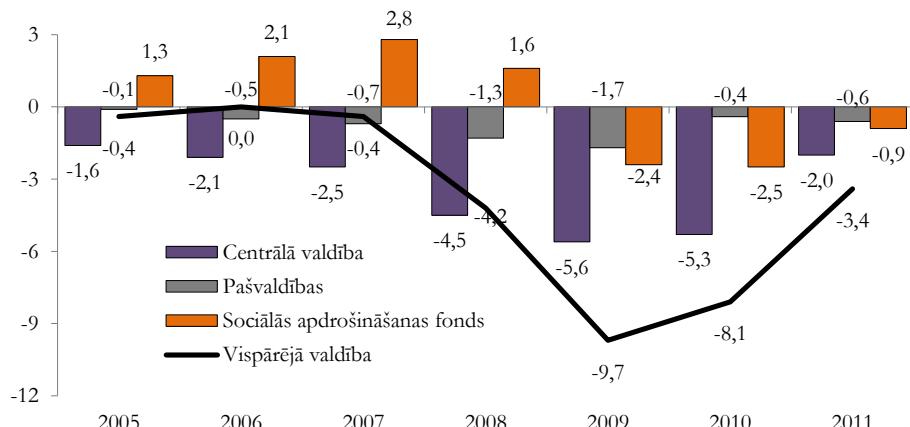
4.1. tabula

	Vispārējās valdības budžets					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ieņēmumi (milj. latu)	4208,0	5235,5	5605,8	4442,6	4513,0	4993,4
(% pret IKP)	37,8	35,6	34,9	34,0	35,3	35,0
Izdevumi (milj. latu)	4263,2	5292,3	6286,9	5712,7	5549,5	5483,4
(% pret IKP)	38,3	36,0	39,1	43,7	43,4	38,4
Bilance (milj. latu)	-55,1	-56,8	-681,0	-1270,0	-1036,5	-490,0
(% pret IKP)	-0,5	-0,4	-4,2	-9,7	-8,1	-3,4

Saeimā 2012. gada valsts budžets tika pieņemts ar deficitu 309,7 milj. latu jeb 2,1% apmērā no IKP. Nemot vērā fiskālās situācijas straujāku uzlabošanos nekā plānots, 2012. gada jūlijā tika veikti valsts budžeta grozījumi. Papildu līdzekļi tika paredzēti vienreizējiem pasākumiem, kas nerada fiskālu ietekmi uz nākamajiem gadiem. Finansējums tika piešķirts demogrāfisko

problēmu risināšanai, tām aktivitātēm, kas nodrošina investīcijas valsts infrastruktūrā, kā arī sabiedrības integrācijas pasākumiem u.c. Saskaņā ar valsts budžeta grozījumiem plānotais budžeta deficitis 2012. gadā ir 287,1 milj. latu jeb 1,9% no IKP. Provizoriiskie dati liecina, ka budžeta deficitis 2012. gadā ir bijis 1,5% apmērā no IKP.

4.1. attēls

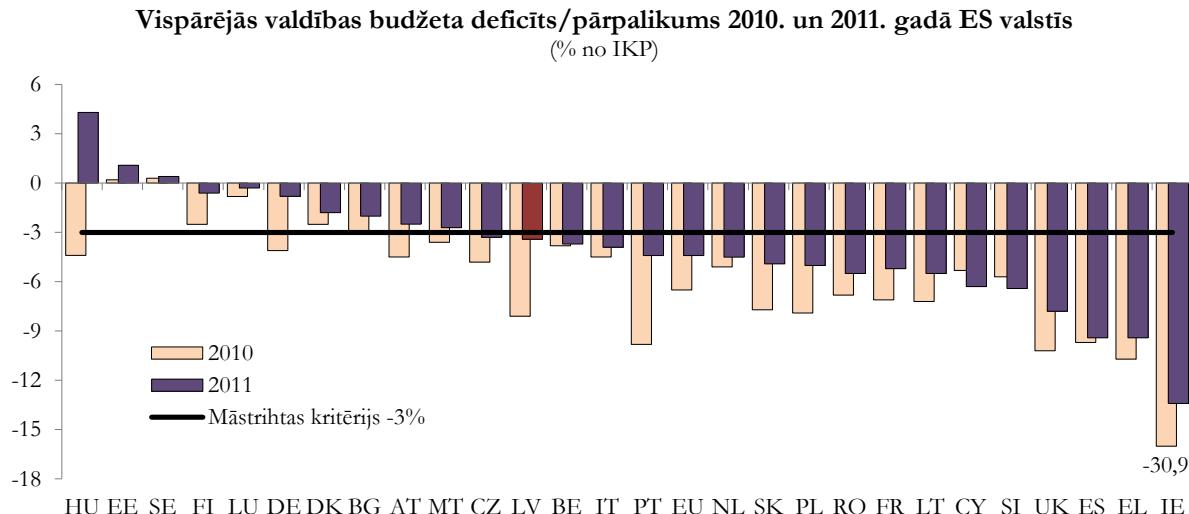
Vispārējās valdības sektora budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem
(% no IKP)

Vispārējās valdības budžeta deficitu pēdējos gados veido deficitis gan centrālās valdības budžetā, gan pašvaldību budžetā un arī sociālās apdrošināšanas fondā (skatīt 4.1. attēlu). Līdz 2008. gadam sociālās apdrošināšanas budžetā bija pārpalikums, tomēr pēdējos trīs gados tajā ir izveidojies deficitis.

2011. gadā ES valstu vidējais budžeta deficitā līmenis bija 4,4% no IKP (2010. gadā – 6,5% no IKP,

2009. gadā – 6,9% no IKP). 25 ES dalībvalstis budžeta stāvoklis 2011. gadā uzlabojās. Lielākais vispārējās valdības budžeta deficitis pret IKP 2011. gadā bija fiksēts Īrijā, Grieķijā, Spānijā un Lielbritānijā. Šajās valstis budžeta deficitis pārsniedza 7% no IKP. Vienīgi Ungārijā, Igaunijā un Zviedrijā bija budžeta pārpalikumi.

4.2. attēls

Atbilstoši Eiropas Komisijas 2012. gada rudens prognozēm budžeta situācija ES valstis gan 2012. gadā, gan 2013. gadā turpinās uzlaboties. 2012. gadā ES valstu vidējais budžeta deficitā līmenis tiek prognozēts 3,6% apmērā no IKP, bet 2013. gadā – 3,2% apmērā no IKP. 2012. gadā vislielākie budžeta deficiti, kas var pārsniegt 6% no IKP, ir sagaidāmi Īrijā, Spānijā, Grieķijā un Lielbritānijā.

Saeimā 2013. gada valsts budžets tika pieņemts ar deficitu 1,4% apmērā no IKP. 2013. gada valsts budžeta prioritātes ir ekonomikas izaugsme, demogrāfiskās situācijas uzlabošana un atalgojuma palielināšana noteiktām sabiedriskajā sektorā strādājošo kategorijām.

Vienlaikus ar 2013. gada valsts budžeta apstiprināšanu Saeima pieņēma arī *Vidēja termiņa budžeta ietvaru 2013. -2015. gadam*. Valsts fiskālo politiku laika posmā no 2013. gada līdz 2015. gadam nosaka četri galvenie faktori:

- valdības deklarācijā noteiktā apņemšanās virzīties uz ekonomiskajā ciklā sabalansētu budžetu;
- saistības ievērot ES Stabilitātes un izaugsmes paktā noteiktos fiskālās politikas nosacījumus;
- nepieciešamība uzlabot priekšnoteikumus valsts ekonomiskai izaugsmei;
- atrašanās pēckrīzes periodā.

Tiek plānots, ka 2014. gadā vispārējās valdības deficitis nepārsniegs 0,8% no IKP un 2015. gadā – 0,3% no IKP.

Lai nodrošinātu ilgtspējīgas, pretcikliskas fiskālās politikas veidošanu, Saeimā ir pieņemts *Fiskālās disciplīnas likums* (FDL), kurā ir noteikti saistoši fiskālie nosacījumi gan gadskārtējam valsts budžetam, gan vidēja termiņa budžetam. Lai šīs sistēmiski jaunās pieejas fiskālās politikas veidošanā un disciplīnas ievērošanā būtu ilglaicīgas, tai netiekot regulāri mainītai vai pat atceltais, ir sagatavoti arī grozījumi *Satversmē*.

FDL un likumprojekts *Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē* tika iesniegti Saeimā 2011. gada 6. decembrī. FDL 2012. gada 12. janvārī tika apstiprināts Saeimā 1. lasījumā, bet 2. lasījumā – 20. decembrī. Uz 2. lasījumu Saeimā FDL ir iestrādātas arī jaunā *Liguma par stabilitati, koordināciju un pārvaldību ekonomikas un monetārajā savienībā* prasības¹, tādējādi nodrošinot arī pilnīgāku Latvijas sistēmas atbilstību ES līmena prasībām.

Grozījumus Satversmē turpina skatīt Saeimas komisijās. 2012. gada 17. janvārī tas tika skatīts Saeimas Juridiskajā komisijā, kā rezultātā *Satversmes* grozījumu virzīšana tālākai izskatīšanai ir atlīkta uz laiku, kamēr darbu pabeigs Saeimas Juridiskās komisijas pārraudzībā izveidota darba grupa, kas

¹ Jāatzīmē, ka Saeima 2012. gada maija beigās atbalstīja likumprojektu, ar kuru tiek ratificēts *ES fiskālās disciplīnas ligums*.

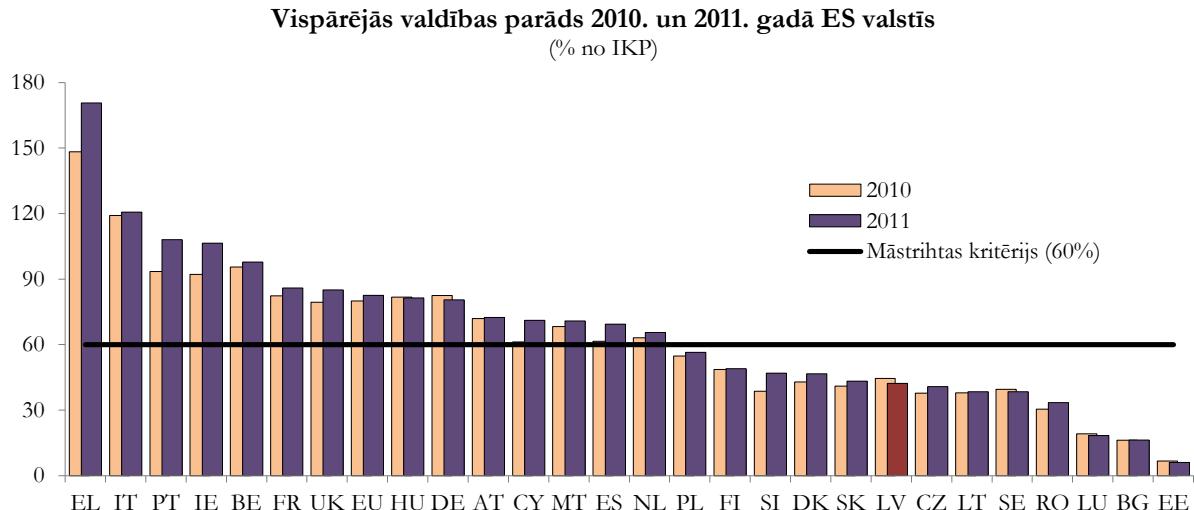
strādās pie pašreiz iesniegto valsts pamatlikuma grozījumu projektu alternatīvām.

Vispārējās valdības parāda līmenis Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES (skatīt 4.3. attēlu).

2011. gadā ES vidējais valsts parāda līmenis bija 82,5% no IKP (2010. gadā – 80% no IKP, 2009. gadā – 74,6% no IKP). 14 ES dalībvalstis 2011. gadā valsts parāds bija lielāks par Māstrihtas

kritēriju, kas ir 60% no IKP. Lielākais valsts parāds pret IKP 2011. gadā bija fiksēts Grieķijā, Itālijā, Īrijā, Portugālē un Belģijā, bet mazākais vispārējās valdības parāds pret IKP tika reģistrēts Igaunijā, Bulgārijā un Luksemburgā. Kā rāda Eiropas Komisijas 2012. gada rudens prognozes, ES vidējais valsts parāda līmenis 2012. gadā palielināsies līdz 86,8% no IKP un turpinās kāpt arī 2013. gadā.

4.3. attēls

Vispārējās valdības parāds Latvijā līdz 2007. gadam palielinājās mēreni. Sākot ar 2008. gadu, lai finansētu valsts finansiālās saistības, vispārējās valdības parāds sāka pieaugt strauji un 2010. gada beigās sasniedza 5694,6 milj. latu jeb 44,5% no IKP (skatīt 4.4. attēlu). 2011. gada beigās vispārējās valdības parāds bija 6028,3 milj. latu jeb 42,2% no IKP, bet 2012. gada 3. ceturkšņa beigās – 6392,9 milj. latu. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ieteikmē centrālās valdības parāds.

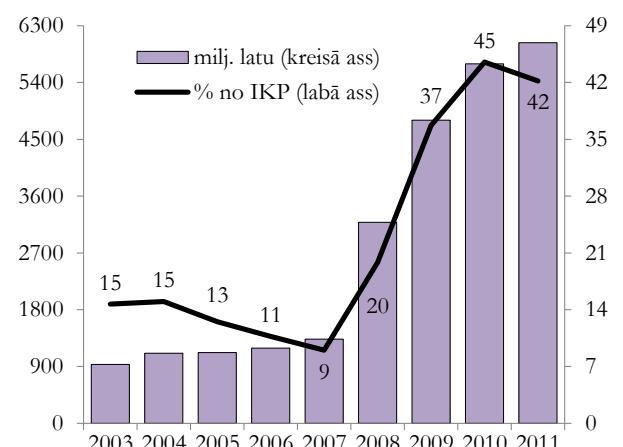
Jāatzīmē, ka 2011. gada beigās sekmīgi tika noslēgta trīs gadus ilgā starptautiskā aizdevuma programma. Tās apjoms Latvijai tika plānots 7,5 miljardu eiro apmērā. Nēmot vērā, ka valsts ekonomiskā un finanšu situācija uzlabojās, Latvijai nebija nepieciešams pilnā apmērā saņemt aizdevuma pieejamo finansējumu. Latvija ir izmantojusi 4,4 miljardus eiro.

Latvija 2011. gada jūnijā un 2012. gada februārī veiksmīgi atgriezās starptautiskajos finanšu tirgos, attiecīgi emitējot desmit gadu obligācijas 500 miljonu ASV dolāru un piecu gadu obligācijas 1 miljarda ASV dolāru vērtībā. Ar šīm emisijām apliecināta Latvijas spēja patstāvīgi finansēt budžeta vajadzības, un ir ielikts drošs pamats aizņēmumu sekmīgai pārfinansēšanai turpmākajos gados publiskajos finanšu un kapitāla tirgos.

2012. gada decembrī Latvija sekmīgi emitēja septiņu gadu obligācijas ārējos finanšu tirgos 1,25 miljardu latu apmērā, tādējādi turpinot starptautiskās aizņēmuma programmas pārfinansēšanu un nostiprinot ārvalstu investoru bāzi ārējos tirgos.

4.4. attēls

Vispārējās valdības konsolidētais bruto parāds pēc nominālvērtības gada beigās

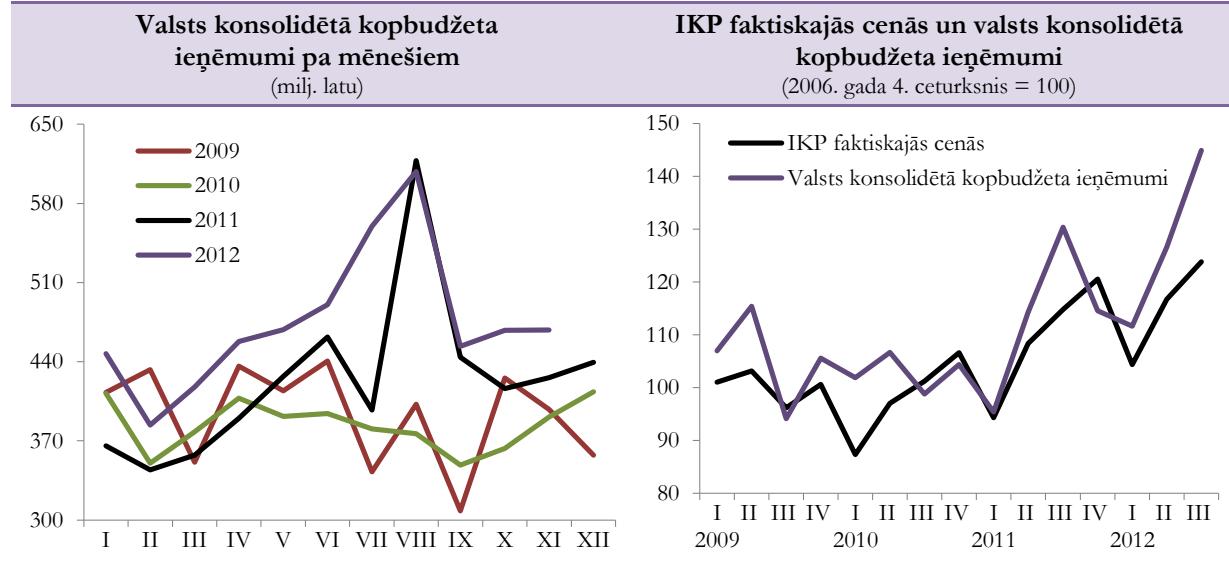
Nēmot vērā plānoto aizņemšanās stratēģiju, tiek prognozēts, ka vispārējās valdības parāda līmenis vidējā termiņā nepārsniegs Māstrihtas līgumā noteikto kritēriju, kas ir 60% no IKP.

4.1.2. Budžeta ieņēmumi

Pēc valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumu samazinājuma ekonomikas lejupslīdes laikā 2009. un 2010. gadā, pakāpeniski atjaunojoties ekonomiskajām aktivitātēm, 2011. gadā arī budžeta ieņēmumi atsāka

pieaugt. 2011. gadā tie veidoja 5087,3 milj. latu, kas bija par 480 milj. latu jeb 10,4% vairāk nekā iepriekšējā gadā.¹ Arī 2012. gadā, ekonomikai augot, pieauga konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi, un 2012. gada vienpadsmiņā mēnešos tie bija 5223 milj. latu jeb 12,4% lielāki nekā 2011. gada vienpadsmiņā mēnešos.

4.5. attēls

Aptuveni $\frac{3}{4}$ no visiem budžeta ieņēmumiem veido nodokļu ievākums. Pārējos budžeta ienākumus lielā mērā ietekmēja ieņēmumi no ārvalstu finanšu palīdzības. 2012. gada augustā ārvalstu finanšu

palīdzības ieņēmumi pieauga gandrīz divas reizes, kas skaidrojams ar deklarēto Eiropas Savienības fondu līdzekļu atmaksu valsts budžetā saskaņā ar iepriekš plānoto.

4.2. tabula

Budžeta ieņēmumi
(% no IKP)

	2008	2009	2010	2011	2012 I-IX
Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi	35,6	36,2	36,2	35,9	38,1
I Nodokļu ieņēmumi	29,4	26,9	26,8	27,4	28,3
1. Netiešie nodokļi	10,5	10,1	10,2	10,3	10,8
– pievienotās vērtības nodoklis	6,9	6,1	6,5	6,8	7,4
– akcīzes nodoklis	3,4	3,9	3,6	3,4	3,3
– muitas nodoklis	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
2. Ienākuma nodokļi un īpašuma nodokļi	10,0	7,6	7,8	7,8	7,7
– uzņēmumu ienākuma nodoklis	3,1	1,5	0,9	1,4	1,6
– iedzīvotāju ienākuma nodoklis	6,4	5,6	6,2	5,6	5,7
– nekustamā īpašuma nodoklis	0,4	0,6	0,7	0,8	0,3
3. Sociālās apdrošināšanas iemaksas	8,7	8,9	8,6	8,7	8,6
4. Pārejie nodokļi	0,3	0,2	0,2	0,6	1,2
II Citi ieņēmumi	6,2	9,3	9,4	8,5	9,8

¹ Nodāļā izmantoti Valsts kases oficiālie mēnešu pārskatu dati

2012. gada vienpadsmit mēnešos nodokļu ieņēmumi bija 3917,5 milj. latu, kas bija par 383,6 milj. latu jeb 11% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Būtiskākais devums 2012. gada vienpadsmit mēnešos bija pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu, valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu un iedzīvotāju ienākuma nodokļa pieaugumam.

2012. gadā, augot nodarbināto skaitam un darba samaksai, pieauga arī **nodarbinātības nodokļu** ieņēmumi. 2012. gada janvārī-novembrī tie bija par 9,6% lielāki nekā 2011. gada vienpadsmit mēnešos. Nodarbinātības nodokļi veidoja pusi no visiem nodokļu ieņēmumiem.

2012. gada vienpadsmit mēnešos iedzīvotāju ienākuma nodokļu ieņēmumi bija 793,3 milj. latu, kas, salīdzinot ar 2011. gada vienpadsmit mēnešiem, bija par 78,8 milj. latu jeb 11% vairāk.

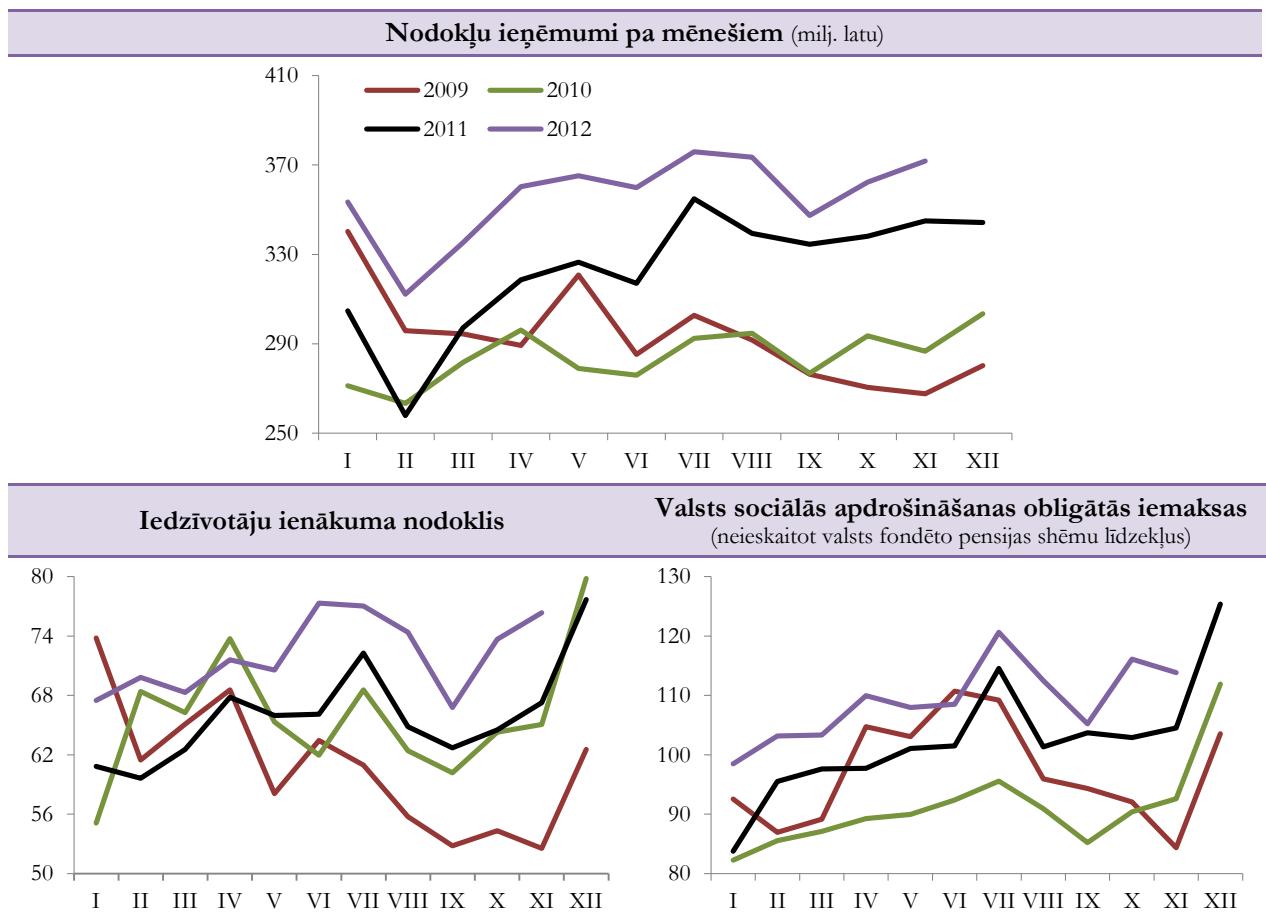
Ar 2013. gadu iedzīvotāju ienākuma nodokļa pamatlīķme tiks samazināta no 25% uz 24%, bet no

2014. gada – līdz 22% un 2015. gadā – līdz 20%. No 2013. gada 1. jūlija tiks palielināts iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojuma apmērs par apgādībā esošu personu (no 70 uz 80 latiem mēnesī). Darbaspēka nodokļu reformas mērķis ir Baltijas valstu konkurencē par investīcijām un darba vietām nodrošināt Igaunijai un Lietuvai izmaksu ziņā līdzvērtīgus darbaspēka nodokļus. Samazinot darbaspēka nodokļu kopējo slogu, samazināsies arī nabadzības un strukturālā bezdarba riski, kā arī ēnu ekonomika un motivācija izvairīties no nodokļu nemaksāšanas.

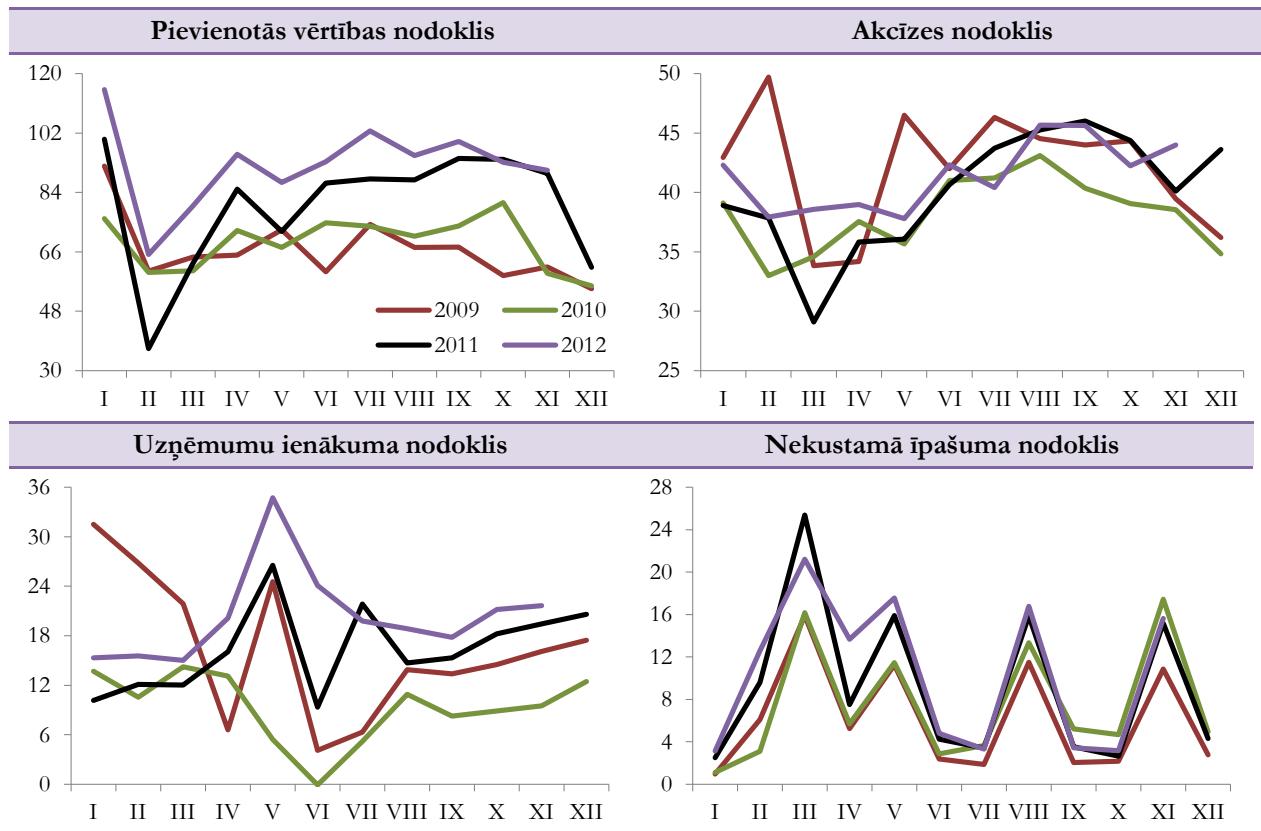
2012. gada vienpadsmit mēnešos ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām bija 1199,7 milj. latu. Tas bija par 95,4 milj. latu jeb 8,6% vairāk nekā 2011. gada vienpadsmit mēnešos.

Līdz 2013. gada beigām ir atcelts sociālās apdrošināšanas iemaksu objekta maksimālais apmērs, t.i., minētajā laika periodā personām jāveic sociālās apdrošināšanas iemaksas no visiem darba ienākumiem.

4.6. attēls

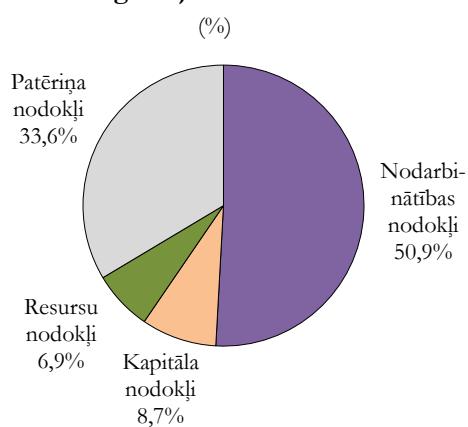

4.6. attēla turpinājums

4.7. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta nodokļu ienēmumu sadalījums pa nodokļu grupām 2012. gada janvārī-novembrī

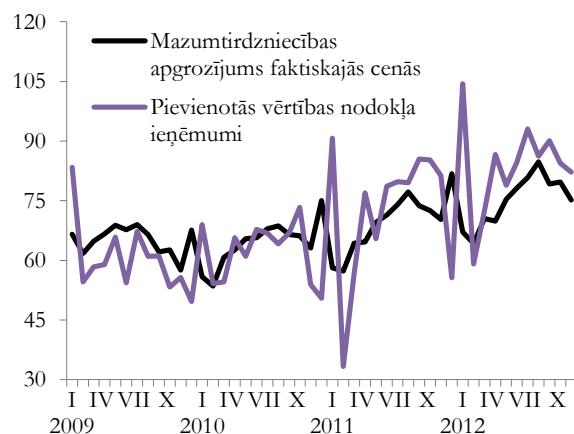
Patēriņa nodokļu ienēmumi veido trešdaļu no visiem nodokļu ienēmumiem. Privātā patēriņa kāpuma un līdz ar to arī mazumtirdzniecības apgrozījuma pieauguma rezultātā 2012. gada vienpadsmīt mēnešos patēriņa nodokļu ievākums budžetā ir par 11,5% lielāks nekā 2011. gada atbilstošajā periodā.

2011. gadā pievienotās vērtības nodokļa ienēmumi bija par 16,2% lielāki nekā iepriekšējā gadā. Straujš pievienotās vērtības nodokļa ienēmumu pieaugums

turpinājās arī 2012. gadā. 2012. gada vienpadsmīt mēnešos nodokļa ienēmumi bija 1017,4 milj. latu – par 13,4% vairāk nekā 2011. gada vienpadsmīt mēnešos.

4.8. attēls

Mazumtirdzniecības apgrozījums faktiskajās cenās un pievienotās vērtības nodokļa ienēmumi (2007. gada decembris = 100)

Sākot ar 2012. gadu, tika ieviesta reversā pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas kārtība būvniecības pakalpojumiem, kas nozīmē, ka nodokli par sniegtajiem būvniecības pakalpojumiem valsts budžetā maksā šo pakalpojumu saņēmējs, tādējādi

ierobežojot krāpniecisko darbību iespējas būvniecības nozarē.

No 2012. gada 1. jūlija pievienotās vērtības nodokļa pamatlīkme tika samazināta no 22% uz 21%, lai sekmētu konkurētspēju un mazinātu inflācijas spiedienu, kā arī tuvinātu Latviju pārējo Baltijas valstu piemērotajām likmēm (Lietuvā – 21%, Igaunijā – 20%).

Lēnākos tempos 2012. gadā auga akcīzes nodokļa patēriņa daļas ieņēmumi (alkoholiskie dzērieni, tabaka, u.c. akcīzes preces). 2012. gada vienpadsmīt mēnešos nodokļa ieņēmumi bija 198,3 milj. latu, kas ir par 4,4 milj. latu jeb 2,3% vairāk nekā 2011. gada attiecīgajā periodā.

Sākot ar 2012. gadu, stājās spēkā grozījumi *Likumā par akcīzes nodokļi*, kas ir attiecināmi uz fizisko personu no trešajām valstīm ievedamo preču pārvietošanas regularitātes kritēriju (aizstājot iepriekš noteikto „ne biežāk kā vienu reizi dienā” ar „ne biežāk kā vienu reizi septiņās dienās”), tādējādi mazinot risku, ka tiek ļaunprātīgi izmantots likumā norādītais atbrīvojums no akcīzes nodokļa.

Kapitāla nodokļu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos 2012. gada vienpadsmīt mēnešos bija 8,7%. Salīdzinājumā ar citām nodokļu grupām kapitāla nodokļu ievākums 2012. gadā pieauga straujāk. Janvāri-novembrī kapitāla nodokļi tika iekārtoti par 20,5% vairāk nekā 2011. gada atbilstošajā periodā.

Strauso kapitāla nodokļu ievākuma pieaugumu var skaidrot ar zemo bāzes efektu. Krīzes laikā, ievērojami sašaurinoties uzņēmējdarbības aktivitātēm un palielinoties maksātnespējīgo uzņēmumu skaitam, uzņēmumu ienākuma nodokļa ienākumi ievērojami saruka. Savukārt nekustamā īpašuma nodokļa likmes palielināšana budžeta konsolidācijas laikā deva salīdzinoši mazāku efektu, jo šī nodokļa īpatsvars ir salīdzinoši neliels.

2012. gada vienpadsmīt mēnešos, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, ieņēmumi no uzņēmumu ienākuma nodokļa pieauga par 48,4 milj. latu jeb 27,5%. Savukārt nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumi 2012. gada vienpadsmīt mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, pieauga par 7,2 milj. latu jeb 8,9% un bija 115,4 milj. lati.

Resursu nodokļu grupa ir mazākā nodokļu grupa, un 2012. gadā tā veidoja 6,9% no visiem nodokļu ieņēmumiem. 2012. gada vienpadsmīt mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, resursu nodokļu ieņēmumi pieauga lēnāk nekā citās nodokļu grupās – par 6,1 procentu.

2012. gada janvāri-novembrī ieņēmumi no akcīzes nodokļa par naftas produktiem un dabas gāzi bija 257,6 milj. latu, – par 5,5% vairāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Turpretim ieņēmumi no dabas resursu nodokļa šajā pašā laikā pieauga par gandrīz 20 procentiem.

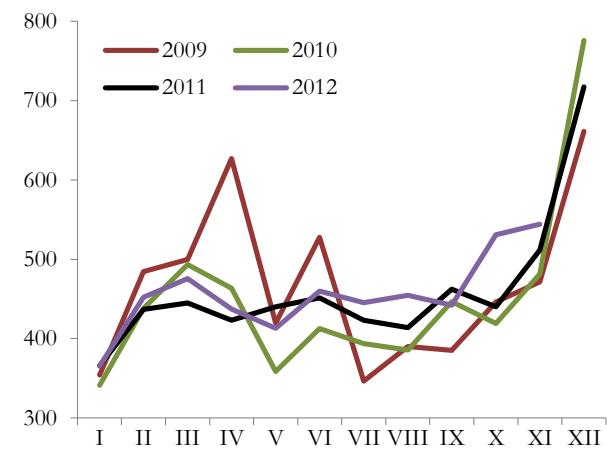
4.1.3. Budžeta izdevumi

Pēc apjomīgas izdevumu samazināšanas ekonomiskās krīzes laikā 2011. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi nedaudz pieauga (par 2,3%). To galvenokārt noteica kapitālo izdevumu pieaugums gan valsts, gan pašvaldību budžetos saistībā ar ES fondu aktīvu īstenošanu.

Arī 2012. gadā valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pieauga, tomēr jāatzīmē, ka izdevumi pieauga ievērojami lēnāk nekā pieauga ienākumi. 2012. gada vienpadsmīt mēnešos valsts konsolidētā kopbudžeta kopējie izdevumi bija 5020,9 milj. latu, kas bija par 206,1 milj. latu jeb 4,3% vairāk nekā 2011. gada vienpadsmīt mēnešos.

4.9. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pa mēnešiem (milj. latu)

2012. gada vienpadsmīt mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, izdevumi subsīdijām un dotācijām pieauga par 4,4 procentiem.

Jāatzīmē, ka izdevumi subsīdijām un dotācijām palielinājās arī ekonomiskās krīzes laikā. Tas lielā mērā bija saistīts ar pieaugošo bezdarbnieku skaitu un izmaksātajiem bezdarbnieku pabalstiem, no sabiedriskā sektora atbrīvoto darbinieku atlaišanas pabalstu izmaksām, kā arī sociālajiem pabalstiem. Vienīgi 2010. gadā, ekonomiskajai situācijai stabilizējoties, arī izdevumi subsīdijām un dotācijām samazinājās (par 6,7%).

2012. gadā izdevumi subsīdijām un dotācijām veidoja 46% no visiem budžeta izdevumiem, kas bija par 10 procentpunktiem vairāk nekā 2008. gadā.

Krīzes laikā, īstenojot budžeta izdevumu samazināšanu, vieni no pirmajiem tika ierobežoti kapitālie izdevumi. Jau 2008. gadā kapitālie izdevumi bija mazāki nekā gadu iepriekš, un būtiski tie tika samazināti arī 2009. un 2010. gadā. Kopš 2011. gada

saistībā ar ES fondu aktīvu apguvi kapitālie izdevumi palielinās. 2012. gada vienpadsmīt mēnešos kapitālie izdevumi bija par 5,5% lielāki nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā.

Neraugoties uz pieaugumu pēdējos gados, salīdzinājumā ar 2008. gadu kapitālo izdevumu īpatsvars kopējos izdevumos būtībā nav mainījies – 2012. gadā tie veidoja caurmērā 10% no visiem valsts budžeta izdevumiem.

Visbūtiskāk krīzes laikā tika mazināti kārtējie izdevumi. Lai samazinātu valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumus, tika veikta valsts pārvaldes un atsevišķu nozaru optimizācija – ministriju darbinieku skaita, kā arī valsts aģentūru un slimnīcu skaita samazināšana. 2008. gadā kārtējie izdevumi veidoja vairāk nekā pusē no visiem budžeta izdevumiem, 2012. gadā to īpatsvars veidoja vien 44 procentus.

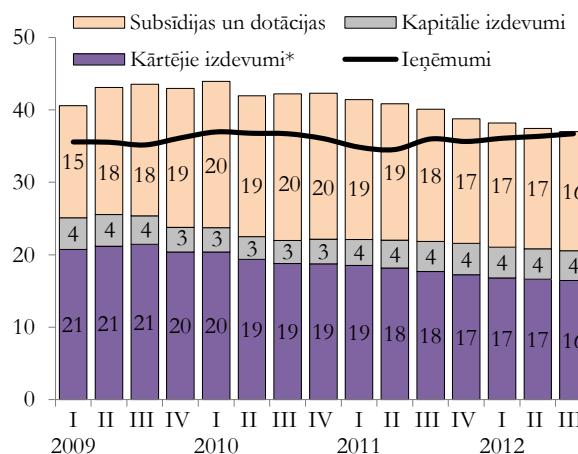
Jāatzīmē, ka gan 2011. gadā, gan 2012. gadā kārtējie izdevumi būtībā nepalielinās.

Atbilstoši budžeta izdevumiem pēc funkcionālajām kategorijām 2012. gada vienpadsmīt mēnešos lielākais īpatsvars bija sociālajai aizsardzībai – 30,4% no visiem izdevumiem, ekonomiskai darbībai – 17,1%, izdevumiem vispārējiem valdības dienestiem – 13,4% un izglītībai – 16,7%. Savukārt vismazākais īpatsvars no visiem izdevumiem bija vides aizsardzībai – 2%, aizsardzībai – 2% un pašvaldību teritoriju apsaimniekošanai – 2,7 procenti.

4.10. attēls

Valsts konsolidētā kopbudžeta ieņēmumi un izdevumi

(četrus ceturkšņu slīdošais vidējais, % no IKP)

* kopā ar maksājumiem par aizņēmumiem un kredītiem, kā arī maksājumiem ES

Salīdzinot pašreizējo izdevumu struktūru ar 2008. gada struktūru, vienīgi izdevumu īpatsvars sociālās aizsardzības jomā ir pieaudzis (par gandrīz 9 procentpunktiem). Pārējo funkcionālo kategoriju izdevumu īpatsvars kopējos valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumos ir samazinājies.

4.3. tabula

Valsts konsolidētā kopbudžeta izdevumi pēc valdības funkcijām (procentos)

	2009		2010		2011		2012 I-IX	
	strukturā	pret IKP						
Izdevumi – pavisam	100	43,0	100	42,5	100	38,8	100	34,4
Vispārējie valdības dienesti	14,8	6,4	13,4	5,7	12,1	4,7	13,4	4,6
Aizsardzība	2,4	1,0	2,0	0,9	2,3	0,9	2,0	0,7
Sabiedriskā kārtība un drošība	4,5	1,9	4,4	1,9	4,4	1,7	4,6	1,6
Ekonomiskā darbība	15,7	6,7	16,0	6,8	19,0	7,4	17,1	5,9
Vides aizsardzība	2,2	0,9	1,1	0,5	2,5	1,0	2,0	0,7
Pašvaldību teritoriju un mājokļu apsaimniekošana	2,1	0,9	2,5	1,1	3,0	1,2	2,7	0,9
Veselība	7,5	3,2	7,2	3,1	7,8	3,0	7,9	2,7
Atpūta, kultūra un reliģija	3,4	1,5	2,9	1,2	3,2	1,3	3,3	1,1
Izglītība	19,6	8,4	16,7	7,1	17,1	6,6	16,7	5,7
Sociālā aizsardzība	27,9	12,0	33,8	14,4	28,5	11,0	30,4	10,4

Sabiedrisko pieprasījumu veido valsts patēriņš jeb sabiedriskie pakalpojumi, kuru vērtību nosaka sniegto sabiedrisko pakalpojumu apjoms, kā arī valsts investīcijas, kas ir kapitālieguldījumi par budžeta līdzekļiem.

Visstraujāk sabiedriskais pieprasījums samazinājās 2009. gadā (par 13,3%). Ievērojams samazinājums bija

vērojams arī 2010. gadā, kad sabiedriskais pieprasījums saruka vēl par gandrīz 10%. Turpretim 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, sabiedriskais pieprasījums pieauga par 6%, ko galvenokārt noteica straujš centrālās valdības izdevumu pieaugums kopējā pamatkapitāla veidošanai.

4.4. tabula

Sabiedriskais pieprasījums

	Procentos pret IKP				Izmaiņas pret iepriekšējo gadu, %			
	2008	2009	2010	2011	2008	2009	2010	2011
Sabiedriskais pieprasījums	24,9	23,8	22,2	21,7	-3,5	-13,3	-9,7	6,0
<i>Valsts patēriņš</i>	20,0	19,6	18,4	17,4	1,6	-9,4	-7,9	1,1
– centrālā valdība*	10,9	10,5	10,7	9,6	0,8	-10,6	-0,5	-4,5
– pašvaldības	9,1	9,1	7,7	7,9	2,5	-8,0	-16,5	8,8
<i>Kopējā pamatkapitāla veidošana</i>	4,9	4,3	3,7	4,3	-15,4	-24,1	-15,8	24,0
– centrālā valdība*	1,8	1,5	1,2	1,8	-38,1	-25,4	-26,1	68,5
– pašvaldības	3,1	2,7	2,6	2,4	7,5	-23,3	-10,0	3,3

* kopā ar sociālās apdrošināšanas fondu

4.2. Cenas

4.2.1. Patēriņa cenas

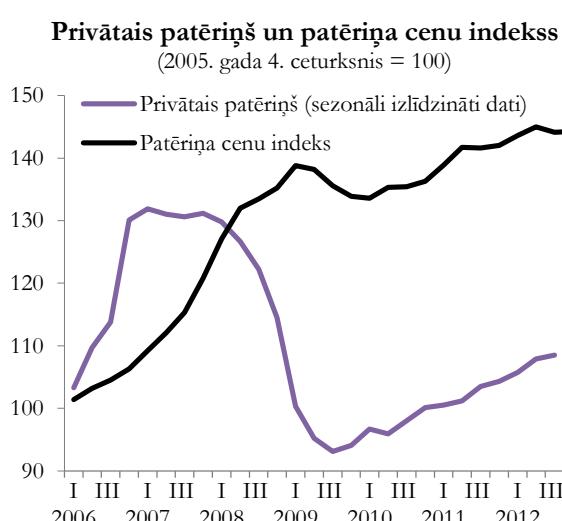
4.5. tabula

**Patēriņa cenu pārmaiņas pa mēnešiem
(procentos)**

		Salīdzinot ar iepriekšējo mēnesi	Salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo mēnesi	Vidēji gada laikā
2011	Oktobris	0,2	4,4	4,1
	Novembris	0,0	4,2	4,2
	Decembris	0,0	4,0	4,4
2012	Janvāris	0,8	3,6	4,4
	Februāris	0,1	3,4	4,3
	Marts	0,6	3,3	4,2
	Aprīlis	0,6	2,8	4,1
	Maijs	-0,2	2,2	3,8
	Jūnijs	-0,1	1,9	3,6
	Jūlijs	-0,5	1,7	3,4
	Augusts	-0,3	1,7	3,1
	Septembris	0,5	1,8	2,9
	Oktobris	0,0	1,6	2,7
	Novembris	-0,1	1,6	2,5
	Decembris	0,0	1,6	2,3

Cenu ietekmējošie faktori 2012. gadā bija:

- cenu kāpums administratīvi regulējamām cenām un citām ar mājokļa uzturēšanu saistītām precēm un pakalpojumiem par 5,6%, kuru kopējā ietekme uz vidējā cenu līmeņa pārmaiņām gada laikā bija par gandrīz 1 procentpunktu. Tarifu kāpums dabasgāzei, kas gada laikā sasniedza 17,3% un noteica administratīvi regulējamo cenu pieaugumu siltumenerģijai un gāzei, kā arī cenu kāpums

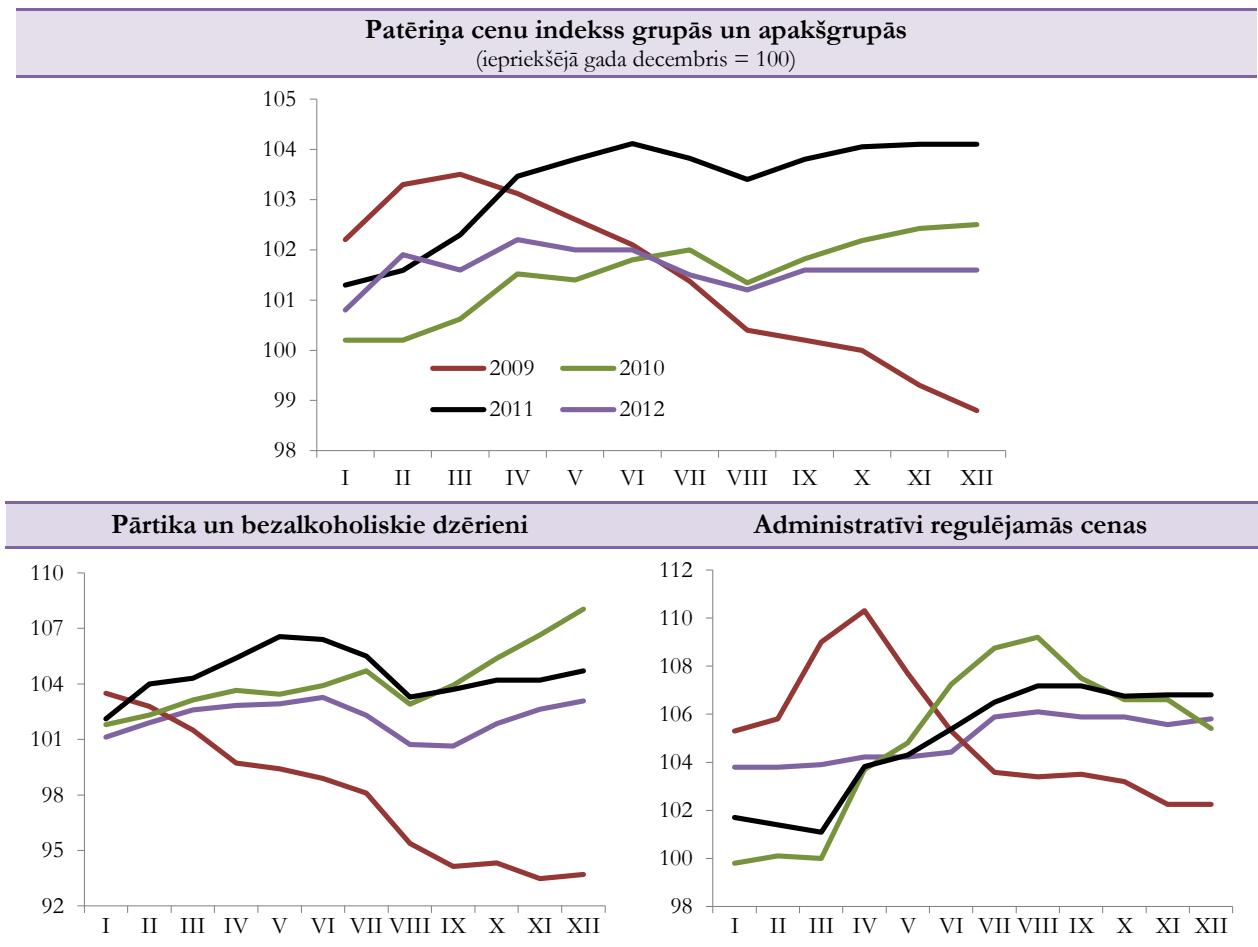
2012. gadā patēriņa cenas pieauga par 1,6% (12 mēnešu inflācija), bet, nemot vērā 2011. gada straujo cenu pieaugumu, vidējais cenu līmenis 2012. gadā bija par 2,3% augstāks nekā pirms gada.

- mājokļu īres maksai un atkritumu savākšanas pakalpojumiem;
- pārtikas cenu kāpums, kuras 2012. gadā pieauga par 3,1%, kas kopējo cenu līmeni paaugstināja par gandrīz 0,8 procentpunktiem. Pārtikas precēm cenu izmaiņas lielā mērā nosaka pasaules cenu svārstības. Tomēr 2012. gadā to ietekme vairs nebija tik būtiska kā iepriekšējā gadā. 2012. gada decembrī pasaules cenas pārtikas precēm bija par gandrīz 1% zemākas, salīdzinot ar 2011. gada decembri;
 - naftas produktu cenu kāpums gada sākumā un gada vidū pasaulei, kas būtiski ietekmēja degvielas cenu pieaugumu Latvijā. 2012. gada aprīlī, salīdzinot ar 2011. gada decembri, degvielas cenu kāpums Latvijā bija sasniedzis 11%, septembrī tas bija 10,3%. Savukārt degvielas cenu kritums Latvijā 2012. gada maijā-jūlijā un oktobrī-novembrī bija viens no faktoriem, kas visvairāk ietekmēja vidējā cenu līmeņa samazināšanos šajos mēnešos. Kopumā

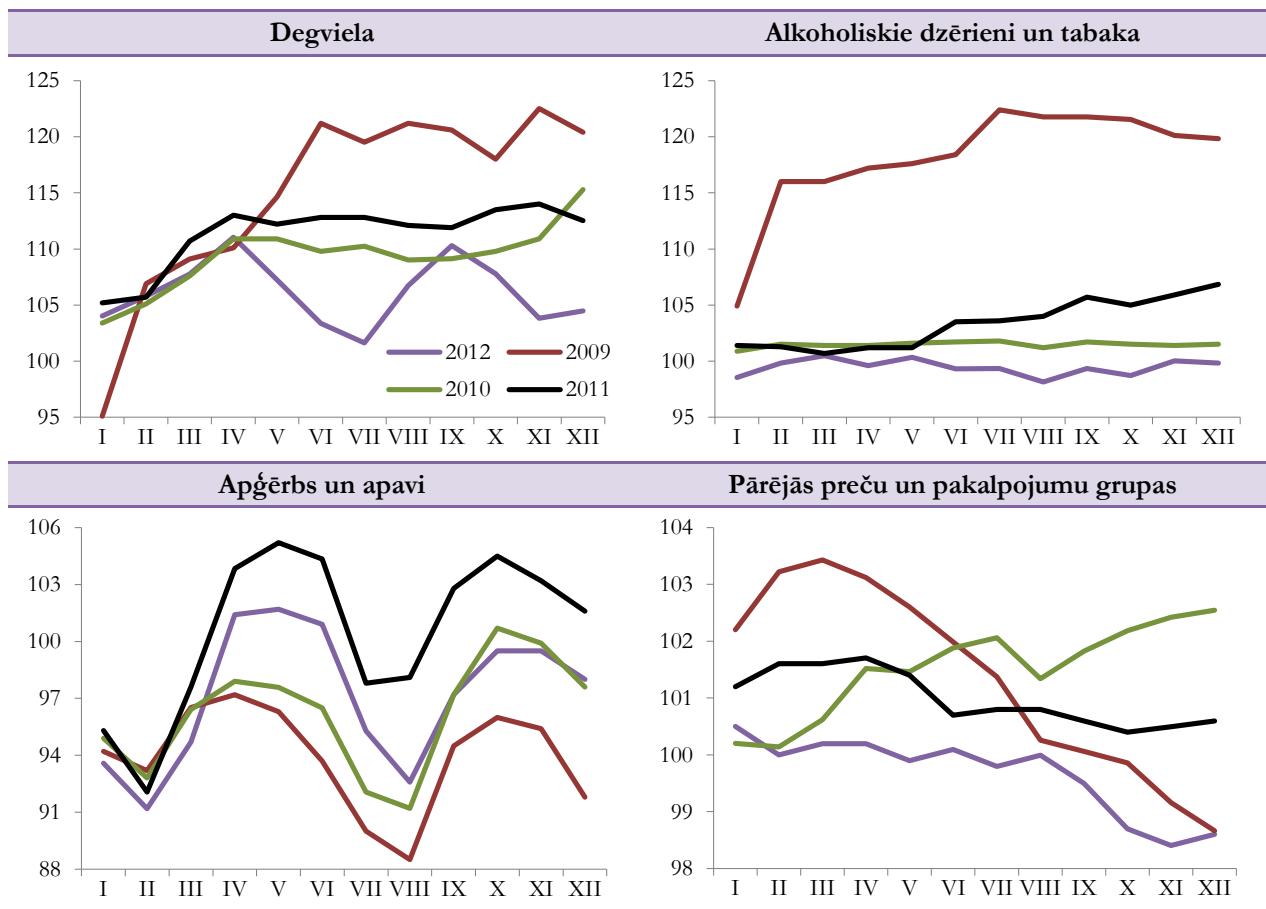
degvielas cenu kāpums 2012. gadā sasniedza 4,5%, tomēr tas bija trīs reizes mazāks nekā iepriekšējos divos gados. Naftas cenu krituma pozitīvo ietekmi mazina ASV dolāra kura pieaugums pret eiro;

- sakaru pakalpojumu cenu kritums, kuru ietekme samazināja vidējo cenu līmeni par gandrīz 0,3%. Cenas samazinājās gan mobilo telekomunikāciju, gan interneta izmantošanas pakalpojumiem;
- ietekme uz patēriņa preču un pakalpojumu cenu kritumu bija pievienotās vērtības nodokļa likmes samazinājumam no 2012. gada 1. jūlija. Jūlijā vien tas samazināja kopējo cenu līmeni par 0,5 procentpunktiem, kas tika prognozēts ilgākā laika periodā. Turklat lielāka ietekme bija uz pārtikas cenām nekā uz kopējo cenu līmeni. Nodokļa izmaiņu ietekme uz cenām parādījās arī turpmākajos mēnešos 2012. gada otrajā pusē.

4.12. attēls

4.12. attēla turpinājums

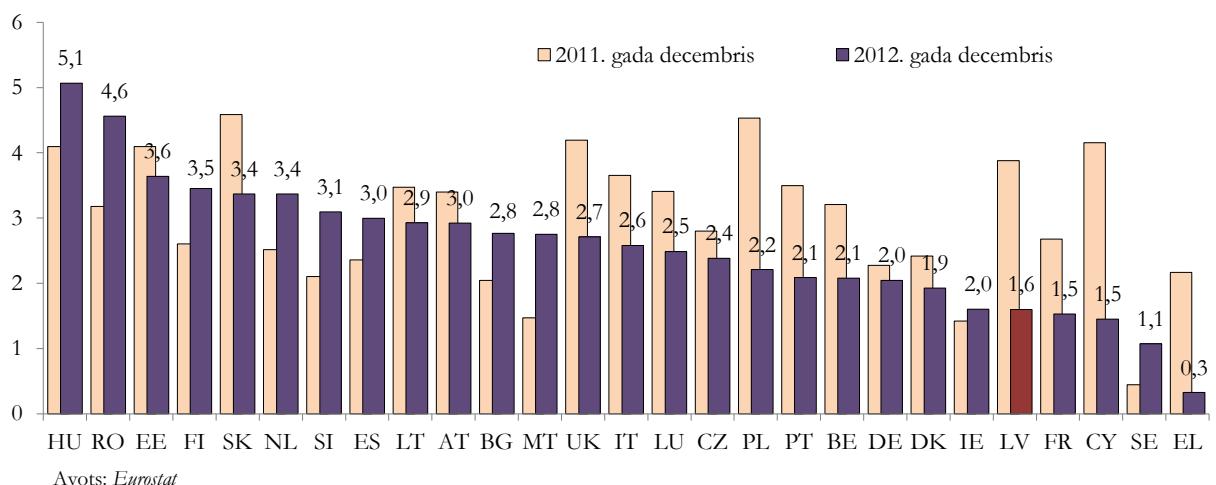

2013. gadā cenu izmaiņas būs tuvas sezonālo svārstību līmenim. Ekonomikas ministrija prognozē, ka kopumā 2013. gadā sagaidāma mērena cenu dinamika 1,5% robežās. Neliela ietekme varētu būt

iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmes samazināšanai un atvieglojumu paaugstināšanai, kas veicinās privāto patēriņu. Vienlaikus saglabāsies liela nenoteiktība saistībā ar pārtikas un degvielas cenām pasaulei.

4.13. attēls

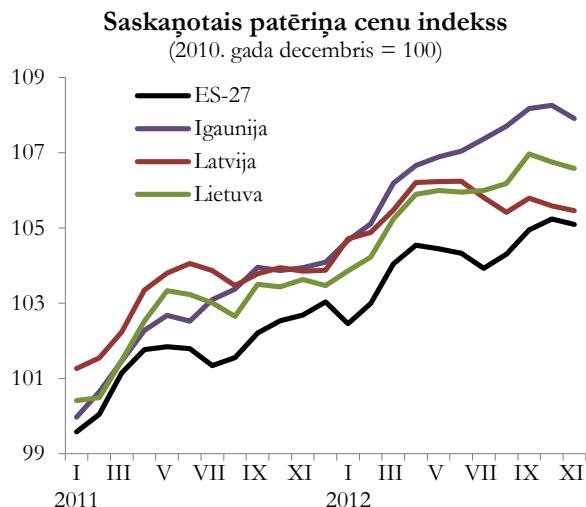
Saskaņotā patēriņa cenu indeksa pārmaiņas ES dalībvalstīs
(12 mēnešu inflācija, %)

Avots: Eurostat

2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, vidējais cenu līmenis Eiropas Savienībā pieauga par 2,6%. To tāpat kā Latvijā noteica pārtikas un enerģijas cenu pieaugums.

4.14. attēls

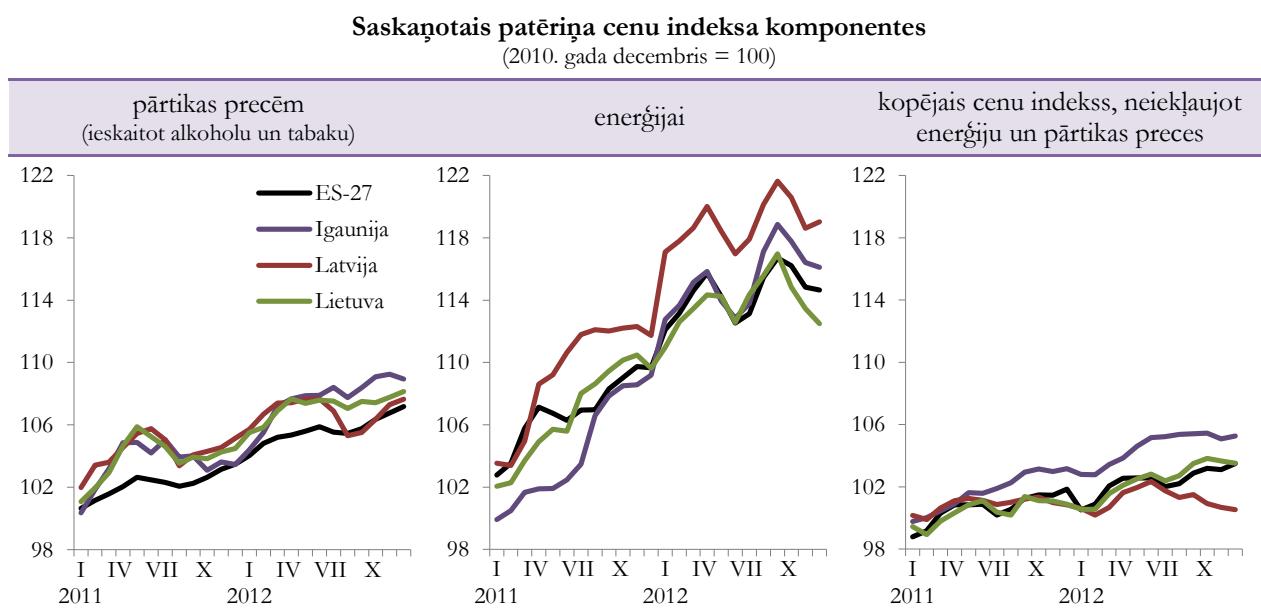
2012. gada decembrī, salīdzinot ar 2011. gada decembri, cenu līmenis Eiropas Savienības valstīs pieauga straujāk nekā Latvijā – par 2,3%. Cenu inflācija visstraujāk pieauga Ungārijā, Malta un Rumānijā, un tās

kļuva par valstīm ar augstāko inflācijas līmeni Eiropas Savienībā. Savukārt cenu inflācija visstraujāk samazinājās Kiprā, Latvijā un Grieķijā.

Salīdzinot Baltijas valstis, straujākais patēriņa cenu pieaugums 2012. gada decembrī, salīdzinot ar 2011. gada decembri, bija Igaunijā (par 3,6%), mērenākais – Latvijā (par 1,6%). Lietuvā patēriņa cenas pieauga par 2,9%. 2012. gada decembrī, salīdzinot ar 2011. gada decembri, Baltijas valstis patēriņa cenas pārtikas produktu grupā un enerģijas grupā turpināja pieaugt. Nemot vērā pārtikas un naftas cenu kritumu pasaulei, kopš aprīļa pārtikas un enerģijas cenu pieaugums kļuva mērenāks, bet gada vidū pat bija vērojams cenu kritums. Gada pēdējos mēnešos pārtikas cenas atsāka pieaugt, bet enerģijas grupā bija vērojams kritums pēc straujā pieauguma jūlijā-septembrī.

Baltijas valstis augstākais cenu kāpums gan pārtikas produktu grupā, gan enerģijas grupā bija Igaunijai – attiecīgi par 5,3% un 6,4%, Latvijā cenas vismazāk pieauga pārtikas grupā – par 2,4% (Lietuvā par 3,5%), savukārt Lietuvā bija vismazākais cenu pieaugums enerģijai – par 2,6% (Latvijā par 6,5%). Straujš kāpums visās Baltijas valstis bija vērojams arī administratīvajām cenām – Igaunijā par 8,1%, Latvijā par 5,9% un Lietuvā par 4,4 procentiem.

4.15. attēls

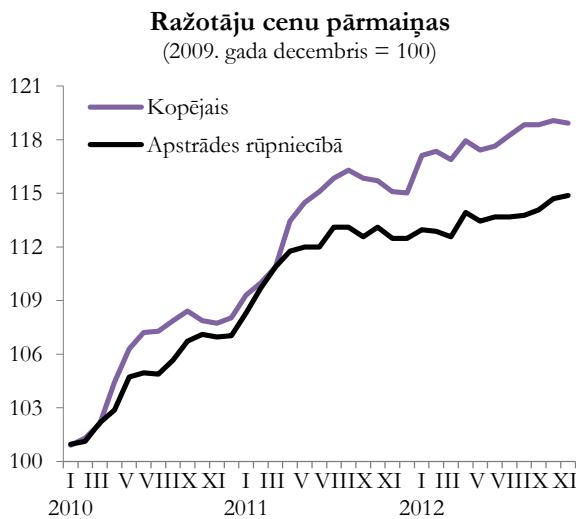
Jāatzīmē, ka Igaunijā un Lietuvā 2012. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, straujāk nekā Latvijā cenas pieauga pakalpojumu grupā – attiecīgi par 2,3% un 3% (Latvijā – par 0,7%). 2012. gada otrajā pusē

Latvijā cenas visvairāk ietekmē tieši pārtikas un enerģijas grupu cenu pieaugums, jo, izslēdzot šīs grupas, pārējās grupās novembrī bija vērojams cenu samazinājums par 0,3 procentiem.

4.2.2. Ražotāju cenas

Ražotāju cenas pēc straujā ražotāju cenu pieauguma 2010. gadā un 2011. gada pirmajā pusē turpmākajos mēnešos kopumā bija mērenas. 2012. gada vienpadsmiņā mēnešos ražotāju cenas uzrādīja nelielu, bet stabili pieaugumu, galvenokārt augošā pieprasījuma dēļ iekšējā tirgū.

4.16. attēls

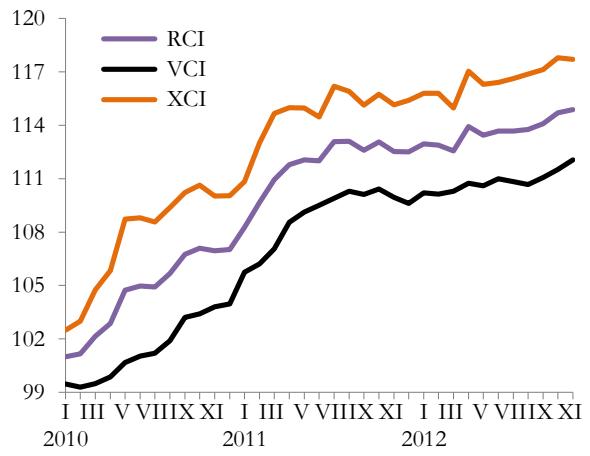
2012. gada novembrī, salīdzinot ar 2011. gada novembri, cenas ir kāpušas par 3,2%. Gada laikā vietējā tirgū realizētajai produkcijai ražotāju cenas pieaugašas par 4,3%. Vietējā tirgū realizētajai produkcijai būtiskākie cenu pieaugumi bija

elektroenerģijai, gāzes apgādē, siltumapgādē un gaisa kondicionēšanā, kā arī elektrisko iekārtu, apģērbu, pārtikas produktu un nemetālisko minerālu ražošanā.

Savukārt ražotāju cenas eksportētajai produkcijai lielā mērā nosaka kopējā pieprasījuma pavājināšanās galvenajos nojeta tirgos – tās pieauga par 2%. Eksportētai produkcijai būtiski cenas pieauga datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā, ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē, pārtikas produktu un apģērbu ražošanā.

4.17. attēls

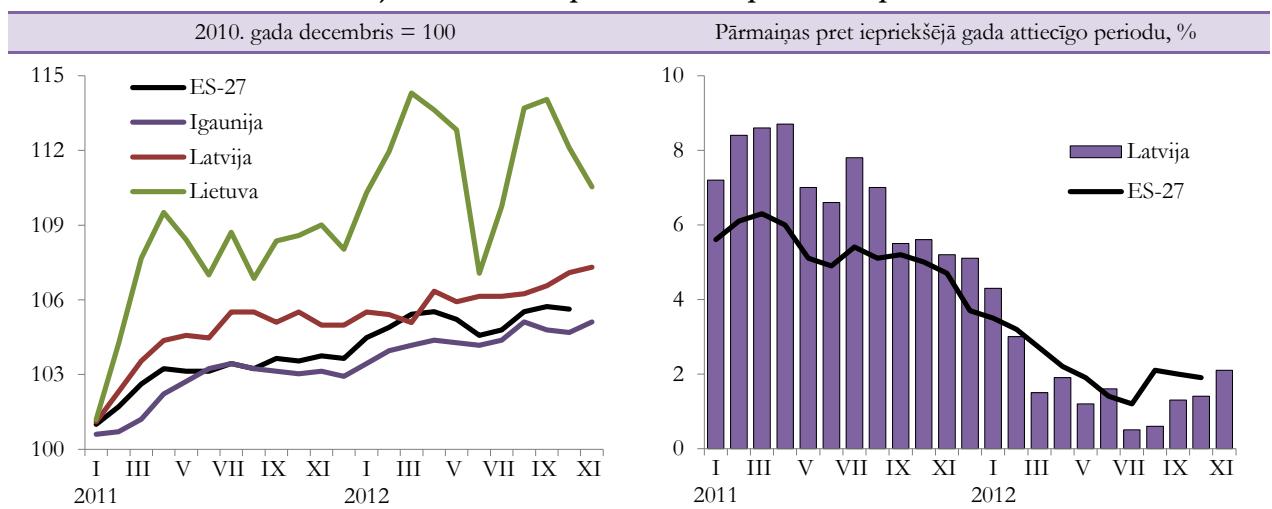
Ražotāju cenu dinamika apstrādes rūpniecībā
(2009. gada decembris = 100)

RCI – ražotāju cenu indekss,
VCI – ražotāju cenu indekss vietējā tirgū realizētajai produkcijai,
XCI – ražotāju cenu indekss eksportētajai produkcijai

4.18. attēls

Ražotāju cenu indekss pa mēnešiem apstrādes rūpniecībā

Nedaudz vairāk nekā 60% no apstrādes rūpniecībā saražotās produkcijas tiek eksportēta, tādēļ nozares kopējo ražotāju cenu dinamiku lielākā mērā ietekmē

eksportētās produkcijas ražotāju cenu svārstības. Savukārt eksportētās produkcijas cenas pamatā nosaka Latvijas galveno eksportpreču, t.sk. kokmateriālu,

metāla izstrādājumu un pārtikas preču cenu pieauguma apstāšanās pasaules tirgos. Vietējā tirgū realizētās produkcijas cenu kāpumu ietekmēja iekšzemes pieprasījuma stabilizēšanās.

Kopējais ražotāju cenu līmenis Latvijas apstrādes rūpniecībā 2012. gada novembrī, salīdzinot ar 2011. gada novembri, ir pieaudzis par 2,1%. 2012. gada novembrī salīdzinājumā ar 2011. gada novembri apstrādes rūpniecības ražotāju cenas vietējā tirgū pieauga par 1,9%, bet eksportētajai produkcijai – par 2,2%. Pēc straujā ražotāju cenu pieauguma 2010. gadā un 2011. gada pirmajā pusē turpmākajos mēnešos ražotāju cenu izmaiņas apstrādes rūpniecībā kopumā bija mērenas.

Ražotāju cenas Eiropas Savienībā kopumā 2010. gadā stabilizējās, un 2011. gada pirmajā pusē turpinājās to pieaugums, tomēr arī Eiropas valstis 2011. gada vidū ražotāju cenas sāka samazināties. To galvenokārt ietekmēja pārtikas un lauksaimniecības cenu pieauguma kritums, kā arī ražošanas izejvielu un metālu cenu kritums, ko zināmā mērā noteica pieprasījuma samazinājums pasaulei saistībā ar parādu krizes saasināšanos eirozonā, ekonomiskās situācijas pasliktināšanos ASV, kā arī pasaules tirdzniecības pieauguma tempu palēnināšanos un nenoteiktību par gaidāmo fiskālo konsolidāciju vairumā attīstīto valstu.

2012. gada vienpadsmīt mēnešos ražotāju cenas arī Eiropas Savienībā pieauga mēreni. Salīdzinot Baltijas valstis, straujākais ražotāju cenu indeksa pieaugums apstrādes rūpniecībā 2012. gada novembrī, salīdzinot ar 2011. gada novembri, bija Latvijā (par 2,1%), mērenākais – Lietuvā (par 1,6%). Igaunijā ražotāju cenas pieauga par 2 procentiem.

2012. gada vienpadsmīt mēnešos kopumā divreiz lielāks ražotāju cenu pieaugums apstrādes rūpniecībā bija vērojams Lietuvā (par 4,6%), savukārt Latvijā un Igaunijā pieauguma tendenze ir līdzīga – par 2 procentiem.

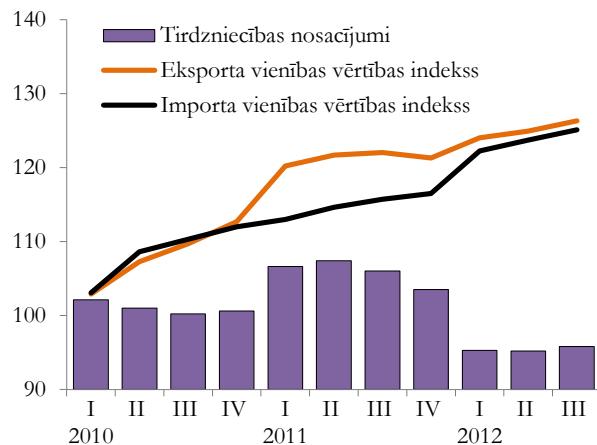
4.2.3. Ārējās tirdzniecības vienības vērtības indeksi

2011. gada sākumā tirdzniecības nosacījumi salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu krieti uzlabojās, jo importa cenas pieauga gandrīz uz pusi lēnāk nekā eksporta. Kopš 2012. gada sākuma, ņemot vērā importa vienības vērtības straujo pieaugumu, tirdzniecības nosacījumi ir pasliktinājušies, un 2012. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, vienības vērtība eksportētajām precēm pieauga par 3,5% un importētajām precēm – par 8,1 procentu.

4.19. attēls

Eksporta un importa vienības vērtības indeksi un tirdzniecības nosacījumi

(eksporta un importa vienības vērtības indeksi
2009. gada 4. ceturksnis = 100; tirdzniecības nosacījumi,
% pret iepriekšējā gada atbilstošo ceturksni)

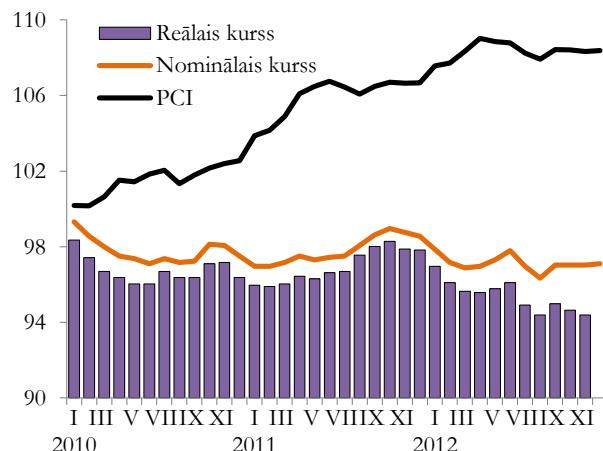

Vidējo eksporta vienības vērtības līmeni 2012. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 3. ceturksni, visvairāk paaugstināja vienības vērtības pieaugums mehānismiem un mehāniskajām ierīcēm, pārtikas rūpniecības ražojumiem, kūmiskās rūpniecības un tās saskarnozaru ražojumiem, kā arī tekstilam un tekstila izstrādājumiem. Uz vidējo importa vienības vērtības līmeni lielākā ietekme bija vienības vērtības pieaugumam minerālproduktiem, satiksmes līdzekļiem, mehānismiem un elektroiekārtām, kā arī pārtikas rūpniecības ražojumiem.

4.20. attēls

Lata efektīvais valūtas kurss*

(2009. gada decembris = 100)

* Lata efektīvais valūtas kurss aprēķināts attiecībā pret galvenajām tirdzniecības partnervalstīm, reālais kurss aprēķināts, izmantojot patēriņa cenu indeksu.

Arvien uzlabojoties Latvijas uzņēmēju konkurētspējai, 2010. gadā un 2011. gada sākumā turpināja samazināties lata reālais efektīvais valūtas kurss. Neskatoties uz nelielo pieaugumu 2010. gada beigās un 2011. gada beigās, kopumā tas ir zemā līmenī. 2011. gada sākumā lata reālā efektīvā valūtas

kursa samazinājumu noteica zemais lata nominālais efektīvais valūtas kurss, bet gada beigās lata reālā efektīvā valūtas kursa palielinājumu noteica patēriņa cenu pieaugums. Turpinot pazemināties nominālajam efektīvajam valūtas kursam arī 2012. gadā, jāsecina, ka Latvijas uzņēmēju konkurētspēja saglabājas.

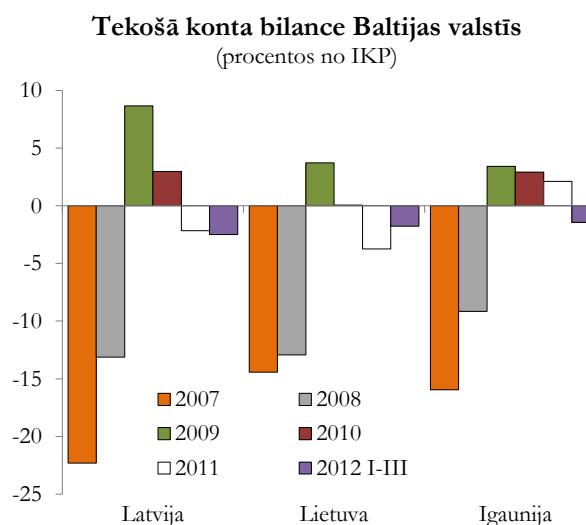
4.3. Maksājumu bilance

4.3.1. Tekošais korts

Pēc būtiskām tekošā konta svārstībām, kā pamatā bija finanšu krīzes izraisītās ārējās nesabalansētības korekcijas, kopš 2010. gada beigām tekošais korts ir stabilizējies nelielā deficitā līmenī. 2011. gadā tekošā konta deficitā sasniedza 2,4% no IKP, savukārt 2012. gada trīs ceturkšņos – 2,5% no IKP (1. ceturksnī – 3,1%, 2. ceturksnī – 2,7% un 3. ceturksnī – 1,8% no IKP). Pašreizējais tekošā konta stāvoklis liecina par Latvijas ekonomikas ārējo sābalansētību.

Līdzīgas tendences tekošā konta dinamikā ir vērojamas arī mūsu kaimiņvalstīs. Tāpat kā Latvijā arī Lietuvā un Igaunijā bija vērojamas būtiskas izmaiņas tekošā konta stāvoklī. Globālās finanšu krīzes ietekmē, izsīkstot ārvalstu kapitāla ieplūdei un samazinoties ekonomiskām aktivitātēm reālajā sektorā, tekošā konta deficitā sākumā strauji samazinājās, bet kopš 2009. gada tekošais korts ir ar pārpalikumu. Stabilizējoties ekonomiskai situācijai, visās Baltijas valstīs ir vērojama tekošā konta bilances kārtējā virzienmaiņa, un pašlaik tekošā konta bilance ir negatīva.

4.21. attēls

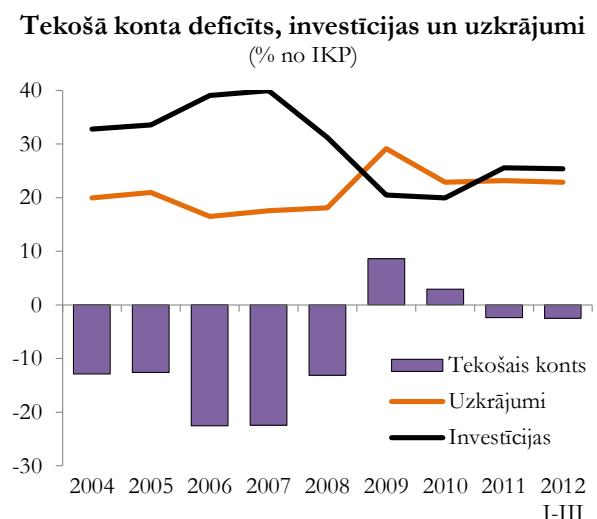

2012. gada trīs ceturkšņos tekošā konta deficitā sasniedza Igaunijā – 1,4%, Lietuvā – 1,8% un Latvijā – 2,5% no IKP. Salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo

periodu, Lietuvā tekošā konta deficitā ir samazinājies gandrīz divas reizes, bet Igaunijā tekošā konta bilance būtiski pasliktinājās, veidojoties deficitam. Savukārt Latvijā tekošā konta deficitā saglabājās iepriekšējā gada līmenī.

Straujās lejupslīdes gados tekošā konta bilances svārstības lielā mērā bija saistītas ar izmaiņām ienākumu bilances posteņos, bet pēdējos gados tekošā konta izmaiņas galvenokārt nosaka preču eksporta un importa dinamika.

4.22. attēls

Palielinoties ekonomiskajām aktivitātēm, Latvijā importa dinamika klūst arvien straujāka. 2011. gadā imports faktiskās cenās pieauga par 32,7%, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bet eksports – par 25,4%, un ārējās tirdzniecības deficitā sasniedza 10,9% no IKP, kas bija par 3,8 procentpunktiem lielāks nekā pirms gada, bet krietiņi zemākā līmenī nekā pirms krīzes (2007. gadā – 24%). 2012. gada trīs ceturkšņos eksports pieauga nedaudz straujāk nekā imports. Salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, eksporta apjoms faktiskajās cenās pieauga par 12%, bet importa apjoms – par 11,4%. Gandrīz vienlīdzīgās importa un eksporta dinamikas dēļ ārējās tirdzniecības bilances deficitā 2012. gada deviņos mēnešos saglabājās iepriekšējā gada līmenī – 10,7% no IKP. Jāatzīmē, ka 2012. gada 3. ceturksnī eksports pieauga gandrīz trīs reizes straujāk nekā imports un tā apjoms bija

1,7 reizes lielāks nekā vidēji ceturksnī 2007. gadā, turpretī importa apjoms tikai par 13% pārsniedza 2007. gada ceturksnū vidējo importa apjomu.

Pakalpojumu bilance ir pozitīva un pēdējos gados tā pieaug, nosedzot vairāk nekā pusī ārējās tirdzniecības deficitā. 2011. gadā pakalpojumu bilances

pārpalikums bija 6,5% no IKP, bet 2012. gada trīs ceturksnīs pakalpojumu bilances pozitīvais saldo palielinājās līdz 7% no IKP, un bija par 0,6 procentpunktiem lielāks nekā pirms gada. Tāpat kā iepriekšējā gadā pakalpojumu eksporta apjoms gandrīz divreiz pārsniedz pakalpojumu importa apjomu.

4.6. tabula

Latvijas maksājumu bilance
(procentos no IKP)

	2008	2009	2010	2011	2011 I-IX	2012 I-IX
A. Tekošais konts	-13,1	8,6	2,9	-2,4	-2,6	-2,5
Tirdzniecības bilance	-17,8	-7,1	-7,1	-10,9	-10,7	-10,7
<i>Eksports</i>	28,5	28,4	37,9	42,8	42,9	44,2
<i>Imports</i>	-46,3	-35,5	-45,0	-53,7	-53,6	-54,9
Pakalpojumu bilance	4,0	6,0	6,2	6,5	6,4	7,0
Neto ienākumi	-1,6	6,3	0,2	-1,1	-1,4	-1,9
Neto kārtējie pārvedumi	2,2	3,4	3,6	3,1	3,1	3,1
B. Kapitāla konts	1,5	2,4	1,9	2,1	2,4	3,0
C. Finanšu konts*	11,5	-6,9	-2,1	-4,1	0,3	2,0
Tiesīs investīcijas	3,0	0,6	1,5	5,0	5,7	2,7
<i>Ārvalsts</i>	-0,7	0,2	-0,1	-0,2	-0,3	-0,8
<i>Latvija</i>	3,8	0,4	1,6	5,2	5,8	3,5
Portfeljieguldījumi**	0,8	2,3	-2,8	-1,8	-2,9	0,0
<i>Aktīvi</i>	1,8	3,2	-0,1	-1,0	-2,3	-3,0
<i>Pasīvi</i>	-1,0	-0,9	-2,7	-0,8	-0,6	3,0
Citi ieguldījumi	7,6	-9,8	-0,8	-7,2	-2,3	-0,7
<i>Aktīvi</i>	-1,4	-4,0	-3,3	-1,5	3,0	-0,4
<i>Pasīvi</i>	9,0	-5,8	2,5	-5,7	-5,3	-0,3
D. Novirze	-1,8	0,8	1,2	-0,1	-0,2	-0,3
E. Rezerves aktīvi	2,0	-5,0	-4,0	4,5	0,1	-2,1

* bez rezerves aktīviem

** portfeljieguldījumi un atvasinātie finanšu instrumenti

Ienākumu bilances stāvokli galvenokārt nosaka nerezidentu ieguldījumu ienākumu izmaiņas. Krīzes laikā ienākumu bilance bija pozitīva, galvenokārt saistībā ar ārvalstu investoru zaudējumiem. Ekonomiskajai situācijai uzlabojoties, ienākumu bilance kopš 2010. gada 3. ceturksnā atkal ir negatīva. 2011. gadā kopumā ienākumu bilance bija ar nelielu deficitu -1,1% no IKP, savukārt 2012. gada trīs ceturksnīs ienākumu bilances deficitās palielinājās līdz 1,9% no IKP (tai skaitā 2012. gada 3. ceturksnī bija 2,3% no IKP). Ienākumu bilances deficitā palielināšanās ir saistīta ar nerezidentu ieguldījumu ienākumu, t.sk. nerezidentiem izmaksāto dividenžu apjoma pieaugumu. Jāatzīmē, ka nerezidentu ienākumi no ieguldījumiem Latvijas tautsaimniecībā 2012. gadā vidēji ceturksnī bija gandrīz par 40% mazāki nekā vidēji ceturksnī 2007. gadā, savukārt nerezidentu

ienākumi no dividendēm un filiāļu sadalītā peļņa sasniedza 90% no 2007. gada līmena.

Liels tekošā konta deficitās pirmskrīzes gados atspoguloja būtisku nesabalansētību starp iekšzemes investīcijām un uzkrājumiem.

Ārvalstu kapitāla ieplūde līdz 2007. gadam, no vienas puses, pozitīvi ietekmēja investīcijas, bet, no otras puses, kļuva par nozīmīgu uzkrājumu līmena samazināšanās faktorū. 2007. gadā, salīdzinot ar 2004. gadu, investīciju līmenis pieauga no 33% līdz 40,4% no IKP, bet uzkrājumu līmenis samazinājās no 20,2% līdz 18,1%, nodrošinot mazāk nekā pusī no iekšzemes investīciju finansējuma.

Pasliktinoties stāvoklim globālajos finanšu tirgos, situācija krasi mainījās. Lielais parādu slogans, ekonomisko aktivitāšu mazināšanās, ienākumu samazināšanās, kā arī nenoteiktība par nākotnes

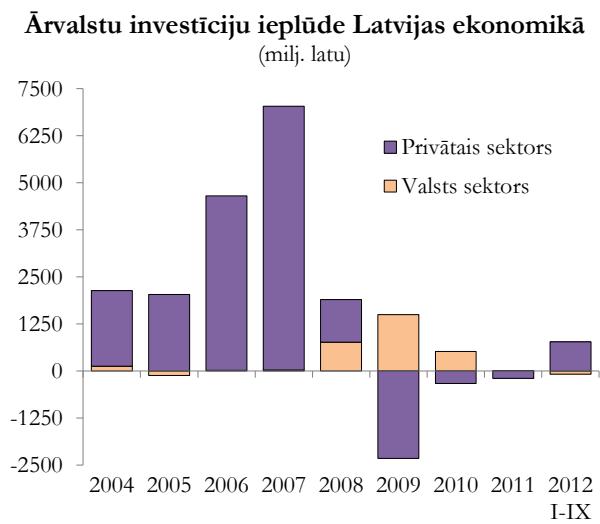
attīstību veicināja to, ka mājsaimniecības klūst taupīgakas. Vienlaikus ar uzkrājumu līmeņa pieaugumu strauji samazinājās investīcijas. 2009. gadā investīciju īpatsvars IKP bija 20,5%. Savukārt nacionālo uzkrājumu līmenis 2009. gadā bija 29,1% no IKP. 2010. gadā uzkrājumu līmenis samazinājās līdz 22,9% no IKP, tomēr, saglabājoties zemām investīšanas aktivitātēm, joprojām pārsniedza investīciju līmeni. Savukārt 2011. un 2012. gada trīs ceturkšņos tekošā konta bilances pasliktināšanās pārsvarā bija saistīta ar investīciju straujāku pieaugumu, uzkrājumiem saglabājoties iepriekšējā gada līmenī.

4.3.2. Finanšu plūsmas

Globālā finanšu krīze spēcīgi ietekmēja pārrobežu finanšu un kapitāla plūsmas, izraisot maksājumu bilances finanšu konta nozīmīgas korekcijas. 2007. gadā finanšu konta (bez rezerves aktīviem) pārpalikums bija 24,5% no IKP, 2009. gadā finanšu konta bilance bija negatīva gandrīz 7% no IKP līmenī. Kaut arī kopš 2010. gada finanšu konta deficitis samazinās, joprojām ir vērojams finanšu plūsmu nepastāvīgums ar izteikti lielām svārstībām pa ceturkšņiem.

Finanšu konta bilances stāvokli pēdējos divos gados pārsvarā nosaka finanšu sektora stabilizācijas pasākumi, kā arī valsts sektora parādu restrukturizācijas un parādsaitību samazināšanas politika.

4.23. attēls

Galvenais ārvalstu investīciju piesaistītājs iepriekšējos gados bija privātais sektors. Sākot ar 2004. gadu, ārvalstu investīciju apjomī strauji palielinājās, un 2007. gadā salīdzinājumā ar 2004. gadu tie bija pieauguši gandrīz 3,5 reizes. Nelabvēlīgie apstākļi globālajos finanšu tirgos vājināja ārvalstu investīciju plūsmu intensitāti. Privāta kapitāla ieplūdes

apjomī 2008. gadā strauji samazinājās (gandrīz septiņas reizes, salīdzinot ar 2007. gadu), savukārt kopš 2008. gada 4. ceturkšņa bija vērojama privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana. 2009. gadā privātā ārvalstu kapitāla aizplūšana pastiprinājās un bija gandrīz 2 reizes lielāka nekā iepriekšējā gada līmenī.

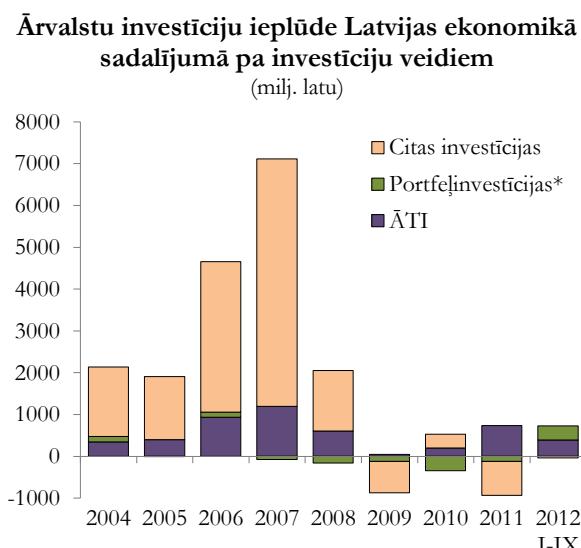
2010. gadā kopumā finanšu konta pasīvu samazinājums bija mērenākos apjomos nekā iepriekšējos divos gados, bet 2010. gada otrajā pusē, pirmo reizi kopš 2008. gada beigām, bija vērojama kapitāla ieplūde privātajā sektorā, ko ietekmēja reinvestētās pelṇas pieaugums un apjomīgie noguldījumi banku sektorā.

2011. gadā ārvalstu privātā kapitāla plūsmas bija negatīvas galvenokārt saistībā ar banku sektora pasīvu samazinājumu. 2011. gadā kopumā finanšu konta deficitis bija 4,1% no IKP līmenī. 2012. gada 1. ceturksnī būtiski palielinājās valsts parādsaitības, kas arī noteica finanšu konta pozitīvo bilanci (14,9% no IKP).

Savukārt 2012. gada 2. ceturksnī finanšu konts bija negatīvs (7,3% no IKP) sakarā ar aktīvu pieaugumu un noguldījumu samazinājumu banku sektorā. Arī 2012. gada 3. ceturksnī finanšu konts bija ar nelielu deficitu (0,1% no IKP), pateicoties pozitīvām neto portfelieguldījumu plūsmām finanšu sektorā, kas dalēji kompensēja finanšu aizplūdi valsts sektora parādsaitību samazināšanas dēļ. Kopumā 2012. gada deviņos mēnešos finanšu konta bilance bija pozitīva – 2% no IKP līmenī.

Līdz ar ārvalstu kapitāla plūsmu dinamikas un virziena maiņu mainās arī to struktūra.

4.24. attēls

* portfelīinvestīcijas un atvasinātie finanšu instrumenti

Vidēji no 2005. gada līdz 2007. gadam ārvalstu tiesības investīcijas ienākošā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja gandrīz 20%. Salīdzinot ar 2004. gadu, ĀTI apjoms trīskāršojās, bet 2008. gadā, salīdzinot ar

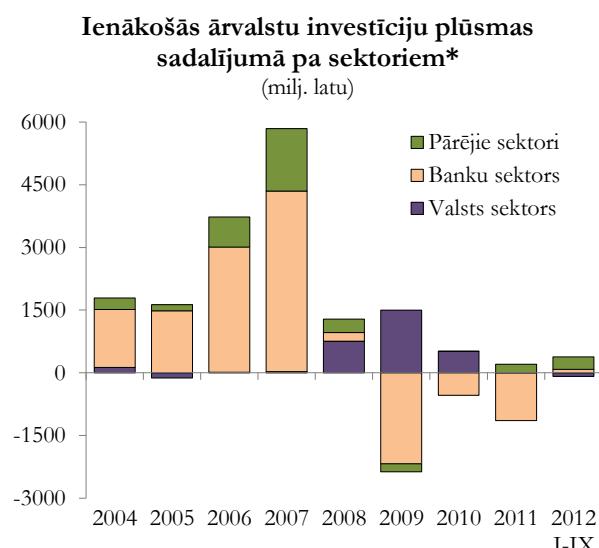
2007. gadu, tās samazinājās gandrīz uz pusi un nosedza 30% no tekošā konta negatīvā saldo. 2009. gadā ienākošo ĀTI plūsmas bija tikai 7,8% no iepriekšējā gada rādītāja.

2010. gadā ienākošo ĀTI plūsmu apjoms bija četras reizes lielāks nekā 2009. gadā un veidoja gandrīz trešdaļu no 2010. gadā piesaistītām ārvalstu investīcijām Latvijas ekonomikā. 2011. gadā ienākošo ĀTI apjoms bija gandrīz četras reizes lielāks nekā 2010. gadā. 2012. gada trīs ceturkšņos ienākošo ĀTI apjoms bija par 33,9% mazāks nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Ienākošo ĀTI apjomu samazinājums galvenokārt ir saistīts ar negatīvām neto investīciju plūsmām enerģētikas nozarē un darījumos ar nekustamo īpašumu 2012. gada 2. ceturksnī.

Portfelīinvestīciju daļa ienākošās finanšu plūsmās ir neliela un pēdējos trīs gados nepārsniedz 10% no tām. 2010. gadā un 2011. gadā portfelīinvestīciju saldo bija negatīvs, ko galvenokārt noteica banku sektora ārvalstu aktīvu palielinājums portfelīinvestīciju veidā. Savukārt 2012. gada trīs ceturkšņos portfelīinvestīciju bilance bija ar nelielu pārpalikumu (0,3% no IKP). Portfelīinvestīciju plūsmu svārstības būtiski ietekmē banku sektora bilanču stabilizācijas darījumi, kā arī valsts parādsaitību samazināšana un parāda restrukturizācija.

Nozīmīgas svārstības ir vērojamas citām investīcijām, kas līdz 2008. gadam veidoja lielu daļu no kopējām ārvalstu investīcijām. Tie ir tirdzniecības kredīti, aizdevumi un aizņēmumi, nauda un noguldījumi u.tml. Globālās finanšu krīzes rezultātā 2008. gadā bija vērojams īstermiņa plūsmu samazinājums, bet 2009. gadā citu investīciju plūsmas bija negatīvas (-9,8% no IKP), galvenokārt saistībā ar straujo banku sektora ārzemju pasīvu samazinājumu.

4.25. attēls

2010. gadā citu investīciju bilances negatīvais saldo samazinājās un bija vairs tikai 0,8% no IKP, ko noteica valdības ilgtermiņa aizņēmumi un banku parādsaitību samazinājums.

2011. gadā citu ieguldījumu negatīvais saldo palielinājās, sasniedzot 7,2% no IKP. Citu investīciju bilances rādītāja svārstības galvenokārt ietekmēja noguldījumu samazinājums banku sektorā. 2012. gada trīs ceturkšņos citu ieguldījumu bilance bija ar nelielu deficitu 0,7% no IKP.

Kopumā jāatzīmē, ka ienākošās ārvalstu investīciju plūsmas joprojām nav stabilizējās un ir stipri mazākas nekā pirms krīzes. To svārstības pašlaik galvenokārt nosaka finanšu sektora stabilizācijas pasākumi.

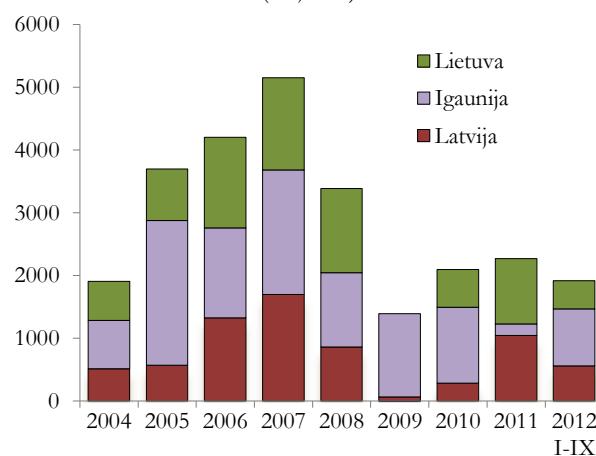
Latvijas starptautisko investīciju bilances dati liecina, ka 2012. gada septembra beigās valdības bruto ārējais parāds bija 4853,9 milj. latu apmērā (32% no IKP), t.i., gandrīz par 9% mazāks nekā pirms gada. Arī Latvijas kopējais bruto ārējais parāds samazinājās un 2012. gada septembra beigās veidoja 145,2% no IKP, – par 11 procentpunktiem zemākā līmenī nekā pirms gada.

4.3.3. Ārvalstu tiešās investīcijas

Pēdējos gados palielinās ĀTI plūsmu intensitāte, kas globālās finanšu krīzes ietekmē bija būtiski samazinājusies. Vienlaikus jāatzīmē, ka kopumā ĀTI plūsmas Latvijā arī recessijas gados saglabājās pozitīvas, kas liecināja par ārvalstu investoru uzticību valsts iestenotajai ekonomikas stabilizācijas politikai.

4.26. attēls

ĀTI ieplūde Baltijas valstīs (milj. eiro)

ĀTI ieplūdes samazinājums pirmajos krīzes gados bija vērojams visās Baltijas valstīs. Igaunijā 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, ienākošo ĀTI apjoms bija tikai par 8,6% mazāks, ko noteica nozīmīgie

ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē, kamēr Latvijā tās bija tikai 7,8% līmenī no iepriekšējā gada piesaistītām ĀTI. Savukārt Lietuvā ĀTI plūsmas bija negatīvas. Kopš 2010. gada ir vērojams ĀTI plūsmu pieaugums. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, ienākošo ĀTI apjoms visās Baltijas valstīs pieauga par 51,7%, bet 2011. gadā bija par 8,3% lielāks nekā 2010. gadā. Jāatzīmē, ka 2011. gadā Latvija piesaistīja gandrīz pusi no ienākošām ĀTI Baltijas valstīs.

Ienākošo ĀTI apjoms 2012. gada trīs ceturkšņos Baltijas valstīs kopumā bija 1915,8 milj. eiro, t.i., par 2,2% mazākā apjomā nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Kaut arī kopumā Baltijas valstīs ienākošo ĀTI plūsmas ir bijušas gandrīz iepriekšējā perioda līmenī, tomēr katrai valstij ĀTI apjomu izmaiņas ir visai atšķirīgas. Latvijā un Lietuvā piesaistīto ĀTI plūsmas šajā periodā samazinājās attiecīgi par 33,9% un 49,4%, savukārt Igaunijā tās pieauga gandrīz četras reizes.

Periodā no 2010. gada līdz 2012. gada septembrim Igaunija piesaistīja apmēram 37% no visām ĀTI Baltijas valstu reģionā, Lietuva – 33%, bet Latvija – 30%. Salīdzinājumā ar pirmskrīzes periodu Latvija savas pozīcijas ir nedaudz uzlabojusi.

Jāatzīmē, ka pēdējos gados ir vērojamas būtiskas ĀTI plūsmu svārstības visās Baltijas valstīs, ko lielā mērā noteica ar finanšu sektora stabilizāciju saistītie darījumi. (ĀTI plūsmu samazinājumu Lietuvā 2012. gadā lielā mērā nosaka iepriekšējā gadā veiktie apjomīgie ieguldījumi naftas pārstrādes nozarē sakarā ar Mažeiku naftas uzņēmuma rekonstrukcijas darbiem).

Kopš 2010. gada palielinās arī Latvijas investoru aktivitātes ārējā pasaulē. Latvijas uzņēmēju tiešās investīcijas ārvalstīs 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, pieauga gandrīz trīs reizes, bet 2012. gada deviņos mēnešos Latvijas ĀTI 2,7 reizes pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda apjomus.

Ienākošo ĀTI struktūra pa ieguldījumu veidiem liecina, ka no 2008. gada 4. ceturkšņa līdz 2010. gada 2. ceturksnim tiešo investīciju uzņēmumi darbojās ar zaudējumiem. 2009. gadā zaudējumi sasniedza 1094,5 milj. latu (1542 milj. eiro). Tiešo ārvalstu uzņēmumu zaudējumus pilnībā kompensēja apjomīgie ieguldījumi pašu kapitālā un citā kapitālā, līdz ar ko ienākošās ĀTI plūsmas 2009. gadā bija pozitīvas (47,5 milj. latu).

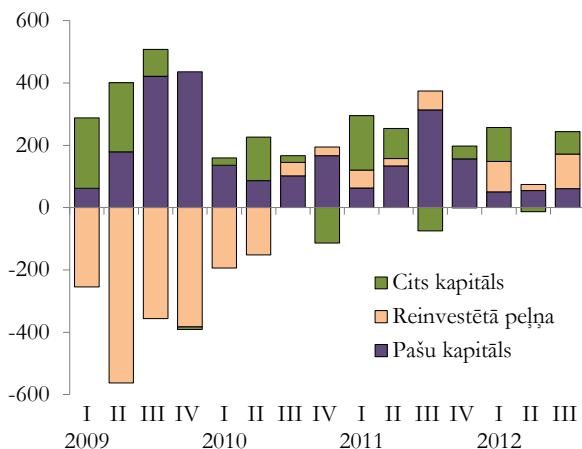
Atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, ĀTI plūsmas strauji palielinājās. Ienākošo ĀTI apjoms 2010. gadā bija četras reizes lielāks nekā 2009. gadā, savukārt 2011. gadā ĀTI plūsmas gandrīz četras reizes pārsniedza iepriekšējā gada rādītāju un sasniedza 5,2% no IKP. Arī 2012. gada deviņos mēnešos saglabājās samērā augsts ienākošo ĀTI līmenis (3,5% no IKP).

Saskaņā ar Latvijas starptautisko investīciju bilanci 2012. gada 3. ceturkšņa beigās uzkrātās ĀTI Latvijas ekonomikā sasniedza 6838,6 milj. latu (9730,4 milj. eiro), kas ir par 5,4% vairāk nekā 2011. gada 3. ceturkšņa beigās. ĀTI daļa uzkrātā ārvalstu kapitāla struktūrā veidoja 26,2 procentus.

4.27. attēls

Ārvalstu tiešās investīcijas Latvijā

(ceturkšņa laikā saņemtās, milj. eiro)

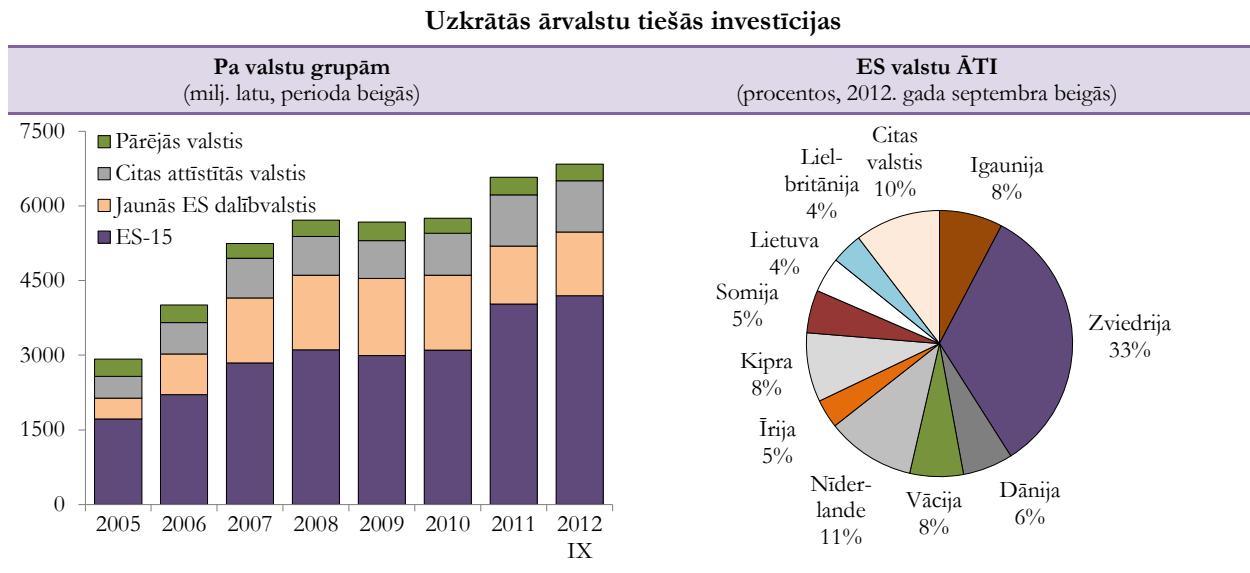

Globālā finanšu krīze nav ietekmējusi Latvijā uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju ģeopolitisko struktūru. Lielākoties tās ir ES valstu investīcijas. 2012. gada septembra beigās ES valstu ĀTI veidoja 73% no visām uzkrātajām ĀTI, piektā daļa no tām ir jauno ES dalībvalstu investīcijas un gandrīz puse ir eirozonas valstu investīcijas.

Lielākā ieguldītājvalsts Latvijas ekonomikā ir Zviedrija. 2012. gada septembra beigās Zviedrijas uzņēmēju investīcijas veidoja gandrīz 24,3% no kopējām uzkrātajām ĀTI. Pārsvarā tās ir investīcijas finanšu starpniecībā (85% no nozarē uzkrātām ĀTI). Kopš 2012. gada 3. ceturkšņa beigām Zviedrijas tiešās investīcijas palielinājās par 8,8%, bet salīdzinot ar 2010. gada beigām – gandrīz divas reizes, kas galvenokārt ir saistīts ar savstarpējiem darījumiem banku sektorā starp Igauniju un Zviedriju. Saistībā ar to Igaunijas uzņēmēju uzkrātās tiešās investīcijas Latvijā samazinājās gandrīz uz pusi un 2012. gada septembra beigās veidoja 5,6% no kopējām uzkrātām ĀTI (2010. gada beigās – 14,1%).

Lieli ieguldījumi ir arī no Dānijas, Nīderlandes, Igaunijas, Vācijas, Norvēģijas, Somijas, Krievijas un Kipras uzņēmējiem. Šo valstu investīciju apjomi 2012. gada septembra beigās veidoja gandrīz 40% no kopējām ĀTI Latvijas ekonomikā.

4.28. attēls

ĀTI pārsvarā koncentrējās pakalpojumu nozarēs.

Straujās izaugsmes gados ienākošo ĀTI plūsmu struktūrā izteikti dominēja ieguldījumi finanšu starpniecības nozarē un nekustamos īpašumos. ĀTI apjoms pakalpojumu sfērā vidēji gadā bija gandrīz 6,5 reizes lielāks nekā ražošanas sfērā. Ekonomikas lejupslīdes laikā ikgadējās ienākošo ĀTI plūsmas finanšu starpniecības nozarē samazinājās gandrīz četras reizes, tirdzniecības nozarē – gandrīz 20 reizes, bet ieguldījumu intensitātes samazinājums nekustamajā īpašumā bija visai neliels. Kopumā ikgadējās ĀTI plūsmas pakalpojumu nozarēs saruka par 26,8%. Jāatzīmē, ka ražošanas nozarēs ienākošo ĀTI plūsmu ikgadējais apjoms bija gandrīz trīs reizes lielāks nekā pirms krīzes.

Kopš 2010. gada ienākošo ĀTI plūsmu struktūra Latvijā ir kļuvusi vienmērīgāka, bez izteiktas finanšu sektora dominances. Tomēr jāatzīmē, ka vidēji gadā pakalpojumu nozarēs tiek ieguldīts sešas reizes vairāk nekā ražošanas nozarēs. Uzkrātās ĀTI pakalpojumu sfērā 2012. gada septembra beigās veidoja 79,7% no uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā, t.i., par 1,5 procentpunktiem mazāk nekā 2007. gada beigās. Gandrīz pusi no uzkrātām ĀTI pakalpojumu sfērā veido finanšu starpniecības un nekustamo īpašumu nozares.

2012. gada septembra beigās uzkrātās ĀTI preču ražošanas nozarēs veidoja 20,3% no kopējām uzkrātām ĀTI Latvijas tautsaimniecībā. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, tās pieauga par 40,6 procentiem.

4.7. tabula

ĀTI sadalījumā pa nozarēm
(milj. latu)

	Uzkrātās ĀTI (perioda beigās)			Plūsmas (vidēji gadā)			
	2004	2007	2012 IX	2005-2007	2008-2009	2010-2011	2012*
Primārās nozares	49,8	113,1	234,3	10,6	20,1	15,7	1,3
Apstrādes rūpniecība	276,1	516,8	816,4	64,1	81,2	59,4	46,2
Enerģētika	164,7	270,7	245,3	20,2	11,3	5,3	8,0
Būvniecība	36,5	85,5	90,7	18,4	7,4	-8,8	-0,3
Tirdzniecība	395,7	676,4	989,6	102,6	5,8	50,4	57,5
Transports un sakari	333,3	392,5	499,8	17,4	2,0	16,2	34,3
Finanšu starpniecība	375,9	1486,2	1606,1	341,7	82,1	97,3	126,7
Operācijas ar nekustamo īpašumu	415,7	1156,3	1537,1	115,4	91,3	169,1	41,3
Citi pakalpojumi	289,6	549,6	819,3	151,1	25,9	63,5	79,5

* ĀTI plūsmas trīs ceturkšņos

Preču ražošanas sfērā īpaši straujš uzkrāto ĀTI pieaugums laika periodā no 2007. gada beigām līdz 2012. gada septembra beigām bija apstrādes rūpniecības nozarē – par 58%. Uzkrāto ĀTI pieaugumu apstrādes rūpniecībā lielā mērā ietekmēja nozīmīgi ieguldījumi būvmateriālu ražošanā (pieaugums par 107,8%) un kokapstrādē (pieaugums par 77%). Minēto nozaru daļa uzkrātajās ĀTI apstrādes rūpniecībā 2012. gada 3. ceturkšņa beigās veidoja 62,7% (2007. gada beigās – 51%).

Kopumā, vērtējot uzkrāto ĀTI struktūru apstrādes rūpniecības nozarē, jāsecina, ka tā nepārtraukti mainās. Dažās nozarēs, piemēram, vieglajā rūpniecībā ārvalstu tiesīsās investīcijas kopš 2005. gada samazinājās, un tā galvenais iemesls bija konkurents pējas zaudēšana ārējos tirgos. Līdzīgas tendences bija vērojamas vairākās ES dalībvalstīs. Jāatzīmē, ka kopš 2010. gada 3. ceturks�ā ĀTI šajā nozarē atkal pieaug. 2012. gada septembra beigās, salīdzinot ar 2010. gada beigām, uzkrātās ĀTI vieglajā rūpniecībā pieauga par 19,6 procentiem.

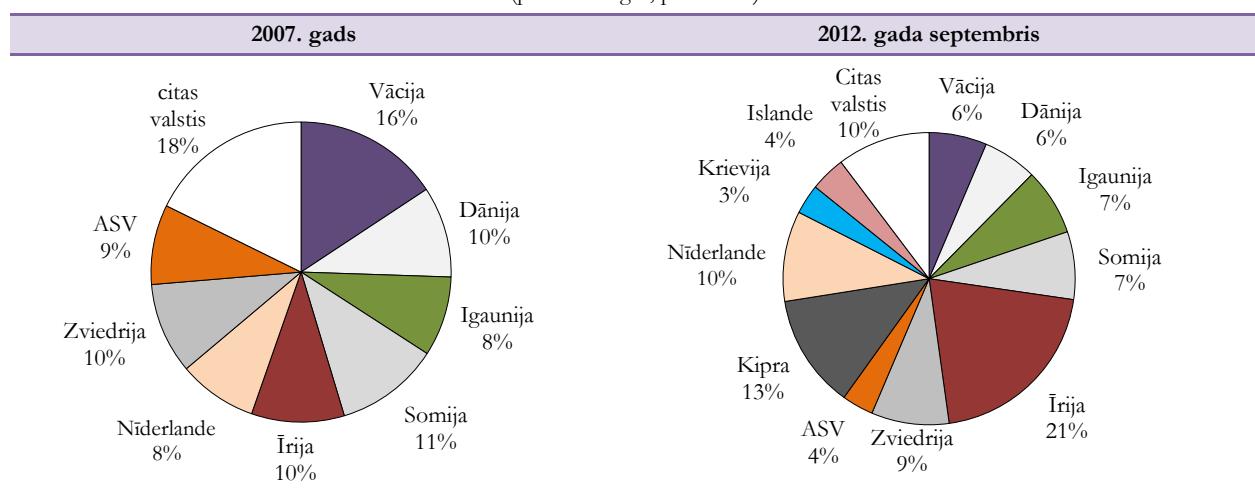
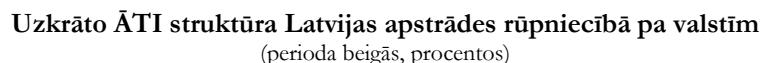
4.29. attēls

Straujās lejupslīdes laikā samazinājās ĀTI pārtikas rūpniecībā, ko lielā mērā ietekmēja zems iekšējais pieprasījums. Tomēr pēdējos gados, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, uzkrāto ĀTI apjoms pieauga un veidoja 14,7% no uzkrātām ĀTI apstrādē

rūpniecībā (2010. gada beigās – 13%). Kopš 2010. gada palielinās ārvalstu tiešās investīcijas elektrisko un optisko iekārtu ražošanas nozarē, 2012. gada septembra beigās, salīdzinot ar 2010. gada beigām, – tās palielinājās par 77,4 procentiem.

4.30. attēls

Palielinājās arī ārvalstu investīcijas transporta līdzekļu ražošanā. Uzkrāto ĀTI līmenis šajā nozarē 2012. gada septembra beigās par 17,5% pārsniedza 2010. gada līmeni. Vienlaikus, salīdzinot ar 2010. gada beigām, ĀTI būtiski (par 71%) samazinājās mašīnu un iekārtu ražošanā. Minētās nozares daļa uzkrāto ĀTI apstrādes rūpniecībā struktūrā 2012. gada septembra beigās veidoja 1% (2010. gada beigās – 3,8%). Citās apstrādes rūpniecības apakšnozarēs uzkrāto ĀTI līmeņa izmaiņas ir nenozīmīgas.

Vērtējot apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūras izmaiņas no kvalitatīvā aspekta, ir jāsecina, ka samazinās zemo tehnoloģiju nozaru daļa par labu vidēji zemo un vidēji augsto tehnoloģiju nozarēm. Uzkrātās ĀTI vidēji augsto tehnoloģiju nozarēs 2012. gada septembra beigās veidoja gandrīz 12% no kopējā uzkrāto ĀTI apjoma (2007. gada beigās – 10,6%).

Lielākos ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Dānijas, Somijas, Vācijas, Zviedrijas, Īrijas, Igaunijas, Nīderlandes un Kipras investori. Minēto valstu investīcijas veidoja 80% no apstrādes rūpniecībā uzkrātām ĀTI. Jāatzīmē, ka līdz 2007. gada beigām apstrādes rūpniecībā uzkrāto ĀTI struktūrā nevienai no valstīm nebija izteiktas līderpozīcijas. Finanšu krīzes ietekmē situācija ir būtiski mainījusies. 2012. gada septembra beigās ĀTI struktūrā dominē Īrijas kapitāls, kas veido piekto daļu no apstrādes rūpniecībā uzkrātām ĀTI, ko lielā mērā ietekmēja šīs valsts straujš investīciju pieaugums. Lielus ieguldījumus apstrādes rūpniecībā ir veikuši Kipras un Nīderlandes uzņēmēji. Salīdzinot ar 2007. gada beigām, Kipras uzņēmēju uzkrātās investīcijas apstrādes rūpniecībā palielinājās 8 reizes un Nīderlandes – 2 reizes. Savukārt Vācijas un ASV uzkrāto ĀTI apjoms ir samazinājies, attiecīgi par 35,3% un 36%, kā arī Somijas – par 21,6%. Tajā pašā laikā Krievijas uzņēmēju uzkrātās investīcijas apstrādes rūpniecībā 2012. marta beigās bija gandrīz četras reizes lielākas nekā 2007. gada beigās un veidoja 3,3% no apstrādes rūpniecībā uzkrātām ĀTI.

Kaut arī ĀTI plūsmas Latvijas apstrādes rūpniecībā ir bijušas visai noturīgas pat straujās lejupslīdes gados, jāatzīmē, kā ĀTI piesaistē šajā nozarē Latvija atpaliek no Lietuvas un Igaunijas. Laika periodā no 2010. gada beigām līdz 2012. gada 3. ceturksni beigām Lietuva ir piesaistījusi 37,5% no visām Baltijas valstīs ienākošām ĀTI apstrādes rūpniecībā, Igaunija – 44,4%, bet Latvija – tikai 18,1%. Savukārt uz katru nodarbināto apstrādes rūpniecībā vidēji gadā Igaunijā bija lielākas investīcijas nekā Lietuvā, atbilstoši 1840 euro un 807 euro, bet Latvijā tikai 679 euro. Tas liecina, ka, salīdzinot ar pārējām Baltijas valstīm, Latvijas apstrādes rūpniecība ir mazāk pievilcīga ārvalstu investoriem

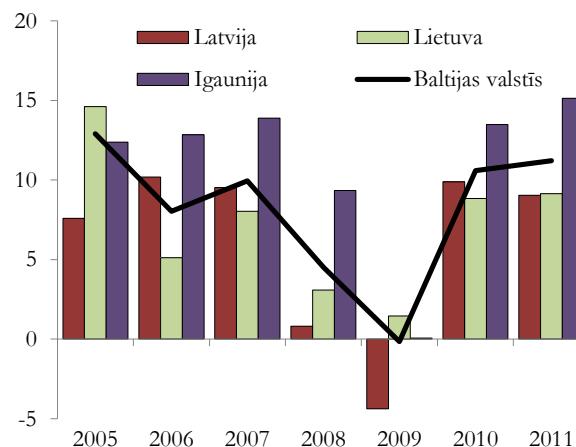
nekā kaimiņvalstis. Dalēji to izskaidro ĀTI ienesīguma (*FDI rate of return*) salīdzinājums¹.

4.31. attēls

Ienākošo ĀTI apstrādes rūpniecībā

ienesīgums Baltijas valstīs

(procentos)

Vislielākais ĀTI ienesīgums apstrādes rūpniecībā ir Igaunijā, kamēr Latvijā un Lietuvā šīs rādītājs ir gandrīz pusotru reizi mazāks. Tomēr jāatzīmē, ka Latvijā ĀTI ienesīguma rādītājs kopš 2010. gada ir lielāks nekā pirmskrīzes gados. Vēl vairāk – pirmskrīzes periodā ĀTI ienesīgums apstrādes rūpniecībā bija gandrīz uz pusi mazāks nekā kopumā Latvijas tautsaimniecībā, pašlaik tas ir 1,6 reizes lielāks. Tas nozīmē, ka ārvalstu tiešās investīcijas Latvijas apstrādes rūpniecībā ir relatīvi izdevīgākas nekā citās tautsaimniecības nozarēs valstī.

Ārvalstu investīciju piesaistē Latvijā nozīmīga loma ir **Latvijas Investīciju un attīstības aģentūrai** (LIAA). LIAA investīciju piesaistes stratēģija ir orientēta uz kvalitatīvu ienākošo investīciju projektu apkalpošanu un aktīvu darbību investīciju projektu piesaistē, uzrunājot potenciālos investorus.

LIAA turpina attīstīt savu pakalpojumu klāstu un piedāvājumu, pamatojoties uz ĀTI tirgus vajadzībām un nodrošinot saikni starp LIAA un investoriem. Latvija var piedāvāt investoriem izdevīgu ģeogrāfisko atrašanās vietu, dabas resursu priekšrocības, priekšrocības zinātnes jomā, kā arī LIAA profesionālu palīdzību projektu ieviešanas procesā.

Kopumā jāatzīmē, ka, pasaulei pamazām atgūstoties no globālās ekonomiskās un finanšu krīzes, ir jūtama arī intereses palielināšanās par Latviju kā potenciālo investīciju galamērķi.

Vērtējot ārvalstu investoru interesu saistībā ar to, kā ārvalstu investīciju projekti ienāk LIAA, 33% no projektiem ir metālapstrādes un elektronikas nozarē,

¹ ĀTI ienesīguma likme = (ienākumi no ieguldījumiem noteiktā laika periodā t) / (uzkrātās ĀTI iepriekšējā perioda beigās $t-1$) ($FDI\ rate\ of\ return\ in\ t = (Income\ paid\ in\ t) / (Stocks\ at\ the\ end\ of\ the\ period\ t-1)$).

savukārt 30% – IT nozarē (t.sk. globālie pakalpojumu centri). Tātad šajās divās nozarēs vērojami izteikts pārsvars ienākošo ārvalstu investīciju projektu ziņā. 2012. gadā ienākošo ārvalstu investīciju projektu skaits LIAA, kas vēl vērte investīciju veikšanu Latvijā, ir ievērojami palielinājies salīdzinājumā ar 2011. gadu.

Ir ļoti veiksmīgi noritējusi ienākošo investīciju projektu apkalpošana. 2012. gada trīs ceturkšņos ir apstrādāti 328 investīciju informācijas pieprasījumi, kas pārsniedz gada plānoto apjomu, sagatavoti 74 investīciju piedāvājumi, LIAA pārstāvniecībās noorganizētas vizītes pie 84 potenciāliem investoriem, noorganizēta 91 potenciālo investoru vizīte Latvijā un strādāts ar 70 potenciālo investīciju projektiem. Minētās darbības rezultātā ir pieņemts lēmums par 9 projektu īstenošanu Latvijā (piemēram, investīcijas no Vācijas/Itālijas jahtu būves projektā; investīcijas no Vācijas lieto akmens masas virsmu ražošanā un kokrūpniecības sektorā; investīcijas no ASV kokrūpniecības sektorā, kā arī IT risinājumu izstrādē; investīcijas no Norvēģijas un Dānijas dalīto pakalpojumu centru izveidē; investīcijas no Krievijas mašīnbūves projektā u.c.).

Projektiem īstenojoties, investīcijas sagaidāmas 17,6 milj. eiro apmērā, radot vairāk nekā 940 darbavietu.

Veicot darbu ar investīciju projektiem, regulāri tiek analizēti iemesli, kāpēc potenciālie investori neizvēlas Latviju. Nemot vērā starptautisko praksi – investīciju lēmumi tiek pieņemti vidēji 18-36 mēnešu laikā, bet līdz ar globālo ekonomisko un finanšu krīzi šis laiks ir

kļuvis vēl ilgāks un kompānijas šādus lēmumus pieņem vēl piesardzīgāk, ar dažām kompānijām darbs turpinās jau vairākus gadus, ar dažām darbs uzsākts tikai nesen, un pašes laiks, kamēr tiks pieņemts gala lēmums par investīciju veikšanu.

LIAA strādā pie jauniem investīciju stimuliem ārvalstu investīciju piesaistei, piemēram, ar 2011. gada 1. janvāri uzņēmējiem ir pieejama uzņēmumu ienākuma nodokļa atlaide lielam investīciju projektiem, 2012. gada 13. martā tika apstiprināta grantu programma jaunu darbavietu radīšanai. Ar 2012. gada novembri ir pieejams grants jaunu darbavietu radīšanai. Tāpat tiek plānota arī jauna atbalsta programma vai jauns uzsaukums ES struktūrfondu programmai *Augstas pierienotās vērtības investīcijas*, kur paredzēts atbalstīt izmaksas ražošanas iekārtu iegādei.

Lai uzlabotu Latvijai nozīmīgu investīciju piesaistīšanu, LIAA turpina īstenojot investīciju piesaistes metodoloģiju *POLARIS process*, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī iesaistīt šajā procesā privāto sektoru, universitātes un zinātniskās institūcijas.

Balstoties uz LIAA izstrādāto investīciju piesaistes stratēģiju *POLARIS process*, lai nodrošinātu saskaņotu starpresa sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai Latvijas valsts interesēs, darbu turpina 2010. gada 10. augustā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome.

4.4. Finanšu un kapitāla tirgi

4.4.1. Monetārā politika un valūtas maiņas kurss

Latvijas Bankas monetārās politikas galvenais mērķis ir saglabāt cenu stabilitāti valstī. Latvijas Banka ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un to īstenošanā, tā nav pakļauta valdības vai tās institūciju lēmumiem un rīkojumiem. Latvijas Bankas uzraudzību veic *Saeima*.

Kopš Latvijas pievienošanās ES Latvijas Banka ir Eiropas Centrālās bankas (ECB) dalībniece, bet, ieviešot eiro, tā kļūs par *Eirosistēmas* dalībnieci. Līdz eiro ieviešanai tiks saskaņoti monetārās politikas instrumenti un monetāro operāciju veikšanas procedūras, kā arī ECB prasībām tiks pielāgota centrālās bankas ārvalstu rezervju pārvaldišanas sistēma. Latvijas Banka jau šobrīd izmanto tādus pašus netiešos, uz brīvā tirgus principiem balstītos monetārās politikas instrumentus kā ECB, un nākotnē, pievienojoties *Eiropas Monetārajai sistēmai*, būs

jāpārskata tikai atsevišķo instrumentu nozīmīgums monetārās politikas īstenošanā un procedūru elementi. Latvijai dalība EMS nozīmēs:

- vienotu valūtu līdz ar citām EMS dalībvalstīm – eiro;
- vienotu monetāro politiku visā eirozonā, ko īstenos ECB kopā ar eirozonas centrālajām bankām;
- ekonomiskās un fiskālās politikas koordināciju starp dalībvalstīm.

2012. gada 13. decembrī ES tika panākta politiska vienošanās par vienotā kredītiestāžu uzraudzības mehānisma izveidi, kura mērķis ir atjaunot uzticēšanos banku sektoram. To veidos ECB un nacionālās kompetentās iestādes. Latvijai pievienojoties eirozonai, trīs lielākās bankas varētu tikt pakļautas ECB tiešajai uzraudzībai. No visām 6000 eirozonas bankām pēc apstiprinātajiem kritērijiem aptuveni 200 tiks pakļautas tiešajai ECB uzraudzībai.

Arī dalībvalstis, kuras nav ieviesušas eiro, bet vēlas piedalīties vienotajā uzraudzības mehānismā, var uzsākt ciešu sadarbību ar ECB, piedalīties Uzraudzības padomes darbā ar līdzvērtīgām tiesībām.

Plānots, ka vienotās uzraudzības mehānisms pēc darbības uzsākšanas nodrošinātu iespēju *Eiropas Stabilitātes mehānismam* tieši rekapitalizēt grūtībās nonākušās eirozonas bankas, tādējādi neapgrūtinot eirozonas valstis ar vēl lielākām parādsaitībām. Priekšlikums paredz, ka ECB pilnā apjomā uzsāks īstenot savas uzraudzības pilnvaras 2014. gada 1. martā vai 12 mēnešus pēc regulas spēkā stāšanās.

Latvijas Banka jau kopš 1994. gada 12. februāra, piesaistot lata kursu SDR¹ valūtu grozam (1 SDR = 0,7997 lati), īsteno fiksētā nacionālās valūtas maiņas kursa politiku. No 2005. gada 1. janvāra ir mainīta lata piesaiste no SDR uz eiro (1 eiro = 0,702804 lati). Lata piesaistes maiņu noteica Latvijas plāni pievienoties *Eiropas valūtas kursa mehānismam II* (VKM II) un pēc nepieciešamo kritēriju izpildes iestāties Ekonomikas un monetārajā savienībā (EMS)².

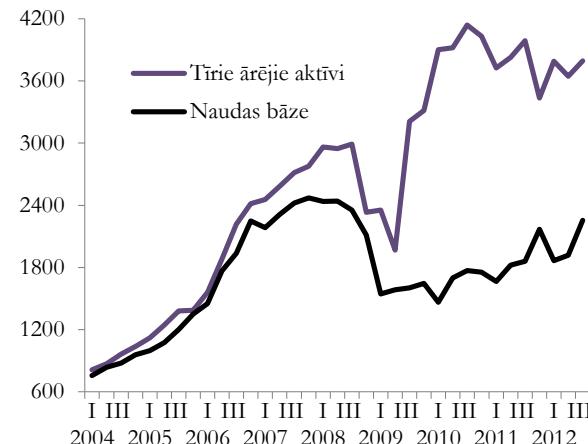
Latvija no 2005. gada 2. maija ir pievienojusies VKM II ar jau pastāvošo lata kursu pret eiro. VKM II ietvaros valūtas kursam tiek pielāautas standarta svārstības +/- 15% apmērā no centrālā jeb piesaistes kursa. Tomēr Latvija uzņemas vienpusēji nodrošināt valūtas kursa svārstības +/- 1% apmērā, saglabājot līdzšinējo, finanšu tirgum ierasto lata svārstību koridora platumu, kāds pastāvējis kopš lata piesaistes SDR 1994. gadā un tika saglabāts, 2005. gada 1. janvārī latu piesaistot eiro. Dalības ilgums VKM II būs atkarīgs no Latvijas spējas sasniegt Māstrihtas kritērijos noteikto tautsaimniecības konvergences līmeni. Latvijas Banka turpinās realizēt līdzšinējo fiksētā valūtas kursa politiku līdz eiro ieviešanai Latvijā.

2012. gada 13. decembrī likumprojekts *Euro ieviešanas likums* pirmajā lasījumā tika skatīts Saeimā. Likums nosaka 2014. gada 1. janvāri par eiro ieviešanas mērķa datumu Latvijā. Šajā likumā ir noteikti visi eiro ieviešanas pamatnosacījumi, kas saistīti ar eiro ieviešanu un ir paredzēti *Nacionālajā eiro ieviešanas plānā*. Likuma mērķis ir nodrošināt efektīvu un caurskatāmu eiro ieviešanu Latvijā. Tajā ir noteikts vienlaicīgas apgrozības periods latiem un eiro, valūtu bezmaksas nomaiņas periods, paralēlās cenu atspoguļošanas periods, eiro ieviešanas izmaksas, grāmatvedības uzskaites un kredītu reģistra pielāgošana eiro ieviešanai un citas ar eiro ieviešanu saistītas norises. Galīgājā lasījumā Saeima par likumprojektu *Euro ieviešanas likums* varētu balsot 2013. gada janvāra beigās.

Lai noturētu fiksētu valūtas kursu, ir nepieciešams pietiekams ārējo rezervju apjoms. Latvijas Bankas tīrās ārējās rezerves pastāvīgi sedz Latvijas naudas bāzi (skatīt 4.31. attēlu). Naudas bāzes (skaidrā nauda apgrozībā un noguldījumi Latvijas Bankā) segums ar tīriem ārējiem aktīviem 2012. gada 3. ceturkšņa beigās ir samazinājies līdz 168,2 procentiem.

4.32. attēls

Latvijas Bankas tīrie ārējie aktīvi un naudas bāze ceturkšņu griezumā (milj. latu, perioda beigās)

Latvijas Banka ārējās rezerves pārvalda saskaņā ar Latvijas Bankas padomes noteiktajām vadlīnijām, ieguldot tās drošos un likvīdos finanšu instrumentos. Latvijas Bankas ārējās rezerves ietver zelta krājumus, ārvalstu konvertējamo valūtu un SDR. Latvijas Bankas ārējās rezerves (ietverot arī zelta krājumus, ārvalstu konvertējamo valūtu un SDR) 2012. gada novembra beigās, salīdzinot ar 2011. gada novembra beigām, ir pieaugašas par 5,9% un bija 5480,4 milj. eiro.

4.4.2. Tirgus struktūra un attīstība

2012. gada 3. ceturkšņa beigās Latvijā darbojās 20 bankas un bija reģistrētas 10 ES dalībvalstu banku filiāles. Ārvalstīs darbojās 12 Latvijas banku filiāles. Banku pakalpojumus Latvijā var sniegt arī Eiropas Ekonomikas zonas valstis reģistrētās kreditiestādes vai to filiāles, kas iesniegušas pieteikumus Finanšu un kapitāla tirgus komisijā (FKTK).

2012. gadā vairākās Latvijas bankās notika strukturālas izmaiņas:

- 2012. gada jūlijā uzsāktā komercdaļas pārdošanas procesa ietvaros notikusi VAS „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (Hipotēku banka) komercdaļas klientu apkalošanas pāreja uz AS „Swedbank”. Līdz ar to tiek arī pildīts Latvijas valdības lēmums un starptautiskās saistības pret Eiropas Komisiju, kas paredz

¹ Speciālās aizņēmuma tiesības (Special Drawing Rights – SDR; valūtas kods saskaņā ar starptautisko valūtu klasifikatoru ISO 4217 – XDR).

² Dalība EMS ir noteikta ES pievienošanās līgumā, bet Latvijai ir iespējas izvēlēties sev piemērotāko laika plānu eiro ieviešanai.

- Hipotēku bankas komercdarbības pakāpenisku izbeigšanu līdz 2013. gada beigām;
- AS „Citadele banka” akciju pārdošanas process (uzsākts 2011. gada vidū) pašlaik ir apturēts līdz brīdim, kad būs uzlabojusies situācija starptautiskajos finanšu tirgos. Līdz akcionāru turpmākajiem lēmumiem AS „Citadele banka” paliks esošo akcionāru īpašumā. Lēmums par pārdošanas atlīkšanu neietekmē AS „Citadele banka” darbību, tā turpina realizēt restrukturizācijas plānu. 2012. gada 14. februārī AS „Citadele banka” pirms termiņa Finanšu ministrijai atmaksāja pēdējo valsts termiņoguldījuma maksājumu;
 - 2012. gada 10. maijā tika pieņemts lēmums anulēt AS „Latvijas Krājbanka” izsniegtu licenci (atļauju) kreditiestādes darbībai, ievērojot, ka Rīgas apgabaltiesa 2012. gada 8. maijā nolēma uzsākt bankrota procedūru. 2012. gada vidū tika uzsākts bankas kredītportfelu pārdošanas process, veicot pasākumus potenciālo investoriem piesaistei. AS „Latvijas Krājbanka” krediti ir sadalīti piecos kredītportfeliem;
 - 2012. gada 15. martā tika pieņemts lēmums anulēt AS „Parex banka” izsniegtu licenci kreditiestādes darbībai un atļaut veikt bankas reorganizāciju, pārreģistrējot to par komercsabiedrību, kurās darbība nav saistīta ar kreditiestādes darbību. Šāds lēmums tika pieņemts pēc AS „Parex banka” lūguma anulēt bankai izsniegtu licenci kreditiestādes darbībai. 2012. gada 8. maijā pēc statusa un nosaukuma maiņas AS „Parex banka” uzsāk darbu kā profesionāls problemātisko aktīvu pārvaldīšanas uzņēmums – AS „Reverta”. Ar aktīvu portfeli gandrīz miljarda eiro apmērā „Reverta” ir lielākais problemātisko aktīvu pārvaldītājs Baltijas reģionā.

2012. gada 3. ceturksnī visu Latvijas banku darbības rādītāji bija atbilstoši normatīvu prasībām. Banku sektora likviditātes rādītājs bija 59,4% (minimālā normatīvā prasība ir 30%), kas, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, ir nedaudz samazinājies.

2012. gada desmit mēnešos ar 140,5 milj. latu peļņu darbojās 15 Latvijas bankas un 4 ārvalstu banku filiāles.

2012. gada 3. ceturksnī turpināja palielināties banku sektora vidējais kapitāla pietiekamības rādītājs, sasniedzot 17,7% (minimālā normatīvā prasība ir 8%). Gan banku sektora aktīvu atdeve (ROA)¹, gan kapitāla atdeve (ROE)² ir pieaugusi un bija attiecīgi 0,8% un 7,6% (2011. gada 3. ceturksnī ROA – 0,4% un ROE – 4,7%).

Apdrošināšanas tirgū saglabājas mērena izaugsme. 2012. gada trīs ceturkšņos Latvijā darbojās 9 apdrošināšanas sabiedrības, no kurām 2 veica dzīvības apdrošināšanu un 7 – nedzīvības apdrošināšanu, kā arī 13 ārvalstu apdrošināšanas sabiedrību filiāles. Salīdzinājumā ar 2011. gadu apdrošināšanas sabiedrību skaits, kas darbojas Latvijā, ir samazinājies par 4 apdrošināšanas sabiedrībām.

2012. gada trīs ceturkšņos, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, apdrošināšanas sabiedrību parakstīto bruto premjū apmērs pieauga par 3,9% un sasniedza 183,7 milj. latu, savukārt izmaksāto bruto atlīdzību apmērs palika nemainīgs – 95,2 milj. latu. 2012. gada trīs ceturkšņos apdrošināšanas sabiedrības strādāja ar 7,5 milj. latu lielu peļņu: dzīvības apdrošināšanas sabiedrības – ar gandrīz 2 milj. latu, savukārt nedzīvības apdrošināšanas sabiedrības – ar 5,5 milj. latu peļņu.

Kopš 2010. gada situācija **Latvijas vērtspapīru tirgū** ir ievērojami uzlabojusies. Lai gan sakarā ar nestabilitāti eirozonā un pasaules akciju tirgus negatīvo ietekmi 2012. gada sākumā bija vērojama situācijas pasliktināšanās, līdz gada beigām situācija vērtspapīru tirgū uzlabojās, un OMX Baltic Benchmark indeksa vērtība bija 540,1 punkts (2012. gada 18. decembra dati), kas, salīdzinot ar gada sākumu, ir par 25% pieaugusi. Arī NASDAQ OMX Riga indeksa vērtība šajā periodā pieauga par 5%. Visstraujāk pieauga NASDAQ OMX Tallin indeksa vērtība (par 35,8%).

2012. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 3. ceturksni, par 7,3% pieaudzis centrālo valdību parāda vērtspapīru apjoms banku aktīvos, ko noteica ārvalstu centrālo valdību vērtspapīru apjoma pieaugums par 36,6%, savukārt Latvijas centrālās valdības vērtspapīru apjoms samazinājās par 16,7%. No pārējiem vērtspapīriem visstraujākais gada pieaugums vērojams pārējo emitentu obligācijām un citiem parāda vērtspapīriem ar fiksētu ienākumu (par 29,9%), nedaudz pieauga arī akciju un citu vērtspapīru ar nefiksētu ienākumu apjoms.

Pozitīvi vērtējams fakts, ka 2012. gadā Latvija sekmīgi emitēja šadas obligācijas:

- 2012. gada 14. februārī – piecu gadu obligācijas viena miljarda ASV dolāru apmērā ar fiksēto procentu (kupona) likmi 5,25% gadā (ienesīgums 5,37%). Darījumā gūta plaša investoru līdzdalība no ASV, Eiropas, tai skaitā Londonas, un Āzijas, līdz ar to panākta investoru diversifikācija ārējos tirgos;
- 2012. gada 5. decembrī – septiņu gadu obligācijas 1,25 miljardu ASV dolāru apmērā ar fiksēto procentu (kupona) likmi 2,75% gadā (ienesīgums 2,88%), kas ir vēsturiski zemākā vērtspapīru procentu likme, kopš Latvija veic publiskus aizņēmumus starptautiskajos finanšu tirgos.

¹ ROA – peļņas/zaudējumu attiecība pret aktīviem.

² ROE – peļņas/zaudējumu attiecība pret kapitālu un rezerviem.

Emisijas īstenotas saskaņā ar valsts aizņemšanās stratēģiju, tādējādi pilnībā piesaistot šajā gadā plānotās emisijas ārējos finanšu tirgos, lai refinansētu starptautisko aizņēmuma programmu, nodrošinot zemākas procentu likmes aizņēmumam no Eiropas Komisijas starptautiskās aizdevuma programmas ietvaros. Tas liecina par ārvalstu investoru uzticību ārējos tirgos.

4.4.3. Aktīvi, noguldījumi un kredīti

Latvijas **banku aktīvi** turpina samazināties, un 2012. gada 3. ceturkšņa beigās tie bija 19,8 miljardi latu, kas ir par 4,4% mazāk nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā. Lielāko banku aktīvu daļu veidoja banku krediti (60,5%) un prasības pret kreditiestādēm (16,7%).

Skaidrā nauda apgrozībā ir ievērojami pieaugusi, un 2012. gada 3. ceturkšņa beigās apgrozībā bija 1053,4 milj. latu skaidras naudas, kas ir par 18% vairāk nekā 2011. gada attiecīgajā periodā.

2012. gada 3. ceturkšņa beigās banku piesaistīto noguldījumu atlikumi, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu, pieauga par 6,1%. Rezidentu noguldījumu apjoms samazinājās, savukārt nerezidentu noguldījumi ievērojami pieauga un veido jau pusi no visiem noguldījumiem, kas liecina par nerezidentu finanšu resursu novirzīšanu uz Latviju. Sākot ar 2013. gadu, plānots atcelt nodokļus starptautiskiem holdingiem, kas Latviju starptautiskajiem investoriem varētu padarīt vēl pievilcīgāku. Nerezidentu noguldījumu pieaugums Latvijā ir saistīts arī ar nestabila finanšu situāciju Eiropā, kas veicina investoru finanšu līdzekļu pārnesi uz Latviju. Galvenais risks, pieaugot nerezidentu noguldījumiem, ir saistīts ar mēģinājumu legalizēt nelikumīgi iegūtus līdzekļus, līdz ar to bankām lielāka uzmanība ir jāpievērš klientu izvērtēšanai. Pastāvīgu tirgus daļbnieku uzraudzību un regulāras pārbaudes bankās veic FTKK.

2012. gada 3. ceturksnī turpinājās noguldījumu valūtu struktūras izmaiņas. Atšķirībā no 2011. gada 3. ceturkšņa beigām, kad lielākā daļa rezidentu noguldījumu bija eiro, to apjoms ir samazinājies un pietuvojies rezidentu noguldījumiem latos. Lielākā daļa nerezidentu noguldījumu ir ASV dolāros (64,6%) un to apjoms pieaug, savukārt noguldījumu apjoms eiro samazinās. Salīdzinot ar pirmskrīzes periodu (2007. gadu), nav vērojamas lielas valūtu struktūras izmaiņas.

Kredītu atlikumi joprojām turpina samazināties. Rezidentu finanšu iestādēm, nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām izsniegti kredītu atlikumi 2012. gada 3. ceturkšņa beigās samazinājās par 11,1% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Savukārt kopš 2008. gada 3. ceturkšņa kredītu atlikumi ir samazinājušies par apmēram trešdaļu. Kredītu atlikumu samazinājumu galvenokārt ietekmēja tas, ka kreditēšana ir vāja un atjaunojas lēnām.

2012. gada trīs ceturkšņos banku sektorā rezidentiem kopumā no jauna izsniegti 69,9 tūkst. kredītu 768,5 milj. latu apmērā, kas skaita ziņā ir gandrīz uz pusi mazāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā, savukārt apjoma ziņā ir par 11,4% vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Lielākā daļa no jauna izsniegti kredītu ir izsniegti mājsaimniecībām (93%), savukārt apjoma ziņā – uzņēmumiem (82%).

Uzņēmumu segmentā 2012. gada trīs ceturkšņos trešdaļa no jauna izsniegti kredītu ir izsniegti lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarē, savukārt apjoma ziņā trešdaļa no visiem tautsaimniecībā no jauna izsniegtajiem kreditiem (206 milj. latu) ir izsniegti finanšu un apdrošināšanas darbībās. Vienā no nozīmīgākajām tautsaimniecības nozarēm – apstrādes rūpniecībā samazinājās gan no jauna izsniegti kredītu apjoms, gan to skaits. Ievērojams no jauna izsniegti kredītu samazinājums bija vērojams arī transporta un uzglabāšanas nozarē. Lauksaimniecībā no jauna izsniegti kredītu skaits ievērojami saruka, savukārt apjoms pieauga uz pusi.

Mājsaimniecībām no jauna izsniegti kredītu lielākā daļa ir izsniegti patēriņu preču iegādei, savukārt apjoma ziņā visvairāk jauno kredītu izsniegti mājokļu iegādei. 2012. gada trīs ceturkšņos izsniegti jauno kredītu apjoms mājokļu iegādei pieaudzis par 21,1%, sasniedzot 91,9 milj. latu. Mājokļu kreditēšana pakāpeniski atjaunojas, tomēr turpmāk sagaidāms mērens mājokļu kredītu apjomu pieaugums.

Tāpat kā iepriekš 2012. gada 3. ceturksnī iekšzemes uzņēmumiem un privātpersonām izsniegti kredītu struktūrā dominē hipotekārie kredīti, kuru īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir sarucis līdz 54,8%. Komerckredītu un industriālo kredītu īpatsvars kopējā kredītu struktūrā ir pieaudzis līdz 33,9%, kas ir augstākais rādītājs kopš 2006. gada, tomēr pēdējo gadu laikā lielas izmaiņas kredītu struktūrā nav vērojamas.

Visstraujāk saruka hipotekāro kredītu atlikumi (2012. gada 3. ceturksnī – par 14,3% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu).

Arī patēriņa preču iegādes kreditēšanā 2012. gada 3. ceturksnī bija vērojams kredītu atlikumu sarukums (par 7,5% salīdzinājumā ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu).

4.8. tabula

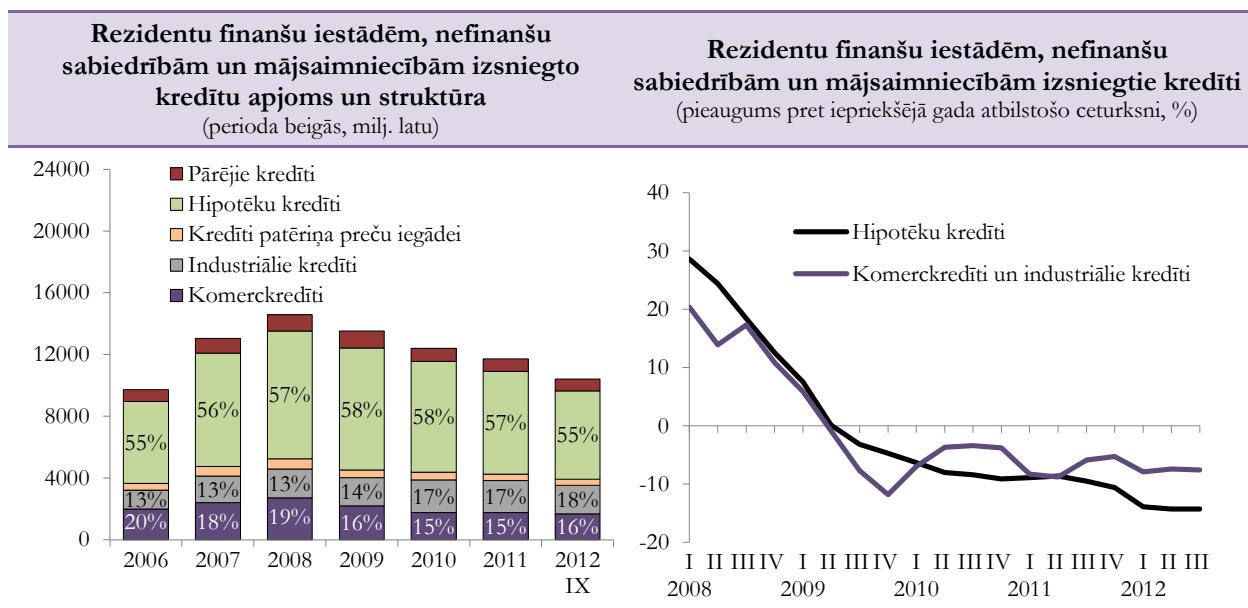
Latvijas banku sistēmas monetārie rādītāji

	2007	2008	2009	2010	2011	2012 IX
<i>perioda beigas, milj. latu</i>						
Tīrie ārējie aktīvi	-4482,8	-5914,6	-3022,0	-1219,8	-224,8	155,0
Tīrie iekšējie aktīvi	10654,0	11846,1	8842,3	7609,8	6710,9	6 316,8
Iekšzemes kredīti	13018,2	14279,7	12204,3	11215,1	11045,4	9 765,2
valdībai (neto)	-87,4	-370,0	-1474,6	-1430,8	-663,8	-982,7
uzņēmumiem un privātpersonām	13105,6	14649,7	13678,9	12645,9	11709,2	10 747,9
Pārējie aktīvi (neto)	-2364,2	-2433,6	-3362,0	-3605,3	-4334,5	-3 448,4
Plašā nauda M2X	6171,3	5931,4	5820,3	6390,0	6486,1	6 471,8
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	900,0	866,1	667,3	807,4	1040	1 062,8
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	5271,3	5065,3	5153,0	5582,7	5446,1	5 409,0
tai skaitā:						
noguldījumi uz nakti (rezidentu)	2864,9	2308,0	2206,2	2782,1	3109,2	3 202,3
termiņnoguldījumi	2406,4	2757,3	2946,8	2800,6	2336,9	2 206,7
Iekšzemes kredīti	31,8	9,7	-14,5	-8,1	-1,5	-5,7
tai skaitā:						
uzņēmumiem un privātpersonām	34,0	11,8	-6,6	-7,6	-7,4	-10,7
Plašā nauda M2X	12,6	-3,9	-1,9	9,8	1,5	2,6
Skaidrā nauda apgrozībā (bez atlikumiem banku kasēs)	-7,1	-3,8	-23,0	21,0	28,8	19,6
Privātpersonu un uzņēmumu noguldījumi	16,9	-3,9	1,7	1,1	-2,5	-0,2
Iekšzemes kopprodukts (faktiskajās cenās)	32,3	9,3	-18,7	-2,2	11,7	8,7

Komerckredītu atlikumi samazinās jau kopš 2008. gada beigām, zemāko punktu sasniedza 2010. gada sākumā, un kopš tā laika komerckredītu atlikumu sarukums samazinājās. Industriālo kredītu atlikumi saglabājās būtībā nemainīgi 2008. gada līmenī.

2012. gada 3. ceturksnī industriālo un komerckredītu atlikumi samazinājās par 7,6%, salīdzinot ar iepriekšējā gada attiecīgo periodu. Straujāk saruka industriālo kredītu atlikumi.

4.33. attēls

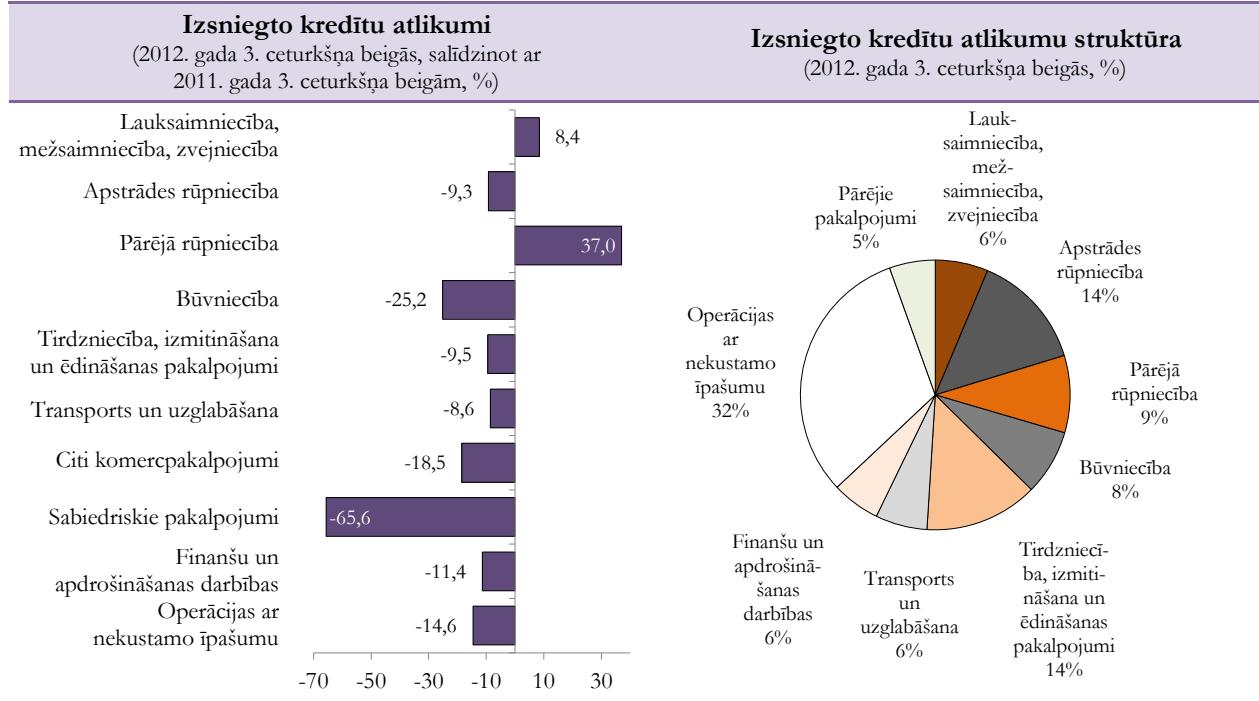

No rezidentiem izsniegtajiem kredītiem lielākā daļa kredītu (54%) ir izsniegti **uzņēmējdarbībai**, savukārt 45% – mājsaimniecībām. 2012. gads 3. ceturkšņa beigās tautsaimniecībā kopumā rezidentiem izsniegtu kredītu apmērs bija 5678,8 milj. latu, kas ir par 10,1% mazāk nekā 2011. gada attiecīgajā periodā. Uzņēmējdarbības kreditēšanā liela nozīme ir ES struktūrfondu līdzfinansējumam un tā pieejamībai nākotnē, kā arī citām ES atbalsta programmām. Atšķirībā no ES struktūrfondiem, lai pieteiktos kādā ES atbalsta programmā, uzņēmumam projekts ir jāiesniedz attiecīgajā programmā, un tas tiek vērtēts

centralizēti ES līmenī un konkurē ar citu valstu projektu pieteikumiem. Sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm visstraujāk izsniegtu kredītu atlikumi samazinājās sabiedrisko pakalpojumu nozarēs (par 65,6%). Gandrīz par trešdaļu izsniegtu kredītu atlikumi samazinājās arī būvniecībā. Izsniegtu kredītu atlikumu pieaugums bija vērojams tādās rūpniecības nozarēs kā elektroenerģija, gāze un siltumapgāde un ūdens apgāde un atkritumu apsaimniekošana. Neliels izsniegtu kredītu atlikumu pieaugums bija arī lauksaimniecības nozarē.

4.34. attēls

Kredīti rezidentiem sadalījumā pa tautsaimniecības nozarēm

Vislielākais kredītu atlikumu īpatsvars joprojām ir operācijām ar nekustamo īpašumu (32% no kopējiem izsniegtajiem kredītiem). Relatīvi liels izsniegtu kredītu īpatsvars ir arī apstrādes rūpniecības (14%), tirdzniecības, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu (14%) un būvniecības (8%) nozarēs.

2012. gada 3. ceturksnī ir nedaudz pieaudzis latos izsniegtu kredītu apmērs. No visiem rezidentiem izsniegtajiem kredītiem 12,6% ir kredīti latos. Lielākā daļa kredītu (82,8%) ir izsniegti eiro. Šo kredītu apmērs 2012. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, samazinājās par 26,5 procentiem.

Kredītu ar maksājuma kavējumiem apmērs kopējā kredītportfelī turpina sarukt, un 2012. gada 3. ceturksnī ar maksājumu kavējumu bija 19,8% kredītu, tomēr, salīdzinot ar 2011. gada attiecīgo periodu, to apjoms ir sarucis par trešdaļu. To galvenokārt noteica kredītu ar maksājumu kavējumu

virs 180 dienām sarukums par 41%, kas ir vērtējams pozitīvi, nesmot vērā, ka šie kredīti veido vairāk nekā pusi (55%) no visiem kredītiem ar maksājumu kavējumu. Šajā periodā ievērojami saruka arī kredītu ar maksājumu kavējumu no 91 dienas līdz 180 dienām apjoms (par 38,7%).

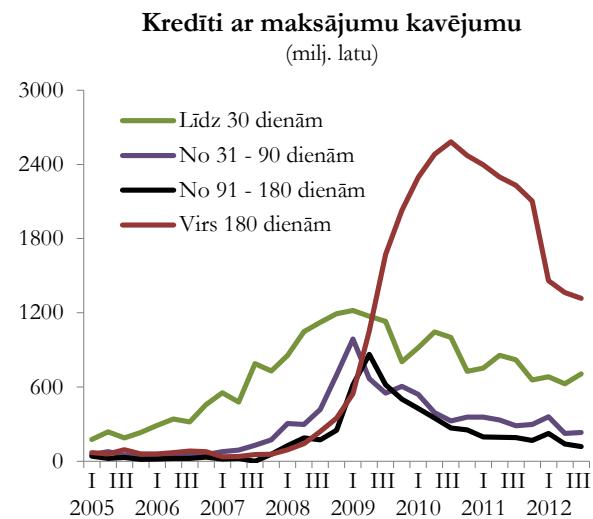
Banku kredītportfela kvalitātes uzlabošanās lielā mērā saistīma ar slikto kredītu norakstīšanu un uzņēmumu maksātspējas uzlabošanos. 2011. gadā banku sektorā norakstīti kredīti 312 milj. latu apmērā, savukārt 2012. gada trīs ceturkšņos – 207,7 milj. latu apmērā.

Kredītos ar maksājumu kavējumu straujāk sarūk korporatīvo klientu kredītporfelis, savukārt mājsaimniecībām izsniegtu kredītu kvalitāte uzlabojas lēnāk, un 2012. gada 3. ceturkšņa beigās no mājsaimniecībām izsniegtu kredītu atlikuma 26,5% bija ar maksājumu kavējumu. Līdz ar tautsaimniecības

izaugsmes atjaunošanos uzņēmumu kredītu kvalitāte ir ievērojami uzlabojušies. 2012. gada 3. ceturkšņa beigās no visiem tautsaimniecības nozarēm izsniegtajiem kredītiem 16,4% bija kredīti ar maksājumu kavējumu. Visvairāk kredītu ar maksājumu kavējumu ir tādās nozarēs kā ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (28,4%) un māksla, izklaide un atpūta (24,3%), savukārt vismazāk – valsts pārvaldē un aizsardzībā (1,3%) un finanšu un apdrošināšanas darbībās (2,9%). Apstrādes rūpniecībā ar maksājumu kavējumu ir 17% kredītu un kavēto kredītu, apjoms samazinās.

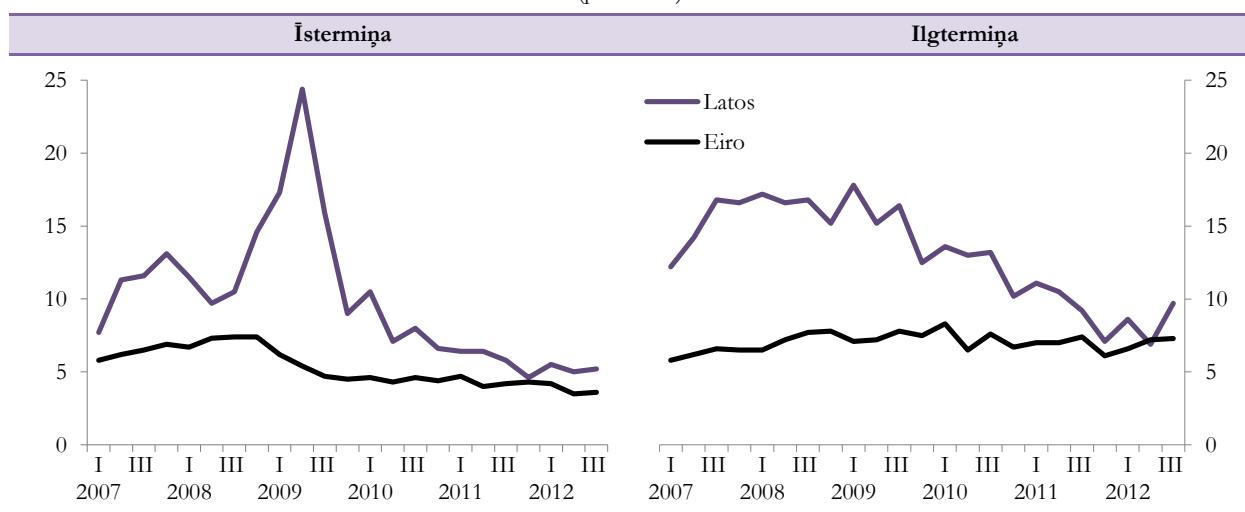
2012. gadā turpinājās banku darbs ar kredītu atmaksas grūtībās nonākušajiem klientiem. Pārstrukturēto un atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars kopējā banku kredītporfelē samazinās. 2012. gada 3. ceturkšņa beigās 25,1% no kopējā kredītporfela bija pārstrukturētie kredīti un atgūšanas procesā esošie kredīti. Pārstrukturēto kredītu īpatsvars kopējā banku kredītporfelē samazinājās līdz 14,7%, savukārt atgūšanas procesā esošo kredītu īpatsvars – 10,4% no kopējā banku kredītporfela.

4.35. attēls

4.36. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes izsniegtajiem kredītiem kredītiesādēs ceturkšņu griezumā
(procentos)

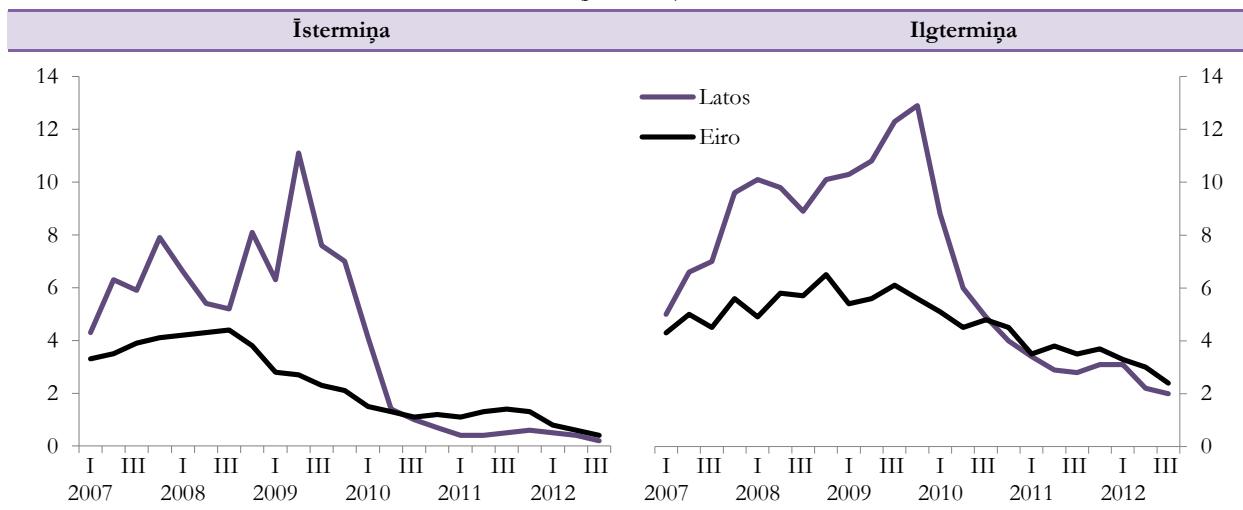
2012. gada 3. ceturksnī uzņēmumiem un privātpersonām latos un eiro izsniegtos īstermiņa kredītu vidējās svērtās **procentu likmes** bija attiecīgi 5,2% un 3,6%, kas pēdējo divu gadu laikā ir nostabilizējušās, un to svārstības ir minimālās. Lielākas procentu likmju svārstības vērojamas latos izsniegtos ilgtermiņa kredītu procentu likmēm, kas 2012. gada 3. ceturksnī sasniedza 9,7%. Mazāk izteiktas svārstības bija eiro izsniegtos ilgtermiņa kredītu vidējām svērtām

procentu likmēm, kas 2012. gada 3. ceturkšņa beigās bija 7,3 procenti.

Procentu likmes latos piesaistītajiem īstermiņa un ilgtermiņa noguldījumiem kredītiesādēs 2012. gada 3. ceturksnī sasniedza zemākos rādītājus pēdējo gadu laikā un bija zemākas pat par eiro procentu likmēm, – attiecīgi 0,2% un 2%. Zemākos rādītājus sasniedza arī procentu likmes eiro piesaistītajiem īstermiņa un ilgtermiņa noguldījumiem, – attiecīgi 0,4% un 2,4 procenti.

4.37. attēls

Vidējās svērtās procentu likmes piesaistītajiem noguldījumiem kreditiestādēs ceturkšņu griezumā (procentos)

5. DARBA TIRGUS

5.1. Nodarbinātība un bezdarbs

Pakāpeniska ekonomisko aktivitāšu palielināšanās pozitīvi ietekmē situāciju darba tirgū – pieaug nodarbinātība un mazinās krīzes izraisītais augstais bezdarbs. Tājā pašā laikā atsevišķas iedzīvotāju grupas, īpaši personas ar zemu izglītības līmeni un kvalifikāciju, gados vecāki cilvēki, kā arī jaunieši, situācijas uzlabošanos izjūt vajāk.

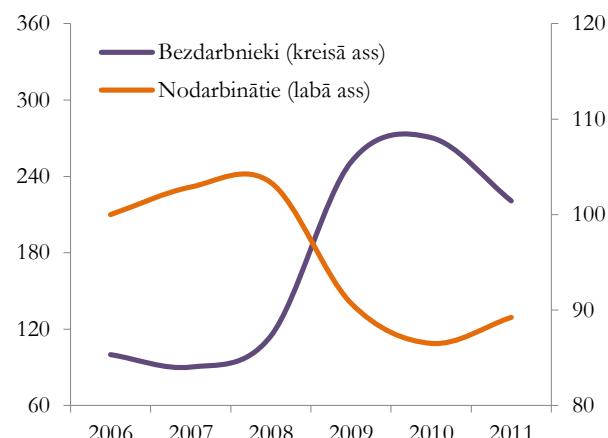
2011. gadā nodarbināto skaits pieauga par 2,5%, salīdzinot ar 2010. gadu. Būtiski samazinājās bezdarba līmenis – 2011. gadā tas bija 16,2%, kas bija par 3 procentpunktiem mazāk nekā 2010. gadā. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits 2011. gadā palielinājās par 0,6%. Straujāku pieaugumu ierobežoja negatīvās demogrāfijas tendences – iedzīvotāju skaits samazināšanās darbspējas vecumā.

2012. gadā situācija darba tirgū turpināja uzlaboties. Gada trīs ceturkšņos nodarbināto skaits palielinājās par 2,7% jeb 23,5 tūkst., salīdzinot ar 2011. gada atbilstošo periodu. 2012. gada 3. ceturksnī kopumā bija nodarbināti 905,1 tūkst. iedzīvotāju. Nodarbinātības līmenis 2012. gada 3. ceturksnī pieauga līdz 57,5% (2011. gada 3. ceturksnī tas bija 54,9%). Bezdarba līmenis 2012. gada 3. ceturksnī samazinājās līdz 13,5 procentiem.

2012. gada septembrī bezdarba līmenis Latvijā bija septītais augstākais ES.

5.1. attēls

Nodarbināto un bezdarbnieku skaita izmaiņas
2006. gads = 100

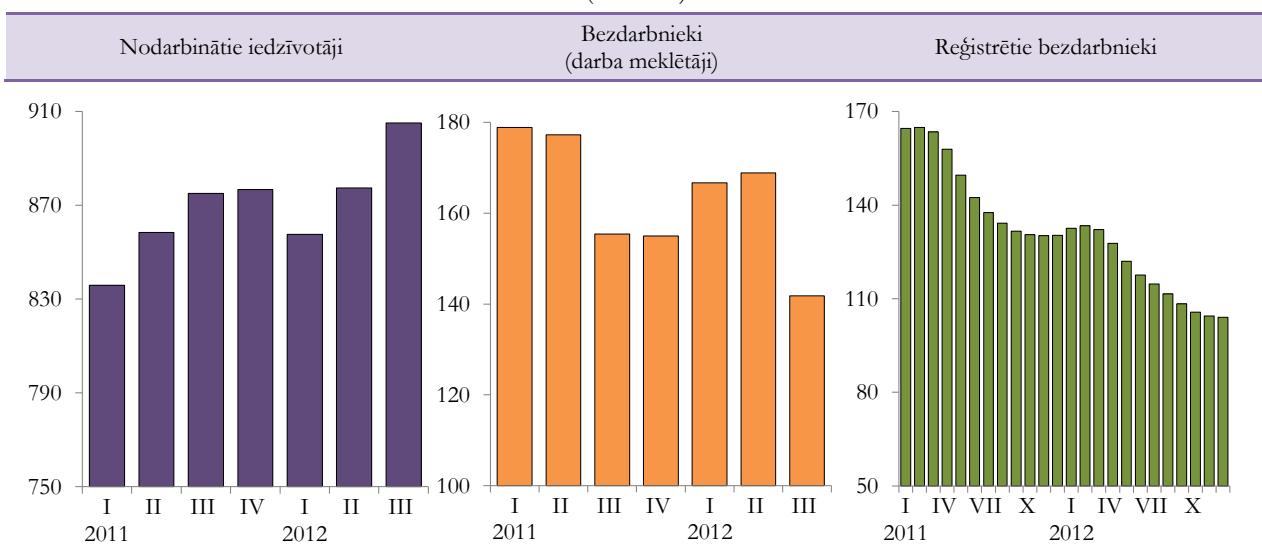

Avots: CSP, EM novērtējums

Reģistrētā bezdarba līmenis 2012. gada decembra beigās sasniedza zemāko līmeni kopš 2009. gada aprīļa un bija 10,5% – reģistrēti bija 104,1 tūkst. bezdarbnieku, kas ir par 26,2 tūkst. mazāk nekā 2011. gada decembri. Augstākais reģistrētais bezdarba līmenis saglabājās Latgales reģionā (21,1%), bet zemākais – Rīga (6,4%).

5.2. attēls

Nodarbinātība un bezdarbs Latvijā
(tūkstošos)

Pašreizējais bezdarba līmenis galvenokārt saistīts ar ciklisko bezdarbu, tomēr vērojamas arī strukturālā bezdarba pazīmes. Saglabājas risks, ka daļa no esošiem bezdarbniekiem ilgstoši nevarēs atrast darbu, un strukturālās problēmas var kļūt izteiktākas, jo nozares, kas ātrāk atgūstas no krīzes, nav tās pašas, kurās bija vakances pirms krīzes un kurās cilvēki zaudēja darbu krīzes laikā. Tautsaimniecībā notiek struktūras izmaiņas, un var veidoties neatbilstība starp darbaspēka piedāvājumu un pieprasījumu – darba meklētāju prasmes neatbilst tam, ko pieprasa uzņēmēji.

Saskaņā ar darbaspēka apsekojuma datiem (veic CSP) 2012. gada 3. ceturksnī joprojām aptuveni puse (49,7%) jeb 70,5 tūkst. no kopējā bezdarbnieku skaita bija bez darba ilgāk par gadu.

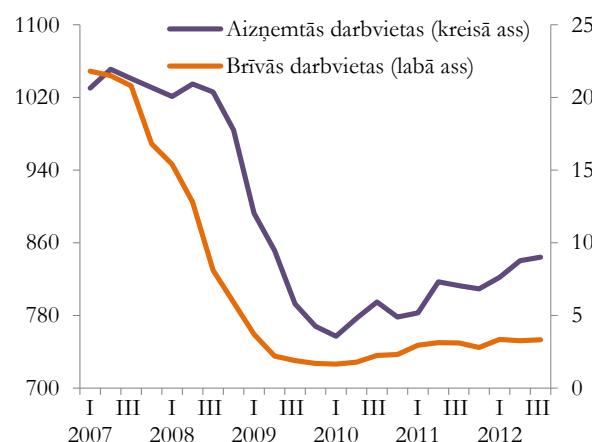
Vienlaikus, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada vidus ir vērojams stabils darbavietu pieaugums. Saskaņā ar CSP datiem 2012. gada 3. ceturkšņa beigās kopējais darbvielu skaits bija palielinājies par 31,2 tūkst. jeb 3,8%, salīdzinot ar 2011. gada atbilstošo periodu. Vienlaikus brīvo darbvielu skaits palielinājās par 6,2% jeb aptuveni 200 darbavietām.

2011. gadā aizņemto darbvielu skaits pieauga visās nozarēs. Visaugstākais aizņemto darbvielu skaita pieaugums 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, bija

būvniecībā (par gandrīz 11%), lauksaimniecībā (par 8,5%) un apstrādes rūpniecībā (par 7,1%), savukārt vismazākais pieaugums – sabiedrisko pakalpojumu nozarē (par 0,4%) un tirdzniecībā (par gandrīz 2%). Līdzīgas tendences saglabājās arī 2012. gadā.

5.3. attēls

Aizņemtās un brīvās darbvietas (perioda beigās, tūkstošos)

5.1. tabula

Aizņemtās darbvietas pa darbības veidiem vidēji gadā

	Skaits (tūkstoši)			Izmaiņas (%)	
	2009	2010	2011	2011/2008	2011/2010
Kopā	826,1	776,7	805,5	-20,8	3,7
tai skaitā:					
Lauksaimniecība	17,9	17,5	19,0	-8,7	8,5
Apstrādes rūpniecība	104,1	101,8	109,1	-21,5	7,1
Pārējā rūpniecība	23,7	22,4	22,9	-14,0	2,3
Būvniecība	54,6	46,0	50,9	-43,0	10,7
Tirdzniecība, izmitināšana	173,3	159,7	162,8	-26,6	1,9
Transports un uzglabāšana	67,6	66,8	68,8	-11,6	3,1
Citi komercpakalpojumi	162,8	148,4	157,0	-20,0	5,8
Sabiedriskie pakalpojumi	222,1	214,2	215,0	-12,3	0,4

2011. gadā no maija līdz jūnijam norisinājās tautas skaitīšana. Atbilstoši tautas skaitīšanas rezultātu provizoriskajiem datiem ir veikts datu pārrēķins par 2011. gadu (skatīt 5.2. tabulu). Pēc tautas skaitīšanas datiem 2011. gadā visvairāk nodarbināto bija

sabiedrisko pakalpojumu nozarē – gandrīz $\frac{1}{4}$ daļa no visiem nodarbinātajiem, tirdzniecībā un komercpakalpojumos katrā gandrīz 20% un apstrādes rūpniecībā – 13% no visiem nodarbinātajiem.

5.2. tabula

Nodarbinātības un bezdarba galvenie rādītāji

Rādītāji	2010 (bez korekcijas)	2011 (bez korekcijas)	2011* (pārrēķins pēc 2011.g. tautas skaitīšanas rezultātiem)
Iedzīvotāju skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	1772,8	1754,3	1595,3
Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	1157,0	1147,0	1028,2
Nodarbināto skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	940,9	970,5	861,6
Nodarbinātības līmenis (15-74 gadu vecuma grupā, %)	53,1	55,3	54,0
Ekonomiskās aktivitātes līmenis (15-74 gadu vecuma grupā, %)	65,3	65,4	64,5
Bezdarba līmenis (darba meklētāju īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā 15-74 gadu vecumā, %)	18,7	15,4	16,2
Bezdarbnieku (darba meklētāju) skaits (15-74 gadu vecuma grupā, tūkst.)	216,1	176,4	166,6

* No 2011. gada dati pēc tautas skaitīšanas datiem. Iepriekšējie gadi nav pārrēķināti un nav salīdzināmi.

5.2. Darbaspēka izmaksas un produktivitāte

Ekonomikas lejupslīdes laikā samazinājās ne tikai nodarbināto skaits, bet arī strādājošo darba samaksa. Stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, kopš 2010. gada beigām ir atsācies darba samaksas pieaugums, kamēr bezdarba līmenis saglabājās samērā augstā līmenī.

2010. gadā strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa bija 445 lati, t.i., par 3,5% zemākā līmenī nekā 2009. gadā un par 7,3% mazākā nekā 2008. gadā. Vērtējot darba samaksas dinamiku krīzes laikā, jāatzīmē, ka, nesmot vērā ekonomiskās lejupslīdes dzīlumu, algas korekcija bija salīdzinoši mērena un darba tirgus līdzsvarošanās pārsvarā ir notikusi uz strādājošo skaita samazinājuma rēķina.

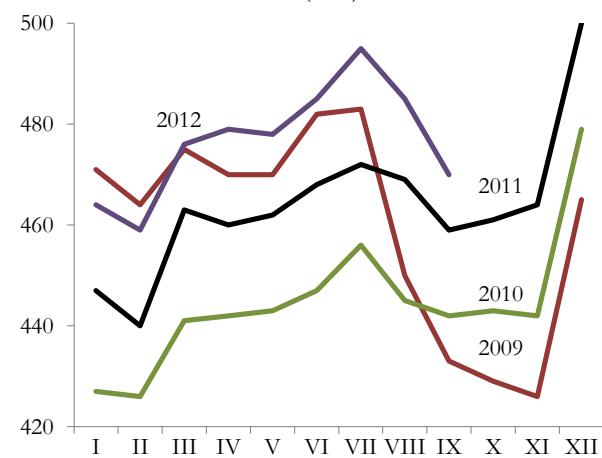
Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa 2011. gadā bija 464 lati, t.i., par 4,4% pārsniedza iepriekšējā gada līmeni un bija par 3,2% zemākā līmenī nekā 2008. gadā. Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos turpina augt arī algas. 2012. gadā trīs ceturkšņos strādājošo vidējā bruto darba samaksa jau bija par 3,6% augstākā līmenī nekā iepriekšējā gada atbilstošajā periodā un būtībā sasniedza 2008. gada līmeni.

Jāatzīmē, ka sabiedriskajā sektorā strādājošo darba samaksas korekcija krīzes laikā bija daudz lielāka nekā privātajā sektorā, ko noteica nepieciešamība ierobežot valsts budžeta tēriņus. Tāpēc 2011. gadā mēneša vidējā bruto darba samaksa sabiedriskajā sektorā bija gandrīz par 13,1% zemākā līmenī nekā 2008. gadā. Savukārt privātajā sektorā strādājošo

mēneša vidējā bruto darba samaksa 2011. gadā jau par 2,2% pārsniedza 2008. gada līmeni.

5.4. attēls

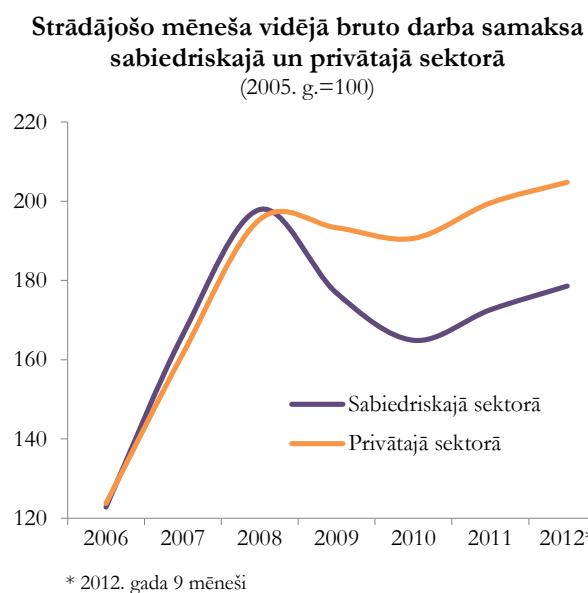
Strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa (latos)

2011. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, gan sabiedriskajā, gan privātajā sektorā strādājošo darba samaksa pieauga būtībā vienmērīgi, — attiecīgi par 4,7% un 4,6%. Savukārt 2012. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu, sabiedriskajā sektorā strādājošo mēneša vidējā bruto samaksa pieauga nedaudz straujāk nekā privātajā sektorā, — attiecīgi par 4,3% un 3,4%. Iepriekšējos

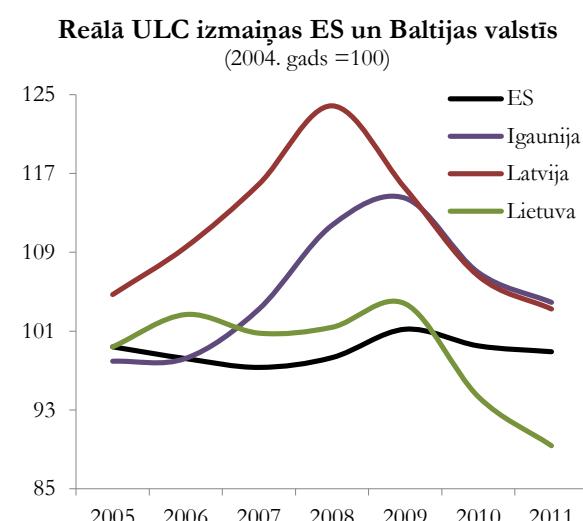
gados nevienmērīgas korekcijas rezultātā sabiedriskajā un privātajā sektorā strādājošo mēneša vidējā darba samaksa izlīdzinās. 2012. gadā privātajā sektorā strādājošo mēneša vidējā bruto darba samaksa bija par 10% zemākā līmenī nekā sabiedriskajā sektorā (2008. gadā – par 30%)

5.5. attēls

Darba samaksas pieaugums ir vērojams gandrīz visās nozarēs. Apstrādes rūpniecībā 2011. gadā strādājošo vidējā bruto darba samaksa, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, pieauga par 5% un bija par 3,1% lielāka nekā 2008. gadā. Arī 2012. gada trīs ceturkšņos saglabājās visai augsts algu pieaugums nozarē. Apstrādes rūpniecībā strādājošo mēneša vidējā darba samaksa 2012. gadā bija par 4,8% augstākā līmenī nekā iepriekšējā gadā, un tās pieaugums bija straujāks nekā vidēji tautsaimniecībā.

5.6. attēls

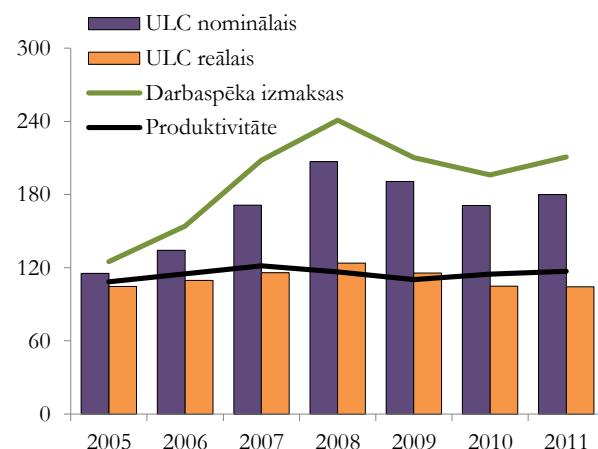
Krīzes radītās korekcijas preču un darba tirgos mazināja plausu starp produktivitāti un darbaspēka izmaksām, tādējādi Latvijas konkurētspēja ārējos tirgos pakāpeniski uzlabojās. Par to liecina produkcijas vienības darbaspēka izmaksu (ULC)¹ dinamika.

Atšķirībā no straujās izaugsmes gadiem, kad ULC izmaiņas (pieaugumu) galvenokārt noteica strukturālie faktori, ULC dinamika kopš 2008. gada lielā mērā ir saistīta ar cikliskā rakstura faktoriem jeb krīzes sekām.

Nozīmīgās korekcijas darba tirgū 2009. gadā ietekmēja gan produktivitātes, gan arī darbaspēka izmaksu dinamiku. Salīdzinot ar 2008. gadu, produktivitāte samazinājās par 5,3%, jo IKP samazinājās straujāk nekā nodarbināto skaits. Savukārt darbaspēka izmaksas 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, samazinājās par 12,7%, jo nodarbināto skaita samazinājums bija straujāks nekā algu fonda samazinājums. Rezultātā reālais ULC samazinājās par 6,2 procentiem.

5.7. attēls

Darbaspēka izmaksu izmaiņas Latvijā
(2004. gads =100)

ULC dinamiku 2010. gadā galvenokārt noteica darba samaksas un nodarbināto skaita relatīvās izmaiņas. Liels bezdarba līmenis un budžeta konsolidācijas pasākumi joprojām radīja spiedienu uz darba samaksu. Tomēr, ņemot vērā Latvijas zemo konkurenci kopējā ES darba tirgū, izmaiņas jau bija visai mērenas. Tāpēc darbaspēka vienības izmaksu samazinājumu, kā arī produktivitātes pieaugumu lielā mērā noteica nodarbināto skaita izmaiņas. Reālais ULC 2010. gadā, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, bija par 9,2% mazāks.

2011. gadā, atjaunojoties ekonomikas izaugsmei, darbaspēka tirgū bija vērojams kā nodarbināto skaita, tā arī algu fonda pieaugums. Algu fondam pieaugot straujāk nekā nodarbināto skaitam, darbaspēka

¹ ULC ir attiecība starp darbaspēka izmaksām un darbaspēka produktivitāti. Ja produktivitāte aug straujāk par algām, tad ULC samazinās, kas liecina par to, ka valsts izmaksu konkurētspēja palielinās, un otrādi.

izmaksas pieauga par 7,5%. Savukārt produktivitāte 2011. gadā pieauga par 2%, t.i., lēnāk nekā darbaspēka izmaksas. Tomēr, tā kā reālā darba samaksa pieauga lēnāk nekā produktivitāte, reālais ULC 2011. gadā samazinājās par 0,5%, liecinot par to, ka darbaspēka izmaksu pieaugumam nebija negatīvās ietekmes uz Latvijas konkurētspēju. Arī 2012. gada trīs ceturšņos produktivitāte pieauga straujāk nekā reālā darba

samaksa, un reālais ULC, salīdzinot ar 2011. gada 3.ceturksniem, samazinājās gandrīz par 5 procentiem.

Vienlaikus jāatzīmē, ka darbaspēka vienības izmaksu un produktivitātes dinamika pēdējos divos gados rāda, ka, pieaugot ekonomiskām aktivitātēm, darbaspēka izmaksas turpinās pieaugt. Tādēļ, lai turpmāk nodrošinātu konkurētspēju, izšķiroša loma būs spējai palielināt produktivitāti.

5.3. Darba tirgus prognozes

Darba tirgus prognozes līdz 2020. gadam izstrādātas atbilstoši tautsaimniecības attīstības scenārijiem (skatīt 3.3. nodaļu).

Līdz ar ekonomisko aktivitāšu palielināšanos tautsaimniecībā gada laikā uzlabojusies situācija arī darba tirgū. Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm nodarbināto skaits 2012. gadā palielinājās par aptuveni 2,7%, salīdzinot ar 2011. gadu. Vienlaikus bezdarba līmenis samazinājās par 1,4 procentpunktiem un vidēji 2012. gadā bija 14,8 procenti.

Sagaidāms, ka situācija darba tirgū turpinās uzlaboties arī 2013. gadā, turklāt arvien jūtamāk tas būs vērojams gan atalgojuma, gan darba iespēju izteiksmē. Vienlaikus atlabšana klūs mērenāka līdz ar ekonomikas izaugsmes palēnināšanos.

2013. gadā nodarbināto skaits varētu palielināties vidēji par 21 tūkst. jeb 2,4%, salīdzinot ar 2012. gadu. Savukārt nodarbinātības līmenis attiecīgi pieauga par 2,3 procentpunktiem – līdz 58,6%. Kopumā 2013. gadā nodarbināto skaits palielināsies līdz 906 tūkstošiem.

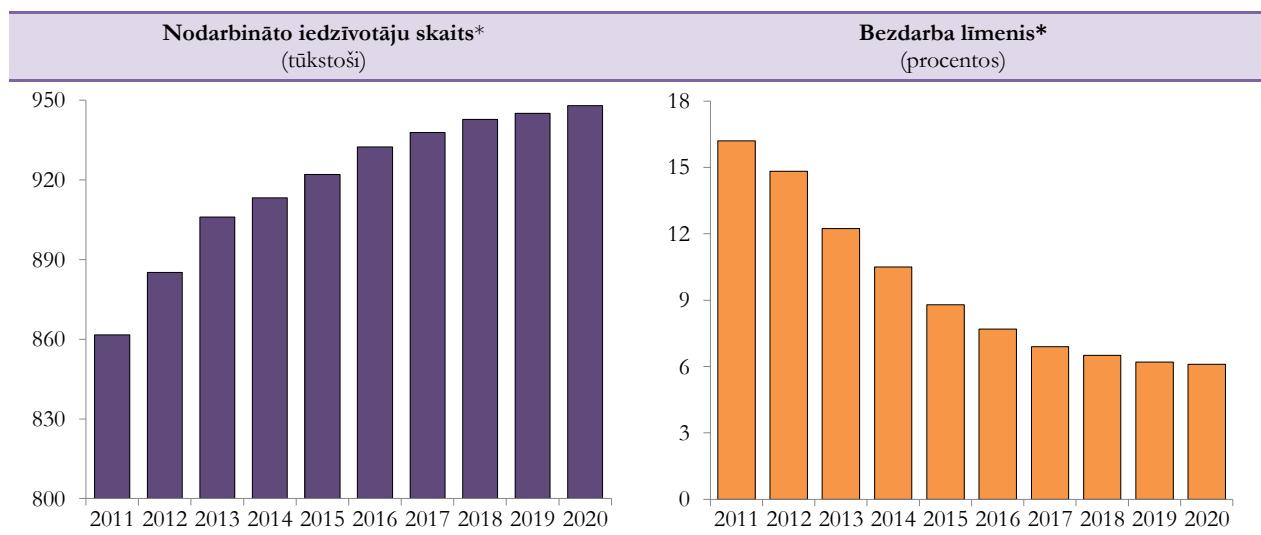
Darba meklētāju skaits 2013. gadā varētu samazināties par 18% (28 tūkst.) – līdz 126 tūkst., un bezdarba līmenis vidēji gadā būs 12,2 procenti.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas vidējā termiņa prognozēm darbaspēka pieprasījums turpinās pieaugt. Vienlaikus nodarbinātības pieaugums visdrīzāk būs lēnāks nekā izaugsmē, jo izlaide vairāk balstīsies uz produktivitātes kāpumu.

Sagaidāms, ka līdz 2020. gadam nodarbināto skaits palielināsies par 10% jeb aptuveni 86 tūkst., salīdzinot ar 2011. gadu. Straujākais nodarbinātības pieaugums sagaidāms laika periodā līdz 2016. gadam, pēcāk nodarbinātības pieauguma tempi pakāpeniski samazināsies, ko galvenokārt ietekmēs piedāvājuma puses faktori – negatīvās demogrāfijas tendences. 2020. gadā nodarbināto iedzīvotāju skaits varētu sasniegt 948 tūkst., un to īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā (vecuma grupā 15-74) tuvosies 65 procentiem.

Turpinās samazināties arī bezdarbs, tomēr līdz 2014. gadam bezdarbs saglabāsies salīdzinoši augstā līmenī – virs 10%. Situācija varētu jūtami mainīties sākot ar 2015. gadu, – bezdarba līmenis tuvosies 8% robežai, un izteiktāka klūs darbaspēka nepietiekamības problēma. Kopumā līdz 2020. gadam bezdarba līmenis varētu samazināties līdz aptuveni 6 procentiem.

5.8. attēls

* 2011. gadā atspoguļoti faktiskie dati (CSP Darbaspēka apsekojuma pārrēķins saskaņā ar 2011. gada tautas skaitīšanas rezultātiem).

2012. gadā vairumā tautsaimniecības nozaru bija vērojama spēcīga izaugsme, kas atspoguļojās arī nodarbinātības pieaugumā. Līdzīgas tendences būs vērojamas arī 2013. gadā.

Nozīmīgākais nodarbināto skaita pieaugums 2013. gadā, salīdzinot ar 2012. gadu, sagaidāms apstrādes rūpniecībā (par 6,2 tūkst. jeb 5,1%) un virknē pakalpojumu nozaru – informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarē (par 3,4 tūkst. jeb 15,1%), profesionāli zinātnisko un tehnisko pakalpojumu nozarē (par 2,7 tūkst. jeb 3,9%), kā arī finanšu pakalpojumu un nekustamo īpašumu nozarēs (kopā 4,2 tūkst. jeb 8,5%). Būtisks nodarbinātības pieaugums sagaidāms arī būvniecībā.

Vienlaikus uz iekšējo pieprasījumu vērsto nozaru loma darba tirgū nākamajos gados varētu arī palielināties. Tirgojamo nozaru izaugsme galvenokārt būs balstīta uz produktivitātes pieaugumu, kam ir izšķiroša nozīme konkurētspējas nodrošināšanā, tāpēc nodarbinātības pieaugums šajās nozarēs varētu būt relatīvi lēnāks.

Līdz 2020. gadam lielākajā daļā nozaru nodarbināto skaits palielināsies. Būtiskākais nodarbinātības pieaugums būs vērojams apstrādes rūpniecībā, būvniecībā un komercpakalpojumu sektorā.

Vienlaikus nodarbināto skaita samazinājums paredzams primārajā sektorā – galvenokārt lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē. Tas saistāms ar lauksaimniecības nozares efektivizāciju –

lauksaimnieku kooperatīvu un lielo saimniecību veidošanos, sistematizētas ražošanas organizācijas ieviešanu, komplikētāku tehnoloģisko risinājumu ieviešanu ražošanas procesā.

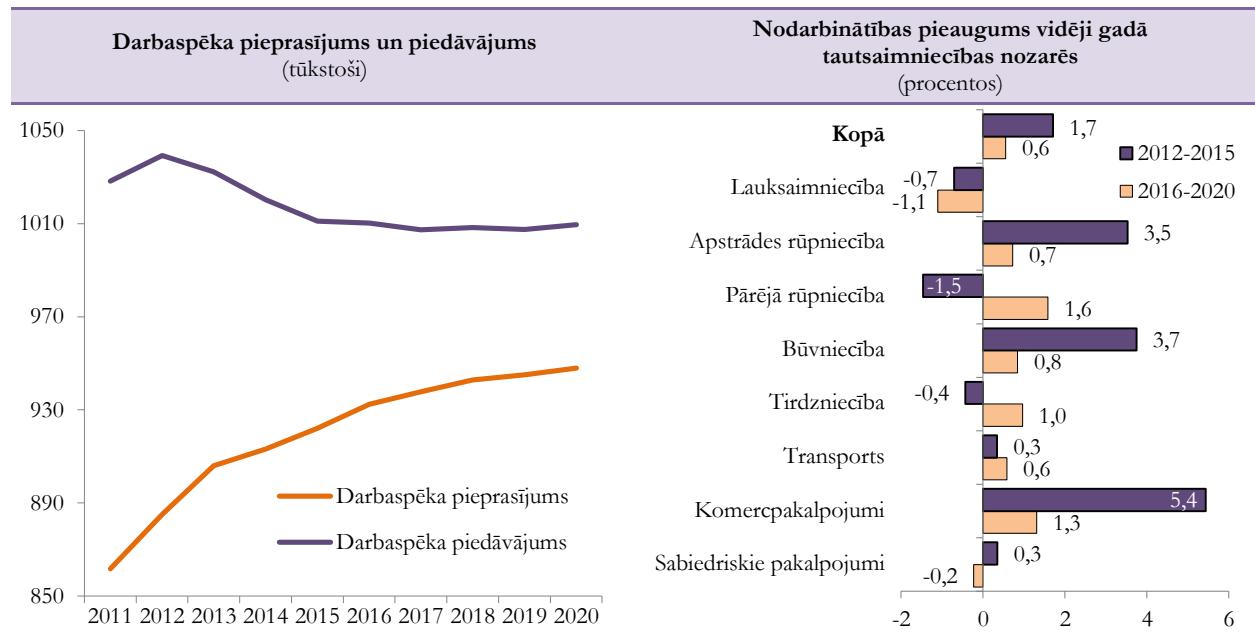
Kopumā situāciju darba tirgū vidējā un ilgtermiņā noteiks vairāku būtisku faktoru attīstība. Lielākā nenoteikība izriet no Eiropas parādu krīzes turpmākās attīstības. Lai arī situācija eirozonā ir stabilizējusies, joprojām saglabājas pietiekami daudz vidēja un ilgtermiņa risku. Situācijas pasliktināšanās Eiropā varētu jūtami ietekmē galvenos Latvijas eksporta tirgus, kas pēcāk atsauktos uz Latvijas izaugsmi un pakārtoti arī uz situāciju darba tirgū.

Turpretī Latvijas iekšējie izaicinājumi galvenokārt saistāmi ar iedzīvotāju skaita pakāpenisku samazināšanos (ipaši darbspējas vecumā), kā arī vispārējām darbaspēka novecošanās tendencēm.

Saskaņā ar Ekonomikas ministrijas prognozēm iedzīvotāju skaits darbspējas vecumā (no 15-74 gadiem) līdz 2030. gadam samazināsies par aptuveni 8%, salīdzinot ar 2011. gadu. Vienlaikus demogrāfiskā slodze palielināsies par gandrīz 17%. Būtiskas izmaiņas sagaidāmas arī iedzīvotāju vecuma struktūrā – nākotnē turpinās palielināties gados vecāku iedzīvotāju īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā.

Kopumā šīs tendences saasinās darbaspēka nepietiekamības problēmu līdz 2030. gadam, kas varētu pastiprināt dažādu disproporciju veidošanos darba tirgū.

5.9. attēls

5.4. Nodarbinātības politika

Latvijas izvirzītais kvantitatīvais mērķis ES 2020 strategijas īstenošanas kontekstā ir līdz 2020. gadam sasniegt nodarbinātības līmeni 20-64 gadu vecuma grupā 73% apmērā (skatīt 6.1. nodaļu). Mērķa sasniegšanai plānoti politikas virzieni gan darbaspēka piedāvājuma, gan darbaspēka pieprasījuma pusē.

Latvijas nodarbinātības politikas galvenie elementi:

- darbaspēka pieprasījuma puses veicināšana – ekonomisko aktivitāšu un uzņēmējdarbības stimulēšana, t.sk. darbaspēka nodokļu samazināšana, cīņa ar nedeklarēto nodarbinātību, valsts sniegtie netiešie un tiešie atbalsta pasākumi uzņēmējiem, pasākumi administratīvo šķēršļu mazināšanai, mikrouzņēmumu atbalsta pasākumu īstenošana, biznesa inkubatori u.c. (skatīt 6.7. un 6.8. nodaļu);
- darbaspēka piedāvājuma puses stiprināšana – bezdarbnieku un bezdarba riskam pakļauto personu konkurētspējas palielināšana darba tirgū, t.sk. prasmju pilnveidošana;
- darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma pielāgošanās procesa veicināšana, t.sk. izglītības sistēmas pilnveidošana, darba devēju organizāciju iesaiste izglītības kvalitātes pilnveidošanā, darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma atbilstības prognozēšana, darba tirgus dalībnieku, tajā skaitā skolēnu un studentu izglītošana darba tirgus un karjeras jautājumos.

Demogrāfijas tendences liecina, ka Latvijā samazinās iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā, tādēļ turpmākajos gados **darbaspēka pieejamības jautājumi** (skatīt arī 5.3. nodaļu), attīstoties ekonomikai un mainoties tās struktūrai, Latvijā kļūs arvien aktuālāki. Līdz ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos Latvijā pakāpeniski palielinās pieprasījums pēc darbaspēka, un jau šobrīd atsevišķās jomās ir jūtams speciālistu trūkums. Darbaspēka trūkums nākotnē var kļūt par izaugsmi kavējošu faktoru. Tas var izsaukt nepieciešamību piesaistīt papildu darbaspēku no ārzemēm. Latvijas mērķis ir panākt, lai bīrvās darbavietas tiktu aizpildītas ar emigrējušajiem Latvijas valsts piederīgajiem nevis imigrantiem no citām valstīm. Tāpēc migrācijas politikai jābūt veicinošai attiecībā pret iedzīvotājiem, kas agrāk dažādu apsvērumu dēļ ir pārcēlušies uz dzīvi ārupus Latvijas, bet labprāt vēlētos atgriezties dzimtenē, lai dzīvotu un strādātu Latvijā vai attīstītu biznesa saiknes ar Latviju, piemēram, dibinātu savu uzņēmumu, kā arī viņu ģimenes locekļiem (reemigrācijas politika).

2012. gada augustā pēc ekonomikas ministra iniciatīvas tika izveidota **reemigrācijas** atbalsta pasākumu plāna izstrādes darba grupa, kurās mērķis

bija aptvert plašo reemigrācijas jautājumu loku un veicināt šajā procesā iesaistīto institūciju sadarbību, kā arī apzināt esošos un mērķtiecīgi izstrādāt jaunus pasākumus labvēlīgu reemigrācijas apstākļu radīšanai. Darba grupas darbā iesaistījās valsts un pašvaldību institūciju, arodbiedrību, uzņēmēju un ārzemju latviešu organizāciju pārstāvji.

Darba grupas izstrādātie priekšlikumi reemigrācijas atbalsta pasākumiem tika nodoti sabiedriskajai apspriešanai, kas notika 2012. gada novembrī sabiedrības diskusiju platformā www.musuvvalsts.lv.

Darba grupa pēc visu saņemto priekšlikumu izvērtēšanas 2012. gada decembrī piedāvāja deviņus reemigrācijas atbalsta pasākumu virzienus labvēlīgu reemigrācijas apstākļu veidošanai:

1. vienas pieturas principa nodrošināšana – vienas institūcijas noteikšana, kas palīdzētu orientēties nepieciešamajās darbībās ar dažādajām valsts iestādēm, sniegtu informāciju un konsultācijas, tostarp attālināti, par pārcelšanos un uzturēšanos Latvijā ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas valsts piederīgajiem vai viņa ģimenes locekļiem;
2. darba tirgus informācijas pieejamība – efektīva divvirzienu komunikācijas mehānisma ieviešana, kā darba devēji informē ārvalstīs dzīvojošos valsts piederīgos par nepieciešamajiem speciālistiem/ vakancēm, prakses iespējām, bet ārvalstīs dzīvojošie un studējošie var uzrunāt potenciālos darba devējus. Attiecīgi ir nepieciešama Nodarbinātības valsts aģentūras CV un vakanču datu bāzes pilnveide, popularizēšana un plašaka sadarbība ar citām interneta vietnēm u.tml.;
3. augsti kvalificēta darbaspēka piesaiste – jāpiešķir valsts un ES finansējums komersantiem nepieciešamo augstas kvalifikācijas speciālistu piesaistei, tai skaitā arī uz ārvalstīm izbraukuso augsti kvalificēto speciālistu un zinātnieku atgriešanai vai piesaistei Latvijai;
4. latviešu valodas apmācības – atbalsts latviešu valodas apmācībām pēc ierašanās Latvijā visiem Latvijas valsts piederīgā ģimenes locekļiem (arī laulātajam un bērniem) neatkarīgi no viņu valstiskās piederības un latviešu valodas zināšanu līmeņa;
5. sadarbība ar diasporu (biznesa saiknes veidošana un uzturēšana) – aktīvi izmantot ārvalstīs dzīvojošo latviešu organizāciju tīklu un to organizētos pasākumus diasporas informēšanai par aktualitātēm Latvijā, īpaši par darba un uzņēmējdarbības iespējām, sniedzot arī konsultācijas par pieejamiem atbalsta

- instrumentiem uzņēmēdarbības uzsākšanai un veikšanai, Latvijā nepieciešamajiem speciālistiem un veiksmes stāstiem, informējot par iespējām ārvalstīs dzīvojošajiem jauniešiem iesaistīties Latvijas valsts un pašvaldību iestāžu darbā, nodrošinot brīvprātīgā darba vietas, veicinot „biznesa vēstnieku” rašanos ārzemju latviešu vidū;
6. atbalsts skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī šo skolēnu vecākiem – pastāvošā atbalsta mehānisma pilnveide un paplašināšana skolniekiem, kas atgriežas no ārzemēm;
 7. valsts pārvaldes/pašvaldību institūciju un valsts uzņēmumu rīcība/prasības, atlasot darbiniekus – valsts iestādēm un kapitālsabiedrībām ir stingrāk jāvērtē svešvalodu prasības pamatotība amatu pretendentiem, jo krievu valodas zināšanas ir īpaša problēma lielai daļai Latvijas valsts piederīgo, kuri skolojušies vai ilgstoši dzīvojuši ārvalstīs, kā arī viņu ģimenes locekļiem. Ja krievu vai citas svešvalodas zināšanas nepieciešamas darba pienākumu veikšanai, jāorganizē jaunajiem darbiniekiem valodu apmācības;
 8. personu loka paplašināšana, kuriem iespējams pretendēt uz repatrianta statusu – atbilstošu *Repatriacijas likuma* grozījumu sagatavošana un pieņemšana, paplašinot personu loku (iekļaujot personas, kas izbraukušas arī pēc 1990. gada 4. maija), kuriem ir iespēja pretendēt uz repatrianta statusu;
 9. kvalifikāciju un diplому atzīšana Latvijā, kā arī prasību pārskatīšana reglamentētajās profesijās – identificēts pasākumu virziens, kuram nepieciešama papildu izpēte) – ārvalstīs iegūtās kvalifikācijas un diplomu atzīšanas prakses izvērtēšana Latvijā, kā arī reglamentēto profesiju saraksta pārskatīšana ļautu identificēt jomas, kurās pastāv šķēršļi reemigrējušo iedzīvotāju nodarbinātībai viņu kvalifikācijai atbilstošās profesijās, nepieciešams arī uzlabot procedūru, kā personas, kuras Latvijā ieguvušas tiesības strādāt reglamentētajās profesijās, var atjaunot šīs tiesības, ja bijušas uz laiku izbraukušas un nav strādājušas šajā profesijā vai ir savā profesijā strādājušas citā valstī.

2013. gadā Ekonomikas ministrija sadarbībā ar iesaistītajām institūcijām turpinās darbu pie konkrētu reemigrācijas atbalsta pasākumu izstrādes, kas tiks iekļauti *Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016. gadam*. Plānā arī tiks norādīts pasākumu īstenošanai nepieciešamais finansējums, tā avoti, sagaidāmie rezultatīvie rādītāji, pasākumu īstenošanas termiņi, kā arī atbildīgās un iesaistītās institūcijas.

Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāns nepiedāvās risinājumus visām gadiem ielaistām problēmām Latvijas ekonomikā un sabiedrībā. Tā mērķis būs sniegt praktisku palīdzību emigrējušiem iedzīvotājiem un viņu ģimenēm, kuri vēlas un ir gatavi atgriezties Latvijā.

Lai turpmāk samazinātos ekonomisku faktoru motivētā Latvijas iedzīvotāju emigrācija, jāīsteno loti plašs pasākumu kopums. Politika Latvijas ekonomiskās un sociālās situācijas uzlabošanai ir ietverta virknē valsts attīstības plānošanas dokumentu – *Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030, Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam* u.c.

Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA) ir valsts politikas īstenotāja bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā. Pildot savas funkcijas, NVA darba tirgu ietekmē gan ar aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem, gan ar preventīvajiem bezdarba samazināšanas pasākumiem.

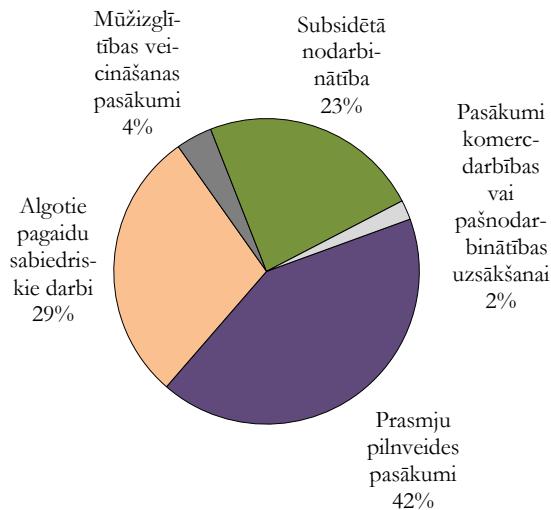
Kopējais finansējums aktīvās darba tirgus politikas pasākumiem strauji palielinājās iepriekšējos gados. 2008. gadā šiem pasākumiem tika izlietoti 11 milj. latu, 2009. gadā – 32 milj., 2010. gadā – 64 milj., 2011. gadā – 50 milj. latu.

Savukārt 2012. gada pirmajā pusē izlietotais finansējums ir sasniedzis gandrīz 14 milj. latu, no kuriem lielāko daļu – aptuveni 85% – veido Eiropas Sociālā fonda finansējums.

Lielākais finansējums piešķirts prasmju pilnveides pasākumiem, kur ietilpst profesionāla apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi un karjeras konsultācijas. Būtiska finansējuma daļa izlietota arī algotiem pagaidu sabiedriskiem darbiem un subsidētai nodarbinātībai.

5.10. attēls

Aktīvās darba tirgus politikas pasākumu finansējuma sadalījums 2012. gada pirmajā pusē

Pašlaik NVA īsteno šādus aktīvos nodarbinātības pasākumus:

- profesionālā apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana;
- pasākumi noteiktām personu grupām;
- pasākumi konkurētspējas paaugstināšanai;
- algotī pagaidu sabiedriskie darbi (2010. un 2011. gadā šo pasākumu pilnībā aizvietoja pasākums *Darba praktizēšana ar stipendiju*);
- pasākumi komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai;
- kompleksie atbalsta pasākumi;
- apmācība pie darba devēja.

Ekonomiskās izaugsmes gados pieprasījums pēc aktīviem nodarbinātības pasākumiem bija mazinājies, bet 2009. gadā sakarā ar būtisko bezdarba pieaugumu tas ievērojami pieauga. Arī 2010. un 2011. gadā pieprasījums saglabājās augstā līmenī. Aktīvos nodarbinātības pasākumos kopumā 2007. gadā tika iesaistīti 64,6 tūkst., 2008. gadā – 84,8 tūkst., 2009. gadā – 237,9 tūkst. bezdarbnieku, savukārt 2010. gadā – 269,2 tūkst., 2011. gadā – 287,5 tūkst., 2012. gada trīs ceturkšņos – 153 tūkst. bezdarbnieku (viens bezdarbnieks var tikt iesaistīts vairākās aktivitātēs).

Pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai (t.sk. informācijas dienās) tiek iesaistīta lielākā daļa bezdarbnieku, 2012. gada trīs ceturkšņos viņu skaits bija 92,3 tūkst. (skaitā neietilpst neformālā apmācība). Pārējie pasākumi šajā laika periodā īstenoti šādā apmērā: bezdarbnieku profesionālajā apmācībā, pārkvalifikācijā un kvalifikācijas paaugstināšanā no jauna iesaistīti 3,7 tūkst. bezdarbnieku, pasākumos noteiktām personu grupām – 764 personas, algotajos pagaidu sabiedriskajos darbos – 23,3 tūkst., kompleksos atbalsta pasākumos – 11,9 tūkst., neformālajā izglītībā – 9,7 tūkst., pasākumos komercdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanai – 319 bezdarbnieki, NVA inspektoru asistentu apmācībā un praksē – 8 personas, apmācību pie darba devēja uzsākušas 8 personas.

2012. gadā turpinājās aktīvās darba tirgus politikas pasākumu pilnveide:

- pilnveidoti pasākuma *Apmācības pie darba devēja īstenošanas nosacījumi*;
- uzsākta bezdarbnieku profilēšanas sistēmas izveide darbam ar bezdarbniekiem, lai katram bezdarbniekam tiktu sniegti tieši viņam atbilstoši pakalpojumi;
- veikta darba meklēšanas sistēmas pilnveide, sagatavojot normatīvo bāzi jauna aktīvās nodarbinātības pasākuma *Darba meklēšanas atbalsta pasākumi uzsākšanai*, lai motivētu bezdarbniekus un darba meklētājus aktīvāk meklēt darbu un iekļauties darba tirgū;

- reģionālās mobilitātes veicināšanai sagatavota normatīvā bāze pasākuma *Komersantu nodarbinato personu reģionalās mobilitates veicinašana uzsākšanai 2013. gadā* pilotprojekta veidā, darba uzsākšanas sākotnējā periodā atbalstot tos bezdarbniekus, kuri atrod darbu citā pilsētā/novadā;
- noslēgta krīzes periodā ieviestā pasākuma *Darba praktizēšana ar stipendiju pašvaldībās īstenošana*, ar 2012. gada 1. janvāri šis pasākums aizvietots ar algotajiem pagaidu sabiedriskajiem darbiem.

NVA īsteno preventīvos bezdarba samazināšanas pasākumus:

- karjeras konsultācijas;
- apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā.

Karjeras konsultācijas klientiem palīdz labāk apzināties savu profesionālo ievirzi. Apkalpoto klientu skaita ziņā tas ir nozīmīgākais preventīvais bezdarba samazināšanas pasākums. Karjeras konsultāciju pakalpojumi 2010. gadā sniegti 78,4 tūkst. personu, no tām 61,5 tūkst. bija bezdarbnieki un darba meklētāji, 2011. gadā – 47,7 tūkst., no tiem 39,9 tūkst. bezdarbnieki un darba meklētāji, 2012. gada trīs ceturkšņos – 47,3 tūkst., no tiem 42,3 tūkst. bezdarbnieki un darba meklētāji.

Pasākumā *Apmācību programmas pieaugušo iesaistei mūžizglītībā* tiek izmantota apmācību kuponu sistēma ar mērķi veicināt mūžizglītības pieejamību. Mērķgrupa ir nodarbinātās un pašnodarbinātās personas (izņemot valsts civildienestā nodarbinātos), kuras sasniegūšas 25 gadu vecumam un nav sasniegūšas valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu. 2010. gadā mācības uzsāka 5155 nodarbinātās personas, izlietojot 0,9 milj. latu, 2011. gadā – 15638 personas (t.sk. 4715 pārejošās no 2010. gada), finansējums – 2,6 milj. latu, un 2012. gadā trīs ceturkšņos – 5836 personas (t.sk. 4727 pārejošās no 2011. gada), finansējums – 0,6 milj. latu.

Sociālais dialogs ir nozīmīgs elements nodarbinātības politikas ieviešanā. Latvijas Darba devēju konfederācija un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība ir iesaistītas sociālā dialoga uzlabošanā kā valsts, tā reģionālā un sektoru līmenī. Nodarbinātības partnerībā iekļaujas arī citi partneri, tostarp Latvijas Pašvaldības un Latvijas Pašvaldību savienība.

Būtisks darba attiecību aspekts ir **drošība darbā**, veicinot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi. Darba aizsardzības jomā līdz 2013. gadam ir izvirzīts mērķis uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaimes gadījumos darbā bojā gājušo skaitu (uz 100 tūkst. nodarbinātājiem) par 30% salīdzinājumā ar 2007. gadu.

Lai nodrošinātu letālo nelaimes gadījumu darbā skaita pakāpenisku samazināšanos, veicinot drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi uzņēmumos, darba mūža pagarināšanos un vīzas sabiedrības labklājības līmena paaugstināšanos, Ministru kabinetis 2011. gada 20. aprīlī akceptēja *Darba aizsardzības jomas attīstības plānu 2011.-2013. gadam*. Tajā izvirzīti vairāki mērķi – darba aizsardzības politikas plānošanas pilnveidošana, valsts kontroles un uzraudzības mehānisma kapacitātes un efektivitātes paaugstināšana, „preventīvās kultūras” iedzīvināšana sabiedrībā un uzņēmumos, ekonomisko stimulu un valsts atbalsta nodrošināšana darba devējiem.

2012. gada nogalē Ministru kabinetā akceptēti grozījumi vairākos darba aizsardzības jomas normatīvajos dokumentos, lai samazinātu administratīvo slogu darba aizsardzībā. Tie paredz, ka no 2013. gada 1. jūlija tiks samazināts darba aizsardzības speciālistu apmācībām nepieciešamais laiks, un pamatlīmeņa apmācību minimālais apjoms būs 60 stundas. No 2013. gada 1. janvāra tiks atvieglotas prasības bīstamo nozaru uzņēmumu, kuros ir nodarbināti 6 līdz 10 nodarbinātie, darba aizsardzības specialistiem.

Latvijā atsevišķas nozarēs ir relatīvi augstijs **nedeklarētās nodarbinātības** līmenis, vairojot negodigu konkurenci un mazinot darbinieku sociālo drošību.

Valdība ir izstrādājusi un apstiprinājusi rīcības virzienus gan nereģistrētās nodarbinātības mazināšanai, gan ēnu ekonomikas apkarošanai un godīgas konkurences nodrošināšanai 2010.-2013. gadam. Nereģistrētās nodarbinātības samazināšanas pasākumi tiek īstenoti tādos galvenajos virzienos kā nereģistrētās nodarbinātības kontroles mehānisma efektivizēšana, negodīgas konkurences mazināšana, sodu politikas pārskatīšana attiecībā uz nereģistrēto nodarbinātību, sabiedrības informēšana un izglītošana par nereģistrētās nodarbinātības negatīvajām sekām.

Ēnu ekonomikas apjoma samazināšanas un godīgas konkurences nodrošināšanas jomā galvenie darbības virzieni ir nodokļu politika, administratīvā sloga mazināšana, atbalsts godīgajiem uzņēmējiem un pārejas uz legālo ekonomiku veicināšana, kontrolējošo iestāžu kapacitātes celšana, normatīvo aktu izstrāde, sodu politika, darbs ar sabiedrību, ēnu ekonomikas apjoma samazināšana riska nozarēs.

Darba tirgus attīstības kontekstā svarīga loma ir izglītības sistēmai, īpaši akcentējot **mūžizglītības** nozīmi. Mūžizglītības principa ieviešana ir akcentēta arī Latvijas nacionālajā reformu programmā *ES 2020 stratēģijas* īstenošanai.

Latvija ir apņēmusies veicināt iedzīvotāju zināšanu, prasmju un kompetences nepārtrauktu pilnveidošanu un attīstību, nodrošinot mūžizglītības pieejamību, lai 2020. gadā 15% no iedzīvotājiem (25-64 gadu vecumā) būtu nepārtrauktī iesaistīti mācīšanās procesā, un 2013. gadā plānots sasniegts 12,5 procentus.

Mūžizglītības principa ieviešana tiek īstenoata vairākos virzienos:

- nacionālās kvalifikāciju ietvarstruktūras izstrāde un tās līmenu pielidzināšana Eiropas kvalifikāciju struktūrai;
- ārpus formālās izglītības sistēmas apgūto zināšanu, prasmju un profesionālās kompetences novērtēšanas nodrošināšana;
- otrās iespējas izglītības piedāvājums kā kompensējošs mehānisms izglītību priekšlaicīgi pametušo skaita samazināšanai;
- atbalsts darbinieku kvalifikācijas pilnveidošanai atbilstoši darba devēju prasībām, kas nepieciešams nodarbināto apmācībām nozaru ietvaros;
- apmācības programmu īstenošana pieaugušo nodarbināto personu iesaistei mūžizglītībā.

6. EKONOMISKĀ POLITIKA UN STRUKTŪRPOLITIKAS PRIORITĀTES

6.1. *Eiropa 2020* stratēģija un Latvijas nacionālā reformu programma

6.1.1. *Eiropa 2020* stratēģija un tās virzība

2010. gada 3. martā Eiropas Komisija publicēja komunikāciju *Eiropa 2020: stratēģija gadrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei*, kurā tika izklāstīts Eiropas Komisijas redzējums par „*Eiropa 2020*” stratēģiju.

2010. gada 17. jūnija Eiropadome formāli apstiprināja „*Eiropa 2020*” stratēģiju un tās galvenos elementus: ES līmena kvantitatīvos mērķus 2020. gadam, *Integretās vadlīnijas* (tieki izstrādātas saskaņā ar *Līguma par ES darbību* 121. un 148. pantu, satur galvenos ekonomiskās un nodarbinātības politikas virzienus, kā arī kalpo par pamatu ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu izstrādei) un vienojās, ka ES dalībvalstīm sadarbībā ar Eiropas Komisiju ir jāizstrādā nacionālās reformu programmas un jāiesniedz tās Eiropas Komisijā līdz 2011. gada aprīļa beigām vienlaicīgi ar *Stabilitātes* vai *Konvergēnces programmām* (tieki izstrādātas un īstenotas *Stabilitātes un izaugsmes pakta* prasību izpildei).

„*Eiropa 2020*” stratēģijas īstenošanas uzraudzība sastāv no diviem pīlāriem (skatīt 6.1. attēlu) – makroekonomiskās un tematiskās uzraudzības (tieki vērtētas ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas „*Eiropa 2020*” stratēģijas īstenošanai un to atbilstība *Integretajām vadlīnijām*), kā arī fiskālās uzraudzības (tieki vērtētas ES dalībvalstu *Stabilitātes* vai *Konvergēnces programmās* un to atbilstība *Stabilitātes un izaugsmes paklam*).

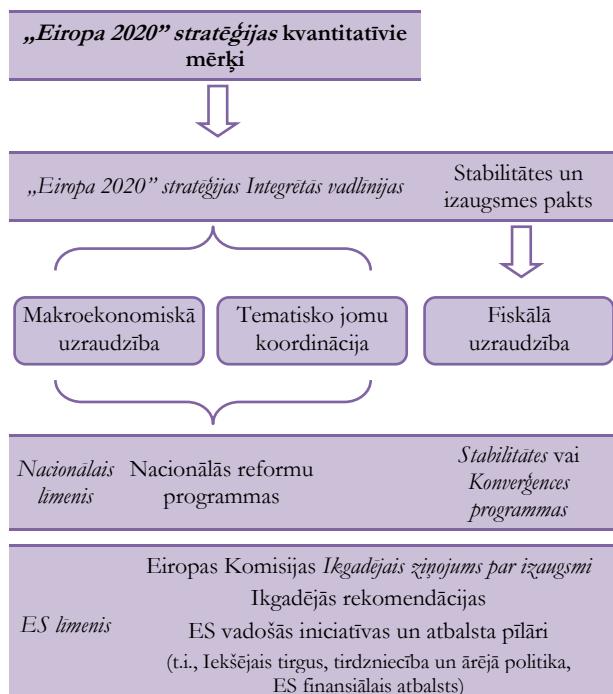
Eiropas semestrīs kopš 2011. gada 1. janvāra notiek katru gadu, lai izvērtētu ekonomisko situāciju ES kopumā un ES dalībvalstīs, kā arī piedāvātu rekomendācijas ES dalībvalstīm to ekonomiskās politikas īstenošanai un stiprināšanai.

„*Eiropa 2020*” stratēģija un ES dalībvalstu nacionālās reformu programmas un *Stabilitātes* vai *Konvergēnces programmās* ir galvenais elements ES dalībvalstu ekonomiskās politikas koordinācijā un uzraudzībā ES līmenī tā saucamā Eiropas semestra ietvaros (skatīt 6.2. attēlu). ES līmenī tiek veikta abu programmu daudzpusējā uzraudzība (*multilateral surveillance*), balstoties uz kuru Eiropas Komisijai ir tiesības izteikt būdinājumu (*policy warning*), ja kādas ES dalībvalsts ekonomiskā politika neatbilst ES *Integretajām vadlīnijām*

un ES līmenī nospraustajiem mērķiem. Nacionālajām reformu programmām ir arī saikne ar ES budžetu, jo daļa no to pasākumiem tiek līdzfinansēta no ES budžeta.

6.1. attēls

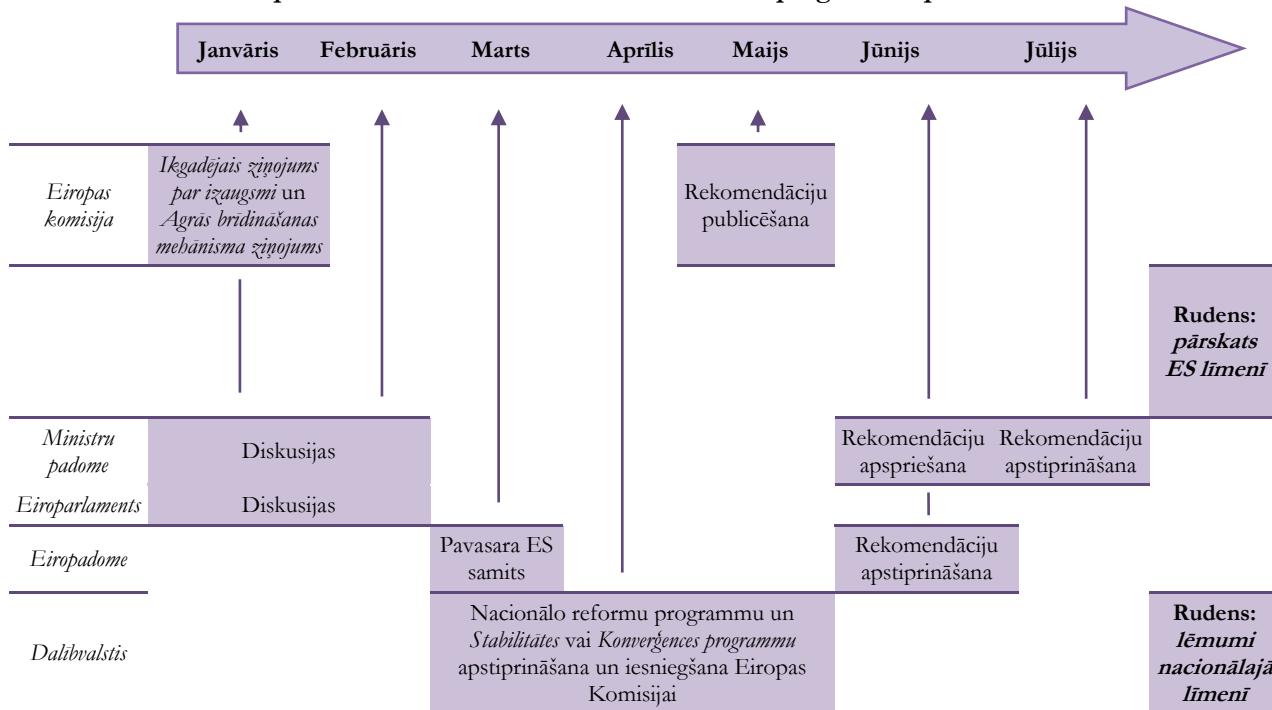
ES dalībvalstu nacionālo reformu programmu un *Stabilitātes* vai *Konvergēnces programmā* uzraudzības mehānisms

Nemot vērā pašreizējo krīzi eirozonā, kas atstāj arī negatīvu ietekmi uz situāciju ES kopumā, ES institūciju un dalībvalstu līderi nepārtraukti meklē iespējas uzlabot ekonomisko situāciju ES. 2011. gada 24.-25. marta Eiropadome pieņēma *Eiro plus paktu* (*Euro Plus Pact*) un 2012. gada 28.-29. jūnija Eiropadome pieņēma *Izaugsmes un nodarbinātības paktu* (*Compact for Growth and Jobs*), kas vēl vairāk pastiprināja ekonomiskās politikas koordināciju ES (skatīt 6.1. ielikumu).

6.2. attēls

Eiropas semestris un ES dalībvalstu nacionālo programmu pārraudzība

Eiropas Komisijas *Ikgadejais ziņojums par izaugsmi* (*Annual Growth Survey*) ir svarīgs elements Eiropas semestra procesā, jo ar tā publicēšanu tiek uzsāktas diskusijas dažādos ES Padomes formātos Eiropas semestra sākumā (skatīt 6.2. ielikumu). Šo diskusiju

rezultātā ES dalībvalstis vienojas par galvenajām ekonomiskās politikas prioritātēm, kuras tām jāņem vērā, atjaunojot nacionālās reformu programmas, *Stabilitātes* vai *Konvergēces programmas*.

6.1. ielikums

Eiro plus pakt

Eiro plus pakta mērķis ir stiprināt Ekonomiskās un monetārās savienības pilāru un uzlabot ekonomiskās politikas koordinācijas kvalitāti, uzlabojot konkurētspēju un sasniedzot augstāku konverģenci. *Eiro plus pakt* koncentrējas primāri uz politikas jomām, kuras ir ES dalībvalstu nacionālajā kompetencē un ar kuru palīdzību var uzlabot konkurētspēju un novērst makroekonomisko nesabalansētību.

Eiro plus pakt ir vērts primāri uz eirozonas valstīm, taču tam var pievienoties arī ne-eirozonas valstis. Pagaidām bez eirozonas valstīm *Eiro plus paktam* ir pievienojušās arī vairākas citas ES dalībvalstis, tostarp Bulgārija, Dānija, Latvija, Lietuva, Polija un Rumānija. Tām ES dalībvalstīm, kuras ir pievienojušās *Eiro plus paktam*, savās nacionālajās reformu programmās un *Stabilitātes* vai *Konvergēces programmas* ir jāatspoguļo konkrēti pasākumi šī pakta īstenošanai.

Eiro plus paktam ir četras galvenās **prioritātēs**:

- veicināt konkurencē, nodrošinot algu dinamikas atbilstību produktivitātei, veicinot konkurenci un „aizsargāto” nozaru liberalizāciju, novēršot nepamatotus ierobežojumus profesionālo pakalpojumu un mazumtirdzniecības jomā, uzlabojot izglītības sistēmu, veicinot pētniecību un attīstību (R&D), inovāciju, attīstot infrastruktūru, uzlabojot uzņēmējdarbības vidi;
- veicināt nodarbinātību, īstenojot darba tirgus reformas, lai nodrošinātu elastdrošību (*flexicurity*), mazinot nedeklarētu nodarbinātību un paliecinot līdzdalību darba tirgū, veicinot mūžīgātību, īstenojot nodokļu reformas, lai samazinātu nodokļu slogu nodarbinātajiem, taču nemot arī vērā nodokļu ieņēmumu saglabāšanu;
- nodrošināt valsts finanšu ilgtspēju, pielāgojot pensiju sistēmas demogrāfiskai attīstībai, ierobežojot priekšlaicīgas pensionēšanās shēmas un veicinot vecāka gadagājuma personu nodarbinātību, kā arī ieviešot nacionālajā likumdošanā ES fiskālos noteikumus, kas ir balstīti uz *Stabilitātes un izaugsmes paktu*;
- veicināt finanšu sektora stabilitati, pielāgojot nacionālo likumdošanu attiecībā uz banku sektora uzraudzību atbilstoši ES prasībām.

6.1. ielikuma turpinājums

Izaugsmes un nodarbinātības pakts

Izaugsmes un nodarbinātības paktā ir ietverta rīcība, kas jāveic ES dalībvalstīm un ES, lai atjaunotu izaugsmi, investīcijas un nodarbinātību, kā arī lai padarītu Eiropu konkurētspējīgāku. Pakts uzsver nepieciešamību ES dalībvalstīm īstenot tām adresētās ES Padomes rekomendācijas un pievērst īpašu uzmanību Eiropas Komisijas *Ikgadējā ziņojumā par izaugsmi* noteiktām prioritātēm (t.i., izaugsmei draudzīgas fiskālās konsolidācijas īstenošanai, normālās kreditēšanas atjaunošanai ekonomikā, izaugsmes un konkurētspējas veicināšanai, bezdarba un sociālo problēmu risināšanai, valsts pārvaldes modernizācijai) – skatīt arī 6.2. ielikumu.

Savukārt ES līmenī *Izaugsmes un nodarbinātības pakts* nosaka, ka ir nepieciešama pastiprināta rīcība ES vienotā tirgus padziļināšanai, digitālā vienotā tirgus izveidei, administratīvā sloga mazināšanai, ES iekšējā enerģētikas tirgus izveidei, inovāciju stiprināšanai, ekonomikas finansēšanas uzlabošanai (tika mobilizēta summa 120 miljardu eiro apmērā izaugsmes pasākumu finansēšanai), labākai ES daudzgadu budžeta izmantošanai, nodokļu politikas uzlabošanai, nodarbinātības un ārējās tirdzniecības veicināšanai, kā arī finanšu stabilitātes pastiprināšanai Ekonomiskajā un monetārajā savienībā.

2012. gada 18.-19. oktobra Eiropadomē tika novērtēts progress *Izaugsmes un nodarbinātības paktu* īstenošanā. Kopumā Eiropadomes pārstāvji atbalstīja līdzīnējo progresu *Izaugsmes un nodarbinātības paktu* īstenošanā un secināja, ka turpmāk nepieciešama konkrēta un uz rezultātiem balstīta rīcība ES vienotā tirgus padziļināšanā, transporta, enerģētikas un digitālo tīklu attīstībā ES, pētniecības un inovāciju veicināšanā, rūpniecības sektora konkurētspējas uzlabošanā, nodarbinātības un sociālās iekļaušanas veicināšanā, it īpaši risinot jauniešu bezdarba problēmas u.c.

2011. gada 13. decembrī spēkā stājās jauni ekonomiskās un fiskālās politikas uzraudzības noteikumi (tā saucamā „sešpaka”), kas sastāv no piecām regulām un vienas direktīvas. Ar šo jauno noteikumu pieņemšanu ES līdzās pārmērīgā budžeta deficitā procedūrai (*excessive deficit procedure*) tika izveidota arī makroekonomiskās nesabalansētības procedūra (*macroeconomic imbalances procedure*), kurās mērķis ir laicīgi identificēt ar agrās brīdināšanas mehānisma (*alert mechanism*) izvēidotā rādītāju saraksta (*scoreboard*) palīdzību un koriģēt makroekonomiskās nesabalansētības (piemēram, augstu tekošā konta deficitū u.c.) – skatīt 6.2. ielikumu. Tā kā ES

dalībvalstu nacionālās reformu programmas ir vērstas uz galveno strukturālo reformu īstenošanu, tās palīdz jau laicīgi novērst pārmērīgo budžeta deficitu un makroekonomisko nesabalansētību.

Sobrīd notiek diskusijas par divām papildu regulām (tā saucamā „divpaka”), kuras attieksies tikai uz eirozonas valstīm. Abu regulu mērķis ir vēl vairāk pastiprināt fiskālās politikas uzraudzību eirozonā, t.i., eirozonas valstu budžeta projektu uzraudzību un pārmērīgā budžeta deficitā korekciju, kā arī paredzēt stingrākas uzraudzības procedūras tām eirozonas valstīm, kuras atrodas finansiālās grūtībās.

6.2. ielikums

2013. gada Ikgadējais ziņojums par izaugsmi

Eiropas Komisija publicēja 2013. gada Ikgadējo ziņojumu par izaugsmi 2012. gada 28. novembrī vienlaicīgi ar citiem svarīgiem dokumentiem, proti, *Ziņojumu par ES vienotā tirgus integrāciju 2013. gadā (State of the Single Market Integration 2013)*, *Agrās bridināšanas mehānisma ziņojumu (Alert Mechanism Report)*, kā arī Projektu par *dīzlāku un patiesu Ekonomisko un monetāro savienību (A Blueprint for a Deep and Genuine Economic and Monetary Union)*, par kuriem turpmāk ir plānotas diskusijas dažādos ES Padomes formātos, uzsākot trešo Eiropas semestra ciklu.

Nemot vērā to, ka īstermiņa ekonomiskās attīstības perspektīvas ES ir neskaidras, kā arī pieaugošo bezdarba līmeni ES, Eiropas Komisija uzskata, ka 2012. gada *Ikgadējā ziņojumā par izaugsmi* identificētās prioritātēs joprojām saglabā savu aktualitāti, tāpēc prioritātēm jāpaliek nemainīgām, proti:

- *izaugsmei draudzīgas fiskālās konsolidācijas īstenošana*: ES dalībvalstu budžetu izdevumu pusē nepieciešams veicināt ieguldījumus izglītībā, pētniecībā, inovācijā un enerģētikā, vienlaikus nodrošināt ieguldījumu efektivitāti. Savukārt ieņēmumu pusē nepieciešams īstenot izaugsmei draudzīgas nodokļu reformas, piemēram, pārvirzot nodokļu slogu no darbaspēka uz patēriņu, paplašinot esošo nodokļu bāzi, nevis ieviešot jaunus nodokļus, kā arī uzlabot nodokļu iekāšanu;
- *normālās kreditēšanas atjaunošana ekonomikā*: ES līmenī nepieciešams sasniegt progresu *Banku savienības* izveidē, bet nacionālajā līmenī nepieciešams ieviest jaunus kapitāla avotus, piemēram, korporatīvās obligācijas vai riska kapitālu, paātrināt valsts iestāžu atmaksu privātajam sektoram, stiprināt valsts banku lomu attiecībā uz garantiju izsniegšanu mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kā arī efektīvāk izmantot ES un Eiropas Investīciju bankas finansējumu;
- *izaugsmes un konkurencēspējas veicināšana*: Nacionālajā līmenī nepieciešams uzlabot izglītības sistēmas un vispārējo prasmju līmeni, vienkāršot likumdošanu attiecībā uz uzņēmējdarbības uzsākšanu, kā arī atraišit neizmantoto zāļas ekonomikas potenciālu jaunu darbavietu radīšanā, uzlabot *Pakalpojumu direktīvas* ieviešanu, jāmodernizē enerģētikas, platībos un transporta tīkli;
- *bezdarba un sociālo problemu risināšana*: Nepieciešams pilnveidot un paplašināt aktīvās darba tirgus politikas pasākumus, uzlabot publiskos nodarbinātības dienestu pakalpojumus, vienkāršot darba tiesību regulējumu un nodrošināt, ka algu pieaugums saskan ar produktivitātes pieaugumu. Tāpat nepieciešams vairāk pūles veltīt sociālās iekļaušanas veicināšanai un nabadzības novēršanai, stiprinot sociālās drošības tīklus;
- *valsts pārvaldes modernizācija*: Nacionālajā līmenī nepieciešams apsvērt domu veikt pašvaldību un centrālās valdības reorganizāciju, reformējot atalgojuma sistēmu, valstī piederošo uzņēmumu pārvaldību, modernizējot publiskā iepirkuma sistēmas, un palielināt publisko pakalpojumu klāstu tiesīsaistē, kā arī nepieciešams īstenot reformas nodokļu iekāšanā un veselības aprūpē, paātrināt ES fondu maksājumus un uzlabot tiesisko sistēmu kvalitāti, neatkarību un efektivitāti.

6.2. ielikuma turpinājums

Agrās brīdināšanas mehānisms (alert mechanism) un rādītāju saraksts (scoreboard)

Eiropas Komisija katru gadu publicē *Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumu*, kurā tiek analizēta ES dalībvalstu situācija pēc noteiktiem rādītājiem un to sliešņiem:

- trīs gadu tekošā konta bilances slidošais vidējais % no IKP ar slieksni +6% no IKP un -4% no IKP;
- neto starptautiskās investīcijas % no IKP ar slieksni -35% no IKP;
- piecu gadu procentuālās izmaiņas valsts eksporta tirgus daļā pasaulei ar slieksni -6%;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas vienas vienības darbaspēka izmaksas ar slieksni +9% eirozonas valstīm un +12% ne-eirozonas valstīm;
- trīs gadu procentuālās izmaiņas reālajā efektīvajā valūtas kursā pret citām 35 industrializētām valstīm, kas ir koriģēts pēc patēriņa cenu indeksa ar slieksni -/+ 5% eirozonas valstīm un -/+ 11% ne-eirozonas valstīm;
- privātā sektora parāds ar slieksni 160% no IKP;
- privātajam sektoram izsniegtie kredīti ar slieksni 15% no IKP;
- ikgadējās izmaiņas mājokļu cenās pret Eiropatā patēriņa deflatoru ar slieksni 6%;
- valdības parāds ar slieksni 60% no IKP;
- trīs gadu bezdarba līmena slidošais vidējais ar slieksni 10%;
- ikgadējās izmaiņas kopējās finanšu sektora saistībās ar slieksni 16,5 procenti.

Ja kādas ES dalībvalsts situācija kādā no rādītājiem pārsniedz noteikto slieksni, Eiropas Komisija veic padziļināto analīzi, publicējot par to *Padziļināta pārskata ziņojumu (In-depth review)*.

Otrajā *Agrās brīdināšanas mehānisma ziņojumā* (publicēts 2012. gada 28. novembrī) Eiropas Komisija, balstoties uz rādītāju saraksta analīzi, secināja, ka nepieciešams padziļināti izvērtēt situāciju Belģijā, Bulgārijā, Kiprā, Dānijā, Somijā, Francijā, Itālijā, Ungārijā, Slovēnijā, Spānijā, Zviedrijā, Lielbritānijā, Malta un Nīderlandē.

Savukārt Austrijai, Čehijai, Igaunijai, Vācijai, Latvijai, Lietuvai, Luksemburgai, Polijai un Slovākijai nav nepieciešams veikt padziļināto analīzi.

Secinājums par padziļinātās analīzes nepieciešamību netika izteikts Grieķijai, Īrijai, Portugālei un Rumānijai, jo šīs valstis koordinē savu politiku starptautiskās aizdevumu programmas ietvaros ar Eiropas Komisiju un Starptautisko Valūtas fondu.

6.1.2. Latvijas nacionālā reformu programma Eiropa 2020 stratēģijas īstenošanai

Latvijas nacionālā reformu programma Eiropa 2020 stratēģijas īstenošanai (Latvijas NRP) tika apstiprināta 2011. gada 26. aprīlī Ministru kabinetā vienlaicīgi ar *Latvijas Konvergences programmu 2011.-2014. gadam*. Abas minētās programmas tika iesniegtas Eiropas Komisijai 2011. gada 29. aprīlī.

Latvijas NRP ir aprakstīts vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, atspoguļoti galvenie Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicināumi (šķēršļi) un galvenie pasākumi 2011.-2013. gadam to novēršanai, kā arī Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā un galvenie pasākumi 2011.-2013. gadam to sasniegšanai.

Latvijas mērķis ir veicināt izaugsmi un nodarbinātību, nodrošinot vidējā termiņā IKP pieauguma tempus 4-5% apmērā un augstu nodarbinātības līmeni 73% apmērā līdz 2020. gadam.

Latvijas NRP galvenais uzsvars ir uz makrostrukturālo izaicinājumu (šķēršļu) novēršanu, kas izveidos arī priekšnosacījumus sekmīgai Latvijas kvantitatīvo mērķu 2020. gadam „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā sasniegšanai.

Latvijas NRP ir atspoguļoti Latvijas kvantitatīvie mērķi 2020. gadam „*Eiropa 2020*” stratēģijas kontekstā (Latvijas kvantitatīvie mērķi). Tie ir noteikti, nemot

vērā Latvijas tautsaimniecības attīstības scenāriju vidēja termiņa periodam, kā arī Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas *Latvija 2030* mērķus, un atspoguļoti arī Latvijas *Nacionalajā attīstības plānā 2014.-2020. gadam (NAP2020)*, ko apstiprināja Saeima 2012. gada 20. decembrī.

Saskaņā ar Latvijas kvantitatīvajiem mērķiem līdz 2020. gadam ir paredzēts sasniegt nodarbinātības līmeni 73% apmērā, palielināt ieguldījumus pētniecībā un attīstībā (R&D) līdz 1,5% no IKP, palielināt augstākās izglītības ieguvušo personu īpatsvaru līdz 34-36%, samazināt skolu nepabeigušo jauniešu īpatsvaru līdz 13,4%, samazināt nabadzības riskam paklauto personu īpatsvaru līdz 21%, palielināt atjaunojamās enerģijas īpatsvaru bruto enerģijas patēriņā līdz 40% u.c.

Latvijas NRP ir identificēti Latvijas tautsaimniecības makro-strukturālie izaicināumi (šķēršļi), un tie ir:

- pārmērīgā budžeta deficitā samazināšana;
- labi funkcionējoša un stabila finanšu sektora nodrošināšana, nemot vērā augstās privātā sektora parādsaistības;
- sabalansētas tautsaimniecības attīstības nodrošināšana, veicot tirgojamo (t.i., uz eksportu orientēto) nozaru attīstību un ceļot produktivitāti;
- struktūrālā bezdarba mazināšana, nodrošinot labāku kvalifikācijas un prasmju atbilstību darba tirgus prasībām;

- uzņēmējdarbības vides uzlabošana, efektīva ES fondu izmantošana, uzņēmumu pieejas finansēm nodrošināšana, lai atbalstītu produktīvās investīcijas.

Saskaņā ar Eiropas semestra virzības procesu 2012. gada 27. aprīlī Ministru kabinets apstiprināja *Progresa ziņojumu par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā īstenošanu* (Progresa ziņojums par Latvijas NRP īstenošanu) un atjaunoto *Latvijas Konvergences programmu 2012.-2015. gadam*. Abi minētie dokumenti tika iesniegti Eiropas Komisijai 2012. gada 29. aprīlī.

Progresa ziņojumā par Latvijas NRP īstenošanu ir atjaunots *Latvijas NRP* aprakstītais vidēja termiņa makroekonomiskais scenārijs, izvērtēts Latvijas NRP īstenošanas progress, īpaši akcentējot *Eiro Plus pakta* saistību un Padomes ižteikto rekomendāciju izpildi, dots detalizētāks Latvijas NRP politikas virzienu apraksts, tai skaitā galvenie pasākumi un Latvijas NRP prioritārie virzieni 2012.-2013. gadam, un tie ir:

- *ilgtspējīga budžeta veidošana* (budžeta deficitā mērķi: 2013. gadā – 1,4% no IKP, 2014. gadā – 0,8% no IKP, 2015. gadā – 0,3% no IKP atbilstoši EKS’95 metodoloģijai);
- *konkurenčspējas veicināšana* (industriālās politikas izstrāde un ieviešana u.c.);
- *uzņēmējdarbības vides uzlabošana*, t.sk. darbaspēka nodokļu mazināšana, ēnu ekonomikas apkarošana;
- *reformas izglītībā* (jaunu izglītības finansēšanas modeļu izstrāde, reformas profesionālajā izglītībā u.c.);
- *strukturālā bezdarba riska mazināšana* (aktīvā darba tirgus politika, mūžizglītība).

2012. gada 10. jūlijā ES Padome apstiprināja rekomendācijas ES dalībvalstīm, tostarp arī Latvijai. Latvijai tiek rekomendēts 2012.-2013. gadā:

- nodrošināt plānoto virzību, lai paredzētajā laikā novērstu pārmērīgu budžeta deficitu. Lai to panāktu, izpildīt 2012. gada budžetu, kā plānots, un nodrošināt fiskālos pasākumus, kas norādīti Padomes ieteikumā saskaņā ar pārmērīga budžeta deficitā novēršanas procedūru. Pēc tam 2013. gadā un turpmāk īstenot budžeta stratēģiju, kuras pamatā ir pietiekami konkrēti strukturālie pasākumi, panākt pietiekamu virzību uz vidējā termiņa mērķa sasniegšanu un ievērot izdevumu kritēriju. Cikliskos ieņēmumus, kas lielāki par plānotajiem, izmantot valdības parāda samazināšanai;
- īstenot pasākumus nodokļu sloga novirzīšanai no darbaspēka uz patēriņu, īpašumiem un dabas un citu resursu izmantojumu, līdztekus uzlabojot strukturālo bilanci. Nodrošināt *Fiskalās disciplīnas*

likuma pieņemšanu un izstrādāt *Vidēja termiņa budžeta ietvara likumu*, kas sekmētu valsts finanšu ilgtspēju ilgtermiņā. Obligāto maksājumu privātajā pensiju shēmā no 2013. gada atgriezties pie iemaksām 6% apmērā no bruto algas;

- veikt pasākumus ilgstošā bezdarba un jauniešu bezdarba samazināšanai, novērot mācību priekšlaicīgu pārtraukšanu, veicinot efektīvāku profesionālo izglītību un apmācību un ar to saistīto māceklā laika elementu, palielinot aktīvās darba tirgus politikas un tās apmācību sadaļas kvalitāti, darbības jomu un efektivitāti un nodrošinot efektīvu algu subsīdiju shēmu;
- risināt augsto nabadzības un sociālās atstumtības līmeni, reformējot sociālās palīdzības sistēmu, lai tā kļūtu efektīvāka un vienlaikus labāk aizsargātu trūcīgos iedzīvotājus. Mērķtiecīgāk organizēt un palielināt motivāciju strādāt;
- turpināt veicināt energoefektivitāti, īstenojot pasākumus un radot stimulus samazināt energētikas izmaksas un pārorientēt patēriņu uz energoefektīviem produktiem, tostarp attiecībā uz transportlīdzekļiem, ēkām un apkures sistēmām. Veicināt konkurenci lielākajos energētikas tīklos un uzlabot savienojamību ar ES energētikas tīkliem;
- veikt pasākumus tiesu sistēmas pārvaldības un efektivitātes uzlabošanai, jo īpaši lai samazinātu neiztiesāto lietu skaitu un tiesvedības ilgumu. Strādāt, lai uzlabotu maksātnespējas regulējumu un mediācijas tiesības;
- turpināt augstākās izglītības reformu, tai skaitā ieviešot jaunu finansēšanas modeli, kas stimulētu kvalitāti, stiprinātu saikni ar tirgus vajadzībām un ar pētniecības iestādēm un novērstu budžeta līdzekļu sadrumstalošību. Izstrādāt un īstenojot efektīvu pētniecības un inovācijas politiku, kas paredz veicināt uzņēmumu inovācijas, tostarp izmantojot nodokļu atvieglojumus, modernizēt infrastruktūru un racionalizēt pētniecības iestādes.

Šīs rekomendācijas Latvijai ir būtisks elements nacionālo prioritāšu noteikšanā, nepieciešamo reformu un politikas pasākumu formulēšanā, kā arī *Latvijas nacionālās reformu programmas* un *Latvijas Konvergences programmas* veiksmīgā īstenošanā.

2012. gada 16. oktobrī Ministru kabinets apstiprināja Ekonomikas ministrijas sagatavoto *Informatīvo ziņojumu par divpusējām sarunām ar Eiropas Komisiju*, kurā tiek dots vērtējums par pasākumu pietiekamību augstākminēto rekomendāciju izpildei un pasākumu īstenošanas riskiem, priekšlikumi 2013. gada *Ikgadējam ziņojumam par izangsmi* un 2013. gada Eiropas semestra organizācijas uzlabošanai.

Kopumā, vērtējot ES Padomes rekomendāciju Latvijai izpildi, informatīvajā ziņojumā tiek secināts, ka

plānotie pasākumi ir pietiekami, lai uzsāktu rekomendāciju izpildi 2012.-2013. gadā, tomēr rekomendāciju pilnīga izpilde nav paveicama īstermiņā. Atsevišķu rekomendāciju izpilde tiks nodrošināta ilgākā laika posmā, piemēram, obligāto iemaksu likmi valsts fondēto pensiju shēmā tiek plānots palielināt pakāpeniski, kopumā nodrošinot tās palielināšanu līdz 6% 2016. gadā.

Tāpat netiks nodrošināta pilnīga konkurence dabasgāzes un siltumapgādes sektorā, kā arī 2013. gadā netiks ieviests jauns augstākās izglītības finansēšanas modelis (plānots ieviest 2014. gadā).

Informatīvajā ziņojumā tiek secināts, ka pastāv risks vispārējās ekonomiskās situācijas pasliktināšanai saistībā ar neskaidru situāciju ar eirozonas krīzes pārvarešanu un ar ārējo vidi kopumā, kas var negatīvi ietekmēt situāciju Latvijas darba tirgū. Tas varētu

palielināt sociālās atstumtības riskam pakļauto un trūcīgo iedzīvotāju skaita pieaugumu. Latvijas plānotie pasākumi kopumā atbilst ES Padomes rekomendācijas izpildei attiecībā uz trūcīgo iedzīvotāju labāku aizsardzību, un tie tiks papildināti, lai nodrošinātu mērķētākas sociālās palīdzības sniegšanu un stimulus strādāt.

ES Padomes rekomendāciju izpildes riski ir saistīti arī ar iespējamo dažādu svarīgu likumdošanas aktu (piemēram, jaunais *Burniecības likums*, *Mediacijas likums* u.c.) pieņemšanas nobīdi no ieplānotā laika grafika.

Ekonomikas ministrija turpinās pasākumu īstenošanas uzraudzību, un informācija par pasākumu īstenošanas progresu tiks iekļauta 2013. gada *Progresa ziņojumā par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā īstenošanu*.

6.2. Latvijas iekļaušanās ES ekonomiskajā un struktūrpolitikā

6.2.1. Eiropas Savienības struktūrfondu un Kohēzijas fonda izmantošana

Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir pieejams ES struktūrfondu (SF) un Kohēzijas fonda (KF) finansiālais atbalsts, kuri ir ES reģionālās izlīdzināšanas politikas īstenošanas instrumenti.

2004.-2006. gada plānošanas periods

2004.-2006. gadam Latvijai SF programmu ietvaros kopējais pieejamais finansējums bija 625 milj. eiro jeb 439,3 milj. latu.

Vērtējot kopumā 2004.-2006. gada plānošanas perioda SF apguves rādītājus, jāsecina, ka veiktās investīcijas ES fondu projektos nodrošināja ievērojamu ieguldījumu ekonomikas attīstībā 2004.-2007. gadā un plānošanas dokumentos noteiktie mērķi ir sasniegti.

Kopumā 2004.-2006. gada plānošanas periodā apstiprināti un pabeigli projekti par 673,3 milj. eiro jeb 107,6% no kopējā Latvijai pieejamā SF finansējuma.

Apstiprināto projektu summa pārsniedz pieejamo SF finansējumu, jo tika uzņemtas virssaitības atbilstoši MK rīkojumiem, kas paredzēja iespēju uzņemties virssaitības SF projektos, par 12% pārsniedzot pieejamā finansējuma apjomu Eiropas Reģionālā attīstības fonda (ERAF), Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fonda (ELVGF) un Zivsaimniecības vadības finansēšanas instrumenta (ZVFI) aktivitātēs, kā arī par 5% pārsniedzot pieejamos līdzekļus Eiropas Sociālā fonda (ESF) aktivitātēs. Vienlaicīgi ERAF projektiem tika piešķirti arī papildu līdzekļi no valsts budžeta sadārdzinājuma segšanai.

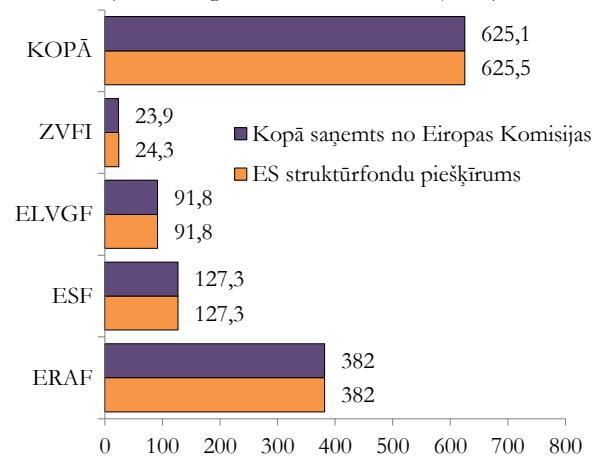
Kopumā 2004.-2006. gada plānošanas periodā SF projektos izmaksāti 659 milj. eiro jeb 105% no kopējā

SF finansējuma. Dalījumā pa fondiem visvairāk gan procentuāli, gan finansējuma apjoma ziņā izmaksāts finansējuma saņēmējiem ir ERAF ietvaros – 408,7 milj. eiro jeb 107% no pieejamā ERAF finansējuma. Savukārt, vērtējot SF apguves tempus, jāatzīmē, ka ievērojams maksājumu apjoms finansējuma saņēmējiem tika veikts plānošanas perioda beigās, t.i., 2008. gadā, kā arī 2009. gada sākumā. Nemot vērā 2004.-2006. gada plānošanas perioda pieredzi, jaunajā plānošanas periodā jau savlaicīgi izstrādāti detalizēti ES fondu apguves plāni sadalījumā pa gadiem un ceturkšņiem, kas ļauj nodrošināt savlaicīgu un vienmērīgu ES fondu apguvi.

6.3. attēls

Kopsavilkums par 2004.-2006. gada perioda ES struktūrfondu saņemtajiem maksājumiem no Eiropas Komisijas

(līdz 2012. gada 30. novembrim, milj. eiro)

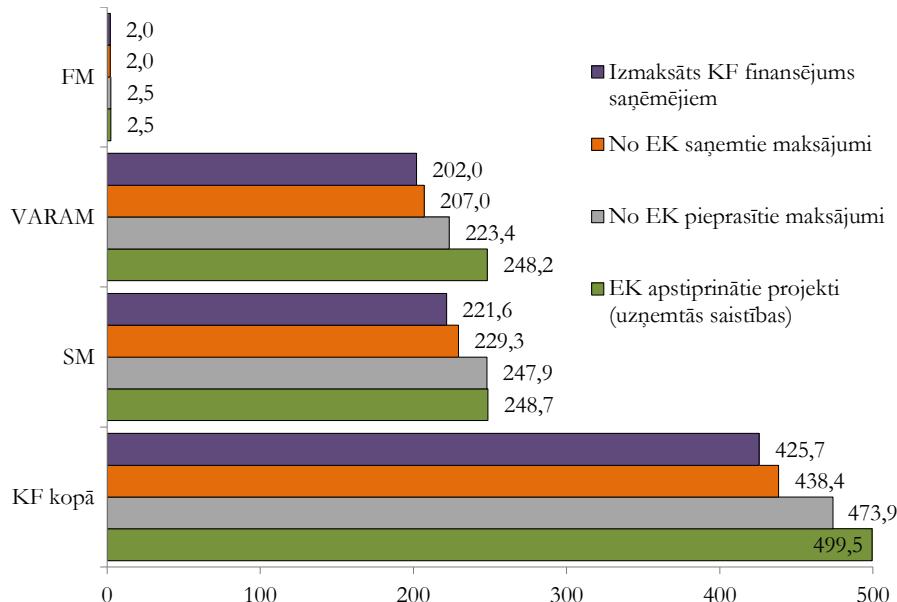
6.3. attēlā attēloti kopējie 2004.-2006. gada plānošanas perioda ES struktūrfondu saņemtie maksājumi no Eiropas Komisijas.

2004.-2006. gadam Latvijai Kohēzijas fonda projektu īstenošanai kopējais pieejamais finansējums bija 499,5 milj. latu.

6.4. attēls

**2004.-2006. gada plānošanas perioda Kohēzijas fonda apguve (pilnā finanšu plūsma)
līdz pārskata perioda beigām uz 2012. gada 30. septembrim**

(milj. latu)

2004.-2006. plānošanas perioda KF projektu īstenošana norisinājās līdz 2010. gada 31. decembrim. Kopumā tika apstiprināti 46 liela mēroga projekti par kopējo Kohēzijas fonda finansējumu 499,5 milj. latu apmērā. No 46 apstiprinātajiem projektiem 34 tika īstenoši vides nozarē, 24 – satiksmes nozarē un 2 projektus īstenoja Finanšu ministrija kā tehniskās palīdzības projektus ieviešanas sistēmas administratīvās kapacitātes nodrošināšanai. Līdz 2010. gada 31. decembrim darbi pabeigti 45 projektos, viens projekts pārtraukts.

Līdz 2012. gada 30. septembrim finansējuma saņēmējiem ir izmaksāti 425,7 milj. latu jeb 85,2% no KF finansējuma. No Eiropas Komisijas pieprasīti 473,9 milj. latu jeb 94,9% no KF finansējuma. No Eiropas Komisijas saņemti 438,4 milj. latu jeb 87% no KF finansējuma.

2007.-2013. gada plānošanas periods

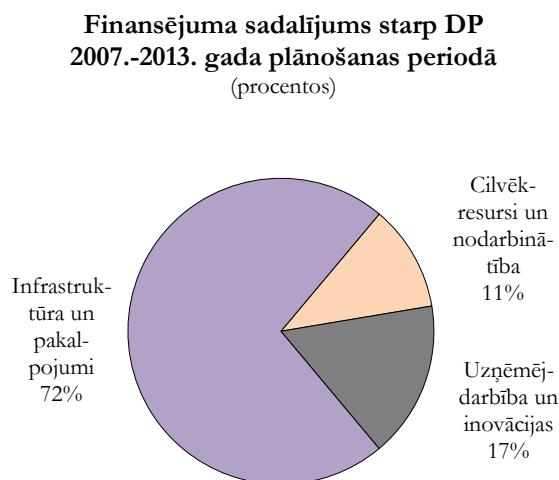
2007.-2013. gada plānošanas periodā SF atbalsts primāri paredzēts iedzīvotāju izglītībai, uzņēmumu tehnoloģiskajai izciliibai un elastībai, kā arī zinātnes un pētniecības attīstībai, lai veicinātu zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanos valstī un stiprinātu citus nepieciešamos priekšnoteikumus ilgtspējīgai ekonomiskajai attīstībai un cilvēku dzīvei Latvijā kopumā.

SF un KF līdzekļu programmēšana tiek īstenota 3 līmeņos: ES līmeņa stratēģija jeb *Kopienas stratēģiskās vadlīnijas*, dalībvalstu stratēģija jeb *Nacionālais stratēģisks ietvar Dokuments* (NSID) un dalībvalstu *Darbības programmas* (DP).

NSID, uz ko balstīta Latvijas valstij 2007.-2013. gada plānošanas periodā pieejamo 4,53 miljardu eiro vērtā SF un KF finansējuma sadale, MK apstiprināts 2007. gada 19. jūnijā. Savukārt tā paša gada 20. septembrī to apstiprināja arī Eiropas Komisija.

Saskaņā ar ES Ministru Padomes lēmumu par ES daudzgadu finanšu ietvaru 2007.-2013. gada plānošanas periodam Latvija ir saņēmusi 4,53 miljardus eiro jeb 3,18 miljardus latu kohēzijas politikas mērķu īstenošanai ar ES fondu (Eiropas Reģionālās attīstības fonds – ERAF; Eiropas Sociālais fonds – ESF) un KF starpniecību.

6.5. attēls

Finansējuma sadalījums starp DP no kopējā ES finansējuma 4,53 miljardu eiro apmērā 2007.-2013. gada plānošanas periodā:

- 1. DP *Cilvēkressursi un nodarbinātība* (ESF) – 583 milj. eiro jeb 409 milj. latu. Kopā ar virssaistību apjomu 711 milj. eiro jeb 500 milj. latu;
- 2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* (ERAF) – 736 milj. eiro jeb 517 milj. latu. Kopā ar virssaistību apjomu 830 milj. eiro jeb 584 milj. latu;
- 3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* (ERAF+KF) – 3,2 miljardi eiro jeb 2,25 miljardi latu. Kopā ar virssaistību apjomu 3,82 milj. eiro jeb 2,69 milj. latu.

6.1. tabula

**2007.-2013. gada plānošanas perioda ES fondu finanšu progress
līdz 2012. gada 31. oktobrim**

ES fonda finansējums	Noslēgtie līgumi			Izmaksāts finansējuma saņēmējiem		Saņemtās atmaksas no EK (ieskaitot avansus)	
	milj. latu	milj. latu	%	milj. latu	%	milj. latu	%
ESF	409,8	416,1	101,5	306,0	74,7	289,7	70,7
ERAF	1 692,0	1 514,8	89,5	867,4	51,3	790,7	46,7
KF	1 082,1	1 025,8	94,8	496,1	45,8	463,1	42,8
Kopā	3 184,0	2 956,7	92,9	1 669,6	52,4	1 543,6	48,5

Līdz 2012. gada 31. oktobrim ir apstiprināti 92,9% projekti no visa šajā plānošanas periodā Latvijai pieejamā ES fondu finansējuma, noslēgti līgumi

kopumā par 2956,7 milj. latu. Līdz 2012. gada 31. oktobrim finansējuma saņēmējiem izmaksāti 1669,6 milj. latu.

6.3. ielikums

Ekonomikas ministrijas kompetencē esošās aktivitātes

Kopā Ekonomikas ministrijas aktivitātēm 2007.-2013. gada plānošanas periodā ir pieejami 524,8 milj. latu Eiropas Savienības līdzekļu, kas sadalās šādi:

1. DP *Cilvēkressursi un nodarbinātība* – 35,7 milj. latu;
2. DP *Uzņēmējdarbība un inovācijas* – 347,6 milj. latu;
3. DP *Infrastruktūra un pakalpojumi* – 141,4 milj. latu.

Līdz 2012. gada 30. novembrim Ekonomikas ministrijas pārziņā esošajās aktivitātēs noslēgtie līgumi:

- Aktivitātē *Atbalsts nodarbinato apmācībām komersantu konkurencē* – atbalsts partnerības organizētām apmācībām ir noslēgti 30 līgumi par kopējo līgumsummu 16,9 milj. latu.
- Aktivitātē *Atbalsts komersantu individuāli organizētām apmācībām* ir pabeigti 84 līgumi par kopējo līgumsummu 2 milj. latu.
- Aktivitātē *Augstas kvalifikācijas darbinieku piesaiste* ir pabeigti 3 līgumi par kopējo līgumsummu 100,9 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Kompetences centri* ir noslēgti 6 līgumi par kopējo līgumsummu 37,3 milj. latu.
- Aktivitātē *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti* noslēgtais 8 līgumi par kopējo līgumsummu 1,8 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* noslēgtais 81 līgumi par kopējo līgumsummu 5,8 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* ir noslēgti 128 līgumi par kopējo līgumsummu 33 milj. latu.
- Aktivitātē *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde – atbalsts rūpnieciskā īpašuma tiesību nostiprināšanai* ir noslēgti 5 līgumi par kopējo līgumsummu 71,8 tūkst. latu.
- Aktivitātē *Augstas pierēvotas vērtības investīcijas* ir noslēgti 38 līgumi par kopējo līgumsummu 80,2 milj. latu.
- Aktivitātē *Ārejo tirgu apgušana – ārejais mārketing* ir noslēgti 1100 līgumi par kopējo līgumsummu 5 milj. latu.
- Aktivitātē *Ārejo tirgu apgušana – nozārn starptautiskās konkurencēs stiprināšana* ir noslēgti 2 līgumi par kopējo līgumsummu 4,9 milj. latu.

6.3. ielikuma turpinājums

- Aktivitātē *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības uzsākšanai līdz 2012. gada 20. novembrim ir atbalstīti 857 uzsācēju projekti par vairāk nekā 9,9 milj. latu, kā arī piešķirti granti 3,4 milj. latu apmērā.*
- Aktivitātēs *Ieguldījumu fonda* ietvaros īstenotajos finanšu instrumentos sasniegti šādi rezultāti:
 - 1) riska kapitāls – 2010. gada 22. janvārī ar *BaltCap Management Latvia* tika noslēgts līgums par riska kapitāla fonda izveidi. Papildus Ieguldījumu fonda ieguldītajiem 20 milj. eiro *BaltCap Management Latvia* ieguldīja fondā vēl 10 milj. eiro privāto investoru līdzfinansējumu. Līdz 2012. gada 31. oktobrim *BaltCap Management Latvia* ir veicis 8 riska kapitāla investīcijas 5,4 milj. latu apmērā;
 - 2) sagatavošanas un sākuma kapitāls – 2010. gada 16. jūnijā ar *Imprimatur Capital Baltics* tika noslēgts līgums par sagatavošanas un sākuma kapitāla fondu izveidi. Kopā pieejamais finansējums sagatavošanas un sākuma kapitāla investīcijām ir plānots 6,4 milj. eiro apmērā. Līdz 2012. gada 31. oktobrim *Imprimatur Capital Baltics* ir veicis 9 sagatavošanas kapitāla investīcijas 650 tūkst. latu apmērā un 2 sākuma kapitāla investīcijas 562 tūkst. latu apmērā;
 - 3) augsta riska aizdevumi – 2010. gada 26. martā tika noslēgti līgumi ar *AS Swedbank* un *AS SEB Banka*. Programmas ieviešana norisinājās līdz 2012. gada 26. septembrim. Programmas ietvaros tika noslēgti 36 aizdevuma līgumi par kopējo finansējumu 11,8 milj. lati.
- Aktivitātē *Garantijas komersantu konkurentsējas* uzlabošanai līdz 2012. gada 30. septembrim ir noslēgti 292 kredīta garantiju līgumi par kopējo summu 73,5 milj. latu un 100 eksporta garantiju līgumi par kopējo summu 6,3 milj. latu.
- Aktivitātē *Aizdevumi komersantu konkurentsējas uzlabošanai* līdz 2012. gada 20. novembrim piešķirti 395 aizdevumi par kopējo apjomu 169,3 milj. latu, tai skaitā programmas ERAF daļā piešķirti 82 aizdevuma līgumi 79,8 milj. latu apmērā.
- Aktivitātē *Pasakumi motivācijas ceļšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai* ir noslēgts 1 līgums par kopējo līgumsummu 2 milj. latu. Aktivitātēs ietvaros rīkotajos pasākumos, semināros un konkursos iesaistītas 15134 personas.
- Aktivitātē *Biznesa inkubatori* ir noslēgti 9 līgumi par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu Latvijas reģionos un 1 līgums par biznesa inkubācijas pakalpojumu sniegšanu radošās industrijas komersantiem Rīgā. Aktivitātēs ietvaros atbalstu biznesa inkubatoros saņem 513 komersanti. Minētie komersanti nodrošina (saglabā) 1251 darbavietu.
- Aktivitātē *Atbalsts ieguldījumiem mikro, maziem un vidējiem komersantiem īpaši atbalstamajās teritorijās* ir noslēgti 109 līgumi par kopējo līgumsummu 6 milj. latu.
- Apakšaktivitātē *Valsts nozīmes pilsetbūvniecības pieminekļu saglabāšana, atjaunošana un infrastruktūras pielāgošana tūrisma produkta attīstībai* ir noslēgts 21 līgums par kopējo līgumsummu 7,3 milj. latu (ERAFF).
- Apakšaktivitātē *Nacionālās nozīmes velotūrisma produkta attīstība* ir noslēgti 7 līgumi par kopējo līgumsummu 4,2 milj. latu (ERAFF).
- Aktivitātē *Daudzdzīvokļu māju siltumnīturības užlabošanas pasākumi* noslēgti 1140 līgumi par kopējo līgumsummu 69,3 milj. latu (ERAFF).
- Aktivitātē *Sociālo dzīvojamā māju siltumnīturības užlabošanas pasākumi* noslēgti 56 līgumi par kopējo līgumsummu 4,2 milj. latu (ERAFF).
- Aktivitātē *Pasakumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai* noslēgti 58 līgumi par kopējo līgumsummu 34,2 milj. latu (KF).
- Aktivitātē *Ajaunināmo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostatiju attīstība* noslēgti 10 līgumi par kopējo līgumsummu 21,3 milj. latu (KF).

ES fondu finanšu apguve darbības programmās Cilvēkresursi un nodarbinātība, Uzņēmējdarbība un inovācijas un Infrastruktūra un pakalpojumi

Darbības programmā *Cilvēkresursi un nodarbinātība* ieviešana visstraujāk virzījusies administratīvās kapacitātes stiprināšanas aktivitātēs, kā arī profesionālās un sociālās iekļaušanas veicināšanas jomā, kur pārskata periodā fiksēts procentuāli apjomīgais pieaugums attiecībā uz finansējuma saņēmējiem veikto maksājumu apjomu.

Procentuāli vislielākais progress apstiprināto projektu un noslēgto līgumu ietvaros līdz 2012. gada 30. septembrim starp darbības programmām vērojams nodarbinātības jomā *Cilvēkresursi un nodarbinātība*, kur noslēgti līgumi par 467,2 milj. latu (93,4%), prioritātē *Nodarbinātības veicinašana un veselība darbā*, kur noslēgti līgumi par 217,7 milj. latu (96,3%), prioritātē *Izglītība un prasmes*, kur noslēgti līgumi par 99,1 milj. latu (90,1%), prioritātē *Augstākā izglītība un zinātnē*, kur noslēgti līgumi par 85,7 milj. latu (89,3%) no prioritātēm pieejamā publiskā finansējuma. Prioritātē *Sociālās*

iekļaušanas veicinašana noslēgti līgumi par ES fondu finansējumu 35,8 milj. latu (93,3%) apmērā, prioritātē *Administratīvās kapacitātes stiprināšana* noslēgti līgumi par ES fondu finansējumu 16,3 (96,5%) milj. latu apmērā. Veikto maksājumu ziņā darbības programmā *Cilvēkresursi un nodarbinātība* sastāda 342,5 milj. latu (68,5%), savukārt prioritātēs: *Nodarbinātības veicinašana un veselība darbā* – 156,4 milj. latu (69,2%), *Augstākā izglītība un zinātnē* – 72,2 milj. latu (75,2%), *Izglītība un prasmes* – 70,7 milj. latu (64,3%), *Sociālās iekļaušanas veicinašana* – 24,9 milj. latu (65%) un *Administratīvās kapacitātes stiprināšana* – 10,4 milj. latu (61,7%).

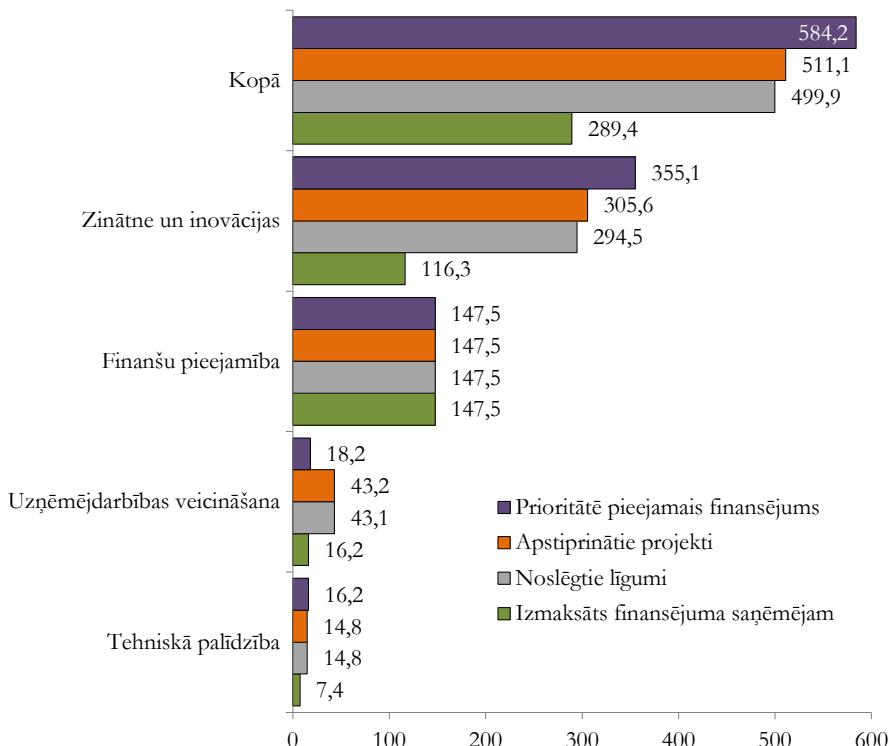
Darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* kopumā aktivitāšu ieviešana pārsniedz plānoto. Darbības programmas ietvaros līdz 2012. gada 30. septembrim ir veikti maksājumi finansējuma saņēmējiem par 289,4 milj. latu, kas sastāda 49,5%. Savukārt apstiprināti projekti par 511,1 milj. latu. Līdz 2012. gada 30. septembrim visvairāk pieaudzis apstiprināto projektu skaits uzņēmējdarbības veicināšanas un zinātnes un inovāciju aktivitātēs.

Lai uzlabotu darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* finanšu apguvi, 2012. gadā tika uzsākta projektu īstenošana 2.1.2.4. aktivitātē *Augstas pierienotas vērtības investīcijas* (otrās atlases kārtas projekti) un 2.3.2.3. aktivitātē *Klasteru programma*. Aktivitātēs 2.2.1.1. *Ieguldījumu fonds investīcijām garantijas, paangstīnāta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu*

instrumentos ietvaros apguves veicināšanai plānots ieviest papildu finanšu instrumentus – izaugsmes kapitāla fondu ar plānoto budžetu 30 milj. eiro apmērā, mikro aizdevumu fondu ar plānoto budžetu 5 milj. eiro apmērā un sēklas kapitāla fondu akseleratoru beidzēju finansēšanai ar plānoto budžetu 1-2 milj. eiro apmērā.

6.6. attēls

**ES fondu finanšu apguve līdz 2012. gada 30. septembrim
darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas***
(milj. latu)

Informācija par finansējuma apguvi darbības programmā *Uzņēmējdarbība un inovācijas* līdz 2012. gada 30. septembrim ir atspoguļota 6.6. attēlā.

Darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* ietvaros lielākā daļa darbības programmas projektu ir ieviešanas posmā. Maksājumi ir veikti par vairāk nekā 44% lielākā apjomā nekā sākotnēji plānots, galvenokārt ceļu, transporta, ostu, IKT, veselības, energoefektivitātes un kultūras nozaru projektos. Visievērojamākais maksājumu progress bijis vides infrastruktūras un videi draudzīgas enerģētikas veicināšanas prioritātē, kas sastāda 283,8 milj. latu jeb

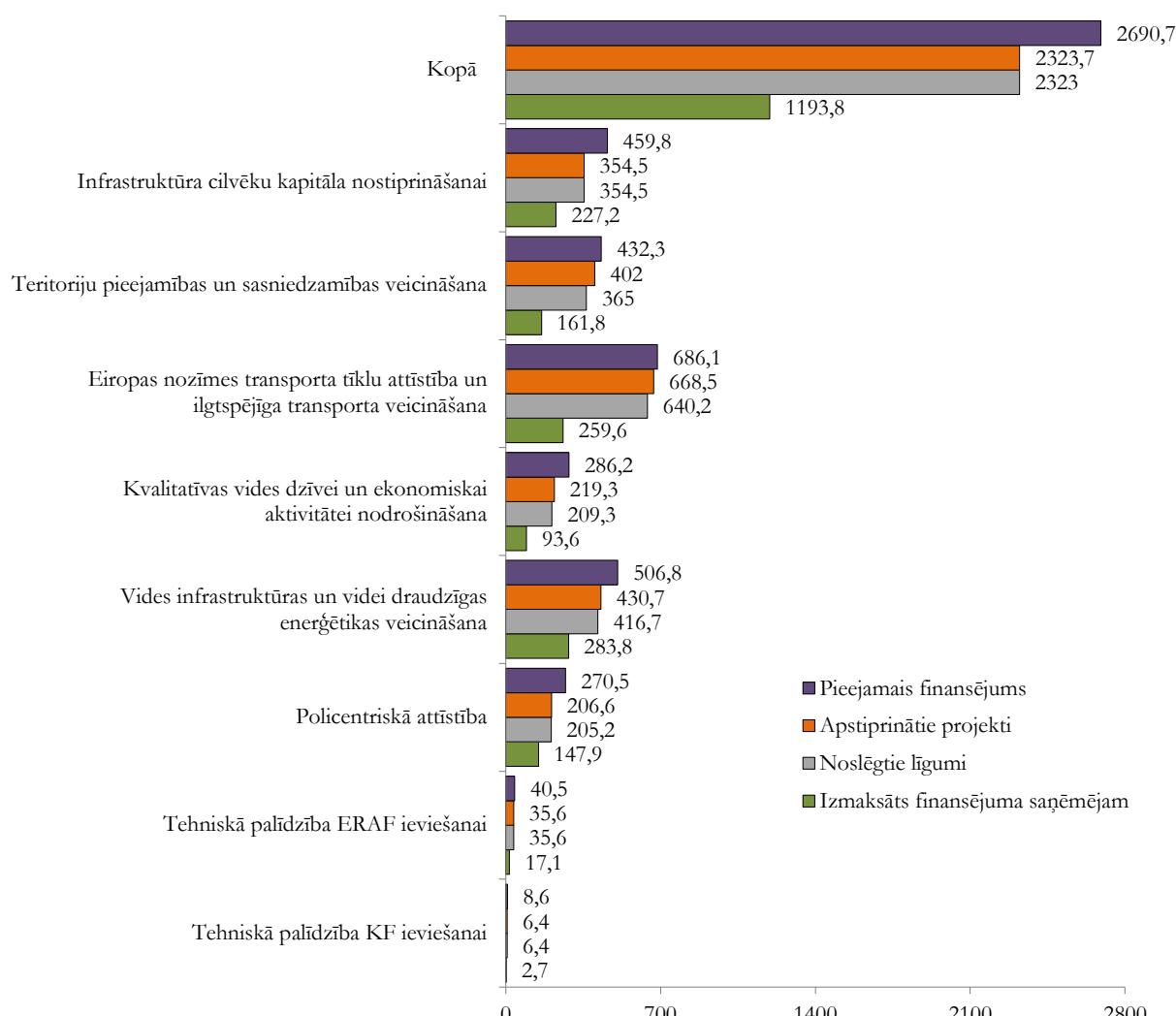
56%, kā arī 227,2 milj. latu jeb 49,4% prioritātē *Infrastruktūra cilvēku kapitāla nostiprināšanai*.

Galvenie projektu ieviešanu kavējošie faktori ir iepirkumu problēmas (sūdzības, iepirkumu beigšanās bez rezultātiem, problēmas iepirkumu procedūras norisē), projektu ietvaros konstatētas neatbilstības un jautājumi, saistīti ar MK noteikumos par aktivitāšu īstenošanu noteikto izdevumu pozīciju apjoma pārsniegumu, pieaugoši sadārdzinājumi autoceļu būvniecības un ūdenssaimniecības projektos, kā arī projektu ieviešanas termiņu pagarinājumi.

Finansējuma apguve darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi* ir atspoguļota 6.7. attēlā.

6.7. attēls

**ES fondu finanšu apguve darbības programmā līdz 2012. gada 30. septembrim
darbības programmā *Infrastruktūra un pakalpojumi***
(milj. latu)

6.2.2. Ārējās tirdzniecības politika

2012. gadā ES Kopējās tirdzniecības politikas ietvaros bija aktuāla virkne jautājumu, t.sk. vienota ES investīciju politikas ietvara izstrāde, protekcionisma pasākumu ierobežošana eksporta tirgos, ES divpusējās tirdzniecības līgumu sarunas ar noteiktām trešajām valstīm u.c.

Daudzpusējās attiecības

2012. gadā zīmīga ir Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) dalībnieku skaita palielināšanās līdz 157 valstīm¹, nemot vērā Krievijas Federācijas un Vanuatu pievienošanos attiecīgi 2012. gada 22. augustā

un 24. augustā. Jāatzīmē, ka 2012. gada 26. oktobrī PTO Vispārējā padome atbalstīja Laosas Tautas Demokrātiskās Republikas, bet 3. decembrī – Tadžikistānas uzņemšanu PTO. Savukārt 2013. gadā ir sagaidāma šobrīd noslēguma fāzē esošo Kazahstānas un Bosnijas un Hercegovinas iestāšanās PTO sarunu procesu noslēgšana.

2001. gada novembrī uzsāktajās PTO Dohas raunda (DDA) sarunās PTO daļībvalstis turpina centienus rast kopsaucējus būtiskai daudzpusējās tirdzniecības ierobežojumu mazināšanai. Pēdējo mēnešu laikā turpinās neformālas PTO daļībvalstu konsultācijas par noteiktu daļībvalstu grupu priekšlikumiem un to, kā DDA procesā virzīties tālāk. Tomēr būtiska virzība pagaidām nenotiek, un zināmas cerības procesa tālākā virzībā tiek saistītas ar

¹ Šobrīd iestāšanās sarunas PTO turpina 26 kandidātvalstis, no kurām Latvijai nozīmīgākās ir Azerbaidžāna, Baltkrievija, Kazahstāna un Serbija.

2013. gadu, kad cita starpā decembrī Bali (Indonēzijā) tiek plānota 9. PTO Ministru konference.

Daudzpusējās tirdzniecības sistēmas noteikumu tālākai attīstībai PTO dalībvalstis dažādos formātos (divpusēji, reģionāli, vairākpusēji u.tml.) strādā, lai uzlabotu specifiskus tirdzniecības noteikumus. Viena no šādām iniciatīvām ir saistīta ar vairāku valstu¹ ieceri, noslēdzot *Viltosanas novēršanas tirdzniecības nolīgumu* (ACTA), izveidot PTO normām atbilstošu starptautisku ietvaru efektīvai viltotu un pirātisku preču un ar to izplatīšanu saistītu pakalpojumu tirdzniecības ierobežošanai.

Pēc tam, kad ACTA parakstīja ES un lielākā daļa dalībvalstu 2012. gada 26. janvārī, ES izvērsās plašas diskusijas par iespējamiem no nolīguma izrietošiem cīlvēktiesību apdraudējumiem. 2012. gada 4. jūlijā Eiropas Parlaments noraidīja ACTA, apturot līguma apstiprināšanu ES. Lai novērstu sabiedrības līdzīga rakstura bažas par citiem nākotnes ES tirdzniecības līgumiem ar trešajām valstīm, pirms tālākas intelektuālā īpašuma tiesību stiprināšanas tajos, EK plāno sagaidīt ES Tiesas atzinumu par ACTA, kas varētu būt pieejams 2013./2014. gadā.

Divpusējās attiecības ES kopējās tirdzniecības politikas ietvaros

ES ir noslēgusi virkni preferenciālo līgumu, kas paredz savstarpēji labvēlīgu tirdzniecības nosacījumus ar tādiem partneriem kā Andora, Balkānu valstis², Eiropas Ekonomiskās zonas valstis³, Sanmarīno, Šveice, Čīle, Dienvidāfrika, Dienvidkoreja⁴, Meksika un Turcija.

2012. gada otrajā pusē būtiskāko aktualitāšu starpā ES divpusējās tirdzniecības attiecībās ar trešajām valstīm ir 29. novembrī ES Padomē pieņemtie lēmumi par ES-Japānas *Brīvās tirdzniecības līguma* (BTL) un ES-Marokas BTL sarunu uzsākšanu, darbs ES-ASV Augsta līmeņa Nodarbinātības un izaugsmes darba grupas ietvaros attiecībā uz abu pušu tirdzniecības attiecību padziļināšanas iespējām, t.sk. iespējamā BTL noslēgšana nākotnē.

Aktīvo preferenciālo tirdzniecības līgumu sarunu procesu vidū pārskata periodā nozīmīga ir ES-Kanādas *Visaptverošā ekonomikas un tirdzniecības nolīguma* un ES-Singapūras BTL sarunu procesu atrašanās nobeiguma fāzē. Jāatzīmē arī ES BTL sarunu procesu aktivizāciju un kopumā veiksmīgā virzība sarunās ar Armēniju, Gruziju un Moldovu. Savukārt ES-Indijas BTL sarunu procesa virzība lielā mērā ir atkarīga no Indijas gatavības veikt uz ekonomisko integrāciju vērstas

¹ ASV, Austrālija, Dienvidkoreja, ES, Japāna, Jaunzēlande, Kanāda, Maroka, Meksika, Singapūra un Šveice

² Albānija, Bosnija un Hercegovina, Horvātija, Maķedonija, Melnkalne un Serbija

³ Ilande, Lihtensteina un Norvēģija

⁴ Pagaudi kārtā stājas spēkā ar 2011. gada 1. jūliju (līdz visu pušu ratifikācijas procedūru pabeigšanai, Latvija līguma ratifikāciju ir pabeigusi 2011. gada 4. augustā)

iekšējās reformas, bet par BTL sarunu nākotni ar Dienvidu kopējā tirgus valstīm⁵ (*Merosur*) joprojām nav skaidrības, nemot vērā atšķirīgās *Mercosur* valstu nostājas attiecībā uz ekonomisko integrāciju ar ES.

Paralēli ES šobrīd risina BTL sarunas arī ar Malaiziju, Vjetnamu, Persijas līča sadarbības padomes valstīm⁶ (GCC) un Vidusjūras reģiona valstīm⁷, kā arī ekonomiskās partnerības līgumu sarunas (EPA) ar lielāko daļu Āfrikas, Karību un Klusā okeāna reģiona valstīm (ACP).

ES eksportētāju tirgus pieejamības veicināšana trešajās valstīs

2012. gada otrajā pusē, lai nodrošinātu ES, t.sk. Latvijas eksportētājiem efektīvāku tirgus pieejamību trešo valstu tirgos, saskaņā ar 2007. gada aprīļi apstiprināto atjaunoto ES Tirgus pieejamības stratēģiju tika īstenoti pasākumi tirdzniecības barjeru noteikšanai, to risināšanai un novēršanai. Stratēģijas ietvaros ir izveidotas 12 darba grupas⁸ un 33 tirgus pieejamības vienības⁹, kas risina uzņēmējiem specifiskus, ar tirdzniecības ierobežojumiem saistītus gadījumus trešajās valstīs, kā arī dažādu nozaru un reģionu jautājumus. Tajās darbojas arī Latvijas ekonomiskie pārstāvji ASV, Izraēlā, Kazahstānā, Krievijā, Turcijā un Ukrainā.

Kopš 2009. gadā uzsāktās pasaules valstu tirdzniecības politikas pasākumu uzraudzības visvairāk tirdzniecības ierobežojumi ir ieviesti ne tikai tādos Latvijas eksportam būtiskos tirgos kā Krievija, Ukraina, Baltkrievija un Kazahstāna, bet arī ES nozīmīgu tirdzniecības partnervalstu tirgos – ASV, Argentīnā, Brazīlijā, Ķīnā, Indijā un Japānā.

Savukārt, sākot ar 2011. gadu, lai ES politiskajā līmenī pieņemtu lēmumus par piemērotākajiem pasākumiem tirdzniecības barjeru un protekcionisma pasākumu risināšanai, 2012. gada 1.-2. marta Eiropadomē tika apstiprināts otrs ikgadējais *Tirdzniecības un investīciju barjeru ziņojums*. Tas aptver ES uzņēmējiem būtiskākos tirdzniecības ierobežojumus, tostarp Latvijai būtisko Krievijas aizliegumu attiecībā uz dzīvo cūku importu no ES dalībvalstīm. 2013. gada pirmajā pusē Eiropas Komisija plāno sagatavot trešo ziņojumu iesniegšanai Eiropadomē.

⁵ Argentīna, Brazīlija, Paragvaja, Urugvaja un Venecuēla

⁶ Bahreina, Kuveita, Omāna, Katara, Saūda Arābija un Apvienotie Arābu Emirāti

⁷ Alžīrija, Ēģipte, Izraēla, Jordānija, Libāna, Maroka, Palestīnas Pašpārvalde, Sīrija un Tunisija

⁸ Izveidotās darba grupas ES tirgus pieejamības jomā – SPS/Dzīvnieku izcelmes produkti; SPS/Augu izcelmes produkti; Medicīnas ierīces; Elektronika un informācijas un komunikāciju tehnoloģijas; Riepas; Autobūve; Pasta pakalpojumi; Izplatīšanas pakalpojumi; Tekstilzīstrādājumi; Alkoholiskie dzērieni; Ādas; Ķīmijas nozare

⁹ ES Tirgus pieejamības vienības (*Market Access Teams*) darbojas Argentīnā, Alžīrijā, ASV, Austrālijā, Brazīlijā, Čīle, Dienvidāfrikā, Ēģiptē, Filipīnās, Indijā, Indonēzijā, Izraēlā, Īlandē, Japānā, Jaunzēlandē, Kanādā, Kazahstānā, Kolumbijā, Korejā, Krievijā, Ķīnā – Honkongā un Makao, Malaizijā, Meksikā, Marokā, Nigērija, Norvēģijā, Šveicē, Taivānā, Turcijā, Tunisijā, Ukrāinā, Venecuēlā, Vjetnamā

Latvijas ekonomiskās sadarbības līgumi ar trešajām valstīm un trešo valstu reģioniem

Ārējās ekonomiskās politikas jautājumu ciešākai koordinācijai nacionālā līmenī 2012. gada maijā ir izveidota Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padome (skatīt 6.4. ielikumu).

Lai aktivizētu divpusējo ekonomisko sadarbību pēc iestāšanās ES, Latvija ir noslēgusi divpusējās

ekonomiskās sadarbības līgumus ar Krieviju, Ķīnu, Baltkrieviju, Ukrainu, Kazahstānu, Azerbaidžānu, Gruziju, Moldovu, Uzbekistānu, Kirgizstānu, Turkmenistānu, Tadžikistānu un Armēniju. To ietvaros ir izveidotas Starpvaldību komisijas (SVK) un Apvienotās komitejas (AK), kas nodrošina šo līgumu darbības uzraudzību un analizē iespējas turpmākās sadarbības uzlabošanai.

6.4. ielikums

Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padome

2011. gada 9. augustā tika noslēgts Saprašanās memorands par sadarbību starp Ārlietu ministriju, Ekonomikas ministriju, Latvijas Investīciju un attīstības aģentūru, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru un Latvijas darba devēju konfederāciju, pārstāvot Latvijas ekonomiskās intereses ārvalstis. 2012. gada 4. janvārī notika piecpusējā sanāksme, kurā laikā, lai nodrošinātu saskāpotu pušu sadarbību sekmīgas ārējās ekonomiskās politikas veidošanā un īstenošanā Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas celšanai, tika noteikti izveidot Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomi. Padomi vada ārlietu ministrs, savukārt ekonomikas ministrs ir Padomes priekšsēdētāja vietnieks.

Līdz šim ir notikušas divas Padomes sēdes, kuru ietvaros ar mērķi uzlabot sagatavošanās procesu valsts amatpersonu vizīšu koordinēšanai, tika apstiprinātas vadlīnijas augstu valsts amatpersonu vizīšu koordinēšanai, kā arī tika apspriesti jautājumi par integrētas interneta informācijas sistēmas izveidošanu un ieviešanu un par vienotas datu bāzes izveidi par Latvijas preču un pakalpojumu eksportētāju prioritāriem mērķa tirgiem un par priekšlikumu izstrādi indikatoru sistēmas izveidošanai un ieviešanai Latvijas Ārējo ekonomisko pārstāvniecību un Latvijas diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību ekonomiskās darbības izvērtējumam.

Latvija-Krievija

Latvijai ir svarīgi attīstīt abpusēji izdevīgas ekonomiskās attiecības ar Krievijas reģioniem. Patlaban ir spēkā ekonomiskās sadarbības vienošanās ar Omskas, Vologdas, Pleskavas un Kirovas apgabaliem, kā arī Karēlijas Republiku un Čuvašijas Republiku.

Sevišķi svarīgs Latvijas uzņēmējiem ir Pleskavas apgabals kā vienīgais pierobežas reģions. Nemot vērā abpusējo interesi sadarbības aktivizēšanai, uzreiz pēc vienošanās par ekonomisko sadarbību ar Pleskavas apgabalu parakstīšanas puses vienojās izstrādāt tās īstenošanas darba programmu nākošajiem trim gadiem. Programma tika sagatavota, apkopojot nozaru ministriju, nevalstisko organizāciju, uzņēmēju asociāciju, pašvaldību u.c. priekšlikumus, parakstīta 2012. gada 2. maijā Rīgā.

Šobrīd notiek vienošanās par ekonomisko sadarbību īstenošanas programmu izstrādi un saskaņošana ar Kirovas apgabala un Vologdas apgabala valdībām.

Papildus turpinās vienošanos par ekonomisko sadarbību projektu saskaņošana ar citiem Krievijas reģioniem – Ivanovas, Kalugas, Jaroslavļas apgabaliem un Baškortostānas Republiku. Pēc šo vienošanos parakstīšanas tiks uzsākta to īstenošanas darba programmu izstrāde.

Nemot vērā esošo potenciālu un Latvijas uzņēmēju interesi, Ekonomikas ministrija pastāvīgi pēta iespējas sadarbības paplašināšanai arī ar citiem Krievijas Federācijas reģioniem, piemēram, Leņingradas apgabalu, Permas apgabalu, Novgorodas apgabalu u.c.

Latvijas-Krievijas SVK

2012. gada 26. jūnijā Maskavā notika Latvijas-Krievijas SVK Ekonomisko jautājumu darba grupas kārtējā sēde, kurā tika apspriesti divpusējās tirdzniecības un ekonomiskās sadarbības rezultāti un turpmākās perspektīvas, t.sk. ārējās tirdzniecības, enerģētikas, statistikas un tūrisma jomās.

Latvijas-Krievijas SVK 5. sēdes ietvaros 2011. gada 10. jūnijā Liepājā tika parakstīta *Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas deklarācija par modernizācijas partnerību*. Deklarācijas mērķis ir veicināt abpusējas investīcijas inovāciju tehnoloģijās, mūsdienīgu konkurētspējīgu produktu radīšanu un virzīšanu, atbalstīt uzņēmējdarbības vides uzlabošanos, attīstīt līgumtiesisko bāzi, paplašināt un diversificēt tirdzniecību ar precēm un pakalpojumiem, sekmēt politiskās sistēmas un tiesību institūtu nostiprināšanu, korupcijas likvidāciju un pilsoniskās sabiedrības attīstību, kā arī veicināt dialogu starp abu valstu biznesa aprīndām un valsts institūcijām, kontaktus starp abu valstu saimnieciskās darbības veicējiem, zinātniski-tehnisko sadarbību, sadarbību enerģētikas, informācijas tehnoloģiju, sakaru un vides aizsardzības jomās. Tāpat SVK sēdes laikā puses vienojās līdz nākamajai sēdei sagatavot *Deklarācijas realizācijas rīcības plānu*.

Šobrīd notiek rīcības plāna projekta sagatavošana un saskaņošana ar ieinteresētājām Latvijas nozaru ministrijām, pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām. 2012. gadā notikušajās ekspertu divpusējās konsultācijās, tika pārrunāta Latvijas-Krievijas sadarbība partnerības modernizācijas ietvaros

un saskaņots pušu redzējums par rīcības programmas saturu un turpmāko virzību.

Latvijas-Kazahstānas SVK

2012. gada 27. jūnijā Astanā notika Latvijas-Kazahstānas SVK 4. sēde, kuras laikā tika pārrunāta tirdzniecības un ekonomiskā sadarbība, sadarbība transporta jomā, izmaiņas muitas likumdošanā, kā arī Kazahstānas starptautiskās tirdzniecības virzieni pēc Kazahstānas, Krievijas, Baltkrievijas muitas ūnijas izveidošanas, sadarbība izglītības un zinātnes, veselības aizsardzības jomā, laboratoriju diagnostikas jautājumos, tūrisma, reģionālās politikas plānošanas un īstenošanas jomā u.c.

Paralēli SVK 4. sēdei notika otrā Latvijas-Kazahstānas Lietišķās sadarbības padomes sēde, kuras laikā tika pārrunāta sadarbība transporta, t.sk. dzelzceļa kravu pārvadājumu un civilās aviācijas, izglītības un zinātnes, interneta mediju, kā arī sabiedriskā transporta Astanā attīstības jomā.

Latvijas-Ukrainas SVK

Latvijas-Ukrainas SVK 5. sēde notika 2012. gada 4.-5. jūlijā Rīgā (Latvija). Sēdes ietvaros tika pārrunāta līdzšinējā abu valstu tirdzniecības un ekonomiskā sadarbība, turpmākās sadarbības iespējas. Atzinīgi tika novērtēta Latvijas ārējās ekonomiskās pārstāvniecības atvēršana Ukrainā 2011. gadā oktobrī, kā arī 2012. gada 10. februārī parakstītā *Latvijas-Ukrainas Ekonomiskās sadarbības programma 2012.-2013. gadam* un notikušā *Apāļā galda diskusija Latvijas un Ukrainas uzņēmējiem*, kuras laikā puses apliecināja savstarpējo ieinteresētību turpmāk attīstīt sadarbību tranzīta, mašīnbūves, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, energoefektivitātes un citās jomās. Lai identificētu jaunas sadarbības nišas, paralēli SVK norisinājās arī apāļā galda diskusija ar Ukrainas oficiālās delegācijas pārstāvjiem un Luganskas reģiona uzņēmumu pārstāvjiem, kas pārstāvēja pārtikas rūpniecības, metālapstrādes un mašīnbūves uzņēmumus.

Latvijas-Turkmenistānas SVK

Latvijas-Turkmenistānas SVK 1. sēde notika 2012. gada 10. septembrī Rīgā. Sēdes laikā puses apsprieda divpusējās ekonomiskās sadarbības veicināšanas iespējas un kā perspektīvākos sadarbības virzienus puses atzina tranzīta un logistikas, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, infrastruktūras būvniecības, tekstilrūpniecības, farmācijas, izglītības, kultūras jomas, kā arī lauksaimniecības produktu eksportu. Tāpat tika pārrunātas sadarbības iespējas zemkopības, būvniecības, izglītības un zinātnes, kā arī veselības aprūpes jomās.

Latvija-Japāna

2012. gada 20.-21. septembrī Rīgā LIAA sadarbībā ar Japānas Ārējās tirdzniecības organizāciju *JETRO (Japan External Trade Organization)* organizēja Latvijas

Industriālo tūri Japānā un Eiropā strādājošo Japānas uzņēmumu pārstāvjiem. Pasākuma mērķis bija iepazīstināt Japānas uzņēmējus ar Latvijas prioritārajiem ekonomikas sektoriem, kā arī apmeklēt Latvijas uzņēmumus un izvērtēt to darbu un piedāvātās sadarbības iespējas, lai nākotnē veidotos abpusēji izdevīga sadarbība. Tūrē piedalījās 18 Japānas uzņēmumu pārstāvji, kuriem bija iespēja apmeklēt tādus uzņēmumus kā Baltijas Konteineru Termināls, Rīgas Brīvosta, Plockmatic, TTS-AVIO, Grindeks, Rīgas IT Demo Centrs, Exigen Services un DB Schenker.

Latvija-Ķīna

2012. gada 21.-23. oktobrī Latvijā vizītē uzturējās Ķīnas komercministra vietnieks ar Ķīnas uzņēmēju deleģāciju. Vizītes laikā tika identificētas sadarbības jomas – transports, logistika, informāciju tehnoloģijas un telekomunikācijas, biotehnoloģijas, dzīvības zinātnes, elektrotehnika, augstās tehnoloģijas u.c. Vizītes ietvaros tika parakstīts Saprašanās memorands starp Ekonomikas ministriju un Ķīnas Tautas Republikas Komercministriju par apvienotās investīciju veicināšanas darba grupas izveidošanu Latvijas-Ķīnas AK ietvaros. Ar šo memorandu izveidotās darba grupas galvenie uzdevumi būs ieteikumu sagatavošana divpusējo investīciju un ekonomiskās sadarbības veicināšanai, konsultāciju sniegšana investoriem, apmaiņa ar informāciju, kā arī citu jautājumu risināšana.

2012. gada 25.-26. novembrī Rīgā norisinājās 2012. gada Starptautiskais Ķīnas uzņēmēdarbības forums (*2012 Global China Business Meeting*). Pasākumā kopumā piedalījās vairāk kā 400 dalībnieki – augsta līmeņa uzņēmēji no Ķīnas un citām valstīm, no kuriem apmēram 100 bija dažādu nozaru Latvijas uzņēmumu pārstāvji.

Foruma norise Latvijā ir apliecinājums Latvijas sasniegumiem un ekonomiskajai attīstībai, tas veicinās valsts atpazīstamību ārvalstīs, kā arī sniegs Latvijas uzņēmējiem iespēju nepastarpināti veidot kontaktus ar Ķīnas un citu valstu potenciālajiem sadarbības partneriem.

Latvijas-Baltkrievijas SVK

Latvijas-Baltkrievijas SVK 8. sēde norisinājās 2012. gada 25. oktobrī Molodečno (Baltkrievija). Sēdes laikā tika apspriestas iespējas veicināt sadarbību uzņēmēdarbības un rūpniecības, transporta, tranzīta un logistikas, lauksaimniecības, sakaru, enerģētikas, izglītības un zinātnes, tūrisma, pierobežas un pārrobežas sadarbības, reģionālās attīstības un plānošanas, kā arī standartizācijas, akreditācijas, atbilstības novērtēšanas, metroloģijas u.c. jomās. Paralēli SVK 8. sēdei norisinājās arī Latvijas-Baltkrievijas Lietišķās sadarbības padomes (LSP) sēde, kuras laikā tika pārrunāti aktuālie jautājumi, lai veicinātu uzņēmēdarbības vides pilnveidošanu abās

valstīs, t.sk., lai novērstu šķēršļus, ar kuriem saskaras abu valstu uzņēmēji, kā arī īpaša uzmanība tika pievērsta tranzīta un logistikas jautājumiem un pierobežas sadarbībai.

Latvija-Zviedrija

2012. gada 5.-7. novembrī notika ekonomikas ministra un 20 uzņēmēju vizīte Zviedrijā, lai piedalītos Starptautiskajā inženierzinātņu nozares izstādē *Elmia Subcontractor – 2012* Jenšēpingā. Latvija šogad bija šīs izstādes nacionālās partnervalsts statusā. Vizītes mērķis bija popularizēt Latvijas metālapstrādes un mašīnbūves nozaru sniegtās iespējas un plašo piedāvājumu, veidot jaunas sadarbības iestrādes un attīstīt abu valstu ekonomisko sadarbību.

ES ārējās tirdzniecības sektorālie jautājumi

Tērauds

Tērauda elastība un vairākkārtējā pārstrāde padara to par vienu no visplašāk izmantotajiem rūpniecības izejmateriāliem pasaulei. Metālrūpniecības nozare veido daļu no vispārējās Eiropas konkurētspējas visos vērtību lēnes posmos.

Nozares atkopšanās pasaulei ir notikusi straujāk nekā paredzēts, tomēr, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, 2012. gadā apjomu ziņā ir kritums.

ES šobrīd kvantitatīvos ierobežojumus pret atsevišķu tērauda izstrādājumu importu piemēro tikai Kazahstānai. Tai tiek piemēroti autonomi pasākumi, un importa kvota ir noteikta 0,2 milj. tonnu apmērā.

Papildus tērauda plūsmas monitoringa nolūkos atsevišķu tērauda izstrādājumu importam no visām trešajām valstīm ES piemēro iepriekšējās uzraudzības sistēmu, kuras darbība beigties 2012. gada 31. decembrī.

Tekstils

Tekstila nozares produkcija ir viena no visvairāk globāli tirgotām precēm. ES ir otra lielākā tekstilpreču eksportētāja pasaule pēc Ķīnas, dominējot pasaulei augstu ienākumu un augstas kvalitātes tekstilpreču un apģērbu tirgos. Galvenās ES tirdzniecības politikas aktivitātes arī 2012. gada tekstila un apģērbu jomā bija saistītas ar tirdzniecības barjeru atcelšanu Eiropas tekstilpreču eksportam strauji augošo trešo valstu tirgos.

Ilgū laiku tekstila un apģērbu nozare PTO daudzpusējās sarunās bija izņēmums rūpniecības preču progresīvai tirdzniecības liberalizācijai, līdz 1995. gadā jaunattīstības valstis panāca, ka PTO dalībvalstis apņemas pakāpeniski īstenot pilnīgu tekstilpreču tirdzniecības liberalizāciju. Tādējādi šobrīd ES kvantitatīvos ierobežojumus piemēro vairs tikai Baltkrievijas un Ziemeļkorejas (nav PTO dalībvalstis) noteiktu tekstilpreču importam.

Kokmateriāli

Nemot vērā Krievijas iestāšanos PTO 2012. gada 22. augustā un tās uzņemtās saistības, ar 2012. gada 1. septembrī tika uzsākta tarifu kvotu sistēmas piemērošana par pazeminātiem eksporta tarifiem noteiktu Krievijas izceļsmes skujkoku apāļkoku importam ES. Noteiktie kvotu apjomī ir balstīti uz vēsturiski lielākajiem Krievijas koksnes importa rādītājiem, un, nemot vērā vispārējo situāciju starptautiskajos tirgos, tuvākajos gados tie būs pilnībā pietiekami ES kokrūpniecības nozares importa vajadzībām. Pirms 2008.-2009. gadā īstenotās Krievijas eksporta tarifu paaugstināšanas Latvijas kokrūpniecības nozare bija viena no lielākajām Krievijas skujkoku apāļkoku importētājām ES, ieņemot 2. vietu aiz Somijas. Līdz ar to Latvijas kokrūpniecības uzņēmumi ir būtiskas vēsturiskās intereses Krievijas apāļkoku importā un šīs sistēmas izmantošanā.

Tirdzniecības aizsardzības instrumenti

ES piemērotie tirdzniecības aizsardzības pasākumi

ES tāpat kā lielākajā daļā citu pasaules valstu, kas importē citu valstu preces un izejvielas, darbojas *tirdzniecības aizsardzības instrumentu* (TAI) sistēma – antidempinga, pretsubsīdiju un iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi.

Antidempinga un pretsubsīdiju pasākumu mērķis ir aizsargāt ES ražotājus pret zaudējumiem, kurus nodara trešo valstu uzņēmumu negodīga konkurence vai valdību piešķirtās subsīdijas. Iekšējā tirgus aizsardzības pasākumu piemērošanai izšķirošais pamats ir tāds importa pieaugums, kas nodara zaudējumus vietējiem ražotājiem, bet nav negodīgas konkurences pazīme.

2012. gada otrajā pusē ES kopumā pret dažādiem citu valstu produktiem tika piemēroti 110 antidempinga un 10 pretsubsīdiju pasākumi. Vairāk nekā puse no minētajiem pasākumiem tika piemēroti pret Ķīnu, Indiju, Indonēziju, Krieviju, Taivānu, Taizemē un Ukrainu. Šobrīd ES nav spēkā neviens iekšējā tirgus aizsardzības pasākums.

Latvija antidempinga pārbaudēs iestājas par atvērtu tirdzniecību, ražotājiem un lietotājiem nepieciešamo izejvielu, starppatēriņa preču pieejamību, kā arī to piegāžu lēnu dažādību. 2012. gada otrajā pusē Latvijai kā nozīmīgākās TAI pārbaudes minamas:

- antidempinga pārbaude attiecībā uz ar organisku pārkājumu pārkālātu tērauda ražojumu importu no Ķīnas Tautas Republikas. Šajā pārbaudē Latvija iestājās pret antidempinga nodevas ieviešanu, lai preces importētājiem saglabātu alternatīvus izejvielu avotus par saprātīgām cenām;
- antidempinga pārbaude attiecībā uz keramikas galda un virtuves piederumu importu no Ķīnas Tautas Republikas. Arī šajā pārbaudē Latvija

iestājās pret antidempinga nodevas ieviešanu plaša patēriņa produktam, ko lieto ikviens mājsaimniecība.

Trešo valstu piemērotie tirdzniecības aizsardzības pasākumi

Tāpat kā ES piemēro tirdzniecības aizsardzības pasākumus, arī citas trešās valstis kādu no aizsardzības mehānismiem var piemērot gan pret visiem ES attiecīgā produkta eksportētājiem (piemēram, iekšējā tirgus aizsardzības pasākumi), gan pret kādas ES dalībvalsts konkrētā produkta eksportētājiem (piemēram, antidempinga pasākumi).

Latvijas ekonomiskās intereses visbūtiskāk skar ASV 2001. gadā ieviestie antidempinga pasākumi pret tērauda stieņu importu no ES. Nenot vērā, ka PTO Strīdus izskatīšanas institūcija ir atzinusi ASV nodevas aprēķinos izmantoto antidempinga starpības aprēķināšanas metodi (*Zeroing*) par PTO normām neatbilstošu, 2012. gada maijā ASV veica nodevas pārrēķinu, samazinot Latvijas uzņēmumam piemērojamo nodevas apmēru. Neskatoties uz to, 2012. gada 2. jūlijā tika uzsākts otrs termiņa beigu pārskats, kura rezultātā pastāv iespēja nodevas pilnīgai atcelšanai.

Mazo un vidējo uzņēmumu iesaiste TAI pārbaudēs

Lai veicinātu mazo un vidējo uzņēmumu iesaisti TAI pārbaudēs, ir izveidots ES MVU pašdzības dienests, izstrādāti celyeži antidempinga un pretsubsīdiju pārbaužu uzsākšanai, ka arī tapusi rokasgrāmata¹, kuras mērķis ir uzlabot ES uzņēmēju izpratni par to tiesībām un pienākumiem trešo valstu veiktajās pārbaudēs. Turpinot 2012. gada pirmajā pusē uzsākto sabiedrisko apspriešanos, arī gada otrajā pusē notiek darbs pie TAI modernizācijas iniciatīvas, kuras mērķis ir ieviest lielāku pārskatāmību EK veiktajās TAI pārbaudēs, uzlabot TAI efektivitāti kopumā un vienkāršot ieinteresēto pušu dalību TAI pārbaužu procedūrās.

6.2.3. Eiropas Savienības iekšējais tirgus

Eiropas Savienības iekšējais tirgus aptver 30 valstis (ieskaitot Eiropas Ekonomikas zonas valstis – Norvēģiju, Islandi un Lihtenšteinu) ar aptuveni 500 milj. patēriētāju. ES iekšējais tirgus nozīmē teritoriju bez iekšējām robežām, kurā nodrošināta preču, personu, pakalpojumu un kapitāla brīva aprite. Pēc ilgstoša un nopietna darba ES ietvaros ir panākta vienota noteikumu kopuma izveidošana saimniecīkās darbības veicējiem, atcelta robežkontrole, izveidota konkurētspējīgāka komercdarbības vide, patēriētājiem nodrošināts plašaks preču un pakalpojumu klāsts,

radītas jaunas darba vietas, iedzīvotājiem nodrošināta iespēja dzīvot, strādāt, mācīties un doties pensijā citā valstī, rasta iespēja ieviest vienotu valūtu, kā arī nodrošināti daudzi citi labumi. Tomēr ES iekšējā tirgus potenciāls joprojām nav izmantots pilnībā, un tā pilnveidošana aizvien turpinās, veicinot ES ekonomikas ilgtspējīgu, stabili attīstību un iedzīvotāju labklājību.

Latvijā ES iekšējā tirgus direktīvu ieviešana risinās veiksmīgi, un direktīvu pārņemšanas efektivitātes ziņā joprojām ir sasniegti augsti rezultāti. Latvija 2012. gada laikā ir vēl vairāk uzlabojusi direktīvu ieviešanas deficitu 0,1% apmērā un 27 dalībvalstu starpā ir ierindojušies 1. vietā kopā ar Maltu (0,1%), 2. vietā – Igaunija (0,2%), 3. vietā – Dānija, tādējādi nodrošinot 2009. gada Lisabonas mērķi pārņemt 99% direktīvu prasību jeb pieļaut direktīvu pārņemšanas deficitu 1% apmērā.

Lieguma par Eiropas Savienības darbību (LES) 34.-36. un 49.-62. pantā noteikto principu ieviešanu saistībā ar preču aprites brīvību un pakalpojumu sniegšanas brīvību un tiesībām veikt komercdarbību Latvijā uzrauga un koordinē Ekonomikas ministrija, pastāvīgi identificējot tiesību normas, kas potenciāli vai faktiski var kavēt ES iekšējā tirgus brīvību īstenošanu, tajā skaitā izvērtējot vēl izstrādes stadijā esošos normatīvos aktus.

Tehnisko noteikumu paziņošanas procedūra (*direktīvas 98/34/EK un 98/48/EK*), kura nosaka ES dalībvalstu pienākumu iesniegt Eiropas Komisijai un pārējām ES dalībvalstīm un Eiropas Ekonomikas zonas valstīm izvērtēšanai tehnisko noteikumu projektus, kalpo kā preventīvs, vienots un caurskatāms monitoringa instruments, lai izvērtētu un novērstu tādu prasību noteikšanu normatīvajos aktos, kuras varētu radīt šķēršļus brīvai preču, kā arī informācijas sabiedrības pakalpojumu apritei. Tehnisko noteikumu saskaņošanas procesā piedalās ne tikai ES dalībvalstu atbildīgās institūcijas, tajā var iesaistīties ikviens komersants, lai sniegtu savus komentārus un iebildumus par citu ES dalībvalstu sagatavotajiem projektiem, kas potenciāli var ietekmēt komersanta produkcijas eksportu vai informācijas sabiedrības pakalpojumu pārrobežu sniegšanu. Informācija par dalībvalstu paziņotajiem tehnisko noteikumu projektiem ir brīvi pieejama *Tehnisko noteikumu informācijas sistēmas* (TRIS) datubāzē: <http://ec.europa.eu/enterprise/tris/default.htm>. TRIS datubāze ir bezmaksas pakalpojums, un lielāko daļu TRIS datubāzē paziņoto tehnisko noteikumu projektu var aplūkot latviešu valodā. Ja komersantam ir radušies iebildumi par citu valstu tehniskajiem noteikumu projektiem, kuri potenciāli vai faktiski var ietekmēt viņa produkta noīetu attiecīgās ES valsts tirgū, komersants ir tiesīgs iesniegt savus iebildumus atbildīgajā ministrijā, kuras kompetencē ir attiecīgas politikas jomas koordinēšana Latvijā. Saraksts ar

¹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/october/tradoc_146710.pdf

atbildīgo ministriju kontaktpersonām ir pieejams Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30412>.

Savstarpējās atzīšanas princips ar direktīvu 98/34/EK un 98/48/EK izveidoto procedūru tehnisko noteikumu projektu saskaņošanai ir vienīgais tiesiskais mehānisms preču brīvas aprites nodrošināšanai neharmonizētajā nacionālo tehnisko noteikumu un standartu piemērošanas jomā. Lai uzlabotu savstarpējās atzīšanas principa piemērošanu valsts kompetento iestāžu administratīvajā praksē, 2008. gada 2. septembrī stājās spēkā *Eiropas Parlamenta un Padomes regula (EK) Nr. 764/2008*, ar ko nosaka procedūras, lai dažus valstu tehniskos noteikumus piemērotu citā dalībvalstī likumīgi tirgotiem produktiem, un ar ko atceļ *Lēmumu Nr. 3052/95/EK*. Līdz ar to ir sperts būtisks solis pretī jauna juridiska instrumenta ieviešanai ES līmenī. Regulas prasību piemērošana Latvijā un pārējās dalībvalstīs tiek nodrošināta ar 2009. gada 13. maiju.

Regulas mērķis ir noteikt kārtību, kādā savstarpējās atzīšanas princips ir jāievēro valsts institūciju darbā, piemērojot valsts tehniskos noteikumus Eiropas Ekonomikas zonas valstīs ražotajām vai brīvā apgrozībā likumīgi laistajām precēm, tiesību un pienākumu sadalījumu starp valsts kompetentajām iestādēm un saimnieciskās darbības veicējiem savstarpējās atzīšanas procedūras ietvaros, kā arī īstenojamo administratīvo procedūru vienkāršošanas labad nosaka pienākumu valstij izveidot vienu vai vairākus produktu informācijas punktus saimnieciskās darbības veicēju informatīvajam atbalstam. Latvijā *Produktu informācijas kontaktpunkta* funkcijas pilda Ekonomikas ministrija (e-pasts: pcp@em.gov.lv). Kopš darbības uzsākšanas *Produktu informācijas kontaktpunkts* ir atbildējis uz 37 citu Eiropas Savienības dalībvalstu komersantu informācijas pieprasījumiem par nacionālajām prasībām dažadiem produktiem.

Lai veicinātu komercedarbību un inovācijas pakalpojumu sektorā, kā arī valsts pārvaldes pakāpenisku modernizāciju un vienkāršošanu, viena no Latvijas prioritātēm ES ir pakalpojumu sniegšanas brīvības veicināšana. Pakalpojumu jomā sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām un valsts pārvaldes iestādēm tiek regulāri veikta normatīvo aktu prasību analīze un gatavoti priekšlikumi nepieciešamajām izmaiņām, lai mazinātu esošo administratīvo slogu komersantiem. Tieki pārskatītas pastāvošās administratīvās barjeras un procedūras, attiecīgi likvidējot vai vienkāršojot prasības atļauju (licenču, sertifikātu, apliecinājumu u.c. dokumentu) izsniegšanai, kā arī radot iespēju nokārtot nepieciešamās procedūras elektroniski. Tieki turpināta atļauju darbības termiņa pagarināšanas procedūru vienkāršana un atļaujas saņemšanai iesniedzamo dokumentu saraksta un skaita pārskatīšana, prasību pēc atļaujas aizstāšana ar

reģistrācijas prasību, personu resertifikācijas procedūru atvieglošana, kā arī citu administratīvo procesu vienkāršošana. Papildus tam turpinās vienas pieturas aģentūras principa ieviešana, uzlabojot publiskās pārvaldes sniegto pakalpojumu pieejamību vienuviet – vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv.

Par vienu no publiskās pārvaldes modernizāciju veicinošiem instrumentiem, lai samazinātu iestāžu kavēšanos lēmumu pieņemšanā, izmaksas un nelabvēlīgas sekas, kas rodas maziem un vidējiem komersantiem, piemēram, no procedūru pārklāšanās vai pārliekas birokrātijas saistībā ar dokumentu iesniegšanu, ir uzskatāms „klusēšanas-piekrišanas” princips. Tas nosaka, ka gadījumā, ja noteiktajā terminā nav saņemta atbildīgās iestādes atbilde uz atļaujas pieteikumu, uzskatāms, ka atļauja pakalpojumu sniedzējam ir piešķirta un pakalpojuma sniedzējs ir tiesīgs uzsākt pakalpojuma sniegšanu. Sādu „klusēšanas-piekrišanas” mehānismu jau ir pieņemušas daudzas ES valstis, uzņēmēju un iedzīvotāju labā censiōties panākt publiskās pārvaldes vienkāršošanu. Latvijā šobrīd plānots atbildīgajām iestādēm veikt nepieciešamos grozījumus normatīvajos aktos, lai paredzētu „klusēšanas-piekrišanas” principa piemērošanu atsevišķu atļauju saņemšanai.

Lai nodrošinātu Eiropas Savienības valsts pārvaldes iestāžu administratīvo sadarbību, Eiropas Komisija ir izveidojusi **Iekšējā tirgus informācijas sistēmu** (IMI). IMI sistēma lauj ES dalībvalstu (arī Norvēģijas, Islandes un Lihtenšteinā) atbildīgajām iestādēm gan valsts, reģionālā, gan vietējā līmenī veiksmīgi īstenot ātru un vienkāršu saziņu savā un citu dalībvalstu starpā. IMI sistēma nodrošina sadarbībai nepieciešamo citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu meklēšanas iespējas, iepriekš sagatavotu jautājumu un atbilžu kopu, kas nodrošina lietotājiem vienkāršu IMI sistēmas ikdienas lietošanu. Vienlaikus IMI sistēma tās lietotājiem nodrošina informācijas apmaiņas pārskatāmību, kas lauj efektīvi sekot līdzī informācijas apritei IMI sistēmā. Izmantojot IMI sistēmu, dalībvalstīm ir iespēja pārbaudīt juridisko personu un privātpersonu iesniegto, citās dalībvalstīs izdoto dokumentu autentiskumu, papildu jautājumu gadījumā sazināties ar dokumentu izdevējinstītūciiju. Tādējādi dokumentu iesniedzējs tiek atbrīvots no papildu birokrātiskiem šķēršļiem dažādu jautājumu risināšanai Eiropas Savienības iekšējā tirgū. Šobrīd IMI sistēma darbojas *Pakalpojumu direktīvas* (2006/123/EK), *Profesionālās kvalifikācijas direktīvas* (2005/36/EK) un *Darbinieku nosītīšanas direktīvas* (96/71/EK) (pagaidām pilotprojekts) jomā. Nemot vērā *Pakalpojumu direktīva* noteikto pienākumu – dalībvalstīm ir pienākums informēt citai citu par pakalpojumiem, kas var radīt būtisku kaitējumu cilvēku veselībai, dzīvībai un videi, IMI sistēmā ir izveidots *Bridinajuma mehānisms*, kas

nodrošina veiksmīgu uzraudzības iestāžu pārrobežu sadarbību risku novēršanā. IMI sistēmā ir reģistrētas 54 Latvijas atbildīgās iestādes, kas atbild par vienu vai vairāku jomu informācijas apriti. Šobrīd pakalpojumu jomai ir piesaistītas 44 IMI sistēmā reģistrētās atbildīgās iestādes, 14 – profesionālās kvalifikācijas jomai un 6 – darbinieku nosūtīšanas jomai (viens iestāde var tikt piesaistīta vairākām jomām), *Brīdinajuma mehānismā* šobrīd ir iesaistītas 6 uzraudzības iestādes – Patēriņtāju tiesību aizsardzības centrs, Valsts vides dienests, Veselības inspekcija, Valsts Policijas Kriminālmeklēšanas pārvalde un 2 ministrijas – Veselības ministrija un Ekonomikas ministrija kā *Brīdinajuma paziņojumu koordinatori*. Nacionālais IMI sistēmas koordinators Latvijā ir Ekonomikas ministrija.

Kopš 2012. gada janvāra Latvijā IMI sistēmā ir reģistrēti 104 informācijas pieprasījumi: 7 – pakalpojumu jomā, 12 – darbinieku nosūtīšanas jomā, 85 – profesionālās kvalifikācijas jomā.

Kopš 2004. gada Latvijā darbojas Eiropas Komisijas un dalībvalstu izveidots alternatīvs Eiropas Savienības *Iekšējā tirgus problēmu risināšanas tiešsaistes tīkls – SOLVIT koordinācijas centru tīkls*. SOLVIT

koordinācijas centru tīkla uzdevums ir rast ātru un praktisku risinājumu Eiropas Savienības iekšējā tirgus problēmām, kuras ir izraisījusi valsts iestāžu darbība, nepareizi piemērojot Eiropas Savienības tiesību normas. Situācijās, kad iedzīvotājs vai uzņēmējs cieš no citu dalībvalstu atbildīgo iestāžu prettiesiski pieņemtajiem lēmumiem, SOLVIT *koordinācijas centrs* darbojas kā bezmaksas problēmu risināšanas papildu instruments pirms lietas iesniegšanas tiesā. SOLVIT *koordinācijas centri* atrodas katrā Eiropas Savienības dalībvalstī (arī Islandē, Norvēģijā, Lihtenšteinā). Kopš 2012. gada janvāra Latvijas SOLVIT *koordinācijas centrs* ir saņēmis 30 lietas. Lai iesniegtu sūdzību SOLVIT *koordinācijas centrā*, lietai jāatbilst šādiem risināšanas kritērijiem: 1) lēmumu ir pieņemusi valsts iestāde; 2) valsts iestāde atrodas citā Eiropas Savienības dalībvalstī (pārrobežu elementi); 3) ir pārkāptas Eiropas Savienības tiesību normas (regulas, direktīvas u.tml.). Visbiežāk Latvijas SOLVIT *koordinācijas centrā* risinātās iedzīvotāju lietas ir bijušas saistītas ar uzturēšanās atļauju izsniegšanu citās dalībvalstīs, uzņēmējiem – ar pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumiem.

6.3. Industriālā politika

Latvijas ekonomikā ir notikušas nozīmīgas makroekonomiskās korekcijas. Ir beidzis pastāvēt ekonomiskais modelis, kurā ārējā kapitāla pieplūduma dēļ strauji palielinājās iekšējais pieprasījums, kas bija izaugsmes galvenais virzītājspēks. Šāds modelis nebija ilgtspējīgs, jo noveda ekonomiku pie dzilas krīzes izteikto makroekonomisko disproporciju dēļ (augsta inflācija, liels maksājumu bilances tekošā konta deficitū u.c.).

Vienlaikus Latvijas ekonomika pārkārtojas uz ilgtspējīgu attīstības modeļi, kurā galvenais attīstības dzinējaspēks ir eksports, spēja konkurēt iekšējos un ārējos produktu tirgos, kā arī būt konkurents pēc kapitāla piesaistē, lai kāpinātu Latvijas ražīgo potenciālu.

Līdz ar kopējās ekonomiskās paradigmas maiņu pieaug nepieciešamība Latvijā veidot efektīvu *Nacionālo industriālo politiku* (NIP), kuras uzmanības centrā būtu uz eksportu vērsto nozaru attīstība un tautsaimniecības struktūras maiņa par labu šīm nozarēm. Šai politikai jānodrošina tirgojamo nozaru konkurētspējas un eksporta ienesīguma palielināšana, tādējādi veicinot valsts kopējo ienākumu pieaugumu. Tāpēc NIP uzdevums ir palīdzēt/nodrošināt/atbalstīt – motivēt uzņēmējus konkurētspējas priekšrocību veidošanā un pārvaldībā celā uz augstāku produktivitāti.

NIP izstrāde tiek balstīta uz mūsdienīgām un aktuālām ekonomikas teorētiķu izstrādātajām

zinātniskajām koncepcijām. Ekonomikas zinātniskajā literatūrā par vienu no modernākajām ekonomikas koncepcijām tiek atzīta jaunas industriālās politikas koncepcija, kuras viens no definētajiem pamatprincipiem ir nevis „uzvarētāju atklāšana”, bet process, kas ietver publiskā un privātā sektora dialogu, lai atklātu ierobežojumus, kas kavē jaunās ekonomiskās aktivitātes, un piedāvātu risinājumus to novēršanai vai pārvarešanai.

NIP stratēģiskais ietvars paredz, ka, plānojot *Nacionālo industriālo politiku* un vēlāk to īstenojot, tiek realizētas divu tipu aktivitātes, kas vērstas gan uz globālo, gan lokālo izaicinājumu pārvarēšanu. Pirmkārt, aktivitātes, kas ir saistītas ar ekonomikas funkcionālo šķēršļu identifikāciju un instrumentiem to novēršanai jeb bāzes industriālās politikas aktivitātes. Otrkārt, tās ir aktivitātes, kas saistītas ar ekonomikas ienesīguma palielināšanu jeb tirgojamo sektoru produktivitātes paaugstināšanu. Tas nozīmē, ka ir nepieciešams izstrādāt atbalsta instrumentus gan tādu uzņēmumu, kas jau šobrīd ražo produktus ar augstu pievienoto vērtību vai sniedz pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, stimulēšanai un tiem atbilstošu tirgus nepilnību novēršanai, gan arī tādu ražotāju, kuri varētu ražot produktus ar augstu pievienoto vērtību vai varētu sniegt pakalpojumus ar augstu pievienoto vērtību, stimulēšanai un tirgus klūdu novēršanai, kas

traucē šo pāreju uz augstākas pievienotās vērtības produktiem un pakalpojumiem.

Nacionalās industriālās politikas izstrāde ir cieši saistīta ar ilgtermiņa plānošanas dokumentiem – *Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam* (Latvija 2030), *Latvijas nacionālās reformu programmam „ES 2020” stratēģijas ietverošanai*, *Nacionālo attīstības plānu*, *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnem 2013.-2019. gadam*, *Pētniecības, tehnoloģiju attīstības un inovācijas pamatnostādnem 2014.-2020. gadam*.

Latvijas Nacionalās industriālās politikas mērķis ir veicināt ekonomikas strukturālās izmaiņas par labu preču un pakalpojumu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanai, t.sk. rūpniecības lomas palielināšanai, rūpniecības un pakalpojumu modernizācijai un eksporta komplikētībai.

Lai sasnietgu definēto mērķi, *Latvijas Nacionalās industriālās politikas* ietvaros tiek noteikti šādi sasniedzamie rezultatīvie rādītāji:

- apstrādes rūpniecības īpatsvars iekšzemes kopprodukta 2020. gadā – 20%;
- apstrādes rūpniecības produktivitātes pieaugums 2020. gadā pret 2011. gadu – 40%;
- apstrādes rūpniecības pieaugums 2020. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, – 60%;
- ieguldījumi pētniecībā un attīstībā – 1,5% no IKP.

Industriālās politikas izstrādē būtiski ir ne tikai izprast nozares attīstības globālos izaicinājumus. Svarīgi ir skaidri apzināt **valsts ekonomiskās priekšrocības un produktu, finanšu un darba tirgus funkcionālos šķēršļus**, kas traucē rūpniecības ilgtspējīgai attīstībai. Funkcionālo šķēršļu novēršanas mērķis ir pilnveidot tirgus spēku darbību, palielinot to spēju adaptēties mainīgiem apstākļiem un stimulēt ekonomiskos subjektus veikt atbilstošo strukturālo

pārkārtošanos konkurētspējas paaugstināšanai. Tirgus darbības funkcionālā uzlabošana ļauj mazināt tirgus nepilnības, vienlaikus minimizēt valsts intervences nepieciešamību.

Līdz ar funkcionālo šķēršļu analīzi ir nepieciešams arī izprast produktu ražošanas galvenos šķēršļus un dominējošās ražotāju priekšrocības.

Lai identificētu tirgus un valsts nepilnības, ir jānovērtē strukturālās transformācijas iespējas. Tāpēc tika veikta eksportspējīgāko nišu un produktu un pakalpojumu ar augstāku pievienotās vērtības potenciālu noteikšana un padziļināta ražotāju analīze, balstoties uz *Latvijas konkurētspējas ziņojuma 2011. gadam* padziļinātā pētījuma *Preču telpas analīze un strukturālās transformācijas iespējas Latvijā* rezultātiem.

Latvijas konkurētspējas ziņojuma pētījums balstās uz R. Hausmana un B. Klingera (*Hausmann and Klinger (2006)*), kā arī R. Hausmana, Dž. Hvanga un D. Rodrika (*Hausmann, Hwang and Rodrik (2005)*) izstrādāto metodoloģiju. Tās galvenā priekšrocība, salīdzinot ar citām pieejām, ir iespēja novērtēt Latvijas ražošanas diversifikācijas potenciālu un iespējas pāriet uz augstākas pievienotās vērtības produktu ražošanu, ņemot vērā esošo eksporta struktūru un ražošanas salīdzinošās priekšrocības, bez nepieciešamības veikt apjomīgus aprēķinus citiem konkurētspējas rādītājiem.

Lai identificētu uzņēmuma līmenī pastāvošās tirgus un valdības klīfidas, 2012. gadā Ekonomikas ministrija veica strukturētas padziļinātas intervijas, kas balstītas uz M.Portera piecu spēku un stratēģisko priekšrocību teorētisko koncepciju atzīņām. Interviju laikā tika identificētas vairākas konkurētspējas priekšrocības un trūkumi (izaicinājumi), kuri ir būtībā līdzvērtīgi visos intervējamajos uzņēmumos neatkarīgi no to lieluma, vērtējot pēc darbinieku skaita, pārstāvētās nozares vai produkta tipa (starpprodukts vai gala produkts) (skatīt 6.5. ielikumu).

6.5. ielikums

Latvijas galvenās priekšrocības un izaicinājumi

Strukturēto padziļināto interviju galvenie rezultāti ir šādi.

Galvenās priekšrocības:

- cenas priekšrocība;
- kvalitātes priekšrocība;
- darbība nišas produktu un produkcijas ar augstu pielāgotības pakāpi ražošanā;
- elastība;
- pasūtījuma piegāde laikā;
- augstas kvalifikācijas speciālistu esamība;
- zīmols „ražots ES”.

Galvenie izaicinājumi:

- **darba spēka pieejamība un zināšanas** – šķērslis, kas ir identificēts šobrīd, bet ar ilgtermiņa raksturu, ir nodarbinātības un kvalificēta darba spēka pieejamība. Kā īpaši kritiska tiek atzīmēta situācija ar augstākās profesionālās kvalifikācijas speciālistu pieejamību. Uzņēmēji ir norādijuši, ka atsevišķas profesijās, kurās nesagatavo Latvijas augstākās izglītības sistēmā, jau šobrīd darbojas darbinieki pirmspensijas un pensijas vecumā;

6.5. ielikuma turpinājums

- **menedžmenta prasmes un zināšanas** – uzņēmumu tālākas darbības attīstībai, jo īpaši motivācijai pāriet uz jaunu produktu ar augstāku pievienoto vērtību ražošanu vai jauna uzņēmuma attīstības līmeņa sasniegšanai ir nepieciešams uzlabot tādas menedžmenta prasmes kā pārdošana, riska un kvalitātes vadība, finanšu plānošana un vadība, bet jo īpaši ražošanas procesa vadība un optimizācija;
- **ierobežota piekļuve finansējumam** – pēc respondentu sniegtās informācijas, šobrīd tiek piedāvāts reālajām vajadzībām neatbilstošs pakalpojumu loks vai arī uzņēmumam tiek piemērota paaugstināta riska procenta komponente, palielinot maksu par finanšu līdzekļiem, vai arī tiek atteikts bankas finansējums, jo pārāk lielo analizējamo faktoru variācijas ietekmē finanšu iestāde nav spējīga izvērtēt uzņēmuma finanšu stāvokli un attīstības perspektīvas;
- **ierobežots industriālo zonu un telpu piedāvājums** – primāri ārpus Rīgas aglomerācijas robežām. Respondenti ir norādījuši, ka ir sarežģīti atrast rūpniecības vajadzībām atbilstošas telpas ārpus Rīgas aglomerācijas robežām. Vienlaikus respondenti no reģioniem, kas neietilpst bijušo industriālo objektu zonā un neatrodas tiesā nacionālās vai reģionālās nozīmes attīstības centrā, tipiski saskaras ar kvalitatīvas industriālās infrastruktūras nodrošinājuma problēmu, kas sevī ietver pievedceļus, elektrību, gāzi, komunikāciju u.c. pakalpojumus;
- **jaunu tirgu apgūšanas izmaksas** – sadarbības partneru apzināšana, piedaloties izstādēs, individuālos biznesa braucienos, valsts amatpersonu vizītēs, ietver sevī salīdzinoši lielus finanšu līdzekļus, kuru atdevē ne vienmēr ir vērtējama lietderīgi, tāpēc pastāv identificētais šķērslis, kas pie esoša eksporta potenciāla, riska neuzņemšanās attiecībā uz tirgus apgūšanas izmaksu palielināšanu, neļauj vēl vairāk paplašināt ekonomikas eksporta apjomu;
- **regulējuma slogans eksporta tirgos** – eksporta tirgos, jo īpaši trešo valstu tirgos, sevišķi attiecībā uz reglamentētajām produktu grupām, pircēji pieprasī katram eksporta tirgum specifiskas produkta reģistrācijas un kvalitātes nodrošināšanas prasības, kas palicina izmaksas, kurus saistītas ar jauna produkta ietešanu tirgū, kā arī esošo produktu ražošanas izmaksas, kurās arvien nozīmīgāku lomu sāk ieņemt kvalitātes pārbaužu un laboratorisko izmeklējumu izmaksas;
- **izmaksu, jo īpaši energijas sadārdzinājums** – vidējā termiņā pēc respondentu sniegtās informācijas ir identificējams risks cenas priekšrocības uzturēšanai pie nosacījuma, ka ir paredzams dažādu resursu sadārdzinājums;
- **sadarbība ar zinātni produktu izstrādē** – pēc respondentu sniegtās informācijas lielākā daļa produkta izstrādes notiek pašu uzņēmumu laboratorijās un sadarbība ar zinātniskajām organizācijām un institūcijām ir vāji attīstīta, neregulāra vai apstākļu radīta.

Rezumējot analīzi, var secināt, ka svarīgākie Nacionālās industriālās politikas izaicinājumi, uz kuriem būtu vēršama valsts aktīva rīcība, ir:

- finansējuma ierobežojumi;
- darbaspēka izmaksas un cenu konkurētspēja;
- zema produktivitāte un vājš inovācijas sniegums;
- starptautiskā biznesa transformācija;
- demogrāfiskā situācija (darbaspēka novecošanās).

Ņemot vērā Latvijas uzņēmumu priekšrocības un galvenos izaicinājumus, *Nacionālās industriālās politikas rīcības virzieniem* ir jābūt vērstiem uz:

- **darbaspēka pieejamības un prasmes jautājumiem**, tādiem kā: profesionālās izglītības sistēmas un augstākās izglītības sistēmas tālāku reformu īstenošana, koncentrējot un piemērojot darba tirgus prasībām atbilstošas profesionālās izglītības programmas, kā arī palielinot praktiskās programmas daļas īpatsvaru; valsts atbalsta instrumentu turpināšana, kuri ir vērsti uz uzņēmumā nodarbināto speciālistu kvalifikācijas un prasmju paaugstināšanu, pārkvalificēšanās iespējām uz tirgū pieprasītām specialitātēm; vispārējo vidējo izglītību apgūstošo izglītojamo skaita mazināšana par labu profesionālās izglītības sistēmai;
- **industriālo zonu attīstības jautājumiem**, tādiem kā: esošu industriālo zonu pielāgošana; ceļu un inženierkomunikāciju (elektrību,

ūdensvads, kanalizācija, gāze, apgaismojums u.c.) sakārtošana līdz ražošanas objektiem; jaunu industriālo zonu izveide starptautiskas, nacionālās un reģionālās nozīmes centros;

- **finanšu pieejamības jautājumiem**, tādiem kā: jaundibināto, mikro un mazo uzņēmumu nodrošināšana ar nepieciešamo finansējumu; atbalsta sniegšana apgrozāmo līdzekļu nodrošināšanai vai sākotnējo investīciju veikšanai; aizdevumu garantiju izsniegšanas turpināšana; UIN atvieglojuma ražošanas veicināšanai, iegādājoties jaunas ražošanas iekārtas, turpināšana; riska kapitāla veida instrumentu radīšana, kas stimulētu investīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības paplašināšanā;
- **inovācijas veicināšanas jautājumiem**, tādiem kā: komersantu pētniecības un inovācijas kapacitātes paaugstināšana; UIN nodokļa atlaides pētniecības un attīstības izmaksām aizstāšana ar jaunu atvieglojumu, nosakot UIN likumā, ka noteiktas pētniecības un attīstības izmaksas tiek norakstītas trīskārtā apmērā; pētniecības bāzes un izcilības attīstība;
- **eksperta veicināšanas jautājumiem**, tādiem kā: klasteru iniciatīvas atbalstišana; eksporta darījuma risku minimizēšana; ārējo tirgu apgūšana un sertifikācijas izmaksu kompensācija.
- **energoressursu izmaksas jautājumiem**, tādiem kā: atbalsta programmas energoefektivitātes paaugstināšanas un emisiju

samazināšanas risinājumu rūpniecības sektorā izstrāde.

Industriālās politikas būtiskākais institucionālā risinājuma elements ir **nozaru modernizācijas veicināšana**, no kuras izrietoši un saistīti ir turpmākie rīcības virzieni – sadarbībā ar TSP pārstāvošajām organizācijām jauna, uzlabota dialoga (*Dialogs 2.0*) ietvaros veikta plaša nozaru spēju un prasmju, tai skaitā valdības kļūdu (*government failure*) analīze, līdz šim definēto valsts prioritāro nozaru analīze uzņēmumu (mikro) un tautsaimniecības (makro) līmenī, kā arī veikta pastāvošo atbalsta instrumentu revīzija pret identificējamām tirgus nepilnībām, lai veicinātu atbalstu eksporta produktu komplikācības paaugstināšanai. Dialoga ietvaros ir jāpanāk vienošanās

par uzraudzības mehānismu, kas regulāri veic pastāvošās industriālā atbalsta politikas efektivitātes analīzi, izvērtējot gan ieguvumus, gan trūkumus un kļūdas.

Izskaidrots, ka *Nacionālā industrialā politika* nav laikā ierobežots jautājums un šīs politikas ieviešana Latvijā nenoslēdzas ar *Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņu* izstrādi un apstiprināšanu MK. Turklat, kā ir norādījis D.Rodriks savās atzinās, industriālā politika ir pastāvīgs konsultāciju process ar regulārām politikas rīcības korekcijām.

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2013.-2020. gadam 2013. gada 1. ceturksnī tiks izsludinātas Valsts sekretāru sanāksmē un līdz 2013. gada vidum iesniegtas izskatīšanai Ministru kabinetā.

6.4. Enerģētikas politika

Enerģētikas politikas galvenie virzieni ir vērsti uz valsts energoapgādes drošības un energoefektivitātes paaugstināšanu, primāro energoresursu piegāžu dažādošanu un elektroenerģijas ģenerēšanas pašnodrošinājuma pieaugumu, kā arī reģiona

elektroenerģijas tirgus izolācijas novēršanu ar jaunu starpsavienojumu palīdzību. Būtiska nozīme ir arī konkurences apstākļu radīšanai atjaunojamo un vietējo energoresursu izmantošanas veicināšanai, kā arī apkārtējās vides aizsardzībai.

6.6. ielikums

Enerģētika Latvijā

Latvijā izmanto importētos (dabasgāze, elektroenerģija, naftas produkti, ogles, kokss u.c.) un vietējos (hidroenerģija, kurināmā koksne, kokogles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanol, biodīzeldegviela, kūdra, nolietotās riepas, sadžives atkritumi kurināšanai, vēja enerģija) energoresursus tautsaimniecības nozaru, komerciālo patēriņu un iedzīvotāju nodrošināšanai ar kurināmo, elektroenerģiju un siltumenerģiju.

Daļu elektroenerģijas saražo Latvijas HES, TEC, biomasas, biogāzes un vēja elektrostacijas, daļa tiek importēta. Siltumenerģijas ražošanā galvenokārt izmanto importēto kurināmo – dabasgāzi un mazutu un vietējo kurināmo – kurināmo koxsnī.

2011. gadā Latvijā saražotie energoresursi un otrreizēji pārstrādātie produkti sasniedza 86,9 PJ apjomu, bet energoresursu imports bija 165,7 PJ, no tā dabasgāzes imports – 59,1 PJ.

2011. gadā Latvijas kopējais primāro energoresursu patēriņš sasniedza 188,7 PJ, bet pašnodrošinājums kopējā primāro energoresursu patēriņā bija 33,1%. Kopējā primāro energoresursu patēriņā no vietējiem energoresursiem visvairāk tika izmantota kurināmā koksne, kuras kopējais patēriņš bija 46,9 PJ, turpretim hidroelektrostacijās un vēja elektrostacijās saražotā elektroenerģija bija 10,6 PJ.

2006. gada 27. jūnijā Ministru kabinets apstiprināja *Enerģētikas attīstības pamatnostādnes 2007.-2016. gadam*. Pamatnostādnes ietver valdības politiku, attīstības mērķus un prioritātes enerģētikas jomā gan vidējā termiņā, gan arī ilgtermiņā. Nēmot vērā politikas prioritātes un būtiskās izmaiņas Latvijas ekonomikā, ir izstrādāts enerģētikas nozares attīstības ilgtermiņa politikas vadlīniju dokumenta projekts – *Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurēspējīga enerģētika sabiedrībai*, kas balstās uz galveno tās mērķi – enerģētikas sektora pozitīvu ietekmi uz Latvijas tautsaimniecību, un diviem pakārtotiem mērķiem – energoapgādes drošību un ilgtspēju.

Enerģētikas stratēģijas 2030 projektā noteiktī šādi enerģētikas politikas mērķi:

- konkurēspējīga tautsaimniecība – sabalansēta, efektīva, ekonomiski, sociāli un ekoloģiski pamatota, uz tirgus principiem balstīta enerģētika, kas nodrošina tautsaimniecības tālāko attīstību, tās konkurēspēju reģionā un pasaulē;
- ilgtspējīga enerģija – mazināta atkarība no energoresursu importa, veicinātas jaunas efektīvas atjaunojamo energoresursu izmantošanas tehnoloģijas, veikti energoefektivitātes uzlabošanas pasākumi;
- apgādes drošums – enerģijas lietotājiem pieejamas stabīlas enerģijas piegādes un attīstīta infrastruktūra.

Elektroenerģijas tirgus

Vairāk nekā 90% Latvijā ražotās elektroenerģijas saražo AS „Latvenergo”, kas nodrošina arī elektroenerģijas importu un piegādi patērētājiem. Pašlaik licences elektroenerģijas tirdzniecībai ir saņēmuši 46 tirgotāji. Elektroenerģijas tirgū aktīvi darbojas seši tirgotāji, kas ir noslēguši sistēmas lietošanas līgumu ar AS „Sadales tīkls”.

Līdz 2012. gada 1. aprīlim tiesības saņemt elektroenerģiju par regulētu cenu bija mājsaimniecībām un komersantiem, kuru gada apgrozījums vai bilances kopsumma nepārsniedza 7 milj. latu un kuru algoto darbinieku skaits bija mazāks par 50 darbiniekiem. Pie šādiem nosacījumiem elektroenerģiju par vienošanās cenu pirka aptuveni 1700 elektroenerģijas lietotāju (energoietilpīgie un lielie komersanti), aizņemot aptuveni 35% no Latvijas gada elektroenerģijas patēriņa.

Samazinot saistīto elektroenerģijas lietotāju loku Latvijā, kopš 2012. gada 1. aprīļa tirgū tika iesaistīti lietotāji, kuru piesēguma spriegums pārsniedz 400V un ievadaizsardzības aparāta nominālā strāva pārsniedz 100A, proti, vidēji lieli elektroenerģijas patērētāji. Tirgū vēl tika iesaistīti aptuveni 4800 lietotāju ar vidējo patēriņu 200 MWh/gadā, kas Latvijas elektroenerģijas tirgus brīvo daļu palielināja līdz aptuveni 66 procentiem.

Ņemot vērā iepriekšējo tirgus atvēšanas sekmīgo norisi un apstākļus, Ministru kabinets 2012. gada

28. augustā atbalstīja grozījumus *Elektroenerģijas tirdzniecības un lietošanas noteikumos*, kas noteica, ka no 2012. gada 1. novembra tiesības saņemt elektroenerģiju par regulētu cenu ir tikai tiem lietotājiem, kas elektroenerģiju patērē mājsaimniecības vajadzībām. Ar šādu regulējumu elektroenerģijas tirgū tika iesaistīti vēl aptuveni 18500 lietotāju, kas ir 2,3% no lietotājiem un patērē ap 9% no Latvijā kopā patērētā elektroenerģijas, līdz ar to Latvijas atvērtā elektroenerģijas tirgus daļa sasniegts 75% no kopējā patēriņa.

Ministru kabinets 2012. gada 20. novembrī atbalstīja *Informatīvajā ziņojumā par Latvijas elektroenerģijas tirgus pilnu atvēšanu* iekļautos priekšlikumus par turpmāko darbību elektroenerģijas tirgus pilnīgai atvēšanai. MK akceptēja ierosinājumu Latvijas elektroenerģijas tirgus atvēšanu pabeigt līdz 2013. gada 1. septembrim, kas nozīmē, ka no 2013. gada septembra elektroenerģijas cena Latvijā vairs netiks regulēta un arī mājsaimniecībām būs jāizvēlas savs elektroenerģijas tirgotājs un jāvienojas par sev piemērotāko pakalpojumu un līdz ar to tā cenu.

No 2005. gada 1. septembra elektroenerģijas pārvades sistēmas operatora funkcijas veic AS „Augstsrieguma tīkls”, kurš no 2012. gada 1. janvāra ir neatkarīgs pārvades sistēmas operators. Kopš 2007. gada 1. jūlija elektroenerģijas sadales sistēmas operatora funkcijas veic AS „Latvenergo” meitas sabiedrība AS „Sadales tīkls”.

6.2. tabula

Primāro energoresursu patēriņš Latvijā, PJ

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kopējais patēriņš* tai skaitā:	191,9	199,0	204,6	196,5	189,0	200,5	188,7
ogles un kokss	3,3	3,6	4,4	4,4	3,5	4,5	5,0
kūdra	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0
naftas produkti	61,9	67,5	73,3	69,3	62,4	64,6	62,9
dabasgāze	56,9	58,9	56,9	55,8	51,4	61,3	54,0
kurināmā koksne	49,4	49,8	48,7	46,0	52,6	51,4	46,9
elektroenerģija**	19,9	18,9	20,8	20,5	18,6	16,0	15,1
citi energoresursi***	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	2,7	4,8

* Visi energoresursi rēķināti pēc zemākās siltumspējas.

** Hidroenerģija, vēja enerģija un elektroenerģijas neto imports

*** Nolietotās riepas, sadzīves atkritumi kurināšanai, kokoles, salmi, cita biomasa, biogāze, bioetanolis, biodizeļdegviela

Labi funkcionējošam iekšējam elektroenerģijas tirgum jāsniedz ražotājiem atbilstigi stimuli ieguldīt jaunos enerģijas ražošanas veidos, tostarp elektīribas ražošanā no atjaunojamiem enerģijas avotiem. Saskaņā ar Eiropas Savienības *Trešajā enerģijas iekšējā tirgus liberalizācijas tiesību aktu paketē* noteikto, nenodalot tīklu pakalpojumus no ražošanas un tirdzniecības darbībām (efektīva nodalīšana), pastāv ne vien risks saskarties ar

diskrimināciju tīkla vadīšanā, bet arī risks, ka vertikāli integrēti komersanti zaudē stīmulu veikt pienācīgus ieguldījumus tīklos. Īpašumtiesību nodalīšana pārvades līmenī uzskatāma par visefektīvāko līdzekli, lai nediskriminējoši veicinātu ieguldījumus infrastruktūrā, jaunu dalībnieku taisnīgu piekļuvi tīklam un pārredzamību tirgū.

Īstenojot pārvades sistēmas operatora īpašumtiesību nodalīšanu, vertikāli integrētā uzņēmuma AS „Latvenergo” īpašumā tiek saglabāta pārvades sistēma (tīklu aktīvī), bet darbības, kas saistītas ar pārvades sistēmas operatora funkciju pildīšanu (pārvades pakalpojuma sniegšana, pārvades sistēmas un tai pieslēgto ģenerējošo vienību operatīvā vadība, balansēšana, elektroenerģijas plūsmu dispečervadība, pārrobežu elektroenerģijas tirdzniecības vadīšana, ilgtspējīgas pārvades sistēmas plānošana, dalība Eiropas pārvades sistēmu operatoru apvienībā ENTSO-E u.c.) ir izdalītas no AS „Latvenergo”. Tā rezultātā 2011. gada 1. aprīlī darbu sāka AS „Latvenergo” meitas sabiedrība

pārvades sistēmas aktīvu īpašniece AS „Latvijas elektriskie tīklī”, bet 2012. gada 1. janvārī darbību uzsāka AS „Augstsprieguma tīklis” kā neatkarīgs uzņēmums ārpus „Latvenergo” koncerna.

Latvijas elektroenerģijas tirgus tāpat kā visas Baltijas enerģētikas tirgus pašlaik ir savienots ar kopējo Eiropas enerģētikas tirgu tikai ar Igauniju un Somiju savienojošo zemūdens kabeli *Estlink*, kura pārvades kapacitāte ir nepietiekama. Nemot vērā, ka šāda situācija būtiski samazina energoapgādes drošību, Eiropas Savienība par vienu no prioritātēm ir izvirzījusi Baltijas valstu enerģētiskās izolētības novēršanu.

6.7. ielikums

Elektroenerģija un centralizētā siltumenerģija Latvijā

Elektroenerģijas izstrādes daudzums Latvijā ir atkarīgs no Daugavas caurteces. Pēc Igaunijas AES slēgšanas 2009. gada beigās situācija Baltijas elektroenerģijas tirgū ir mainījusies. Latvija vairs nav vienīgā valsts šajā reģionā, kurai nepietiek ar savās spēkstacijās saražoto elektroenerģiju, elektroenerģiju šobrīd importē arī Lietuva. Līdz ar to par elektroenerģijas piegādēm Latvijai pamatā konkurē piegādātāji no Igaunijas un Krievijas.

2011. gadā AS „Latvenergo” saražoja 72% no kopējās elektroenerģijas piegādes, 11% – iepirkta no mazajiem elektroenerģijas ražotājiem un 17% – veidoja elektroenerģijas neto imports. Salīdzinot ar iepriekšējo gadu, kopējā elektroenerģijas piegāde ir samazinājusies par 2,1 procentu.

Augsti efektīvā koģenerācijā 2011. gadā tika saražots 2888 GWh (10,40 PJ) elektroenerģijas, kas ir 92% no kopējā koģenerācijā saražotās elektroenerģijas apjoma. Šo augsto rādītāju veicinājis obligātais elektroenerģijas iepirkums. Esošās siltumenerģijas ražošanas iekārtas pakāpeniski tiek aizstātas ar vietējos energoresursus izmantojošām un efektīvām koģenerācijas iekārtām. To nomaiņa līdz ar energoresursu efektīvu izmantošanu sniedz būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanā.

Centralizētās siltumapgādes patērētāju struktūra pēdējo gadu laikā nav mainījusies, un centrālā apkure tajā bija 65-70%, karstā ūdens apgāde – 30-35%. No 2011. gada kopējā centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa rūpniecībai realizēti 1,3%, mājsaimniecībām – 70,4%, ciemti patērētājiem – 28,3%. Savukārt centralizētās siltumenerģijas galapatēriņa sadalījums pa reģioniem ir šāds: Rīgas reģions – 56,3%, Pierīgas reģions – 9,9%, Vidzeme – 5,6%, Kurzeme – 9,7%, Zemgale – 7,2% un Latgale – 11,3 procenti.

2011. gadā centralizēto siltumenerģiju pārdošanai ražoja 663 katlumājās un 83 koģenerācijas stacijās, kuras pārdošanai saražoja 6,94 TWh centralizētās siltumenerģijas.

2011. gadā centralizētās siltumenerģijas un elektroenerģijas ražošanā pārsvarā tika izmantota dabasgāze. Saražotās centralizētās siltumenerģijas ipatsvars, par kurināmo izmantojot dabasgāzi, bija 80,9%, kurināmo šķeldu – 12,1%, malku – 2,2%, mazutu – 1,9%, pārējos kurināmā veidus – 2,9 procenti.

2009. gada 17. jūlijā starp Eiropas Komisiju, virknī daļībvalstu, tostarp Latvijas Republiku, tika noslēgts nodomu protokols par ***Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojumu plānu*** (BEMIP) izveidošanu.

BEMIP ietvaros identificēti veicamie pasākumi efektīva kopējā Baltijas elektroenerģijas tirgus izveidei un Baltijas elektroenerģijas tirgus integrācijai ar Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgu. Funkcionējoša reģionāla tirgus izveide tiek uzskaitīta par nepieciešamu priekšnoteikumu tālākai Baltijas integrācijai Ziemeļvalstu elektroenerģijas biržas *Nord Pool* reģionā, vienlaikus pārņemot arī *Nord Pool* darbības principus. Galvenie BEMIP paredzētie pasākumi ir saistīti ar elektroenerģijas iekšējo tirgu (attīstīta pārrobežu tirdzniecība, pārvades sistēmas operatoru nodalīšana, konkurents pēc cenas), elektroenerģijas starpsavienojumiem un ģenerējošām jaudām un gāzes iekšējo tirgu un infrastruktūru.

Lai attīstītu pārrobežu tirdzniecību, kā arī panāktu konkurents pēc elektroenerģijas cenas, BEMIP rīcības plāns paredz, ka valstis veic nepieciešamos pasākumus, lai Baltijā, tajā skaitā Latvijā, sāktu darboties elektroenerģijas birža. Laika posmā no 2011. gada līdz 2013. gadam ir jāievieš Baltijas kopējā elektroenerģijas tirdzniecība nākamajai dienai *Nord Pool Spot* tirdzniecības platformā, elektroenerģijas tirdzniecība tekošās dienas ietvaros, kā arī uz tirgus principiem balstīta *Nord Pool Spot* organizēta tīkla sastrēgumu un pārslodzes vadība un netiešo izsolu rīkošana.

2012. gada 15. novembrī *Nord Pool Spot* paziņoja par ieplānotu 2013. gadā 3. jūnijā atvērt Latvijas cenu zonu biržas ietvaros. 2012. gada 1. janvārī spēkā stājās Ministru kabineta Noteikumi par publisko elektroapgādes tīklu sprieguma prasībām, kas nosaka par obligāti piemērojamu Latvijā pārņemto Eiropas Savienības standartu *LVS EN 50160: 2010 Publisko elektroapgādes tīklu sprieguma raksturielumi*.

6.3. tabula

Elektroenerģijas piegāde Latvijā, TWh

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Kopējā elektroenerģijas piegāde	7,1	7,4	7,8	7,8	7,2	7,5	7,3
Elektroenerģijas bruto izstrāde tai skaitā:	4,9	4,9	4,8	5,3	5,6	6,6	6,1
no atjaunojamiem energoresursiem:	3,4	2,8	2,8	3,2	3,6	3,6	3,1
lielās HES*	3,3	2,7	2,7	3,1	3,4	3,5	2,8
mazās HES	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
biomasas un biogāzes elektrostacijas	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
vēja elektrostacijas	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
no fosiliem energoresursiem:	1,5	2,1	1,9	2,1	2,0	3,0	3,0
lielās TEC**	1,3	1,7	1,5	1,5	1,5	2,4	2,4
citas TEC	0,2	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6
Elektroenerģijas neto imports	2,2	2,5	3,0	2,5	1,7	0,9	1,3

* Daugavas kaskāde – Rīgas HES, Ķeguma HES un Pļaviņu HES

** Rīgas TEC-1 un Rīgas TEC-2

Dabasgāzes tirgus

Pašreiz Latvijas dabasgāzes tirgū darbojas viens komersants – AS „Latvijas Gāze”, kuram saskaņā ar 1997. gadā noslēgto *Privatizācijas likumu* ir ekskluzīvas tiesības veikt dabasgāzes pārvadi, sadali, uzglabāšanu un tirdzniecību.

Lielākie dabasgāzes patēriņtāji 2011. gadā bija AS „Latvenergo” TEC un siltumapgādes uzņēmumi – 66,5%, rūpniecība – 13,5%, pārējie patēriņtāji – 17,3%. Rīgas reģionā tiek patērieti aptuveni 70% no Latvijā izmantotās dabasgāzes.

Latvijas gāzes apgādes sistēma nav savienota ar Eiropas Savienības kopējo gāzes apgādes sistēmu. Latvija dabasgāzi saņem tikai no Krievijas, jo lielāko daļu gāzes Latvijai piegādā Krievijas uzņēmums AS „Gazprom” un nelielu daudzumu – AS „Gazprom” kontrolētais uzņēmums SIA „Itera Latvija”. Gāzes apgādes biznesa vide reģionā un spēkā esošie gāzes piegādes līgumi būtībā izslēdz trešās puses, izņemot reģiona pārvades sistēmas operatoru, pieeju Inčukalna pazemes gāzes krātuvei. Gāzesvada Valdajs-Pleskava jauda nav pietiekama, lai nodrošinātu gāzes piegādi Baltijas valstīm un Krievijas ziemeļrietumu reģionam ziemā. Līdz ar to gāzes tirgu Latvijā šobrīd varētu atvērt tikai formāli.

Eiropas Savienības mērogā dabasgāzes tirgu regulē Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 13. jūlijā *Direktīvas 2009/73/EK* par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz dabasgāzes iekšējo tirgu un par *Direktīvas 2003/55/EK* atcelšanu. Daļa no Eiropas Savienības dabasgāzes tirgus regulēšanas prasībām, kas ietvertas šajā un iepriekšējā direktīvā, ko tā atceļ (*Direktīva 2003/73/EK*), jau šobrīd ir transponētas *Enerģētikas likumā*. *Direktīva 2003/73/EK*, izņemot vērā situāciju

Latvijas dabasgāzes tirgū, kurā ir tikai viens dabasgāzes piegādātājs, līdz ar to nav konkurences, pie kam saskaņā ar AS „Latvijas Gāze” privatizācijas līgumu līdz 2017. gadam nav iespējams nodrošināt trešo pušu piekļuvi dabasgāzes apgādes infrastruktūrai, kā arī izņemot vērā to, ka Latvijas dabasgāzes tirgus minētās *direktīvas 2003/73/EK* izpratnē kvalificējams kā „jauns tirgus”, kura pirmā gāzes piegāde ilgtermiņa līguma ietvaros tika veikta mazāk kā pirms 10 gadiem, Latvijai piemēroja vairākas atkāpes no minētās direktīvas prasībām, kas saglabājušās arī jaunajā 2009. gada direktīvā. Tāpēc *Enerģētikas likuma atsevišķu pantu spēkā stāšanās kārtības likumā* noteikts, ka tās direktīvas prasības, no kurām Latvijai ir atkāpe – attiecībā uz sadales sistēmas operatoru nošķiršanu, atsevišķas uzskaites dabasgāzes pārvadei, sadalei un uzglabāšanai nodrošināšanai iekšējā grāmatvedībā, kā arī trešās puses pieeju pārvades un sadales sistēmai un sašķidrinātās dabasgāzes objektiem – jāpārņem līdz 2014. gada 4. aprīlim.

Lai diversificētu dabasgāzes tirgu Latvijā un visā Baltijas reģionā, nepieciešams nodrošināt alternatīvu dabasgāzes piegādātāju tirgū. To iespējams panākt, izbūvējot starpsavienojumu ar kādu Eiropas Savienības valsti, izņemot izolētā reģiona valstis – Igauniju, Lietuvu un Somiju, kā arī attīstot **reģionālu sašķidrinātās dabasgāzes (SDG) termināli**. Diskusijas par SDG termināli norit jau vairākus gadus, taču, Baltijas reģiona valstīm nespējot vienoties par terminālim piemērotāko vietu, Eiropas Komisija 2012. gada martā uzsāka neatkarīgu izpēti, piesaistot itālu konsultantus Booz&Co. Izpēte tika pabeigta 2012. gada novembra beigās, un tās rezultāti tiks izmantoti galīgā lēmuma pieņemšanas procesā.

Atjaunojamie energoresursi

Latvija tāpat kā citas Eiropas Savienības dalībvalstis ir apņēmusies sasniegt Direktīvā 2009/28/EK par atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšanu un ar ko groza un sekojoši atceļ Direktīvas 2001/77/EK un 2003/30/EK un Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai minēto Latvijas kvantitatīvo mērķi – panākt atjaunojamās enerģijas 40% īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā, kā arī 10% atjaunojamās enerģijas īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā. Ekonomiski pamatota vietējo energoresursu izmantošana un droša energoapgāde ir viens no galvenajiem valsts ekonomiskās neatkarības un energoapgādes drošības nosacījumiem. Līdz ar to aizvien ir būtiska esošo siltumapgādes sistēmu efektivitātes uzlabošana, energoresursu efektīvāka izmantošana, kas sniedz arī būtisku ieguldījumu siltumnīcefektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanā.

Periodā līdz 2020. gadam ne tikai esošo instrumentu devums, bet arī tuvākajos gados izvēlētie atbalsta pasākumi no atjaunojamiem energoresursiem ražotai enerģijai būs izšķiroši, lai Latvija sniegtu savu devumu klimata pārmaiņu novēršanā un samazinātu fosilo energoresursu importu, īpašu uzsvaru liekot uz siltumapgādes sektoru. Tādēļ, ieviešot jaunus atbalsta pasākumus elektroenerģijai, kas saražota, izmantojot atjaunojamos energoresursus, ir jāierobežo ekonomiski

neizdevīgu projektu attīstību, kas var tikt nodrošināts, piemēram, ar tehnoloģiski neitrālas piemaksas piemērošanu, tādējādi samazinot izmaksas patēriņajiem.

Lai sasniegtu noteikto mērķi attiecībā uz enerģijas, kas ražota no atjaunojamiem energoresursiem, īpatsvaru enerģijas bruto galapatēriņā transporta sektorā, būtu jāveicina biodegvielu patēriņš dažādos enerģijas galapatēriņa sektoros, videi draudzīgāka gan privātā, gan sabiedriskā transporta izmantošana, kā arī papildus jāsteno pasākumi publiskās un privātās elektrotransporta infrastruktūras, piemēram, dzelzceļa elektrifikācijas un privāto elektrisko transportlīdzekļu uzlādes attīstīšanai.

Latvijā biodegvielu un bioloģisko šķidro kurināmo ilgtspējības kritērijus, to ieviešanas mehānismu un uzraudzības un kontroles kārtību nosaka Ministru kabineta 2011. gada 5. jūlijā Noteikumi par biodegvielu un bioloģisko šķidro kurināmo ilgtspējas kritērijiem, to ieviešanas mehānismu un uzraudzības un kontroles kārtību.

2011. gadā uzsākta vienotu kritēriju **izstrāde vēja parku attīstībai**, lai izvairītos no situācijas, ka vēja parku veidošana jūrā notiek nekontrolēti, būtiski ietekmējot arī elektroenerģijas gala tarifu patēriņjiem. Vēja parku būvniecībai jūrā jānotiek plānveidīgi, mērķtiecīgi, ievērojot gan vides aizsardzības, zvejniecības, kuģniecības, gan valsts aizsardzības nosacījumus un Latvijas iedzīvotāju intereses.

6.8. ielikums

Atjaunojamā enerģija Latvijā

2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, kopējais atjaunojamās enerģijas (AE) īpatsvars ir palielinājies par 0,6 procentpunktiem un bija 33,1%, AE īpatsvars elektroenerģijas ražošanā pieauga par 2,7 procentpunktiem, sasniedzot 44,7 procentus.

2011. gadā elektroenerģijas ražošanas apjoms sasniedza 6095 GWh, kas ir par 8% mazāk nekā 2010. gadā. No kopējā saražotā elektroenerģijas daudzuma 50,5% (3078 GWh) tika saražoti no AER (HES, vēja, biogāzes, biomasas, u.c.). Savukārt kopējā uzstādītā jauda elektroenerģijas ražošanai no AER 2011. gadā attiecībā pret 2010. gadu pieauga par 20 MW, kopā sastādot 1642 MW.

Pateicoties galvenokārt obligātā 5% biodegvielas piejaukuma fosilajai degvielai ieviešanai, kopējais AE īpatsvars transportā 2011. gadā ir pieaudzis, sasniedzot 4,8% īpatsvaru. Elektroenerģijas, kas saražota, izmantojot atjaunojamos energoresursus, devums transportā 2011. gadā ir bijis neliels. Latvijā 2011. gadā transportā realizētas un savam patēriņam izmantotas kopumā 1,2 milj. tonnu degvielas, tajā skaitā biodegvielas tīrā veidā vai fosilās degvielas un biodegvielas sajaukumos – 50,4 tūkst. tonnu. 2010. gadā enerģijas galapatēriņā transportā bioetanolis bija 350 TJ, biodīzeldegviela – 787 TJ, 2011. gadā vērojot pieaugumu biodīzeldegvielai (bioetanolis – 318 TJ un biodīzeldegviela – 1432 TJ).

Biodegvielu īpatsvars enerģijas galapatēriņā transportā 2011. gadā bija 4%, salīdzinot ar 2010. gadu, tas pieaudzis par 1,4 procentpunktiem.

Nemot vērā *Grozjumus Ministru kabineta 2010. gada 16. marta noteikumos Nr. 262 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu, izmantojot atjaunojamos energoresursus, un cenu noteikšanas kārtību”* (apstiprināti MK 2012. gada 28. augustā), kas paredz, ka līdz 2016. gada 1. janvārim Ekonomikas ministrija neorganizē konkursus par tiesību iegūšanu pārdot biomasas, biogāzes, saules vai vēja elektrostacijās saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros un ražotājs nevar kvalificēties elektroenerģijas pārdošanai obligātā iepirkuma ietvaros un tiesību iegūšanai saņemt garantētu maksu par uzstādīto elektrisko jaudu, 2012. gadā konkurss par tiesībām pārdot no atjaunojamiem energoresursiem saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros netika rīkots.

Saskaņā ar *Noteikumiem par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerācijā* 2012. gadā izdoti 316 lēmumi par tiesību piešķiršanu pārdot koģenerācijas elektrostacijā saražoto elektroenerģiju obligātā iepirkuma ietvaros elektrostacijām ar kopējo uzstādīto elektrisko jaudu 475,82 MW un kopējo elektroenerģijas apjomu 3713477,794 MWh, t.sk.:

- par kurināmo izmantojot biogāzi – 128 lēmumi (163,449 MW / 1270600,874 MWh);
- biomasu – 188 lēmumi (312,371 MW / 2442876,92 MWh).

Saskaņā ar *Grozjumiem Ministru kabineta 2009. gada 10. marta noteikumos Nr. 221 „Noteikumi par elektroenerģijas ražošanu un cenu noteikšanu, ražojot elektroenerģiju koģenerāciju”* (apstiprināts MK 2012. gada 28. augustā) tiesību piešķiršana pārdot koģenerācijā saražoto elektroenerģiju līdz 2016. gada 1. janvārim ir apturēta.

Energoefektivitāte

Atbilstoši Kartības, kada uzskaita valsts enerģijas galapateiņu ietaupījumu un nodrošina energoefektivitātes monitoringa sistēmas darbibu 11. punkta prasībām izstrādāts Energoefektivitātes monitoringa pārskats par 2010.-2011. gadu. Iegūtie rezultāti rāda, ka nav iegūts enerģijas ietaupījums pakalpojumu un rūpniecības sektoros, bet būtisks enerģijas ietaupījums iegūts mājsaimniecību sektorā (935 GWh), kurā sekmīgi tiek realizēti energoefektivitātes pasākumi daudzdzīvokļu dzīvojamās mājās, izmantojot ES Struktūrfondu atbalstu. Energoefektivitātes monitoringa mērķis ir apkopot un sistematizēt informāciju par visiem valsts atbalstītajiem energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumiem un to rezultātiem, ietverot arī citu ar energoefektivitātes paaugstināšanu saistītu informāciju.

2012. gada 4. decembrī stājas spēkā Eiropas parlamenta un Padomes *Direktīva 2012/27/ES* (2012. gada 25. oktobris) par energoefektivitāti, ar ko groza *Direktīvas 2009/125/EK* un *2010/30/ES* un atceļ *Direktīvas 2004/8/EK* un *2006/32/EK*, kuras prasības izvirza jaunus izaicinājumus energoefektivitātes jomā, tostarp dalībvalstīm noteikt indikatīvus enerģijas ietaupījuma mērķus 2020. gadam, iesaistīt enerģijas sadales un mazumtirdzniecības uzņēmumus enerģijas galapateiņātāju energoefektivitātes paaugstināšanas pasākumu realizācijā, veicināt energoservisa pakalpojumu attīstību un noteikt obligātas prasības valdības īpašumā un izmantošanā esošo ēku renovācijā. *Direktīvas 2012/27/ES* prasības jāpārņem nacionālajā likumdošanā līdz 2014. gada 5. jūnijam.

Enerģiju patērijošo preču energoefektivitāte

Eiropas Komisijā turpinās darbs energēji patērijošu ražojumu energoefektivitātes (ekodizaina) uzlabošanai, lai mazinātu šo ražojumu negatīvo ietekmi uz vidi un panāktu lielākus energoīetaupījumus to ekspluatācijas laikā. Kops 2008. gada ir pieņemtas vairāk nekā 20 Eiropas Komisijas ekodizaina un energomarķējuma regulu, kuras nosaka stingrākas prasības enerģiju patērijošajiem ražojumiem un ir saistošas Latvijas ražotājiem, importētājiem un izplatītājiem. Ekodizaina un energomarķējuma regulas attiecas uz tādām preču grupām kā elektropreces, apgaismojums, sadzīves tehnika, sildierīces un dzesēšanas iekārtas, rūpnieciskās un komerciālās iekārtas u.c. (pilns pieņemto ekodizaina regulu saraksts ir pieejams Ekonomikas ministrijas tīmekļā vietnē <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30641>). Tuvāko divu gadu laikā ir paredzēts pieņemt jaunas ekodizaina regulas vēl 27 preču grupām.

Investīcijas enerģētikas sektorā

Pašlaik tiek realizēti vairāki BEMIP iekļautie infrastruktūras attīstības projekti, kas nodrošinās veiksmīgu Ziemeļvalstu un Baltijas valstu elektroenerģijas tirgu integrāciju.

Trans Eiropas Enerģētikas Tiklu (TEN-E) programmas ietvaros tīka realizēts projekts **Kurzemes loka ietekmes uz vidi novērtējums un trases izpēte**. Projekts tika pabeigts 2012. gada jūnijā, un tā kopējās izmaksas ir 0,65 milj. eiro. Darbs norit trīs posmos: Grobiņa-Ventspils, Ventspils-Tume un Tume-Rīga.

Eiropas Komisija 2010. gada 6. augustā pieņēma lēmumu finansiāli atbalstīt elektropārvades infrastruktūras izbūvi Latvijā, piešķirot līdzfinansējumu **Kurzemes loka projektam** kopējā *NordBalt* projekta ietvaros. Lietuvas-Zviedrijas starpsavienojuma izbūvē Eiropas Komisija plāno ieguldīt 131 milj. eiro, savukārt 44 milj. eiro atvēlēti tīklu infrastruktūras pilnveidošanai Latvijā **Kurzemes loka projekta** ietvaros. **Kurzemes loka projekta** pirmā un otrā posma kopējās izmaksas – 88 milj. eiro, izpildes termiņš – 2014. gads. Šobrīd tiek plānots izbūvēt arī trešo projekta posmu – 330 kV pārvades līniju Ventspils-Dundaga-Tume-Imanta, kura termiņš ir 2018. gads. Šim projektam plānots piesaistīt Eiropas Savienības līdzfinansējumu jaunā *Eiropas Savienojumu instrumenta* (CEF) ietvaros, kas tiks izveidots Eiropas Savienības 2014.-2020. gada budžeta ietvaros. Latvija CEF enerģijas tirgu izolācijas novēršanā un minētā finanšu instrumenta ietvaros ir pieteikusi iekļaušanai Kopējas intereses projektu sarakstā 4 projektus – **Kurzemes loka projekta trešā kārtu** un **Latvijas-Igaunijas trešo starpsavienojumu elektroenerģijā**, **Inčukalna pažemes gāzes krātuvēs (PGK) modernizācijas un krātuvēs paplašināšanas projektu** un **Baltijas reģionālā sašķidrinātās dabasgāzes (SDG)** termināļa būvniecību gāzes sektorā.

Pašlaik lielākais dabasgāzes infrastruktūras attīstības un reģiona apgādes drošības uzlabošanas projekts ir **Divvirzienu dabasgāzes plūsmas palielināšana starp Latviju un Lietuvu**, kura ietvaros Latvijā tīka veikta jauna Daugavas pazemes šķērsojuma izbūve, rekonstruēti 15 urbumi Inčukalna PGK un cauruļvadu diagnostikai izveidots jauns attīrošo un intelektuālo virzuļu pieņemšanas kameras mezglis. Īstenojot projektu, tīka paaugstināta gāzes piegādes drošība abos virzienos un radīta iespēja Latvijas lietotājiem piegādāt gāzi no Lietuvas. Iespēju piegādāt dabasgāzi no Lietuvas varēs izmantot gadījumos, ja ziemā pārtrūkst dabasgāzes padeve pa gāzesvadu no Rīgas uz Bausku. Projekts tika pabeigts 2011. gada beigās, tomēr tā termiņš tīka pagarināts līdz 2012. gadam papildu darbu veikšanai, jo pamataktivitātēm netika izlietots viss tam piešķirtais finansējums.

Pēc Ignalinas atomelektrostacijas slēgšanas 2009. gada beigās viens no aktuālākajiem jautājumiem Baltijas valstu enerģētikas politikas kontekstā ir jaunās **Visaginas AES projekts**. Latvija atbalsta *Visaginas AES projektu*, pamatojoties uz reģionālās solidaritātes principu, kā arī uz projekta ekonomisko izdevīgumu, tomēr, kamēr nav saņemtas atbildes uz vairākiem būtiskiem jautājumiem attiecībā uz projekta realizēšanu, ir pāragri lemt par Latvijas energokompānijas Latvenergo līdzdalību. Turklāt pēc 2012. gada oktobra Lietuvas Seima vēlēšanām un referendumā par Visaginas AES, kurā lielākā daļa vēlētāju balsoja pret atomstacijas būvniecību, projekta attīstība kļuvusi neskaidra pašā tās attīstītāvalstī. Būtisku ietekmi uz kopējo Baltijas enerģijas tirgu un piegāžu drošību Latvijā atstās nākotnē pieņemtie lēmumi par Narvas degslānekļa termoelektrostacijas bloku rekonstrukciju Igaunijā.

Lai paaugstinātu siltumenerģijas ražošanas efektivitāti, samazinātu siltumenerģijas zudumus pārvades un sadales sistēmās un sekmētu fosilo kurināmā veidu aizvietošanu ar atjaunojamajiem

kurināmajiem, Kohēzijas fonda (KF) ietvaros tiek īstenoti vairāki projekti. Projektu iesniegumu atlases pirmās un otrās kārtas ietvaros darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.1. aktivitātē **Pasākumi centralizētās siltumapgādes sistēmu efektivitātes paaugstināšanai** uz 2012. gada 25. oktobri kopā ir apstiprināti 58 projektu iesniegumi par KF finansējumu 34,2 milj. latu, no tiem ir pabeigti 15 projekti par KF finansējumu 7,7 milj. latu.

Lai būtiski palielinātu elektroenerģijas un siltumenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem, dažādotu primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstinātu elektroenerģijas pašnodrošinājumu, tiek īstenota darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.5.2.2. aktivitātē **Atjaunojamo energoresursu izmantojošu koģenerācijas elektrostaciju attīstība**. Projektu iesniegumu atlases ietvaros ir noslēgti līgumi par 10 projektu īstenošanu ar KF finansējumu 21,4 milj. latu.

6.5. Būvniecības un mājokļu politika

Izstrādājot politiku ilgtspējīgas un konkurētspējīgas **būvniecības nozares** attīstībai, tiek ņemti vērā principi, kas būtiski ietekmē labvēligu un konkurētspējīgu uzņēmējdarbības vidi, samazinot administratīvos šķēršļus, nodrošinot operatīvu

būvniecības informācijas apriti un palielinot būvniecības pakalpojumu sniedzēju produktivitāti. Līdzās atbilstošas infrastruktūras un atbalsta pieejamībai ne mazāk svarīga ir normatīvā vide, kurā būvuzņēmējs darbojas.

6.9. ielikums

Būvniecības nozari raksturojošie dati

Centrālās statistikas pārvades dati liecīna, ka 2012. gada 3. ceturksnī būvniecības produkcijas apjoms (faktiskajās cenās) bija 354,5 milj. latu, kopumā 2012. gada deviņos mēnešos sasniedzot 715,3 milj. latu.

2012. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 3. ceturksni, pēc kalendāri izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās, būvniecības produkcijas apjoms pieauga par 8,3%, tai skaitā ēku būvniecības apjoms – par 6,2%, inženierbūvju – par 9,6 procentiem.

2012. gada deviņos mēnešos, salīdzinot ar 2011. gada deviņiem mēnešiem, pēc kalendāri izlīdzinātiem datiem salīdzināmajās cenās, būvniecības produkcijas apjoms pieaudzis par 17,8%, tai skaitā ēku būvniecības apjoms – par 14,3%, inženierbūvju – par 19,4 procentiem.

Vislielākais būvniecības un remontdarbu apjoma pieaugums salīdzinājumā ar pagājušā gada atbilstošo periodu bija administratīvo ēku, kā arī ielu un ceļu būvniecībā – attiecīgi par 60,9% un 21,8%. Savukārt būvniecības apjoms samazinājās tiltu un tunelu, kā arī vietējo caurulīvadu un kabeļu būvniecībā – attiecīgi par 57,1% un 38,1 procentu.

2012. gada 3. ceturksnī būvvaldes izsniedza 333 būvatļaujas jaunu vienu dzīvokļa māju ar kopējo platību 76,4 tūkst. m² būvniecībai (2011. gada 3. ceturksnī – attiecīgi 382 un 82,9 tūkst. m²), savukārt jaunu rūpnieciskās ražošanas ēku un noliktavu ar kopējo platību 54,5 tūkst. m² būvniecībai izsniedza 58 būvatļaujas (2011. gada 3. ceturksnī – 94,6 tūkst. m² un 51 būvatļauja).

2012. gada 3. ceturksnī ārpus valsts robežām Latvijas būvnieku spēkiem veikto būvdarbu apjoms (faktiskajās cenās) bija 18,7 milj. latu, salīdzinot ar 2011. gada 3. ceturksni (21,2 milj. lati), veikto būvdarbu apjoms samazinājies par 2,5 milj. latiem jeb 12%. Savukārt 2012. gada 3. ceturksnī citu valstu būvnieki Latvijā veikuši būvdarbus 3,6 milj. latu apmērā, kas ir par 0,6 milj. latu jeb 20% vairāk nekā 2011. gada 3. ceturksnī (3 milj. latu).

2012. gada 3. ceturksnī, salīdzinot ar 2011. gada 3. ceturksni, būvniecības izmaksas palielinājās vidēji par 8,5%. Strādnieku darba samaksas pieauga par 21,1%, mašīnu un mehānismu uzturēšanas un ekspluatācijas izmaksas palielinājās par 11,1% un būvmateriālu cenas – par 2,1 procentu.

Saeima turpina skatīt un pirmajā lasījumā konceptuāli atbalstīja 10. Saeimas neizskatīto jauno

Būvniecības likumu, kas paredz vienkāršot būvniecības administratīvo procesu, atsakoties no

daudzajiem starplēmumiem. *Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisija* izveidoja darba grupu, kura pašreiz skata un vērtē visus *Būvniecības likumprojekta* otrajam lasījumam iesniegtos priekšlikumus.

Jaunā *Būvniecības likumprojekta* galvenais mērķis ir būtiski atvieglo būvniecības procesu un sekmēt tā caurspīdīgumu, kā arī veicināt būvniecības tirgus un līdz ar to arī visas tautsaimniecības attīstību. Likumprojektā ietvertie principi, kas būtu jāievēro būvniecības procesā:

- arhitektoniskās kvalitātes princips – saskaņā ar kuru būves projektē, līdzvarojot būvniecības funkcionālos, estētiskos, sociālos, kultūrvēsturiskos, tehnoloģiskos, ekonomiskos aspektus, kā arī pasūtītāja un sabiedrības intereses, izcelot dabas vai pilsētas ainavas individuālo identitāti un organiski iekļaujot kultūrvīdē, tādējādi to bagātinot un veidojot kvalitatīvu dzīves telpu;
- inženiertehniskās kvalitātes princips – saskaņā ar kuru būves inženiertehniskais risinājums ir drošs lietošanā, kā arī ekonomiski un tehnoloģiski efektīvs;
- atklātības princips – saskaņā ar kuru būvniecības process ir atklāts un sabiedrība tiek informēta par paredzamo būvniecību un saistībā ar to pieņemtajiem lēmumiem;
- ilgtspējīgas būvniecības princips – saskaņā ar kuru būvniecības procesā rada kvalitatīvu dzīves vidi esošajām un nākamajām paaudzēm, tai skaitā palielinot atjaunojamo energoresursu un sekmējot citu dabas resursu efektīvu izmantošanu;
- vides pieejamības princips – saskaņā ar kuru būvniecības procesā veido vidi, kurā ikviena persona var ērti pārvietoties un izmantot būvi atbilstoši tās funkcijai.

2012. gada 31. jūlijā Eiropas Komisija publicēja *Būvniecības nozares un tās uzņēmumu ilgtspējīgas konkurencējas stratēģiju*. Tajā ir norādītas galvenās problēmas, ar kurām būvniecības nozare saskaras šobrīd un saskarsies līdz 2020. gadam saistībā ar ieguldījumiem, cilvēkkapitālu, prasībām vides jomā, tirgu reglamentēšanu un pieju tiem, kā arī piedāvātas iniciatīvas nozares atbalstam. Īsterniņā kā reakcija uz krīzi tiek uzsvērta nepieciešamība atbalstīt izaugsmi un nodarbinātību būvniecības nozarē. Ilgtermiņā problēmas, ar kurām nozare saskaras, būs risināmas, izmantojot saskaņotu un koordinētu pieju Eiropas līmenī, lai uzlabotu vērtību ķēdes darbību, konkrētāk, slēdzot privātā un publiskā sektora brīvprātīgas partnerības un vajadzības gadījumā pieņemot atbilstošu tiesisko regulējumu.

Vairāki stratēģijā ietvertie jautājumi kā nozīmīgi ir formulēti, arī izstrādājot Latvijas būvniecības nozares

attīstības dokumentus, tai skaitā Ekonomikas ministrijas izstrādājamās *Būvniecības nozares attīstības pamatnostadnes*, kurās noteikti politikas pamatprincipi, mērķi un prioritātes būvniecības nozares līdzsvarotai attīstībai turpmākajiem gadiem. Nākamajos gados tiks turpinātas Latvijā jau uzsāktās iniciatīvas ēku energoefektivitātes ieviešanai, būvniecības speciālistu izglītības kvalitātes veicināšanai, *Eirokodeksa projektes standartu* ieviešanai un ilgtspējīgas būvniecības īstenošanai. 2012. gadā ir veiktas vairākas **izmaiņas būvniecību reglamentējošos normatīvos aktos**, kā arī sniegti priekšlikumi publisko iepirkumu sistēmas pilnveidošanai.

Izstrādātajos grozījumos Latvijas būvnormatīvā LBN 211-08 *Daudzstāvu daudzdzīvokļu dzīvojamie nami* (MK 2012. gada 3. aprīļa noteikumi Nr. 231) precizētas normas, kas izriet no Latvijas būvnormatīva LBN 201-10 *Buvju ugunsdrošība* (MK 2011. gada 28. jūnija noteikumi Nr. 498), un telpu insolācijas prasības, nosakot, ka insolācija attiecas uz dzīvojamām telpām, nevis uz dzīvokli kopumā. Savukārt, lai uzlabotu mājokļu vides pieejamību un nodrošinātu jebkuras personas brīvu ieklūšanu ēkā, turpmāk jaunu dzīvojamo ēku būvniecībā jānodrošina vides pieejamības prasības ēkas ieejas mezglā, nokļūsanai ēkas pirmajā stāvā vai līdz liftam neatkarīgi no ēkas būvniecības finansēšanas avota.

Tīrgū ienākot arvien jauniem būvizstrādājumiem, palielinās arī slodze tirgus uzraudzībai. Lai atvieglotu un padarītu caurspīdīgāku šo uzraudzības procesu, tika veikti grozījumi MK 2001. gada 30. aprīļa noteikumos *Būvizstrādājumu atbilstības novērtēšanas kārtiba reglamentētajā sfērā*, padarot saprotamāku būvizstrādājumu atbilstībai izmantojamo citu Eiropas Savienības dalībvalstu nacionālo standartu pielietojumu un skaidri definējot būvizstrādājumu atbilstības dokumentācijas apriti.

Lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi un veicinātu godīgu konkurenci publisko iepirkumu sistēmā būvniecībā un radītu vienlīdzīgākus nosacījumus konkursu pretendentiem, Ekonomikas ministrija sadarbībā ar Iepirkumu uzraudzības biroju un nevalstiskajām organizācijām ir izstrādājusi ieteikumus par būvdarbu konkursa piedāvājumu vērtēšanas kritērijiem saimnieciski visizdevīgākā piedāvājuma izvēlei. Ieteikumos ir sniegti priekšlikumi valsts un pašvaldību publisko iepirkumu komisijai pretendentu atlasei un piedāvājumu vērtēšanai. Pretendentu atlasē tiek piedāvāts vērtēt to pieredzi atbilstoša mēroga projektu īstenošanā, kā arī iepriekšējās darbības tiesiskumu, lai mazinātu tiesiska rakstura pārkāpumus. Saimnieciski visizdevīgākā piedāvājuma izvēlei ieteikumos tiek piedāvāti tādi kritēriji kā darba izpildes termiņš, garantijas nosacījumi, energoefektivitāte, kā arī ieteikme uz vidi, tādējādi mazinot kritērija „piedāvājuma cena” īpatsvaru piedāvājuma vērtējumā.

Mājokļu politikā tiek turpināta *Dzīvojamo telpu īres likumprojekta* izstrādē atbilstoši mūsdienu tiesiskajai izpratnei, līdzsvarojot īrieķa un izīrētāja tiesības un pienākumus, pilnveidojot īres līgumu uzskaiti, precizējot īrieķa un viņa ģimenes locekļu tiesības un pienākumus, kā arī respektējot brīvā īres tirgus darbības principus.

Daudzdzīvokļu mājās kopš ekonomiskās lejupslides perioda ir aktualizējusies problēma, kas saistīta ar iedzīvotāju parādiem par siltumapgādi. Pētot parādu veidošanās iemeslus, kā galvenos var minēt personas rīcībā esošo līdzekļu nepietiekamību vai to samazinājumu, maksājumu disciplīnas trūkumu, sadarbības trūkumu starp pakalpojuma sniedzēju vai pārvaldnieku un parādnieku (t.sk. ilgstoši netiek veikta parādu piedziņa), dažādo pieeju sociālās palīdzības politikas veidošanā (t.sk. dzīvokļa pabalsta noteikšanā) pašvaldībās. Šīs problēmas risināšanai Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi un *Saeima* 2012. gada 24. maijā pirmajā lasījumā ir pieņemusi likumprojektu *Grozījumi Dzīvojamo māju pārvaldišanas likumā*. Likumprojekts izstrādāts, lai:

- paredzētu dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistrā ierakstāmo ziņu dalījumu publiskojamā un nepubliskojamā informācijā;
- noteiktu pārvaldniekam pienākumu kontrolēt dzīvokļa īpašnieku maksājumu saistību izpildi par dzīvokļa īpašuma lietošanu.

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi un iesniegusi MK informatīvā ziņojuma projektu par situāciju saistībā ar siltumapgādes pakalpojumiem 2012. gadā. Neskatos uz tarifu pieaugumu un attiecīgi maksājumu pieaugumu pret iepriekšējo apkures sezonu, ir vērojams uzlabojums 2011./2012. gada apkures sezonā izsniegtā rēķinu apmaksas disciplīnā, t.i., republikas pilsētās apmaksāts 91,1%, bet novadu pašvaldībās 83,6% no izsniegtajiem siltumapgādes pakalpojumu rēķiniem. Attiecīgi iepriekšējā apkures sezonā republikas pilsētās tika apmaksāti 89,7%, bet novadu pašvaldībās 78,5% no izrakstītajiem siltumapgādes pakalpojumu rēķiniem.

Lai veicinātu konkurētspēju dzīvojamo māju pārvaldišanas tirgū un kvalitatīvu dzīvojamo māju pārvaldišanu, kopš 2012. gada 1. janvāra Ekonomikas ministrijā ir izveidots un darbojas **Dzīvojamo māju pārvaldnieku reģistrs**.

Minētā reģistra galvenais uzdevums ir nodrošināt aktuālu informāciju par personām, kas nodarbojas vai vēlas nodarboties ar dzīvojamo māju pārvaldišanu un atbilst pārvaldniekam likumā izvirzītajiem kritērijiem pārvaldišanas darbību veikšanai. Ekonomikas ministrijas tūmekļa vietnē ir publicēti pārvaldnieku reģistra ieraksti par pārvaldnieka piedāvātajiem pakalpojumiem, pakalpojumu sniegšanas teritoriju, pārvaldnieka vai tā darbinieku kvalifikāciju un praktisko darba pieredzi dzīvojamo māju pārvaldišanā,

kā arī reģistrs satur norādi par pārvaldnieka tiesībām piedāvāt pārvaldišanas pakalpojumus tirgū atkarībā no iegūtās profesionālās kvalifikācijas un praktiskās darba pieredzes dzīvojamo māju pārvaldišanā.

2012. gada 22. novembrī *Saeima* otrajā lasījumā pieņēma likumprojektu **Ēku energoefektivitātes likums**. Likumprojektā pamatā saglabāts šobrīd spēkā esošā *Ēku energoefektivitātes likuma* regulējums, to papildinot ar pārstrādātajā Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 19. maija *direktīva 2010/31/ES* par ēku energoefektivitāti ieviestajiem jauninājumiem. Lai Eiropas Parlamenta un Padomes 2010. gada 19. maija *direktīvu 2010/31/ES* pārņemtu pilnībā, papildus būs nepieciešams izdot MK noteikumus par ēkas energoefektivitātes aprēķina metodī, ēku energosertifikācijas kārtību, ēkas energosertifikātā un ēkas pagaidu energosertifikātā paraugu, reģistrācijas kārtību, ēku energoefektivitātes salīdzinošo vērtēšanas sistēmu, ēku energoefektivitātes klasifikācijas sistēmu, energoefektivitātes prasības un augstas efektivitātes sistēmu izmantošanas prasības gandrīz nulles enerģijas ēkām, pārbaudes kārtību un termiņus apkures sistēmām, kuru apkures katlu lietderīgā nominālā jauda ir lielāka par 20 kilovatiem, un gaisa kondicionēšanas sistēmām, kuru lietderīgā nominālā jauda ir lielāka par 12 kilovatiem, un neatkarīga eksperta kompetences prasības un kompetences apliecināšanas kārtību, neatkarīga eksperta reģistrācijas un uzraudzības kārtību, kā arī neatkarīgu ekspertu reģistra datu saturu un izmantošanas kārtību.

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi ziņojumu **Par ēku renovācijas finansēšanas risinājumiem**. Informatīvais ziņojums ir izstrādāts, lai īstenotu valsts energoefektivitātes politikas dokumentos noteiktos mērķus un sekmētu ēku sektora, īpaši mājokļu, renovāciju atbilstoši ēku energoefektivitātes prasībām. Papildus ziņojumā iekļauta informācija par uzdevumiem, kas izriet no ES direktīvām attiecībā uz valsts un pašvaldību ēkām. Ziņojuma mērķis ir izvērtēt iespējamos ēku renovācijas finansēšanas modeļus, identificēt riskus un noteikt risināmos uzdevumus. Pašlaik informatīvais ziņojums ir saskaņošanas stadijā un pēc tam tiks virzīts izskatīšanai MK.

2012. gadā turpinājās Eiropas Reģionālās attīstības fonda darbības programmas *Infrastruktūra un pakalpojumi* papildinājuma 3.4.4.1. aktivitātes **Daudzdzīvokļu māju siltumnoturības uzlabošanas pasākumi** īstenošana.

Kopš šīs aktivitātes īstenošanas uzsākšanas 2009. gada aprīlī līdz 2012. gada 30. novembrim izskatīti 1140 projektu iesniegumi, no kuriem pabeigta 134 projektu īstenošana, par 502 projektu īstenošanu noslēgti līgumi ar LIAA. 58 projektu iesniegumi ir apstiprināti (tiks uzsākti pēc līguma noslēgšanas), savukārt 48 projektu iesniegumi atrodas izvērtēšanas procesā.

Analizējot iesniegto projektu skaitu pa reģioniem, var secināt, ka visaktīvākais reģions ar 311 iesniegumiem projektiem ir Kurzemes reģions, tam seko Vidzemes reģions ar 266 projektu iesniegumiem. Vidēju aktivitāti saglabājuši divi reģioni – Zemgales reģions, no kura saņemti 186 projektu iesniegumi, un Rīgas reģions ar 221 projekta iesniegumu. Vismazākais projektu iesniegumu skaits saņemts no Latgales reģiona – 49 projektu iesniegumi. Nemot vērā iedzīvotāju un mājokļu skaitu Rīgā, var uzskatīt, ka šīs pilsētas aktivitāte ar 96 iesniegumiem projektiem joprojām ir saglabājusies zema.

Kopējais aktivitātes ietvaros pieejamais līdzfinansējums ir 62,75 milj. latu. Līdz 2012. gada 30. novembrim ir sadalīti un rezervēti 45,59 milj. latu (73%), atlikušais pieejamā finansējuma apjoms ir 17,16 milj. latu (27%).

Vidējais siltumenerģijas ietaupījums, kas tiek iegūts renovācijas pasākumu īstenošanas rezultātā, svārstās no 30% līdz pat 57%, tādējādi aktivitātes īstenošanas rezultātā tiek panākta būtiska daudzdzīvokļu dzīvojamā māju energoefektivitāte. Papildus tiek uzlabots dzīvojamais fonds, kura sakārtošana bez šāda atbalsta nenotiku.

Mājokļu renovācijas process ir būtiski iespaidojis arī dzīvokļu īpašnieku biedrību un dzīvokļu īpašnieku kooperatīvo sabiedrību veidošanu, jo visbiežāk, vienojoties par renovācijas uzsākšanu, mājas apsaimniekošanas jautājumus mājas iedzīvotāji vēlas risināt paši. Pēc Ekonomikas ministrijas aplēsēm, nemot vērā pabeigto projektu kopējās izmaksas un projektus, par kuru īstenošanu ir noslēgti līgumi, būvniecības nozare šīs aktivitātes īstenošanai pašlaik ir saņēmusi aptuveni 40 milj. latu.

6.6. Tūrisma politika

Latvijā tūrisma politika tiek veidota tā, lai veicinātu vietējā un starptautiskā tūrisma attīstību, tās galvenais mērķis ir veicināt tūrisma produktu un pakalpojumu konkurentspejas palielināšanos vidējā termiņā, veicinot pārmaiņas pieprasījuma un piedāvājuma struktūrā.

2010. gadā tika izstrādāta un apstiprināta *Latvijas tūrisma mārketinga stratēģija 2010.-2015. gadam*, kurā definēta Latvijas tūrisma attīstības vīzija un mērķi tās sasniegšanai, kā arī noteikti prioritārie Latvijas tūrisma produkti, to attīstības pamatprincipi un mērķa tirgi. Saskaņā ar stratēģijā izvirzītajām prioritātēm un iesaistot tūrisma nozares pārstāvju, tika izstrādāts jauns Latvijas tūrisma tēls, kas tagad ir vienojoša ideja

un kopīgs elements publiskā un privātā sektora produktu un mārketinga veidošanas aktivitātēm.

Lai veicinātu tūrisma nozares attīstību, laika periodā līdz 2015. gadam ir izvirzīti šādi nozares ekonomiskie mērķi:

- palielināt ārvalstu tūristu, kas uzturas 3 un vairāk diennaktis, īpatsvaru;
- palielināt tūrisma pakalpojumu eksporta pieaugumu katru gadu par 5-10% pret iepriekšējo gadu;
- nodrošināt, ka vietējā tūrisma pakalpojumu procentuālam pieaugumam katru gadu ir tendence apsteigt kopējo tūrisma pakalpojumu eksporta procentuālo pieaugumu.

6.10. ielikums

Tūrisma attīstības rādītāji

Saskaņā ar ANO Pasaules Tūrisma organizācijas sniegtajiem datiem 2012. gadā pirmajā pusē pasaule bija rekordliels ceļotāju skaits – 467 miljoni. Par spīti bažām par globālo ekonomiku tūrisms ir saglabājis statusu kā viena no elastīgākajām tautsaimniecības nozarēm. Laika posmā no 2012. gada janvāra līdz jūnijam tūristu skaits pasaule pieauga par 5%, salīdzinot ar attiecīgo laika periodu 2011. gadā. Gaidāms, ka 2012. gada beigās viena miljarda robeža tiks pārsniegta.

Tūrisma nozare Latvijā ir nozīmīgs eksporta ienākumu avots, kas sniedz ievērojamu pienesumu valsts iekšzemes kopprodukta. 2010. gadā tūrisma raksturīgo nozaru (viesnīcas un restorāni, pasažieru dzelzceļa transports un autotransports, ūdens transports, gaisa transports, transporta palīdzdarbu pakalpojumi, transporta līdzekļu iznomāšana, tūrisma operatoru un ceļojumu biroju darbība, atpūtas, kultūras un sporta pakalpojumi) īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā bija 5,3 procenti.

2011. gadā ārzemju ceļotāju robežšķērsojumu skaits sasniedz 5,54 milj., kas ir par 9,9% vairāk nekā 2010. gadā. Salīdzinot ar 2010. gadu, līdz 1,3 diennaktīm ir pieaudzis arī vidējais ārvalstu ceļotāju uzturēšanās ilgums Latvijā. Vienlaicīgi neliels samazinājums ir skāris viena ārvalstu ceļotāja vidējos izdevumus diennaktī – 2011. gadā tie bija 53 lati. Neraugoties uz šo samazinājumu, līdz 379,5 milj. latu ir palielinājušies kopējie ārvalstu ceļotāju izdevumi Latvijā.

2011. gadā beigās Latvijā bija 641 tūristu mītne, kas ir par 13 mītnēm vairāk nekā 2010. gada nogalē. Vienlaicīgi 2011. gadā par 21% ir palielinājies arī viesnīcas un tūristu mītnēs apkalpoto personu skaits.

Lai nodrošinātu konsekventu nozares partneru iesaisti tūrisma politikas īstenošanā, ir izveidota un

darbojas Latvijas Tūrisma konsultatīvā padome un Tūrisma attīstības valsts aģentūras (TAVA)

konsultatīvā padome, kas apvieno pilnvarotos pārstāvju no profesionālajām un reģionālajām tūrisma asociācijām, no reklāmas nozares, kā arī no Ārlietu ministrijas un Rīgas Tūrisma attīstības biroja.

Atbalsta pasākumi

Ekonomikas ministrijas padotības iestādes TAVA galvenās prioritātes saistītas ar tūrisma mārketingu vietējā un ārvalstu tirgū, tūrisma produktu un vietējā

tūrisma attīstību, Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēmas attīstību un tūrisma pakalpojumu sniedzēju pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu, apmācībām un kompetences paaugstināšanu tūrisma nozares pārstāvjiem, kā arī sadarbību ar Baltijas valstīm kopēju projektu īstenošanai un Baltijas mārketinga aktivitātēm tālajos tirgos (skatīt 6.11. ielikumu).

6.11. ielikums

TAVA aktivitātes 2012. gadā

Tūrisma politikas ieviešanai TAVA 2012. gadā īstenoja šādas aktivitātes:

- Uzturēts un attīstīts Latvijas tūrisma portāls www.latvia.travel un izstrādātas *Latvia.travel* mobilās aplikācijas Iphone un Android viedtelefoniem.
- Noorganizēti pasākumi tūrisma forumā *Krievijas Fokuss* (noorganizēta apaļā galda diskusija un sporta infrastruktūras iepazīšanās vizīte Krievijas pārstāvjiem) starptautiskās izstādes *Balttour 2012* ietvaros.
- Noorganizētas 25 ārvalstu žurnālistu vizītes no Vācijas, Somijas, Zviedrijas, Lietuvas, Igaunijas, Nīderlandes, Itālijas, Ukrainas, Krievijas, Lielbritānijas un Apvienotajiem Arābu Emirātiem.
- Noorganizētas 5 ārvalstu tūroperatoru vizītes no Vācijas un Krievijas.
- Nodrošināta vienota tūrisma informācijas centru statistikas datu vadības un analīzes sistēma internetā un veikta ārvalstu tūristu aptauja, Latvijas teritorijā aptaujājot vairāk nekā 3000 ārvalstu tūristu.
- Ieviesta Latvijas tūrisma pakalpojumu kvalitātes sistēma *Q-Latvia*, piešķirot kvalitātes zīmes 30 tūrisma uzņēmumiem.
- Īstenoti pasākumi vietējās sabiedrības informēšanai un izglītošanai par tūrismu sadarbībā ar Latvijas masu medijiem – laikrakstu „Dienas Bizness”, Latvijas Radio 1. programmu un Latvijas Radio 4. programmu.
- Noorganizēti 12 tūrisma produktu attīstības un apmācību pasākumi.
- Noorganizētas 3 TAVA infodienas tūrisma nozares pārstāvjiem par nozares aktuālajiem projektiem un sadarbības iespējām.
- Īstenots konkurss *Veiksmīgākais tūrisma produkts 2012*, apbalvojot labākos produktus trīs kategorijās: kultūras tūrisms, dābas tūrisms un veselības tūrisms.
- Uzsākta vietējā tūrisma veicināšanas kampaņa *Atklāj Latviju no jauna*.
- Īstenota starptautiskā sadarbība un valsts interešu pārstāvniecība, nodrošinot dalību Baltijas Apvienotajā tūrisma komitejā un Baltijas Mārketinga padomē un Eiropas Celojumu Komisijā.
- Īstenotas mārketinga aktivitātes Japānas tirgū – noorganizēts Latvijas stends izstādē *JATA 2012*, noorganizēti trīs informācijas semināri par Latviju, 1 tūroperatora vizīte un 3 žurnālistu vizītes no Japānas uz Latviju.
- Īstenotas Baltijas valstu kopējās aktivitātes ārvalstu tirgū – saskaņā ar *Baltijas valstu mārketinga plānu 2012. gadam* sadarbībā ar Igaunijas tūrisma organizāciju ir izdots Baltijas tūrisma kartes un noorganizēta Baltijas preses konference izstādes *ITB 2012* ietvaros Berlīnē. Noorganizētas Ķīnas žurnālistu un tūroperatoru vizītes uz Baltijas valstīm.
- Īstenoti augstas pievienotās vērtības un specializēto tūrisma produktu veicināšanas pasākumi medicīnas un veselības tūrisma veicināšanai Krievijā, Somijā un Zviedrijā.
- Noorganizēta dalība 7 starptautiskajās tūrisma izstādēs Somijā, Igaunijā, Lietuvā, Vācijā, Krievijā, Zviedrijā un Lielbritānijā.
- Izdoti 10 veidu tūrisma informatīvie materiāli 8 valodās.
- Īstenoti Latvijas tūrisma zīmola popularizēšanas pasākumi, izdots Latvijas lielāko pasākumu buklets, izstrādāta mikrolapa tūrisma informatīvo materiālu – video, interaktīvās prezentācijas un elektronisko bukletu eksponēšanai elektroniskajos datu nesējosej. Uz Latvijas A-kategorijas autoceļiem uzstādīti 52 tūrisma informācijas stendi.
- Īstenotas reklāmas kampaņas augsti prioritārajos tūrisma tirgus – Vācijā, Krievijā, Zviedrijā, Somijā, Lietuvā un Igaunijā.
- Regulāri vienu reizi mēnesi izdots elektroniskais tūrisma ziņu apkārtraksts www.greetingsfromlatvia.lv, kas ir nosūtīts 12500 abonentiem.
- Starptautiskā tūrisma profesionālu darbsemināra *Baltic Connecting 2012* ietvaros noorganizēta iepazīšanās vizīte ārvalstu tūrooperatoriem uz Latviju.
- Īstenotas mārketinga aktivitātes profesionālajai auditorijai un patērtājiem Somijā, Zviedrijā, Vācijā un Krievijā.
- Īstenots Eiropas Savienības pārrobežu sadarbības projekts *Agora 2.0*, kurā iesaistījušies partneri no Baltijas jūras reģiona valstīm un projekts *Eiropas izcilākie tūrisma galamerķi VI (EDEN VI)*.
- Nodrošināta dalība aptuveni 100 dažādos nozares sadarbības pasākumos Latvijā.

Tūrisma attīstības veicināšanai paredzētais ikgadējais valsts budžeta finansējums 2011.-2013. gadā ir ieplānots kā valsts līdzfinansējums Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) darbības programmas *Uzņēmējdarbība un inovācijas papildinājuma 2.3.1.1. aktivitātes Ārejo tirgu apgūšana* 2.3.1.1.2. apakšaktivitātes *Ārejo tirgu apgūšana – nozaru starptautiskās konkurentspejas stiprināšana* īstenošanai. Apakšaktivitātes ietvaros tiek atbalstītas šādas darbības:

- nacionālo stendu organizēšana starptautiskajās izstādēs ārvalstīs;
- reklāmas kampaņu organizēšana ārvalstīs;
- konsultāciju pakalpojumu sniegšana komersantiem, pašvaldībām un ostu pārvaldēm par ārvalstu tirgiem, tai skaitā tiešo vizīšu, tirdzniecības misiju organizēšana, atbalsts dalībai izstādēs un sadarbības partneru atrašana.

2012. gadā kopējais finansējuma apjoms (valsts budžeta finanšu līdzekļi, ERAF līdzfinansējums, kā arī finansējums projektu *AGORA 2.0* un *EDEN VI īstenošanai*) tūrisma mārketingam veido 1,5 milj. latu.

Normatīvās bāzes pilnveidošana

2013. gada 1. janvārī stāsies spēkā *Tūrisma attīstības valsts aģentūras nolikums*, kas precīzē TAVA statusu saskaņā ar spēkā esošo *Valsts pārvaldes iekārtas likumu* un *Publisko aģentūru likumu*, mainot to no valsts aģentūras uz valsts iestādi.

Lai veicinātu Latvijas veselības tūrisma pakalpojumu eksportspēju, Ekonomikas ministrija turpina izveidot kūrortu normatīvo regulējumu. Sadarbībā ar Latvijas Kūrortpilsētu asociāciju, Latvijas Kūrortoloģijas asociāciju, Latvijas Pašvaldību savienības, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, Veselības ministrijas, Valsts vides dienesta un Dabas aizsardzības pārvaldes pārstāvjiem izstrādāts MK noteikumu projekts *Kūrorta statusa piešķiršanas un anulēšanas kārtība*.

2012. gada 19. jūlijā stājās spēkā grozījumi *Tūrisma likumā*, kas citā starpā konkrētāk nosaka tūrisma aģenta atbildību par kompleksu tūrisma pakalpojumu piedāvāšanu un pārdošanu, paredzot, ka tūrisma aģents drīkst piedāvāt vai pārdot tikai tādu kompleksu tūrisma pakalpojumu, kas ir nodrošināts ar klientu iemaksātām naudas drošības garantiju.

Lai nodrošinātu „klusēšanas-piekrišanas” principa (atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 12. decembra *direktīvai 2006/123/EK* par pakalpojumiem iekšējā tirgū) ietveršanu tūrisma aģentu un operatoru darbības reģistrācijā *Tūrisma aģentu un tūrisma operatoru datubāzē*, ir sagatavoti *Grozījumi Ministru kabineta 2010. gada 13. aprīla noteikumos Nr. 353 „Noteikumi par tūrisma operatora, tūrisma aģenta un klienta tiesībām un pienākumiem, kompleksa tūrisma pakalpojuma sagatavošanas un īstenošanas kārtību, klientam sniedzamo informāciju un naudas drošības garantijas iemaksas kārtību”.*

Lai nodrošinātu efektīvu Eiropas Padomes *13.06.1990. direktīvas* par kompleksiem ceļojumiem, kompleksām brīvdienām un kompleksām ekskursijām izpildi, informējot gan patērētājus, gan arī citus interesentus par nozarē strādājošo komersantu darbību, kā arī veicinot krāpniecības gadījumu novēršanu nozarē, Ekonomikas ministrija 2010. gadā ir

izveidojusi *Tūrisma aģēntu un tūrisma operatoru (TATO) datubāzi* (<http://tato.em.gov.lv>). 2012. gada 30. novembrī datubāzē reģistrēti kopumā 508 komersanti, no kuriem 37 ir reģistrējuši savu darbību kā tūrisma operatori, 133 – kā tūrisma aģenti un operatori, bet 338 – kā tūrisma aģenti.

Starptautiskā sadarbība tūrisma jomā

Latvija attīsta ciešāku sadarbību tūrisma jomā ar citām valstīm, īpaši ar augsti prioritārijiem tūrisma mērķa tirgiem – Lietuvu, Igauniju, Somiju, Zviedriju, Vāciju un Krieviju. Jautājumi, kas attiecas uz sadarbības veicināšanu tūrisma jomā, regulāri tiek iekļauti starpvadību komisiju un valsts augstāko amatpersonu ārvalstu vizīšu darba kārtībā, augsti prioritārajos mērķa tirgos aktīvi tiek īstenotas mārketinga aktivitātes.

Kopš 2005. gada Latvija ir pilntiesīgs biedrs Apvienoto Nāciju Organizācijas Pasaules Tūrisma organizācijā (ANPTO). Tomēr, izanalizējot ieguvumus no dalības ANPTO atbilstoši ikgadējās biedra naudas apmēram, tika atzīts, ka dalības turpināšana minētajā starptautiskajā organizācijā nav izšķirošs faktors, lai Latvija īstenotu izvīrītos mērķus un uzdevumus tūrisma nozares attīstībai. 2012. gada 31. maijā spēkā stājās likums *Par Pasaules Tūrisma organizācijas statūtu denonsēšanu*, ar ko tika denonsēti ANPTO statūti. Vienlaicīgi spēku zaudēja likums *Par Pasaules Tūrisma organizācijas statūtiem*. Nemot vērā minēto, ANPTO depozītarījā tika iesniegti dokumenti par Latvijas dalības atsaukšanu no ANPTO un tās statūtu denonsēšanu. ANPTO depozītarījs ir paziņojis, ka apstiprina Latvijas izstāšanos no ANPTO ar 2012. gada 22. decembri. Jāatzīmē, ka arī pēc izstāšanās no šīs organizācijas Latvijai būs iespējams turpināt sadarbību ar ANPTO, izmantojot sadarbības mehānismus, ko piedāvā Eiropas Savienība.

Starptautiskā līmenī Latvijas interešu tūrisma jomā pārstāvniecība pamatā tiek nodrošināta, piedaloties Eiropas tūrisma institūciju darbā. Latvija regulāri piedalās Eiropas Komisijas Tūrisma konsultatīvās komitejas darbā, kā arī Latvija ir aktīvs biedrs Eiropas Ceļojumu komisijā, kas nodarbojas ar Eiropas, tostarp Latvijas kā tūrisma galamērķa atpazīstamības veicināšanu.

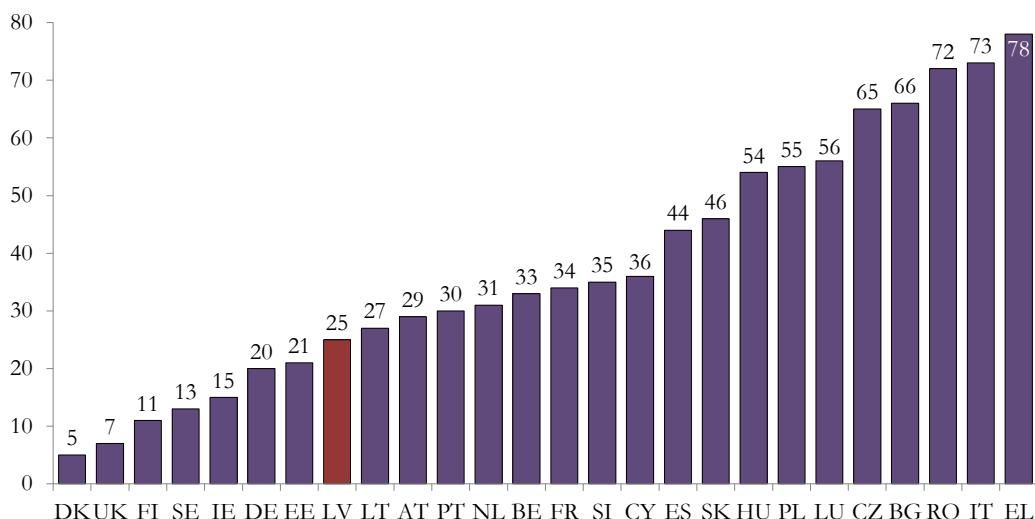
6.7. Uzņēmējdarbības vides uzlabošana

Būtisks instruments uzņēmējdarbības vides novērtēšanā ir Pasaules Bankas starptautiskais pētījums *Doing Business*, kā arī *Administratīvo procedūru ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi pētījums*, ar kuru palīdzību tiek

izzināts uzņēmēju viedoklis par to darbību kavējošiem faktoriem un sagatavots veicamo uzdevumu saraksts ikgadējā *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* ietvaros.

6.8. attēls

Latvijas un ES dalībvalstu vietas Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2013.* gadā
 (uzņēmējdarbības vide kopumā)

Pasaules Bankas *Doing Business 2013.* gadam pētījumā, kura atskaites periods ir no 2011. gada 2. jūnija līdz 2012. gada 1. jūnijam, 185 valstu konkurencē Latvija ierindota augstajā 25. vietā (2012. gada pētījumā Latvija tika ierindota 21. vietā). Uzņēmējiem labvēlīgas vides novērtējumā Latvija atradas 8. vietā Eiropas Savienības dalībvalstu vidū, kas ir par 1 pozīciju zemāk nekā gadu iepriekš. Saīdzinot situāciju kaimiņvalstīs, Igaunija ir zaudējusi savas pozīcijas par 2 vietām (no 19. vietas uz 21. vietu), savukārt Lietuva ir saglabājusi nemainīgu pozīciju (27. vieta).

6.4. tabula

Latvijas saīdzošie rādītāji Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2012.-2013.* gadā

	2012*	2013	Izmaiņas
Uzņēmējdarbības uzsākšana	50	59	-9
Būvniecības atļaujas	109	113	-4
Darbinieku nodarbināšana	-	-	-
Pieslēgums elektroenerģijai	83	83	0
Īpašuma reģistrācija	32	31	+1
Kredītu reģistrs	4	4	0
Investoru tiesību aizsardzība	66	70	-4
Nodokļu maksāšana	62	52	+10
Pārrobežu tirdzniecība	17	16	+1
Līgumu izpilde	16	24	-8
Uzņēmējdarbības izbeigšana	33	33	0

* Katru gadu, publicējot jauno *Doing Business* reitingu, iepriekšējā gada dati tiek pārrēķināti, atbilstoši aktuālajai metodoloģijai.

Salīdzinot ar *Doing Business 2012* pētījumu, Latvija būtiski uzlabojusi vērtējumu nodokļu nomaksas rādītājā un nekustamā īpašuma reģistrācijā, bet lielākā problēmas joprojām konstatētas jautājumos, kas saistīti ar tieslietu sistēmas efektīvu darbību un būvniecības procesu.

Latvijā pasākumi uzņēmējdarbības vides uzlabošanai tika paredzēti jau 1999. gadā, kad Ekonomikas ministrijā tika sagatavots pirmais *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāns*. Plāns katru gadu, arvien aktīvāk iesaistoties plašākam uzņēmējus pārstāvošo organizāciju lokam, tiek atjaunots un apstiprināts valdībā.

Plāna 2012. gadam mērķis ir „vienkārši un kvalitatīvi pakalpojumi uzņēmējdarbībā: vairāk e-pakalpojumu”, un tajā iekļauti 30 pasākumi, no kuriem nozīmīgākie ir turpmāk norādītie.

Uzņēmējdarbības uzsākšanā – ar 2012. gada 29. novembri portālā www.latvija.lv ieviesta iespēja Uzņēmumu reģistrā elektroniski iesniegt pieteikumu jauna komersanta reģistrācijai, kā arī pieteikt reģistrācijai izmaiņas, reorganizāciju, maksātnespēju, likvidāciju un līguma izbeigšanu. Reģistrācijas pieteikumu var iesniegt ar Latvijā izsniegtu drošu e-parakstu (internetbanku, eID karte, elektroniskā paraksta viedkarte eME). Tādējādi Latvijā ir būtiski atvieglota uzņēmējdarbības uzsākšana, samazinot uzņēmējiem nepieciešamo laiku un izmaksas uzņēmuma dibināšanā. Papildus plānots noteikt diferencētu (samazinātu) valsts nodevu gadījumā, ja pieteicējs pieteikumu Uzņēmumu reģistrām iesniedz elektroniski, izmantojot tā pārziņā esošo speciālo tiešsaistes formu un izsakot vēlēšanos valsts notāra lēmumu saņemt, izmantojot Uzņēmumu reģistra pārziņā esošo speciālo tiešsaistes formu vai ar

elektroniskā pasta starpniecību, izmantojot drošu elektronisko parakstu. Plānots, ka attiecīgie normatīvo aktu projekti samazinātās valsts nodevas noteikšanai stāsies spēkā ar 2013. gada 1. aprīli.

Papildus ar 2013. gada 1. janvāri stāsies spēkā jaunais *Pierienotas vertības nodokļa* (PVN) likums, kas paredz ar PVN apliekamo personu reģistrāciju Valsts ieņēmumu dienestā (VID) 5 dienu laikā (2011. gadā procedūra aiznēma 7 dienas). Tāpat Ministru kabineta 2012. gada 10. jūlija sēdē tika apstiprināti normatīvo aktu projekti, kas paredz atvieglojumu turpināšanu mikro uzņēmumiem par ar pamatkapitāla palielināšanu saistīto ierakstu izdarīšanu Komercregestrā – samazinātās nodevas 50% apmērā.

Būvniecības procesā – neatliekama ir jaunā *Būvniecības likuma* pieņemšana, kas paredz samazināt būvatlaujas saņemšanas procedūru skaitu, vienkāršot saskaņošanas procedūras, atceļt sabiedriskās apspriešanas, kā arī izslēgt iespēju būvniecību apturēt tā īstenošanas vēlā stadijā. *Būvniecības likuma* pieņemšana 2014. gadā nodrošinātu būtisku Latvijas kāpumu *Doing Business* būvniecības rādītāju reitingā. Šobrīd *Būvniecības likumprojekts* atrodas Saeimā uz 2. lasījumu. Līdz ar *Būvniecības likumprojekta* apstiprināšanu 2. lasījumā paredzēts izstrādāt ar *Būvniecības likumprojektu* saistīto Ministra kabineta noteikumu grozījumus, lai nodrošinātu būvniecības procesa pilnīgu sakārtošanu, kā arī uzsākt *Būvniecības informācijas sistēmas* ekspluatāciju.

Investoru tiesību aizsardzībā – 2012. gada 10. jūlijā stājās spēkā grozījumi *Komerclikumā*, *Finanšu instrumentu tirgus likumā* un *Gada pārskatu likumā* investoru tiesību aizsardzībai – ir precīzēta lēmuma pieņemšana uzņēmumā, ja dalībniekiem pastāv interešu konflikts, tādējādi nodrošinot uzņēmēju, kas ir valdes locekļi attiecīgajos uzņēmumos, darījumu caurskatāmību.

Nekustamā īpašuma reģistrēšanā – 2012. gada 31. maijā Valsts sekretāru sanāksmē izsludināti grozījumi *Nekustamā īpašuma valsts kadastra likumā*, *Zemesgrāmatu likumā* un *Likumā par nekustamā īpašuma ierakstāšanu zemesgrāmatās*, lai ieviestu vienas pieturas aģentūras principu īpašuma datu reģistrēšanā un īpašumtiesību nostiprināšanā. Atbilstoši Ministru kabineta komitejas 2012. gada 26. novembra sēdē lemtajam šobrīd noris projekta saskaņošana ar Latvijas

Pašvaldību savienību. Likumprojektu izskatīšana Ministru kabinetā plānota līdz 2013. gada 1. aprīlim.

Nodokļu jomā – no 2012. gada 1. oktobra uzņēmējiem, kuriem pēc stāvokļa uz 2011. gada 1. septembrī izveidojies nodokļu parāds, kas nav samaksāts līdz 2012. gada 1. oktobrim, ir atvieglota nodokļu nomaksa. Saskaņā ar *Nodokļu atbalsta pasākuma likumu* nodokļu maksātājiem ir iespēja pieteikties Nodokļu atbalsta pasākumam. *Nodokļu atbalsta pasākuma likums* paredz nokavējuma naudas un 90% soda naudas dzēšanu ar nosacījumu, ka nodokļu maksātājs līdz noteiktam datumam samaksā nodokļu pamatparādu un ar to saistīto soda naudu 10% apmērā. Jaunais *PVN likums*, kas stāsies spēkā no 2013. gada 1. janvāra, nosaka PVN likmi – 21%, kā arī paredz vienkāršotu šī nodokļa piemērošanas kārtību. Tāpat 2012. gadā VID ir pilnveidota elektroniskās deklarēšanās sistēmas (EDS) funkcionalitāte, tādējādi atvieglojot deklarācijas aizpildīšanu uzņēmējiem.

Līgumsaistību izpildē – izstrādāti grozījumi *Civilprocesa likumā*, kas paredz speciālu tiesvedības kārtību lietās par kapitālsabiedrības dalībnieku (akcionāru) sapulces lēmumu atzišanu par spēkā neesošiem, kā arī paredz speciālo tiesvedības kārtību ar pirmo instanci un kasācījās instanci – rajona (pilsētas) tiesu. Vienlaikus izstrādāti grozījumi *Komerclikumā*, *Civilprocesa likumā* un *Likumā par uzņēmumu reģistrāreiderisma apkarošanai*. 2012. gada 13. septembrī minētie likumprojekti Saeimā pieņemti 2. lasījumā.

E-pakalpojumu attīstībā – ar 2012. gada 18. maiju ieviesta eKase – uzņēmējiem vairs nav jāiesniedz izziņa kā apliecinājumu par veiktais maksas pakalpojumiem, valsts nodevām un nodokļu maksājumiem. Tādējādi būtiski atvieglota uzņēmēju administratīvo procedūru kārtošana un samazināti izdevumi, kā arī tā sniedz caurskatāmību par uzņēmēju valsts budžetā veiktajiem maksājumiem.

Informācija par *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna* izpildi 2012. gadā pieejama Ekonomikas ministrijas tīmekļa vietnē: <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=30209>.

Turpinot sakārtot uzņēmējdarbības vidi, 2012. gada nogalē Ekonomikas ministrijā sadarbībā ar uzņēmējus pārstāvošajām organizācijām un nozaru ministrijām noritēja plāna 2013. gadam projekta sagatavošana. Plāna 2013. gadam projektu plānots iesniegt apstiprināšanai Ministru kabinetā līdz 2013. gada 15. februārim.

6.8. Mazie un vidējie komersanti

Latvijā mazie un vidējie uzņēmumi (MVU) tāpat kā citur Eiropā veido lielu tautsaimniecības daļu, un

tiem ir nozīmīga loma iekšzemes kopprodukta radīšanā un nodarbinātībā.

6.12. ielikums

Mazo un vidējo uzņēmumu skaits Latvijā

Saskaņā ar CSP 2011. gada provizorisko informāciju Latvijā bija 80484 ekonomiski aktīvie individuālie komersanti un komercsabiedrības (bez zemnieku, zvejnieku saimniecībām un pašnodarbinātām personām, kuras veic saimniecisko darbību), no kuriem 99,53% atbilda MVU kategorijai. Latvijā ekonomiski aktīvo MVU sadalījums: mikro uzņēmumi – 84,72%, mazie uzņēmumi – 12,29%, vidējie uzņēmumi – 2,52%, lielie uzņēmumi – 0,47%. Būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs ir ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem. Latvijas rādītājs ir konstanti audzis pēdējo 10 gadu laikā no 17 – 2001. gadā līdz 38 – 2011. gadā.

Taču tikpat nozīmīgi ir akcentēt individuālo darba veicēju (pašnodarbināto) skaitu – 2011. gadā 47878 (23 uz 1000 iedzīvotājiem) un zemnieku, zvejnieku saimniecību skaitu – 2011. gadā 13192 (6 uz 1000 iedzīvotājiem). Nēmot vērā to, ka ES dalībvalstu vidū nepastāv vienota metodoloģiskā prakse tāda ekonomisko aktivitāti raksturojošā rādītāja aprēķināšanā kā uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (*enterprises per 1000 inhabitants*), ir grūti veikt objektīvu šī raksturieluma salīdzinošo analīzi. Pašreizējā ES atbildīgo institūciju prakse liecina, ka uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem aprēķinā tiek iekļauti kā individuālie komersanti un komercsabiedrības, tā arī individuālā darba veicēji, zemnieku, zvejnieku saimniecības u.c. Tādējādi, piemērojot analogu praksi, Latvijā 2011. gadā bija 69 saimnieciskās darbības veicēji uz 1000 iedzīvotājiem.

Saskaņā ar Uzņēmumu reģistra statistiku 2011. gadā Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros reģistrēti 19942 subjekti un likvidēti 4041 subjekts. Savukārt 2012. gadā līdz 11. decembrim Uzņēmumu reģistra vestajos reģistros ir reģistrēti 17780 subjekti, bet izslēgti – 4078 subjekti.

MVU definīcija

Komercdarbības atbalsta kontroles likumā, MK 2008. gada 25. novembra noteikumos Nr. 964 *Noteikumi par komercsabiedrību deklarešanas kartību atbilstoši mazajai (sikajai) vai vidējai komercsabiedrībai un EK regulā 800/2008 noteiktā MVU definīcija:*

vidējie komersanti:

- darbinieku skaits: 50 – 249;
- gada apgrozījums nepārsniedz 50 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 43 milj. eiro;

mazie komersanti:

- darbinieku skaits: 10 – 49;
- gada apgrozījums nepārsniedz 10 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 10 milj. eiro;

mikrokomersanti:

- darbinieku skaits: 1 – 9;
- gada apgrozījums nepārsniedz 2 milj. eiro;
- gada bilances kopsumma nepārsniedz 2 milj. eiro.

Lai veicinātu mazo un vidējo komersantu attīstību, kā arī uzņēmējdarbības vides attīstību kopumā, politika tiek veidota un veicināta trīs virzienos:

- mikrouzņēmumu veidošanas veicināšanas un attīstības atbalsta pasākumu izstrāde;
- uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumu veidošana (*Biznesa inkubatoru*

programma, Latvijas Hipotēku un Zemes banka u.c.);

- finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem (Latvijas Hipotēku un Zemes banka, Latvijas Garantiju aģentūra).

6.13. ielikums

ES aktivitātes uzņēmējdarbības atbalstam

Eiropas Komisija 2008. gada 25. jūnijā apstiprināja ziņojumu *Mazās Uzņēmējdarbības Akts Eiropai* (Akts), kura galvenais mērķis ir, integrējot *Domā par mazajiem vispārīgs principa pielietojumu politikas dokumentu sagatavošanas procesā*, uzlabot vispārējo politisko pieeju attiecībā uz uzņēmējdarbību, jo īpaši veicinot mazās un vidējas uzņēmējdarbības attīstību un palīdzot novērst tās attīstību kavējošos šķēršļus. Akts ietver 10 politiski saistošu vadlīniju un vairākus konkrētus normatīvo aktu regulējuma priekšlikumus.

Lai iestenotu Aktā noteiktos mērķus, 2012. gadā Eiropas Komisija jau ceturto gadu plāno organizēt Eiropas mēroga kampaņu *Eiropas mazo un vidējo uzņēmumu nedēļa*, lai sniegtu esošajiem un topošajiem uzņēmējkiem informatīvu atbalstu (seminārus, konferences, diskusijas u.c.) par Eiropas Savienības, dalībvalstu, reģionālo un pašvaldību institūciju aktivitātēm uzņēmējdarbības sakārtošanā, popularizētu uzņēmējdarbību un izrādītu atzinību uzņēmējkiem par ieguldījumu Eiropas labklājībā, darbavietu radīšanā, inovācijas un konkurētspējā.

Lai potenciāliem un esošiem uzņēmumiem nodrošinātu pieredes apmaiņu un jaunas zināšanas tālākai biznesa attīstībai, *MVU nedēļas 2012 Latvijā* ietvaros septembrī un oktobrī tika organizēti reģionālie un tematiskie semināri tādos jautājumos kā intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība, interneta mārketinga stratēģija, nozaru sadarbība, ārējo tirgu mārketinga, konsultācijas un risinājumi eksporta spējas veicināšanai, aktuālās atbalsta programmas uzņēmumiem u.c. Kā galvenais *MVU nedēļas 2012 Latvija* pasākums 2012. gada oktobrī organizēts *ES Vienotā tirgus forums*, lai izglītotu uzņēmējus un palīdzētu izprast ES vienotā tirgus regulējumu un piedāvātās iespējas, identificētu šķēršļus un apzinātu uzņēmēju veiksmes stāstus, kā arī piedāvātu kontaktu biržu turpmākajai biznesa attīstībai. Kopumā *MVU nedēļas 2012 Latvijā* ietvaros organizēti vairāk nekā 12 uzņēmēju informēšanas pasākumu Latvijā, iesaistot vairāk nekā 1000 uzņēmēju.

Mikrouzņēmumu veidošanas veicināšanas un attīstības atbalsta pasākumu izstrāde

Ministru kabinets 2009. gada 30. oktobrī apstiprināja *Koncepciju par mikrouzņēmumu atbalsta pasākumiem*, kurās mērķis ir radīt nepieciešamos priekšnoteikumus, lai bez darba palikušos iedzīvotājus mudinātu uzsākt komercdarbību, izveidot mikrouzņēmumu darbību veicinošu komercdarbības vidi, samazinot bezdarba līmeni, kā arī attīstīt uzņēmēja spējas, tādējādi palielinot uzņēmēju īpatsvaru kopējo nodarbināto skaitā. Koncepcija veiksmīgi tiek īstenoata.

2010. gada maija grozījumi *Komerclikumā* būtiski samazināja uzņēmējdarbības uzsākšanas izmaksas, nosakot, ka **sabiedrību ar ierobežotu atbildību var dibināt ar samazinātu pamatkapitālu** (sākot no 1 lata). Tāpat tika samazinātas valsts nodevas, reģistrējot šādu SIA. Saskaņā ar Uzņēmumu reģistra datiem laika posmā no 2010. gada 1. maija līdz 2012. gada 10. decembrim reģistrētas 41056 SIA, no tām – 67% jeb 27349 SIA – ar samazinātu pamatkapitālu.

No 2010. gada 1. septembra juridiskas un fiziskas personas **var iegūt mikrouzņēmuma nodokļa maksātāja statusu**, ja atbilst noteiktiem kritērijiem (dalībnieki ir fiziskas personas, apgrozījums nepārsniedz 70 tūkst. latu kalendārā gadā un darbinieku skaits ir ne lielāks par pieciem) un veikt mikrouzņēmumu nodokļa maksājumus 9% apmērā (ietver visus valsts noteiktos nodokļu maksājumus, izņemot patēriņa nodokļus) no apgrozījuma jeb saimnieciskās darbības ieņēmumiem. No 2010. gada 1. septembra līdz 2012. gada 31. oktobrim Valsts ieņēmumu dienestā kopumā bija reģistrēti 24 483 mikrouzņēmumu nodokļa maksātāji, t.sk. no tiem 16698 mikro SIA). Šiem mikrouzņēmumiem ir ne tikai atvieglota formalitāšu kārtošana VID (deklarācijas četras reizes gadā), bet arī nodrošināta iespēja mikrouzņēmumiem izmantot bezmaksas grāmatvedības programmu – no 2010. gada 1. septembra līdz 2012. gada 1. decembrim aptuveni 4000 uzņēmumu ir izmantojuši piedāvāto iespēju.

Lai novērstu *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* pielautās nodokļu optimizācijas shēmas, kas būtībā ir saistītas ar darba līgumu pārveidošanu par personāla nomas pakalpojumiem, tādējādi nostādot uzņēmumu darbiniekus nelabvēlīgā situācijā, 2012. gada 1. janvārī stājās spēkā grozījumi *Iedzīvotāju ienākuma nodokļa likumā*, kas paredz, ka šādi mikrouzņēmumu pakalpojumi, izpildoties noteiktiem kritērijiem, tiek pielidzināti personāla nomai, un attiecīgi personāla nomniekam tiek uzlikts pienākums vispārējā kārtībā piemērot iedzīvotāja ienākuma nodokli un valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas no iznomātā personāla ienākuma.

No 2010. gada 1. janvāra saskaņā ar MK 2009. gada 22. decembra noteikumiem Nr. 1646 **fiziska persona, kas veic saimniecisko darbību noteiktās profesijās vai darbībās, var izvēlēties maksāt patentmaksu**, kas ir galīgs nodokļa maksājums par fiziskas personas saimniecisko darbību noteiktā profesijā (pārvarā amatniecības pakalpojumiem). Patentmaksas maksātāji ir nodrošināti ar atbilstošām sociālajām garantijām. Kopš 2010. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 10. decembrim Valsts ieņēmumu dienestā kopumā iesniegti 4500 reģistrācijas iesniegumu patentmaksas veikšanai. Vidēji mēnesī skaits ir aptuveni 210 patentmaksas maksātāju. Galvenokārt veikt patentmaksas izvēlas tādu saimnieciskās darbības veidu veicēji kā dabas velšu – ogu, sēnu, savvaļas ārstniecības augu – vācēji, fotogrāfi, frizeri, nagu kopšanas speciālisti, šuvēji.

Turpinot normatīvā regulējuma vienkāršošanu un caurskatāmības nodrošināšanu attiecībā uz mazajiem uzņēmumiem, 2012. gada 24. septembrī Ministru kabinetā konceptuāli atbalstīta koncepcija *Par mazo uzņēmumu nodokļa maksāšanas režīmu konsolidāciju un vienkāršošanu*, kura izstrādāta *Pasākumu plāna ēnu ekonomikas apkarošanai un godīgas konkurences nodrošināšanai 2010.–2013. gadam* ietvaros. Koncepcija paredz samazināt vienkāršoto nodokļu režīmu skaitu un palielināt saimnieciskās darbības veicēju skaitu, panākot, ka darbību legalizē nereģistrēti saimnieciskās darbības veicēji, un radīt mehānismu, kas veicinātu mazos uzņēmumus neslēpt izaugsmi un iekļauties vispārējā nodokļu maksāšanas sistēmā, kā arī palielināt mazo uzņēmēju un mikrouzņēmumu darbinieku sociālās garantijas ilgtermiņā. Koncepcija paredz šādus galvenos pasākumus:

- pārskatīt *Mikrouzņēmumu nodokļa likumā* noteikto darbinieku mēneša ienākumu ierobežojumu apmēru saistībā ar kopējo darba algu pieaugumu valstī un nepiemērot papildu nodokļa likmi, pārsniedzot noteikto apgrozījuma slieksni mikrouzņēmumiem, ja nodokļa maksātājs pēdējo trīs taksācijas gadu laikā savos pārskatos uzrādījis stabilu apgrozījuma pieauguma tendenci;
- atteikties no fiksētā ienākuma nodokļa režīma, kas zināmā mērā dublē mikrouzņēmumu nodokļa sistēmu, nosakot divus gadus ilgu pārejas periodu;
- iekļaut vispārīgu nodokļu pretizvairišanās normu likumā *Par nodokļiem un nodevām*, minētās normas piemērojot attiecībā uz vispārējiem režīmiem un vienkāršotajiem režīmiem;
- saglabāt patentmaksu sistēmu, to vajadzības gadījumā papildinot ar citiem saimnieciskās darbības veidiem, un regulāri (reizi gadā) pārskatīt un nepieciešamības gadījumā aktualizēt patentmaksu apmērus;

- vienkāršot normatīvajos aktos noteikto kārtību saimnieciskās darbības pārtraukšanai;
- izvērtēt mazajiem saimnieciskās darbības veicējiem izvirzītās prasības grāmatvedības uzskaites kārtošanai;
- izveidot VID interneta vietnē īpašu sadaļu personām, kuras plāno sākt saimniecisko darbību, un ietvert atsauci uz šo sadaļu Uzņēmumu reģistra, Nodarbinātības valsts aģentūras un citās interneta vietnēs;
- izveidot Nodokļu maksāšanas režīmu karti, ievietot to VID interneta vietnes sadaļā, kas paredzēta personām, kuras plāno sākt saimniecisko darbību, un nodrošināt Nodokļu maksāšanas režīmu kartes pieejamību arī papīra formā;
- Labklājības ministrijai katru gadu līdz 2020. gada 1. septembrim sagatavot informatīvā ziņojumā *Par Mikrouzņēmumu nodokļa likuma praktiskās īstenošanas gaitu un rezultātiem* un iekļaut informāciju par mazo saimnieciskās darbības veicēju – pašnodarbināto personu un patentmaksu maksātāju VSAOI faktisko apmēru un iespējām ar to nodrošināt valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumu sniegšanu.

Nepieciešamie grozījumi attiecīgajos likumos tiks virzīti valsts budžeta 2014. gada projekta likumprojektu paketē.

Uzņēmējdarbības uzsākšanas veicināšanas pasākumi

Lai veicinātu mikro, mazo un vidējo komersantu veidošanos un attīstību, LIAA īsteno Eiropas Reģionālās attīstības fonda līdzfinansētu projektu *Biznesa inkubatoru attīstība Latvijā*¹.

Projekta mērķis ir veicināt jaunu, dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu komersantu veidošanos un attīstību Latvijas reģionos, nodrošinot tos ar komerċdarbībai nepieciešamo vidi un konsultatīvajiem pakalpojumiem.

Sobrīd Latvijā darbojas šādi biznesa inkubatori:

- Ventspils Augsto tehnoloģiju parks, kas atrodas Ventspilī un Talsos;
- Kurzemes Biznesa inkubators, kas atrodas Liepājā, Saldū un Kuldīgā;
- JIC Biznesa inkubators, kas atrodas Jelgavā un Dobelē;
- JIC Biznesa inkubators, kas atrodas Aizkrauklē un Jēkabpilī;
- Valmieras Biznesa inkubators, kas atrodas Valmierā, Gulbenē un Valkā (tieki nodrošināti virtuālās inkubācijas pakalpojumi);

- Biznesa inkubators „Cēsis” – Magnus, kas atrodas Cēsīs, Madonā un Alūksnē (tieki nodrošināti virtuālās inkubācijas pakalpojumi);
- Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centrs, kas atrodas Rēzeknē, Balvos un Ludzā (tieki nodrošināti virtuālās inkubācijas pakalpojumi);
- Latgales aparātbūves tehnoloģiskais centra, kas atrodas Daugavpilī un Līvānos;
- Rīgas reģiona attīstības inkubators, kas atrodas Ogrē, Limbažos un Tukumā;
- Radošo industriju inkubators „HUB – Riga”, kas atrodas Rīgā, Andrejostā.

2012. gada 3. ceturksnī biznesa inkubatoros inkubācijas pakalpojumus saņem 513 mikro, mazie un vidējie komersanti (t.sk. 104 komersanti saņema virtuālās inkubācijas pakalpojumus), kuros tiek nodrošināta (saglabāta) 1251 darbavietu. LIAA atbilstoši projekta *Biznesa inkubatoru attīstība Latvijā* nosacījumiem sniegs atbalstu mikro, mazajiem un vidējiem komersantiem līdz 2014. gada 31. oktobrim. Biznesa inkubatoru sniegtu atbalstu pakalpojumu nodrošināšanai programmas ietvaros 2012. gada 3 ceturķos tika izlietoti 1,6 milj. latu, savukārt kopējais programmas ietvaros pieejamais finansējums līdz 2014. gada beigām ir 20,2 milj. latu.

Kopš 2009. gada ir uzsākta programma, kas piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātiem komersantiem. Programma *Atbalsts pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības veicināšanai* (skatīt sadaļā par Latvijas Hipotēku un zemes banku) tiek realizēta Latvijas Hipotēku un zemes bankā.

Finanšu pieejamības nodrošināšana uzņēmējdarbības veicējiem

Nozīmīga loma atbalsta instrumentu īstenošanā ir **Latvijas Hipotēku un zemes bankai** (Hipotēku banka), kas ir valstij 100% piederoša banka un veic attīstības bankai raksturīgās funkcijas.

2012. gadā Hipotēku banka īstenoja šādas atbalsta programmas:

- ERAF līdzfinansēto *Komersantu konkurentspejas uztabošanas atbalsta programmu*;
- ESF līdzfinansēto atbalsta programmu *Atbalsts pašnodarbinātības un komerċdarbības uzsākšanai*;
- *Latvijas un Šveices mikrokreditešanas programmu*;
- *MVU izaugsmes aizdevumu programmu*;
- *Lauksaimniecības apgrozīmo līdzekļu programmu*;
- *Lauksaimniecības zemes iegādes kreditešanas programmu*.

¹ Biznesa inkubators ir infrastruktūras un personāla apvienojums, kas veidots, lai palīdzētu attīstīties jauniem un nelieliem komersantiem, atbalstot tos agrīnās attīstības stadijā ar infrastruktūru, ikdienas konsultācijām un pakalpojumiem par pamata komerċdarbības attīstības jautājumiem.

Šobrīd pēc kredītu apjoma nozīmīgākā atbalsta programma, ko īsteno Hipotēku banka, ir 2008. gada maijā Ministru kabinetā akceptētā *Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programma*. Programmas ietvaros tiek atbalstīti Latvijā reģistrēti mazie, vidējie un lielie komersanti, kuriem ir ekonomiski pamatoti turpmākās darbības plāni, bet nav pieejams kredītiestāžu finansējums paaugstinātu

risku dēļ. Programmas ietvaros tiek izsniegti investīciju aizdevumi (līdz 5 milj. latu) un apgrozāmo līdzekļu aizdevumi (līdz 2,5 milj. latu), kopējai aizdevuma summai vienam komersantam nepārsniedzot 7,5 milj. latu. Aizdevumi pamatā ir paredzēti apstrādes nozares komersantu projektu īstenošanai un komersantiem, kuri piesaista ES struktūrfondu grantu programmu finansējumu.

6.14. ielikums

Hipotēku bankas pārveide par Attīstības banku

2009. gada decembrī Ministru kabinets akceptēja konцепciju *Valsts akciju sabiedrības „Latvijas Hipotēku un zemes banka” pārveide par Attīstības banku*. Koncepčijas mērķis bija izvēlēties optimālakos variantus Hipotēku bankas pārveidei par attīstības banku, samaizinot komercbankas darījumus un koncentrējot bankas darbību uz virzieniem, kas šobrīd ir izšķiroši tautsaimniecībai. Tika atbalstīts koncepčijas 1. modelis, paredzot attīstības bankas izveidi uz Hipotēku bankas bāzes un pakāpenisku komercbankas funkciju pārrauksanu ne vēlāk kā līdz 2013. gada 31. decembrim.

2011. gada novembrī Ministru kabinets pieņēma lēmumu par Hipotēku bankas komercdaļas pārdošanas stratēģiju, nosakot, ka komercdaļa tiks pārdota 6 paketēs, pārdodot gan aktīvus, gan saistības. Līgumi par 4 Hipotēku bankas komercdaļu pakešu pārdošanu tika noslēgti 2012. gada jūnijā. Swedbank iegādājās Hipotēku bankas komercdaļas paketes, kurās ir privātpersonu un juridisko personu komercaizdevumi, norēķinu un noguldījumu pakalpojumi, un SIA „Swedbank līzings” iegādājās SIA „Hipolīzings”. Savukārt pensiju 2. līmeņa plānu pārvaldišanas paketi iegādājās „SEB Wealth Management”. Sarunas ar potenciālajiem investoriem turpinās par divām atlikušajām paketēm – paketi, kas ietver kreditus nekustamo īpašumu attīstītājiem, un paketi, ko veido *slikto* aktīvu izstrādes kompānija SIA „HipoNIA”. Sagaidāms, ka šo pakešu pārdošana notiks 2013. gada 1. ceturksnī.

2012. gada 26. novembrī veiksmīgi noslēgusies Hipotēku bankas komercdaļas klientu datu pārnese uz Swedbank, un šo klientu apkalošanu turpina Swedbank. Kopumā Hipotēku banka nodevusi Swedbank klientu noguldījumus jeb saistības pret klientiem 147,7 milj. latu apmērā, bez tam Swedbank pārņēmusi aptuveni 7 tūkst. komerciālā segmenta aizdevumu 86,5 milj. latu apmērā. Komercdaļas pārdošanas procesā no Hipotēku bankas uz Swedbank pārcelti vairāk nekā 70 tūkst. klientu kontu, no tiem aptuveni 95% ir privātpersonu un 5% – juridisko personu kontu.

Hipotēku banka turpina apkalpot valsts atbalsta programmu klientus un turpina izsniegt jaunus valsts atbalsta aizdevumus. Tāpat banka turpina apkalpot privatizācijas sertifikātu kontus, zemes izpirkuma līgumus un vērtspāriku kontus.

2012. gada 2. oktobrī Ministru kabinetā tika atbalstīts *Informatīvais ziņojums par vienotas attīstības finanšu institūcijas* (AFI) izveidi. Plānots, ka vienota AFI īstenos valsts atbalsta programmas, kas tiek īstenotas finanšu instrumentu veidā, ko līdz šim ir veikusi Hipotēku banka, Latvijas Garantiju aģentūra, Lauku attīstības fonds un Vides investīciju fonds, nodrošinot esošo programmu nepārtrauktību, jaunu programmu uzsākšanu, vienlaikus spējot pildīt iepriekš uzņemtās saistības. AFI arī veicinās vienas pieturas tipa valsts atbalsta pakalpojumu sniegšanu, nodrošinās kvalitatīvāku ieguldīto līdzekļu pārraudzību un izmaksu optimizāciju. Paredzēts, ka pēc juridisko aspektu izvērtējuma veikšanas detalizēts vienotas AFI izveides plāns tiks sagatavots līdz 2013. gada martam, bet vienota AFI tiks izveidota līdz 2013. gada beigām.

Paredzēts, ka Hipotēku banka līdz 2013. gada decembrim izsniegs aizdevumus komersantiem konkurētspējas uzlabošanai 210 milj. latu apmērā¹. Komersantu konkurētspējas uzlabošanas atbalsta programmas ietvaros kopš tās darbības sākuma līdz 2012. gada novembra beigām ir piešķirti 395 aizdevumi 169,4 milj. latu apmērā, tai skaitā jau izsniegti aizdevumi 116,4 milj. latu apmērā. No programmas ERAF finansētās daļas piešķirti 82 aizdevumi 79,8 milj. latu apmērā, tai skaitā izsniegti aizdevumi 42,6 milj. latu apmērā². Biežāk pārstāvētās atbalstīto projektu nozares ir kokapstrāde, elektroenerģijas ražošana, farmaceitisko produktu ražošana un pārtikas rūpniecība.

2009. gada martā Ministru kabinetā apstiprinātā ESF līdzfinansētā programma *Atbalsts pašnodarbinātības*

un uzņēmējdarbības uzsākšanai piedāvā kompleksu atbalstu biznesa uzsācējiem un jaundibinātājiem komersantiem, t.i., konsultācijas, apmācības un finansējumu aizdevumu (līdz 54 tūkst. latu) un grantu veidā³ savā biznesa uzsākšanai. Uz atbalstu var pretendēt iedzīvotāji darbaspējas vecumā, ieskaitot bezdarbniekus, kuri ir izteikuši vēlmi uzsākt komercdarbību vai pašnodarbinātību, kā arī jaundibinātie komersanti. Par jaundibinātāiem komersantiem šīs programmas izpratnē tiek uzskatīti komersanti, kuri ir reģistrējuši savu darbību likumā noteiktajā kārtā ne agrāk kā 3 gadus pirms griešanās pēc atbalsta programmas ietvaros, kā arī uzņēmēji ar komercdarbības pieredzi, kuri paredz ražot pilnīgi jaunu produktu vai sniegt jaunu pakalpojumu, ja viņi šim mērķim veido jaunu komersantu. Biznesa plānā paredzētā projekta apjoms nedrīkst pārsniegt 60 tūkst. latu, vienlaicīgi projektiem, kuriem aizdevuma summa

¹ Programmas kopējie resursi šobrīd ir 140,2 milj. latu. Programmas līdzekļus veido Ziemeļu Investīciju bankas (NIB) resursi (70,3 milj. latu), ERAF resursi (43,3 milj. latu), kā arī Hipotēku bankas līdzekļi (26,6 milj. latu).

² Šīs un pārējo aprakstīto programmu gadījumā informācija pēc stāvokļa uz 2011. gada 29. novembri.

³ Grants saimniecīkās darbības uzsākšanai (līdz 3,6 tūkst. latu, bet ne vairāk kā 35% no aizdevuma summas); grants aizdevuma dzēšanai līdz 2 tūkst. latu (bet ne vairāk kā 20% no aizdevuma summas).

pārsniedz 5 tūkst. latu, ir jānodrošina līdzfinansējums sava biznesa plāna īstenošanai vismaz 10% apmērā no biznesa plānā paredzētās projekta summas.

Kopējais programmas finansējums ir 23 milj. latu, tajā skaitā no ESF un valsts budžeta – 14 milj. latu, Hipotēku bankas līdzfinansējums – 9 milj. latu. Kopējā programmas finansējuma ietvaros aizdevumiem paredzēti 16,5 milj. latu, grantiem, apmācībām un konsultācijām – 6 milj. latu. Paredzēts, ka programmas darbības ietvaros līdz 2013. gada beigām tiks apmācīti 1200 uzsācēju, bet finansējumu (aizdevums un granti) saņems 800.

Programmas praktiskā īstenošana uzsākta 2009. gada augustā. Kopš programmas uzsākšanas ar 3147 programmas interesentiem ir noslēgta sadarbības vienošanās, 1657 klienti ir iesnieguši biznesa plānus, t.sk. jau ir atbalstīti 857 uzsācēju projekti par kopējo aizdevumu summu 9,9 milj. latu apmērā. 802 projektu gadījumā ir piešķirti arī granti, un tajos izmaksāti 3,4 milj. latu.

Kopš 2010. gada janvāra programmas ietvaros visā Latvijas teritorijā ir pieejamas apmācības tiem programmas dalībniekiem, kuriem nepietiek teorētisko un praktisko zināšanu komercdarbības veikšanai un biznesa plāna sagatavošanai¹. Apmācības pēc modulārās metodes notiek tādos moduļos kā komercdarbības pamati (mazā biznesa organizācija), vadības pamati, uzņēmējdarbības tiesiskais regulējums, uzņēmuma finanšu vadība, saimnieciskās darbības uzskaite un nodokļi, mārketinga pamati. Līdz šim apmācīti 1624 programmas dalībnieki.

2009. gada septembrī Ministru kabinets pieņēma noteikumus par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai. Atbilstoši šiem noteikumiem Hipotēku banka 2010. gada februārī uzsāka MVU izaugsmes aizdevumu programmas īstenošanu. Programmas mērķis ir uzlabot Latvijā reģistrētu saimnieciskās darbības veicēju pieeju finansējumam, tādējādi veicinot tautsaimniecības attīstību. Paredzēts, ka programmas ietvaros līdz 2013. gada decembrim sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai būs pieejami apgrozāmo līdzekļu un investīciju aizdevumi 140 milj. latu apmērā. Investīciju aizdevumu maksimālā summa vienam saimnieciskās darbības veicējam ir 300 tūkst. latu, lauksaimniekiem – 2 milj. latu, apgrozāmo līdzekļu aizdevumu maksimālā summa ir 200 tūkst. latu. Bez tam atbilstoši programmas nosacījumiem pakalpojumu jomās strādājošajiem

mazajiem komersantiem aizdevumu maksimālā summa ir 30 tūkst. latu. Līdz 2012. gada novembra beigām programmas ietvaros ir piešķirti 663 aizdevumi 31,2 milj. latu apmērā, tai skaitā jau izsniegti aizdevumu apjoms veido 26,9 milj. latu.

Hipotēku banka 2010. gada maijā uzsāka Apgrozāmo līdzekļu aizdevumu programmu lauksaimniecības produktu ražotājiem. Apgrozāmo līdzekļu aizdevumus no 5 tūkst. līdz 700 tūkst. latu uz termiņu līdz 2 gadiem var saņemt lauksaimniecības produktu ražotāji, kā arī augļu un dārzeņu ražotāju grupas, lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvām sabiedrībām maksimālais aizdevums var sasniegt 2 milj. latu. Šiem aizdevumiem var tikt piesaistītas arī Lauku attīstības fonda garantijas. Līdz šim programmas ietvaros piešķirts 741 aizdevums par 23,9 milj. latu, t.sk. izsniegti aizdevumi par 23,4 milj. latu.

Ministru kabinetā 2011. gada septembrī tika apstiprināta Latvijas un Šveices Mikrokredītēšanas programma. Programmas mērķis ir palielināt mikrouzņēmumu iespēju saņemt finansiālo atbalstu saimniecīskās darbības uzsākšanai vai attīstīšanai. Programma tiek īstenota Latvijas un Šveices sadarbības programmas ietvaros, un tās kopējais finansējums ir 4,7 milj. latu², t.sk. 4,3 milj. latu paredzēti mikro aizdevumiem investīcijām un apgrozāmiem līdzekļiem līdz 10 tūkst. latiem, kā arī 400 tūkst. latu – grantiem aizdevumu dzēšanai³. Programma darbosies līdz 2015. gada jūnijam, un paredzēts, ka programmas ietvaros finansējumu saņems līdz 650 mikrouzņēmumu. Līdz šim mikro aizdevumi piešķirti 546 mikrouzņēmumiem 3,2 milj. latu apmērā, t.sk. izsniegti aizdevumi 2,8 milj. latu apmērā.

2012. gada maijā Ministru kabinets apstiprināja Lauksaimniecības zemes iegādes kredītēšanas programmas noteikumus. Programmas ietvaros pieejami aizdevumi līdz 100 tūkst. latu lauksaimniecībā izmantojamās zemes iegādei lauksaimniecības produktu ražošanai un uz tās esošu būvju iegādei, ja būvju kadastrālā vērtība nepārsniedz 30% no zemes kadastrālās vērtības. Programmas kopējais budžets ir 10 milj. latu, un aizdevumi tās ietvaros būs pieejami līdz 2013. gada beigām. Atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Hipotēku banka programmas ietvaros veic aizdevumu pieteikumu pieņemšanu, izvērtēšanu, aizdevumu izsniegšanu un administrēšanu, bet lēmumu par aizdevuma piešķiršanu, pamatojoties uz bankas ieteikumu, pieņem VAS „Lauku attīstības fonds”. Programmas praktiskā darbība tika uzsākta 2012. gada

¹ Rīgas reģionā apmācības nodrošina uzņēmējsabiedrību „Grāmatvedības un finanšu koledža” un „Biznesa komplekss” apvienība; Vidzemes un Latgales reģionos – SIA „Mācību un konsultāciju centrs ABC” un SIA „Mensarius” apvienība; Kurzemes un Zemgales reģionos – SIA „Stockholm School of Economics in Riga”.

² Programmas ietvaros finansiāla atbalsta – mikro aizdevumu un grantu sniegšanai izveidots Aizdevumu fonds, un to finansē Šveices puse 80% apmērā un hipotēku banka – 20% apmērā. Savukārt programmas vadības izdevumus finansē Šveice 80% apmērā un valsts budžets – 20% apmērā.

³ Granta apmērs Rīga, pašvaldībās ap Rigu, kā arī republikas pilsētās ir 500 latu, kamēr pārējā Latvijas teritorijā – 750 latu.

jūlijā, un līdz šim jau ir piešķirti 46 aizdevumi 1,9 milj. latu apmērā.

SIA „Latvijas Garantiju aģentūra” (LGA) ir valsts kapitālsabiedrība, kuras mērķis ir veicināt finansējuma pieejamību Latvijā reģistrētiem komersantiem. LGA uz šo brīdi piedāvā septiņus dažādus finanšu instrumentus konkurētspējas uzlabošanai:

Uzņēmumiem tiešā veidā sniegtie instrumenti:

- kredītu garantijas, kuru mērķis ir palīdzēt komersantiem piesaistīt kredītresursu gadījumos, kad to rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu saņemšanai;
- eksporta kredīta garantijas, kuru mērķis ir atbalstīt eksportētājus, sedzot ar eksporta darījumiem saistītos politiskos un komerciālos riskus;
- mezanīna aizdevumi, kuru mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos.

Uzņēmumiem netiešā veidā (caur finanšu institūcijām) sniegtie instrumenti:

- sēklas kapitāla investīcijas, kuru mērķis ir nodrošināt finansējumu, kas paredzēts produkta vai biznesa idejas sākotnējās koncepcijas izpētei, novērtēšanai un attīstīšanai. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš Imprimatur Capital;
- sākuma (start-up) kapitāla investīcijas, kuru mērķis ir nodrošināt finansējumu komersantu produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš Imprimatur Capital;
- riska kapitāla investīcijas, kuru mērķis ir nodrošināt finansējumu produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam, komersantu izaugsmei un darbības paplašināšanai, paaugstinot ražošanas jaudas, attīstot noīeta tirgus un produktus vai piesaistot papildu apgrozīmo kapitālu. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš BaltCap;
- komercaizdevumi. Šo instrumentu LGA administrētā Ieguldījumu fonda ietvaros ievieš SEB banka un Swedbank. Programma noslēdzās 2012. gada 26. septembrī.

Vēl vairāki instrumenti atrodas izstrādes stadijā.

2009. gada 10. martā Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Par darbības programmas „Uzņēmējdarbība un inovācijas” papildinājuma 2.2.1.3. aktivitāti „Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai”*. Noteikumu mērķis ir nodrošināt komersantiem pieju finansējumam komercdarbības attīstībai un Eiropas

Savienības fondu projektu ieviešanai, saņemot garantijas situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekams kredītresursu piesaistei nepieciešamajā apjomā un bankas komersantu novērtē kā pārāk riskantu, kā arī veicināt Latvijas komersantu konkurētspēju, sekmēt jaunu tirgu apgūšanu un nostiprināšanos esošajos.

2009. gada aprīlī LGA uzsāka aktivitātes *Garantijas komersantu konkurētspējas uzlabošanai* īstenošanu. Šobrīd aktivitātes ietvaros pieejamais ERAF finansējums ir 20 milj. latu.

LGA sniedz garantijas par tādiem finanšu pakalpojumiem kā aizdevumi investīcijām, apgrozīmo līdzekļu aizdevumi, finanšu līzings, vietējais faktorings, kā arī banku garantijas (konkursa, avansa maksājuma, maksājuma, izpildes vai laika garantija). Garantijas sedz līdz 80% no finanšu pakalpojuma pamatsummas, bet ne vairāk kā 1,5 milj. eiro vienam uzņēmumam.

Kopš aktivitātes uzsākšanas brīža līdz 2012. gada 30. septembrim *Kredītu garantiju programmas* ietvaros:

- pieteikumu skaits – 1386 pieteikumi no 425 uzņēmumiem;
- pieteiktais apjoms – 254,7 milj. latu;
- izsniegtu garantiju skaits – 292 garantijas 196 uzņēmumiem;
- izsniegtu garantiju apjoms – 73,5 milj. latu;
- garantēto kredītu apjoms – 168,7 milj. latu.

2009. gada maijā Ministru kabinets pieņēma noteikumus *Īstermiņa eksporta kredīta noteikumi*, kas nosaka *īstermiņa eksporta kredītu garantiju* segumu, saņēmējus, garantiju sniegšanas kārtību un kārtību, kādā garantētājs sedz zaudējumus. LGA eksporta kredīta garantija sedz līdz 90% no atliktā maksājuma apjoma, bet ne vairāk kā 1 milj. eiro vai ekvivalentu citā valūtā. Atliktā maksājuma termiņš nevar pārsniegt 2 gadus.

Kopš aktivitātes uzsākšanas brīža līdz 2012. gada 28. novembrim *Eksporta kredītu garantiju programmas* ietvaros:

- pieteikumu skaits – 187 pieteikumi no 54 uzņēmumiem;
- izsniegtu garantiju skaits – 100 garantijas 30 uzņēmumiem;
- izsniegtu garantiju apjoms – 6,3 milj. latu.

Visi uzņēmumi, ar kuriem noslēgti līgumi, pārstāv apstrādes rūpniecību (piemēram, sakaru iekārtu ražošana, sadzīves elektroiekārtu ražošana, finiera lokšņu un koka paneļu ražošana, ziepju, mazgāšanas, tīrīšanas un spodrināšanas līdzekļu ražošana, pārtikas produktu ražošana u.c.). Valstu sadalījumā lielākā daļa garantiju izsniegtas uz NVS valstu tirgiem – Krieviju (49%) un Baltkrieviju (17%), kā arī uz tādām valstīm kā Nigērija (8%), Kazahstāna (7%), Vācija (6%), Ukraina (3%), Azerbaidžāna (3%) u.c.

2011. gada augustā MK pieņēma noteikumus Noteikumi par mezanīna aizdevumiem saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai, kas nosaka atbalsta piešķiršanas nosacījumus mezanīna aizdevuma veidā saimnieciskās darbības veicēju konkurētspējas uzlabošanai. Mezanīna aizdevuma maksimālais apmērs ir 700 tūkst. latu. Aizdevuma apmērs nepārsniedz 40% no ieguldījumu projekta kopējām izmaksām. Kopējais aizdevumu apmērs – 17,7 milj. latu.

Līdz 2012. gada 30. septembrim izsniegt 1 mezanīna aizdevums 700 tūkst. latu apmērā un iesniegti 5 mezanīna aizdevumu pieteikumi. Mezanīna aizdevuma mērķis ir sniegt ilgtermiņa finansējumu Latvijas komersantiem papildus bankas izsniegtajam aizdevumam, lai segtu visas ieguldījumu projekta izmaksas materiālos un nemateriālos aktīvos, kas ir saistīti ar jauna komersanta izveidi, esoša komersanta paplašināšanu, produkcijas daudzveidošanu ar jauniem papildu produktiem vai vispārējā ražošanas procesa būtisku maiņu.

2012. gada janvārī tika pabeigta aktivitātes 2.2.1.1. Ieguldījumu fonda investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos (ieguldījumu fonda) pārņemšana no Eiropas Investīciju fonda.

Ieguldījumu fonda aizdevumu instrumenta ietvaros līdz 2012. gada 30. septembrim ir noslēgti 36 aizdevuma līgumi 11,8 milj. latu apmērā un riska kapitāla instrumentu ietvaros 19 dažādu stadiju riska kapitāla ieguldījumu līgumi 6,2 milj. latu apmērā.

Nemot vērā fonda kopējo apjomu (91,5 milj. eiro) un šīs aktivitātes finansējuma apgaves pašreizējos tempus, LGA plāno ieviest papildu finanšu instrumentus – izaugsmes kapitāla fondu (pārstrādāts iepriekš EIF iesāktais instruments, kas tika iesaldēts 2011. gada otrajā pusē) ar plānoto budžetu 30-40 milj. eiro apmērā, mikro aizdevumu fondu ar plānoto budžetu 5 milj. eiro apmērā un sēklas kapitāla fondu akceleratoru beidzēju finansēšanai ar plānoto budžetu

1-2 milj. eiro apmērā. 2012. gadā notika šo finanšu instrumentu izstrāde un ieviešanas uzsākšana izaugsmes kapitāla fondiem, 2013. gadā plānots pabeigt ieviešanu visiem trīm jaunajiem instrumentiem un uzsākt reālo darbību.

Ministru kabinets 2012. gada 29. maijā apstiprināja jaunas riska kapitāla valsts atbalsta programmas – Izaugsmes kapitāla fondu – ieviešanu, lai turpinātu nodrošināt Latvijas mazo un vidējo uzņēmumu pieeju riska kapitāla finansējumam uzņēmēdarbības uzsākšanai un attīstībai, kā arī veicinātu uzņēmēju konkurētspēju un izaugsmi. Izaugsmes kapitāla fondi pilnveidos un paplašinās riska kapitāla nozarē Latvijā, papildinot citu LGA jau ieviesto riska kapitāla fondu piedāvājumu. Izaugsmes kapitāla fondi ļaus saņemt riska kapitālu situācijās, kad uzņēmuma paša nodrošinājums nav pietiekošs un uzņēmuma plānoto ieguldījumu risks ir pārāk augsts, lai varētu piesaistīt kreditiestāžu finansējumu nepieciešamajā apjomā.

Izaugsmes kapitāla fondi varēs veikt investīcijas mikro, mazos un vidējos uzņēmumos, kuru saimnieciskās darbības vieta ir Latvija. Investīcijas līdz 1 milj. latu vienā uzņēmumā varēs saņemt, lai nodrošinātu finansējumu uzņēmuma produkta vai biznesa idejas sākotnējās koncepcijas izpētei, novērtēšanai un attīstīšanai, produktu izstrādei un sākotnējam mārketingam, izaugsmei un darbības paplašināšanai, paaugstinot ražošanas jaudas, attīstot noieta tirgus un produktus. Izaugsmes kapitāla fondi investēs uzņēmumos ar augstu izaugsmes potenciālu. Izaugsmes kapitāla fondi tiks finansēti no Eiropas Savienības struktūrfondu apakšaktivitātes Ieguldījumu fonda investīcijām garantijās, paaugstināta riska aizdevumos, riska kapitāla fondos un cita veida finanšu instrumentos ietvaros pieejamā finansējuma. Paredzēts, ka izaugsmes kapitāla fondu kopējais investīciju apjoms Latvijas uzņēmumos varētu sasniegt līdz 40 milj. eiro (aptuveni 28 milj. latu).

6.9. Inovācija un jaunās tehnoloģijas

Latvijā kopējais finansējums pētniecībai un attīstībai 2011. gadā bija 0,7% no IKP jeb 99,4 milj. latu, kas ir par 22,5% vairāk kā 2010. gadā (77 milj. latu). Analizējot šo investīciju struktūru un dinamiku, var secināt, ka ievērojams pieaugums 2011. gadā ir ārvalstu finansējumam, t.sk. ES struktūrfondu finansējumam – par 49,3%, kas ir 0,35% no IKP jeb 50,7 milj. latu (2010. gadā 0,2% no IKP jeb 25,7 milj. latu). Būtisks samazinājums 2011. gadā vērojams privātā sektora ieguldījumu apjomā pētniecības un attīstības darbībās, faktiskajos skaitlos samazinoties par

17,4% un veidojot 24,7 milj. latu (2010. gadā – 29,9 milj. latu) jeb 0,18% no IKP.

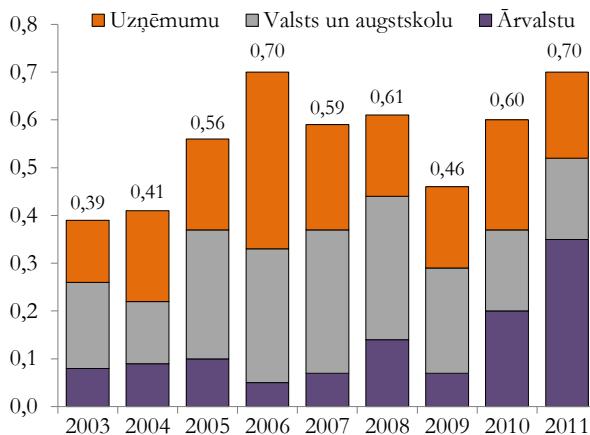
Jānorāda, ka Latvijas rādītāji par ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā joprojām atpaliek no *Latvijas nacionālaja reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* noteiktā mērķa, kas paredz līdz 2015. gadam Latvijas kopējo investīciju pētniecībā un attīstībā apjomu paaugstināt līdz 1% no IKP (2020. gadā – 1,5% no IKP).

Saskaņā ar CSP datiem laika posmā no 2008.-2010. gadam Latvijā vidēji 29,9% no uzņēmumiem bija inovatīvi (apsekojuma periodā no 2006.-2008. gadam –

24,3%), savukārt ES valstis šis rādītājs vidēji sastāda 52%. Vienlaikus jāuzsver, ka apgrozījums inovāciju jomā aktīvajos uzņēmumos no kopējā uzņēmumu apgrozīuma 2010. gadā veidoja 54,5 procentus.

6.9. attēls

Finansējums pētniecībai un attīstībai 2003.-2011. gadā (% no IKP)

2012. gadā tāpat kā 2011. gadā galvenās aktivitātes Latvijas inovācijas sistēmas pilnveidošanai tika īstenotas atbilstoši *Latvijas nacionālajā reformu programmā „ES 2020” stratēģijas īstenošanai* noteiktajiem galvenajiem virzieniem:

- zinātniskās darbības potenciāla attīstība;
- uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības platformas izveide;
- atbalsts inovatīvu komersantu attīstībai.

Zinātniskās darbības potenciāla attīstībai 2012. gadā tika turpināta pasākumu īstenošana, lai palielinātu nodarbināto skaitu zinātnē un pētniecībā, izveidotu konkurētspējīgas zinātniskās institūcijas ar modernu materiāltehnisko nodrošinājumu, konsolidējot valsts zinātniskās institūcijas un stiprinot to infrastruktūru, veicinot cilvēkresursu piesaisti zinātnei un sekmējot zinātnieku konkurētspēju.

Izglītības un zinātnes ministrija 2012. gadā turpināja atbalstu piecām *Valsts pētījumu programmām* valsts pasūtītu starpnozaru zinātnisku pētījumu veikšanai piecos MK apstiprinātajos prioritārajos zinātnes virzienos, lai veicinātu šo nozaru attīstību un sekmētu lietišķos pētījumus tajās. Programmu īstenošanai 2012. gadā piešķirtais finansējums ir 4 milj. latu. 2012. gada novembrī notika *Valsts pētījumu programmu* ietvaros 2012. gadā sasniegto rezultātu izvērtēšanai veltīta ikgadējā konference. Esošo valsts pētījumu programmu īstenošana beigties 2013. gadā.

Lai pilneidotu zinātnisko un pētniecības aprīkojumu, izveidojot atbilstošu infrastruktūru un nodrošinot mūsdienīgu materiāltehnisko bāzi

pētniecības aktivitātēm vadošajos valsts nozīmes pētniecības centros, Izglītības un zinātnes ministrija 2012. gadā turpināja īstenot ES struktūrfondu aktivitāti *Zinātnes infrastruktūras attīstība*. Aktivitāte tika īstenota divās atlases kārtās par kopējo publisko līdzfinansējumu 102,7 milj. latu. Pirmās kārtas ietvaros kopš 2011. gada nogales tiek īstenoti 9 projekti, kā rezultātā tiks modernizēti un atbilstoši aprīkoti 9 valsts nozīmes pētniecības centri, aptverot 27 valsts zinātniskās institūcijas. 2012. gadā projektu ietvaros notika zinātnisko iekārtu iegāde, ēku un telpu rekonstrukcija. Savukārt otrs projektu atlases kārtas rezultātā 2012. gadā tika noslēgti 10 līgumi ar komersantiem 45,2 milj. latu apmērā. Projekti paredz pētniecības infrastruktūras attīstīšanu pētniecības sekmēšanai privātajā sektorā un pētniecības pakalpojumu sniegšanu privātajam sektoram. Kopumā zinātnes infrastruktūras uzlabošanai kopš projektu uzsākšanas līdz 2012. gada 1. decembrim finansējuma saņēmējiem izmaksāti 23,2 milj. latu.

2012. gadā Izglītības un zinātnes ministrija turpina īstenot ES struktūrfondu aktivitāti *Atbalsts zinātnei un pētniecībai*, kuras ietvaros atbalsts tiek sniegs praktiskas ievirzes pētniecības projektu īstenošanai valstij prioritārajos zinātnes virzienos. Kopumā aktivitātē pieņemts lēmums par 122 projektu apstiprināšanu par kopējo ES fondu finansējuma apjomu 37,8 milj. latu. Līdz šim projektu ietvaros ir publicētas 155 starptautiski atzītas publikācijas un pieteikti 12 starptautiski patenti, bet finansējuma saņēmējiem kopš projektu uzsākšanas ir izmaksāti 25,9 milj. latu.

Uzņēmumu un zinātnieku ilgtermiņa sadarbības sekmēšanai, lai uzlabotu centienus tādu kopīgu projektu veikšanai, kas vērsti uz pētniecības rezultātu komercializāciju, 2012. gadā nozīmīgākās aktivitātēs tika īstenotas valsts atbalsta programmu *Kompetences centri* un *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti* ietvaros.

Nozīmīgākā aktivitāte zinātnieku un komersantu sadarbībai kopīgu liela mēroga rūpniecisko pētījumu veikšanai un jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei ir no ES struktūrfondiem līdzfinansētā valsts atbalsta programma *Kompetences centri*. Lai pilneidotu pētniecības pakalpojumu iepirkuma procedūras un komersantu un pētniecības sektora sadarbības nosacījumus, 2012. gada sākumā tika pārskatīti programmas nosacījumi. Kompetences centri ir izveidoti sešās Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās jomās, tādās kā farmācija un ķīmiskā rūpniecība, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, meža nozare, elektrisko un optisko iekārtu ražošana, vides, bioenerģētikas un biotehnoloģiju nozare un transporta un mašīnbūves nozare. Programmu plānots īstenošanai līdz 2015. gadam, un tās kopējais publiskais finansējums ir 37,4 milj. latu, tostarp paredzams, ka kompetences centru darbības rezultātā tiks piesaistīts papildus

vismaz 22 milj. latu privātā sektora līdzfinansējuma. Kompetences centros kopumā ir iesaistīti vismaz 72 uzņēmumi un 17 zinātniskās institūcijas.

2012. gadā tika turpināta atbalsta sniegšana astoņu *Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu* darbībai Latvijas Universitātē, Rīgas Tehniskajā universitātē, Latvijas Lauksaimniecības universitātē, Rīgas Stradiņa universitātē, Ventspils Augstskolā, Rēzeknes Augstskolā, Daugavpils Universitātē un Latvijas Mākslas akadēmijā. Tehnoloģiju pārneses kontaktpunkti ir augstākās izglītības iestāžu izveidotās struktūrvienības, kas atbalsta un veicina zināšanu un tehnoloģiju pārneses aktivitātes, piemēram, apzina augstāko izglītības iestāžu un to institūtu rīcībā esošos potenciāli komercializējamos pētījumu rezultātus, apzina uzņēmēju pieprasījumu pēc pētniecības rezultātiem, atbild par ārējo sakaru uzturēšanu un informācijas sniegšanu par organizācijas pētnieciskajām aktivitātēm un pieredzī, kā arī nodrošina rūpnieciskā īpašuma aizsardzības pakalpojumus. Programmā kopējais pieejamais ES struktūrfondū finansējums līdz 2013. gadam ir 1,7 milj. latu. Tehnoloģiju pārneses kontaktpunktu darbības rezultātā 2012. gada trīs ceturkšņos sagatavoti 75 pētniecības projektu rezultātu komercializācijas piedāvājumi, iesniegti 16 pieteikumi patentu reģistrācijai Latvijā, kā arī noslēgti 26 komersantu un zinātnieku sadarbības līgumi par pasūtījumu pētījumu veikšanu, pētniecisko pakalpojumu sniegšanu un rūpnieciskā īpašuma vai tā lietošanas tiesību pārdošanu.

2012. gada septembrī LIAA noslēdza līgumus par 11 klasteru projektu īstenošanu no ES fondiem līdzfinansētās *Klasteru programmas* ietvaros. *Klasteru programma* ES struktūrfondū līdzfinansējumu saņems Latvijas Koka būvniecības klasteris, Farmācijas un saistīto nozaru klasteris, Latvijas Informācijas tehnoloģiju klasteris, Metālapstrādes klasteris, Latvijas Elektrotehnikas un elektronikas nozares klasteris, Kosmosa tehnoloģiju un pakalpojumu nozares klasteris, Pārtikas produkta kvalitātes klasteris, Tīro tehnoloģiju klasteris, Industriālās energoefektivitātēs klasteris, Latvijas ilgtspējīga tūrisma klasteris un Gaujas nacionālā parka tūrisma klasteris. Klasteru programma tiek īstenota, lai veicinātu nozares savstarpēji nesaistītu komersantu, pētniecības, izglītības un citu institūciju sadarbību, lai paaugstinātu nozaru un komersantu konkurrēspēju, eksporta apjomus, sekmētu inovāciju un jaunu produktu veidošanos. Programmā pieejamais finansējums līdz 2015. gadam ir 3,4 milj. latu un tas piesaistīs papildus vairāk nekā 0,5 milj. latu privātā sektora finansējuma. No ES struktūrfondiem finansētā *Klasteru programma* ir secīgs turpinājums klasteru atbalsta aktivitātēm, kuras no valsts budžeta līdzekļiem 2009.-2011. gadā īstenoja Ekonomikas ministrija.

2012. gadā LIAA un Ekonomikas ministrija turpināja darbu *ES Stratēģijas Baltijas jūras reģionam*

ietvaros izveidotās *Baltijas jūras reģiona inovāciju, klasteru un MVU tīklu starpvalstu vadošas programmas* (BSR Stars) augsta līmeņa darba grupā. BSR Stars mērķis ir stiprināt reģiona konkurēspēju un ekonomisko izaugsmi, apvienojot pētniecības un inovācijas centrus un veidojot stratēģiskas inovācijas aliances – klasterus un MVU tīklus. Papildus LIAA ir iesaistījusies BSR Stars programmas ietvaros izstrādātā *StarDust* projekta īstenošanā, kas tika apstiprināts un līdz 2014. gadam tiek finansēts no *Baltijas jūras reģiona programmā 2007.-2013. gadam* pieejamā finansējuma. *StarDust* projekta mērķis ir uzlabot Baltijas jūras reģiona pievilciņu un konkurēspēju, veicinot pētniecības iestāžu, klasteru un MVU tīklu sadarbību. Projekta ietvaros ir izveidoti 5 starptautiski klasteru pilotprojekti tādās jomās kā telekomunikācijas (Latvijas partneris – Latvijas IT klasteris), ūdens apstrādes tehnoloģijas, dizaina veidošana komfortablati dzīvei vecāka gadagājuma cilvēkiem (Latvijas partneris – Latvijas Mākslas akadēmija), gados vecākās sabiedrības daļas iesaistīšana sabiedriskajā dzīvē, logistika un ūdens transports (Latvijas partneris – Latvijas logistikas asociācija). LIAA kā *StarDust* projekta partneris ir atbildīga par finansēšanas mehānismu identificēšanu uzņēmumu, klasteru un uzņēmumu tīklu pārrobežas sadarbības sekmēšanai un kopīgu projektu attīstīšanai.

Inovatīvu uzņēmumu atbalstam 2012. gadā tika turpināta gan iepriekšējos gados uzsākto pasākumu īstenošana, gan strādāts pie jaunu programmu ieviešanas, lai atbalstītu ieguldījumus jaunu produktu izstrādē un ieviešanā ražošanā, atbalstītu investīcijas jaunu ražotņu izveidē, kā arī sekmētu „zalo” tehnoloģiju attīstību.

LIAA 2012. gadā turpināja sniegt finansējumu programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde* pirmajā projektu atlases kārtā un programmas *Jaunu produktu un tehnoloģiju ieviešana ražošanā* pirmajā un otrajā iesniegumu atlases kārtā atbalstītajiem komersantu projektiem, kas paredz izstrādāt un ieviest ražošanā jaunus vai nozīmīgi uzlabotus produktus, tehnoloģijas vai tehnoloģiskos procesus. Abās programmās ir noslēgti 209 līgumi par kopējo ES struktūrfondū finansējumu 38,9 milj. latu, un līdz 2012. gada 1. decembrim ir pabeigti 156 projekti par 19,8 milj. latu. Plānots, ka atbalstīto projektu īstenošanas rezultātā tiks piesaistīts privātā sektora līdzfinansējums 74,4 milj. latu apmērā.

2012. gadā LIAA īstenoja projektu pieteikumu atlases otro kārtu *Augstas pievienotās vērtības investīciju programmu* par kopējo pieejamo ES struktūrfondū finansējumu 26 milj. latu apmērā. Projektu atlases otrajā kārtā atbalstīti 16 komersantu projekta pieteikumi par pieprasīto atbalsta apjomu 31,4 milj. latu. Vienlaikus 2012. gadā tika turpināta programmas pirmajā projektu iesniegumu atlases kārtā atbalstīto 22 projektu īstenošana par kopējo finansējumu

48,8 milj. latu, kas varētu piesaistīt vēl papildus vairāk nekā 78,8 milj. latu privātā līdzfinansējuma. Programmas mērķis ir kāpināt Latvijas ražojošo uzņēmumu potenciālu, ieguldot zināšanu vai tehnoloģiju intensīvos projektos, tostarp piesaistīt ārvalstu investīcijas jomās ar augstu pievienoto vērtību, atbalstot ražošanas iekārtu iegādi, ražotņu būvniecību vai modernizāciju, lai sekmētu jaunu darba vietu rašanos.

2012. gada 3. decembrī LIAA uzsāka projektu pieņemšanu *Mikro, mazo un vidējo komersantu jaunu produktu un tehnoloģiju attīstības programmā*. Programmas mērķis ir veicināt mikro, mazo un vidējo uzņēmumu inovācijas, jaunu produktu vai tehnoloģiju attīstības, tehnoloģiju pārneses konkurētspējas stiprināšanas aktivitātes. Programmā atbalsts ir pieejams ārējo pakalpojumu iegādei, lai veiktu pētījumus, rūpniecisko īpašumtiesību nostiprināšanu un jauna produkta vai tehnoloģijas sertificēšanu. Kopējais programmā pieejamais ES struktūrfondu finansējums ir 2 milj. latu. Finansējuma apjoms vienam finansējuma saņēmējam ir 10 tūkst. latu ar maksimāli pieļaujamo finansējuma intensitāti – 60%. Plānots, ka kopumā programmā tiks atbalstīti vismaz 200 mikro, mazie un vidējie uzņēmumi, piesaistot privātā sektora līdzfinansējumu 1,2 milj. latu apmērā.

2012. gada 20. augustā Norvēģijas Ārlietu ministrija apstiprināja Norvēģijas finanšu instrumentu programmu *Inovācijas „zalās” ražošanas jomā*, un Ekonomikas ministrija sadarbībā ar LIAA uzsāka darbu pie programmas ieviešanas. Programmas mērķis ir palielināt „zalā” komersantu konkurētspēju, veicinot videi draudzīgu risinājumu īstenošanu dažādās nozarēs un attīstot „zalās” inovācijas un „zalā” uzņēmējdarbību. Programmas ietvaros paredzēts izveidot Tehnoloģiju inkubatoru, un tas plānots kā

jaunu inovatīvu un tehnoloģiski ietilpīgu ideju, produktu un tehnoloģiju izstrādes, tostarp zinātnisko institūciju un agrīnās stadijas inovatīvo komersantu sadarbības platforma. Tāpat programmas ietvaros paredzēts īstenot atklātu projektu iesniegumu konkursu, lai uzņēmējiem sniegtu atbalstu iekārtu iegādei, kas palīdz samazināt atkritumu un emisiju veidošanos un veicina videi draudzīgu risinājumu ieviešanu ražošanas procesā. Kopējais programmas finansējums ir 8,8 milj. latu, no kuriem 7,9 milj. latu ir Norvēģijas finanšu instrumenta līdzfinansējums un 0,9 milj. latu – Latvijas valsts finansējums. Plānots, ka programmas ietvaros paredzēto aktivitāšu (Tehnoloģiju inkubatora darbības uzsākšana, atklāts projektu iesniegumu atlases konkurss) īstenošana tiks uzsākta līdz 2013. gada vidum.

Sabiedrības izpratnes veicināšanai un izglītošanai par inovāciju un uzņēmējdarbību, tostarp, lai motivētu pievērsties uzņēmējdarbībai, inovatīvu ideju un risinājumu izstrādei un tālākai to attīstīšanai, LIAA 2012. gadā turpināja īstenot ES struktūrfondu programmu *Pasakumi motivācijas celšanai inovācijām un uzņēmējdarbības uzsākšanai*. Programmas ietvaros 2012. gadā īstenoti informatīvie un apmācību pasākumi, piemēram, praktisku semināru cikls inovatīvo biznesa ideju autoriem un tehnoloģiju komercializēšanas semināri, mentoringa programma jaunajiem uzņēmējiem un apmācību kurss *Kļūsti par uzņēmēju 5 dienās*. 2012. gadā organizēts arī inovatīvo biznesa ideju konkurss *Ideju kauss 2012*, 2. sezonas raidījumu filmēšana jauno uzņēmēju TV sacensībām *Firmas noslēpums*, kā arī atvērts Latvijas inovācijas portāls www.innovativelatvia.lv. Kopējais programmā pieejamais ES struktūrfondu finansējums līdz 2013. gadam ir 2,1 milj. latu.

6.10. Informācijas sabiedrība

Informācijas sabiedrība ir sabiedrības attīstības fāze, kas balstās uz brīvu savstarpēju informācijas apmaiņu un attīsta uz zināšanām balstītu ekonomiku. Informācijas sabiedrību veido tehnoloģiskā bāze (infrastruktūra, programmatūra), sabiedrībai pieejamo informācijas pakalpojumu klāsts, kā arī individuālu prasmju un zināšanu līmenis.

Informācijas un telekomunikāciju tehnoloģiju¹ (IKT) attīstības rezultātā informācija un zināšanas

arvien plašāk tiek izmantotas darbā un darba attiecībās, mācībās, kā arī sadzīvē (skatīt 6.15. ielikumu).

¹ IKT sektors ir noteikts atbilstoši OECD definīcijai, kura nosaka šādu saimnieciskās darbības veidu (NACE 2. red.) iekļaušanu: **IKT ražošana** (elektronisko komponentu ražošana; elektronisko plāšu ražošana; datoru un perifēro iekārtu ražošana; sakaru iekārtu ražošana; sadzīves elektronisko iekārtu ražošana; magnētisko un optisko datu nesēju ražošana), **IKT vairumtirdzniecība** (datoru, to perifēro iekārtu un programmatūras vairumtirdzniecība; elektronisko ierīču, telekomunikāciju iekārtu un to daļu vairumtirdzniecība) un **IKT**

pakalpojumu sniegšana (datorprogrammatūras tiražēšana; telekomunikācijas; datorprogrammēšana, konsultēšana un ar to saistītās darbības; datu apstrāde, uzturēšana un ar to saistītās darbības, interneta portālu darbība; datoru, to perifēro iekārtu un sakaru iekārtu remonts).

6.15. ielikums

IKT sektora loma

Pēc CSP datiem, 2011. gadā IKT sektora īpatsvars IKP sastādīja 3,3%. 2011. gadā IKT sektorā Latvijā darbojās 3370 uzņēmumi, kas nodarbināja vairāk nekā 18,3 tūkst. strādājošo, uzņēmumu apgrozījums sasniedza 1,6 miljardus latu, personāla izmaksas – 141 milj. latu. IKT ražošanas pievienotā vērtība sasniedza 30 milj. latu, IKT pakalpojumu sniegšanā – 350 milj. latu. IKT ārējās tirdzniecības bilance bija negatīva – -87,9 milj. latu, jo imports pārsniedza eksportu, kas bija attiecīgi 410,6 milj. latu un 322,7 milj. latu. Jāatzīmē, ka 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, IKT produktu imports pieauga par 10,7%, eksports – par 19,3 procentiem.

Atbilstoši CSP apsekojuma *Datoru un interneta lietošana mājsaimniecības* datiem 2012. gadā no visām mājsaimniecībām datori bija 70%, bet interneta pieslēgums bija 69% mājsaimniecību (mājsaimniecības, kurās dzīvo vismaz 1 persona vecumā no 16-74 gadiem). Datoru un interneta pieejamības ziņā mājsaimniecībām vislabākā situācija bija Rīgas reģionā (datori – 77%, internets – 76%), Zemgales reģionā (datori – 72%, internets – 71%) un Pierīgas reģionā (datori – 71%, internets – 70%), bet pārējos reģionos – Latgales reģionā (datori – 64%, internets – 61%), Vidzemes reģionā (datori – 63%, internets – 62%) un Kurzemes reģionā (datori – 60%, internets – 60%) situācija bija sliktāka. Regulāri (vismaz reizi nedēļā) gan datoru, gan internetu lietoja 70% iedzīvotajū vecumā no 16 līdz 74 gadiem. Platjoslas interneta pieslēgums bija 67% no visām mājsaimniecībām.

2012. gada sākumā datori bija 95% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem, interneta pieslēgums – 91% šādu uzņēmumu, sava īmeklā vietne internetā – 53% šādu uzņēmumu. 2011. gadā sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām internetu izmantoja 98% uzņēmumu ar 10 un vairāk darbiniekiem. 2012. gadā no visiem uzņēmumi darbiniekim internetam pieslēgtu datoru lietoja 39% darbinieku.

2010./2011. mācību gada sākumā uz 100 skolēniem vispārizglītojošās skolās bija 10,9 datori, profesionālās izglītības iestādēs uz 100 audzēkņiem – 13 datori, augstskolās uz 100 pilna laika studentiem – 15,4 datori. 2010./2011. mācību gada sākumā no mācību iestāžu kopskaita interneta pieslēgums bija visās augstskolās, 99,6% vispārizglītojošo skolu un 89,8% profesionālās izglītības iestāžu.

Informācijas sabiedrības attīstību Latvijā nosaka Ministru kabineta 2006. gada 19. jūlijā apstiprinātās *Informācijas sabiedrības pamatnostādnes 2006.-2013. gadam*. Risinot nozaru problēmas, ministrijas ir sagatavojušas pamatnostādnes, kurās ir noteikti vispārīgie mērķi, sagaidāmie rezultāti, iespējamie risinājumi un plānotie finansējuma avoti, piemēram,

Pamatnostādnes „e-veselība Latvija”, Valsts pārvaldes politikas attīstības pamatnostādnes 2008.-2013. gadam, Latvijas Republikas elektronisko sakaru nozares politikas pamatnostādnes 2011.-2016. gadam u.c., kā arī ir izstrādāti šo pamatnostādņu īstenošanas programmas un rīcības plāni, piemēram, Elektroniskās pārvaldes attīstības plāns 2011.-2013. gadam u.c.

6.16. ielikums

Digitalās programmas Eiropai rīcības plāns

Digitalā programma Eiropai ir noteikti septini prioritārie pasākumi (rīcības jomas): digitāla vienotā tirgus izveide, IKT rīku un pakalpojumu sadarbspējas pamatnosacījumu uzlabošana, interneta drošības un lietotāju uzticēšanās palielināšana, ātrāka piekļuve internetam, vairāk ieguldījumu pētniecībā un izstrādē, digitālo prasmju, iemaņu un iekļautības uzlabošana, kā arī IKT piemērošana, lai risinātu sabiedrībā aktuālās problēmas, piemēram, klimata pārmaiņas, veselības aprūpi un sabiedrības novecošanos. Programmā minētajās jomās paredzēts 101 pasākums, tai skaitā 31 likumdošanas iniciatīva un 23 pasākumi, kas realizējami ES dalībvalstīs.

Rīcības plānā kā īpaši atbalstāmas ir atzīmētas šādas jomas:

- *ātra un īpaši ātra interneta pieejamība*. Lai nodrošinātu elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgu pieejamību visā Latvijas teritorijā: jāizstrādā un jārealizē valsts platjoslas tīkla ieviešanas plāns, jāpieņem atbilstoši tiesību akti, kas atvieglotu ieguldījumus platjoslas tīklos, pilnībā jāizmanto ES struktūrfondu (skatīt nodaļu par platjoslas internetu) un Lauku attīstības fonda līdzekļu un jāīsteno Eiropas radiofrekvenču spektra politikas programma;
- *digitālo prasmju, iemaņu un iekļautības uzlabošana*. Lai veicinātu informācijas sabiedrības attīstību, sniedzot iespēju Latvijas iedzīvotājiem apgūt e-prasmes atbilstoši viņu izglītības un profesionālās aktivitātes līmenim: jāievieš ilgtermiņa e-prasmju un digitālo līdzekļu lietošanas prasmju politika un jāveicina attiecīga MVU un nelabvēlīgā situācijā esošu grupu motivāciju; jāievieš telesakaru regulējuma un *Audiovizuālo plašsaziņas līdzekļu pakalpojumu direktīvas* noteikumi par invaliditāti; valsts izglītības un apmācības modernizēšanas politikā jāintegre e-mācības;
- *uzticamība un drošība*. Lai vairotu cilvēku uzticēšanos interneta izmantošanai: jāpievienojas un jāizmanto Eiropas mēroga *Informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas tīkls* (CERT tīkls); jāveic plaša mēroga uzbrukuma imitācija un jātestē apkarošanas stratēģija; jāievieš karstās līnijas ziņošanai par aizvainojošu vai kaitīgu tiešsaistes saturu, jāorganizē izpratnes veidošanas kampaņas par interneta drošību bērniem.

Rīcības plāns paredz pasākumus arī pārējās rīcības jomās. Rīcības jomā *Digitalais vienotais tirgus*: jāīsteno galvenās direktīvas, kas atbalsta digitālo vienoto tirgu, ieskaitot *Pakalpojumu direktīvu*, *Negodīgas komercprakses direktīvu* un telesakaru regulējumu, kā arī jāpielāgo likumdošana par rēķinu piesūtīšanas noteikumiem. Rīcības jomā *Sadarbspēja un standarts*: jāpiemēro *Eiropas sadarbspējas regulejums* (t.sk. ģeotelpiskās informācijas jomā) un jāīsteno *Maltes un Granadas Deklarācijās* noteiktās saistības sadarbspējas un standartu jomā. Rīcības jomā *Pētniecība un inovācijas*: līdz 2020. gadam jādubulto publiskā sektora kopējie izdevumi IKT, attiecīgi piesaistot līdzvērtīgus privātos izdevumus, un jāiesaistās plaša mēroga izmēģinājuma projektos, lai testētu un izstrādātu novatoriskus un sadarbspējīgus risinājumus sabiedrības interešu jomās. Rīcības jomā *ES sabiedrības iegurumi no IKT*: jāievieš viedie skaitītāji un jāvienojas par to papildu funkcijām, apgaismes iekārtu iepirkumu specifikācijās jāiekļauj nosacījumi par iekārtu kopējām darbmūža izmaksām; jāuzlabo e-pārvaldes pakalpojumu sadarbspēju; jānodrošina vienoto kontaktpunktu atbilstība *Pakalpojumu direktīvai*; jāvienojas par galveno pārrobežu sabiedrisko pakalpojumu kopīgu sarakstu; jāzpilda *Eiropas dzelzceļa satiksmes vadības sistēmas* prasības.

Risinot atsevišķu informācijas sistēmu ieviešanas gaitā radušās problēmas un meklējot iespējas optimizēt informācijas sistēmu apkalošanas izmaksas, palielināt to drošību, ir sagatavoti informatīvie ziņojumi, piemēram, *Informatīvais ziņojums „Par priekšlikumiem elektroniskā paraksta plašākas lietošanas nodrošināšanai”*, *Informatīvais ziņojums „Par iestenotajiem valsts informācijas sistēmu attīstības projektiem un par priekšlikumiem valsts informācijas sistēmu attīstībai”*, *Informatīvais ziņojums „Par koncepcijas „Platposlu tiklu attīstības stratēģija 2006.-2012. gadam” izpildes gaitu”* u.c.

Arī nozares NVO aktīvi piedalās informācijas sabiedrības veidošanā. Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija (LIKTA) ir izstrādājusi IKT nozares prioritāšu hartu. Hartas mērķis ir noteikt skaidrus un izmērāmus uzdevumus informācijas sabiedrības izveidei Latvijā turpmākajiem 5 gadiem, nosakot sešus mērķa virzienus: IKT jomā izglītoti un ar e-vides infrastruktūru aprīkoti iedzīvotajā, moderna e-pārvalde, uz IKT balstīta konkurētspējīga uzņēmējdarbības vide, aktīva labklājība (e-veselība, mūžizglītība) un vienkārši pieejams kultūras mantojums. Hartas parakstīšana notika 2012. gada 13. jūnijā. Hartu parakstīja vairākas ministrijas, nozares

NVO, darba devēju organizācijas, vadošās augstskolas, nozares uzņēmumi un citas organizācijas.

Līdz ar iestāšanos ES Latvijai ir kļuvušas saistošas Eiropas Savienības iniciatīvas, kas attiecas uz informācijas sabiedrības veidošanu.

Eiropas Komisijas 2010. gada 26. augustā pieņemtajā pažīnojumā *Digitalā programma Eiropai* tika nosprausts mērķis – atbilstoši ES 2020 stratēģijai gūt tautsaimniecisku un sabiedrisku labumu no digitālā vienotā tirgus, kas balstīts uz ātru un īpaši ātru internetu.

2012. gada 22. maijā Ministru kabineta sēdē tika izskatīts *Informatīvais ziņojums „Par Stratēģijas ES 2020 pamatinicības „Digitalā programma Eiropai” ieviešanas Latvijā koordinēšanu”*, kurā tika noteikts rīcības plāns programmas īstenošanai (skatīt 6.16. ielikumu). Par atbildīgo institūciju šīs programmas ieviešanas koordinēšanā tika noteikta Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija.

2012. gada 18. decembrī Eiropas Komisija, izvērtējot *Digitalās programmas Eiropai* izpildes progresu, formulēja steidzami darāmo darbu sarakstu digitālajā jomā nākamajiem 2 gadiem, īpaši uzsverot platjoslas interneta nozīmi ekonomiskās attīstības veicināšanā Eiropā (skatīt 6.17. ielikumu).

6.17. ielikums

Eiropas Komisijas pazinojums *Digitalo darbu saraksts: jaunās digitālās prioritātes 2013.-2014. gadam*

2012. gada 18. decembrī Eiropas Komisija formulēja steidzami darāmo darbu sarakstu digitālajā jomā, kurā nosauca 7 galvenās prioritātes 2013.-2014. gadam:

- jaunas un stabīlas platjoslas interneta normatīvās vides izveide;
- jaunas publisko digitālo pakalpojumu infrastruktūras izveide, izmantojot Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu;
- plašās koalicijas izveide digitālo prasmju un IKT nodarbinātības veicināšanai;
- ES kiberdrošības stratēģijas un direktīvas ierosināšana;
- ES autortiesību regulējuma atjaunināšana;
- mākoņsaitlošanas plaša pielietošana, izmantojot publiskā sektora resursus;
- jaunas elektroniskās rūpniecības stratēģijas veidošana.

Elektroniskās pārvaldes un informācijas sabiedrības attīstībai tiek izmantots Eiropas Savienības struktūrfondu finansējums, kā arī valsts un pašvaldību budžeta līdzekļi.

Atbilstoši Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas informācijai 2012. gada augusta beigās informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstībai kopējais pieejamais finansējums bija 99,3 milj. latu, lielāko daļu no kura veido ERAF finansējums. Projektu realizācijas rezultātā plānots elektronizēt aptuveni 280 pakalpojumu un uzlabot aptuveni 70 informācijas sistēmu.

Līdz 2012. gada 31. augustam bija noslēgtas 48 vienošanās par projektu īstenošanu par kopējo summu 73,7 milj. latu, no kuras bija izlietoti 43,8 milj. latu.

Nemot vērā lēno finansējuma apgūšanas tempu un tuvojošos projektu nodošanas termiņus, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija 2012. gada 13. novembrī informēja Ministru kabinetu par projektu īstenošanas gaitu, iesniedzot *Informatīvo ziņojumu „Par darbības programmas „Infrastruktūra un pakalpojumi” 3.2.2.1. apakšaktivitātes „Informācijas sistēmu un elektronisko pakalpojumu attīstība” īstenošanas progresu un projektu ieviešanas plānu izvērtēšanu”*. Informatīvajā ziņojumā tika noteikts visu projektu neīstenošanas risks un identificētas veicamās darbības risku novēršanai. Visi projekti tika sadalīti augsta, mērena un zema rīks grupās. Augsta rīks projektu pasūtītājiem tika uzdots stiprināt administratīvo kapacitāti un kompetenci, kā arī organizēt projektu uzraudzības padomes.

Elektroniskie pakalpojumi

Latvijā kā vienots piekļuvus punkts valsts un pašvaldību pakalpojumiem ir izveidots interneta portāls www.latvija.lv. Pavisam publisko pakalpojumu katalogā ir pieejama informācija par 2080 pakalpojumiem.

Informācija par e-iepirkumiem un e-pakalpojumu attīstību ir pieejama Valsts reģionālās attīstības aģentūras tīmekļa vietnē (www.vraa.gov.lv), bet informācija par e-pārvaldi un informācijas sabiedrības politiku ir pieejama Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas tīmekļa vietnē (www.varam.gov.lv).

Pēc Valsts reģionālās attīstības aģentūras datiem, 2012. gada pirmajā pusē valsts un pašvaldību iestādes ir iegādājušās preces *Elektronisko iepirkumu sistēmā* par 7,6 milj. latu (2011. gadā – 13,4 milj. latu, kas deva valsts un pašvaldību iestādēm gandrīz 3,5 milj. latu lielu ietaupījumu cenu un administratīvo izdevumu samazinājuma dēļ). Lielāko daļu sastādīja datortehnikas, ārstniecības līdzekļu, drukas iekārtu piederumu un kancelejas preču iepirkumi.

Atbilstoši *Eurostat* datiem 18% Latvijas uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2012. gadā izmantoja internetu, piedāvājot preces vai pakalpojumus valsts iestāžu elektronisko iepirkumu sistēmā Latvijā (vidēji ES – 11%) un 8% citās ES valstīs (vidēji ES – 2%).

2012. gada 2. aprīlī tika uzsākta elektronisko identifikācijas karšu (eID) izsniegšana. Līdz gada beigām tika izsniegtas 106190 elektronisko identifikācijas karšu. Karte vienlaicīgi ir gan personu apliecināšs dokuments, kas līdzvērtīgs pasei, gan arī droša elektroniskā paraksta nesējs (tajā iekļauti 120 bezmaksas laika zīmogi dokumentu parakstīšanai ar drošu elektronisko parakstu).

Platjoslas internets

Atbilstoši *Eurostat* datiem 2012. gada janvārī Latvijā platjoslas interneta piekļuvus līniju skaits sasniedza 20,4 (vidēji ES – 27,7) uz 100 iedzīvotājiem (ar platjoslu interneta piekļuvus līniju saprotot līniju, kurā datu pārraides ātrums ir lielāks par 144 kbit/s vai vienāds ar to).

Saskaņā ar interneta pētījumu kompānijas „Ookla Net Metrics” interneta ātruma mērījumu vietnē *speedtest.net* publicētajiem datiem 2012. gada decembra beigās Latvija ar lejupielādes ātrumu 28,5 Mbit/s ierindojas 9. vietā un augšupielādes ātrumu 18,9 Mbit/s – 6. vietā starp 178 pasaules valstīm.

2011. gada 9. novembrī Eiropas Komisija saskaņā ar ES valsts atbalsta noteikumiem ir apstiprinājusi

71,5 milj. latu vērtu atbalsta shēmu, kas paredzēta īpaši ātrdarbīga platjoslas interneta tīkla izvēršanai Latvijā.

No 2012. gada oktobra līdz 2015. gada augustam, izmantojot ERAF finansējumu 16,2 milj. latu un privāto finansējumu 2,4 milj. latu apmērā, plānots realizēt projektu *Nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīklu attīstība lauku reģionos*. Projektu īstenos VAS „Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs”, izveidojot 165 interneta piekļuvus punktus un ierīkojot optisko kabeļu trasēs 1900 km garumā, kas ļaus nodrošināt iedzīvotājiem un uzņēmumiem kvalitatīvu internetu ar ātrumu no 30 līdz 100 Mbit/s un samazinās digitālo plaisu starp pilsētas un lauku teritorijām.

Lai noteiktu turpmākos nākamās paaudzes elektronisko sakaru tīkla attīstības virzienus, 2012. gada 7. decembrī Ministru kabinets atbalstīja *Nākamās paaudzes platjoslas elektronisko sakaru tīklu attīstības konцепciju 2013.-2020. gadam piedāvāto risinājumu* pirmos variantus, kas paredz turpmāku maģistrālo tīklu attīstību, jaunu interneta optiskās piekļuvus punktu izveidi pagastos (281 teritoriālai vienībai), jaunu elektronisko sakaru komersantu piesaistīšanu tīkla izveidē, valsts atbalsta programmas izstrādi abonentlīniju („pēdējās jūžes”) izveidei u.c. pasākumus.

Cīņa ar datorpirātismu

Datorpirātisma līmenis, atbilstoši starptautiskās datorprogrammu autortiesību aizsardzības organizācijas „Business Software Alliance” datiem, Latvijā 2011. gadā, salīdzinot ar 2010. gadu, samazinājās par 2% un sasniedza 54%. Datorpirātisma nodarītie zaudējumi Latvijas ekonomikai sastādīja 16 milj. latu.

E-komercija

Pēc *Eurostat* datiem 2012. gadā preces vai pakalpojumus tiešsaistē pasūtījuši 27% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 45%), savukārt preces vai pakalpojumus tiešsaistē no citām ES valstīm pasūtīja 13% Latvijas iedzīvotāju (ES vidēji – 11%).

2012. gadā 23% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk pirkusi preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 34%). Savukārt 9% uzņēmumu (izņemot finanšu sektoru) ar darbinieku skaitu 10 un vairāk 2012. gadā ir pārdevuši preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu vai citus datortīklus (ES vidēji – 16%). E-komercijas apgrozījums sastādījis 7% no šo uzņēmumu kopējā apgrozījuma (ES vidēji – 15%).

6.11. Konkurences politika un sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

6.11.1. Konkurences politika

Par konkurences politikas ieviešanu valstī ir atbildīga Konkurences padome (KP), kas nodrošina konkurences aizsardzību, veicinot administratīvo šķēršļu samazināšanu, tirgu liberalizāciju un uzņēmēju darbību spēcīgas konkurences apstākļos, lai nodrošinātu patēriņajiem daudzveidīgu, labas kvalitātes preču un pakalpojumu izvēli. Lai sabiedrībā kopumā paaugstinātu izpratni par godigas konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību, tā atpazītu konkurences tiesību pārkāpumus un klūtu neiecietīga pret tiem, KP veic sabiedrības informēšanas un citus konkurences veicināšanas pasākumus.

KP darbs notiek saskaņā ar *Konkurences likumu*, citiem normatīvajiem aktiem un iestādes darbības plānu, kas ietver šādus būtiskus darbības virzienus:

- konkurences aizsardzība;
- konkurences veicināšana.

Konkurences aizsardzība

Konkurences aizsardzība ietver darbības, kas vērstas pret tādiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem kā aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana. KP veic arī uzņēmumu apvienošanās kontroli.

KP prioritāte ir smagāko *Konkurences likuma* pārkāpumu – aizliegtas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, atklāšana un novēršana.

Konkurences likums definē vairākus jautājumus, kuros vienošanās starp tirgus dalībniekiem ir aizliepta, jo to mērķis vai sekas kavē, ierobežo vai deformē konkurenci, tostarp – tieša vai netieša cenu noteikšana un tirgu sadale, nemit vērā teritoriju, pircējus, piegādātājus vai citus nosacījumus. Tieši šīs likuma normas pārkāpumu KP konstatēja neproduktīvo mājdzīvnieku barības un zāļu vairumtirdzniecību SIA „Pet Pro Service” darbībās (skatīt 6.18. ielikumu).

6.18. ielikums

KP par aizliegtu vienošanos soda mājdzīvnieku barības un zāļu vairumtirdzniecību

2012. gada 28. septembrī KP pieņēma lēmumu par aizliegtu vienošanos sodīt neproduktīvo mājdzīvnieku barības un zāļu vairumtirdzniecību SIA „Pet Pro Service”. Uzņēmumam par minimālās tālākpārdošanas cenas fiksēšanu un tirgus sadali, kas ierobežo pircēju iespējas speciālētajos zooveikalos un veterinārajās klinikās konkrēto produkciju iegādāties par zemākām cenām, piemērots sods 18033 latu apmērā.

Aizliegto vienošanos SIA „Pet Pro Service” īstenoja sešu gadu garumā, līgumos ar kopumā aptuveni 250 sadarbības partneriem nosakot minimālo cenu, par kādu tālāk zooveikalos un veterinārajās klinikās, kā arī vairumtirdzniecībā drīkst tirgot SIA „Pet Pro Service” izplatīto neproduktīvo mājdzīvnieku barību un MERALI veterinārās zāles.

Tāpat uzņēmums noteica aizliegumu mazumtirdzniecībām no SIA „Pet Pro Service” iegādāto produkciju tirgot vairumtirdzniecībā, bet vairumtirdzniecībām liedza tirgot ārpus Latvijas MERALI veterinārās zāles.

Šāda rīcība ir smags konkurences tiesību pārkāpums, kas kavē uzņēmumu savstarpējo konkurenci un ierobežo patēriņāju iespējas iegādāties konkrētās preces lētāk, jo tiek māksligi uzturēts zemākais cenu līmenis, liedzot iesaistītajiem uzņēmumiem konkuriēt, piedāvājot zemāku cenu.

Līdzatbildīgi aizstāvēt savas tiesības brīvi noteikt preču cenas līdzīgās situācijās ir arī iesaistītie tirgotāji – tiem jānoraida jebkuri piedāvājumi iekļaut līgumos nosacījumus par minimālajām preču cenām, kā arī domstarpību gadījumos jāvēršas KP. Būtiski, ka situācijās, kad tirgotāji bez ierunām pakļaujas vairumtirdzniecības prasībām par minimālās tālākpārdošanas cenas fiksēšanu, arī tiem var tik piemērots naudas sods par aizliegtas vienošanās īstenošanu.

Informāciju par ierobežojosājiem nosacījumiem, ko SIA „Pet Pro Service” iekļāvusi līgumos ar sadarbības partneriem, KP ieguva tirgus uzraudzības ietvaros.

Konkurences likums nosaka, ka jebkuram tirgus dalībniekam, kas atrodas dominējošā stāvoklī, ir aizliegs jebkādā veidā ļaunprātīgi to izmantot Latvijas teritorijā. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana var izpausties arī kā netaisnīgu pirkšanas

vai pārdošanas cenu vai citu netaisnīgu tirdzniecības noteikumu tieša vai netieša uzspiešana vai piemērošana. Šīs normas pārkāpumu KP konstatēja SIA „Forum Cinemas” darbībās (skatīt 6.19. ielikumu).

6.19. ielikums

Par tirgus varas ļaunprātīgu izmantošanu KP soda SIA „Forum Cinemas”

2012. gada 17. septembrī KP pieņēma lēmumu, ar kuru konstatēja, ka SIA „Forum Cinemas” ļaunprātīgi izmantojusi savu dominējošo stāvokli, lai gūtu konkurences priekšrocības kinofilmu izplatīšanas tirgū. Uzņēmumam piemērots naudas sods 30993 latu apmērā.

Pārkāpumu pazīmes SIA „Forum Cinemas” darbībās KP konstatēja jau 2009. gadā, taču toreiz lietas izpēte tika izbeigta pēc SIA „Forum Cinemas” rakstveida apņemšanās veikt darbības, kas nekavējoties novērš konkurences kavēšanu un tās negatīvās sekas. Pēc savas iniciatīvas pārbaudot SIA „Forum Cinemas” darbību 2011. gadā, KP konstatēja, ka uzņēmums nav pildījis apņemšanos un turpinājis ļaunprātīgi izmantot savu tirgus varu.

KP secināja, ka SIA „Forum Cinemas” no ciemot kinoteātriem, kam tā piegādā filmas, pieprasīja plašākas atskaites par filmu demonstrēšanu nekā nepieciešams, lai pati SIA „Forum Cinemas” varētu sagatavot atskaitas filmu studijām. Šādi SIA „Forum Cinemas” ieguvā konkurentu komercinformāciju, kas tai sniedza priekšrocības konkurencē cīņā.

Tāpat KP arī secināja, ka SIA „Forum Cinemas” kā filmu izplatītāja ierobežojusi konkurencē kinoteātru iespējas rīkot akcijas un piedāvāt zemākas cenas. Cenu pazemināšana netika pieļauta ar ieganstu, ka tādējādi filmu studijas varētu nesaņemt tām pienākošos atlīdzību. SIA „Forum Cinemas” neņēma vērā, ka parasti mārketinga akciju laikā, lai arī tiek pazemināta vienas biletēs cena, palielinoties pārdoto bilesu skaitam, kopīgi ieņēmumi nesamazinās. Tādējādi nepamatoti tiek ierobežota konkurencē kinoteātru iespēja veikt mārketinga akcijas, kā arī patērētāju iespējas iegādāties kino biletēs par zemākām cenām.

Kontroli par tirgus dalībnieku apvienošanos KP veic, ja apvienošanās dalībnieku kopējais apgrozījums iepriekšējā finanšu gadā ir bijis ne mazāks par 25 milj. latu vai arī to kopējā tirgus daļa konkrētajā tirgū pārsniedz 40%. *Konkurences likums* nosaka, ka šiem

tirgus dalībniekiem pirms apvienošanās ir jāiesniedz KP ziņojums par plānoto darījumu. Gadījumā, ja tas netiek izdarīts, KP ir tiesīga piemērot naudas sodu (skatīt 6.20. ielikumu).

6.20. ielikums

KP piemēro sodu SIA „Palink” par apvienošanās nepazinošanu

2012. gada 12. oktobrī KP pieņēma lēmumu piemērot naudas sodu SIA „Palink” par nepazīnotu apvienošanos, kas izpauðās kā konkurencēja uzņēmuma aktīvu pārņemšana, atverot jaunu lielveikalu telpās, kuras līdz tam izmantoja SIA „Rimi Latvia”. Uzņēmumam piemērots naudas sods 25725 latu apmērā.

2011. gada 4. aprīlī Daugavpils tirdzniecības parka „SOLO” telpās tika atvērts SIA „Palink” pārtikas un ikdienas preču patēriņa veikals IKI. Līdz tam šajā telpās darbojās RIMI lielveikals, tādējādi jaunā veikala atvēršanai bija nepieciešama KP atļauja.

Saskaņā ar *Konkurences likumu* šādi darījumi, kuru ietvaros viens uzņēmums iegūst tiesības izmantot cita uzņēmuma aktīvus (šajā gadījumā – tirdzniecības telpas), ir uzskatāmi par apvienošanos, jo aktīvu lietošanas ieguvējs palielina savu tirgus daļu konkrētajā tirgū.

Sods par apvienošanās nepazinošanu tiek piemērots, jo šāda uzņēmumu rīcība, apvienošanos nepazīnojot, liez KP efektīvi veikt likumā noteiktos preventīvos konkurences aizsardzības pasākumus. Soda piemērošana arī attur konkrēto un citus uzņēmumus no līdzīgu pārkāpumu veikšanas nākotnē.

Izvērtējot notikušo apvienošanos, KP to atzina par atļaujamu un tādu, kas nerada kaitējumu konkurencēi. Šis apsvērums, kā arī tas, ka SIA „Palink” pēc atkārtota KP uzaicinājuma tomēr sniedza apvienošanās izvērtēšanai nepieciešamo informāciju, ļāva samazināt uzņēmumam piemērojamo naudas sodu.

Konkurences veicināšana

Šajā darbības virzienā ietilpst tirgus sektoru uzraudzība un izpēte, kā arī konkurences kultūras veidošana sabiedrībā. KP uzdevums ir mērķtiecīgi strādāt, lai tiktu savākta un analizēta visaptveroša informācija par konkurences situāciju dažādos tirgos, veicināt konkurenci tirgos, kuros konkurences nav vai tā ir nepietiekama, uzlabot sabiedrības izpratni par konkurences pozitīvo ietekmi uz sabiedrības labklājību.

Tirkus uzraudzības ietvaros iegūstot informāciju par mērķtiecīgi izvēlētiem tirgiem, KP veic konkurences situācijas analīzi, nepieciešamības gadījumā izstrādā un iesniedz atbildīgajām institūcijām priekšlikumus konkurences situācijas uzlabošanai, kā

arī pārbauda vai uzraugāmajā tirgū netiek veikti *Konkurences likuma* pārkāpumi. Viena no šādām uzraudzībām tika veikta produktīvo mājdzīvnieku barības tirgū (skatīt 6.21. ielikumu).

Lai apzinātu uzņēmēju informētību un viedokļus par konkurences politiku un tās īstenošanu, KP veic uzņēmumu, asociāciju un advokātu biroju aptauju. Pētījumā iegūtie rezultāti tieks izmantoti, lai pilnveidotu KP darbību un savstarpējo sadarbību ar tirgus dalībniekiem un sabiedrību. Augsta konkurences kultūra ir iespējama vien tad, ja uzņēmēji pārzīna savas tiesības un pienākumus un izprot to būtību. Tāpēc aptaujas rezultāti palīdzēs KP precīzāk veidot dialogu ar uzņēmējiem un plānot iestādes darbības uzlabošanu.

6.21. ielikums

KP noslēgusi produktīvo mājdzīvnieku barības tirgus uzraudzību

Latvijā izplatītāko produktīvo mājdzīvnieku – liellopu, cūku un mājpūtnu – barības vairum- un mazumtirdzniecības tirgus uzraudzība tika uzsākta 2010. gada nogalē, un tās ietvaros tika apzināta konkurences situācija, struktūra un attīstības tendences, kā arī cenu dinamika un pastāvošās barjeras mājdzīvnieku barības ražošanai un izplatišanai.

Uzraudzības gaitā konkurences tiesību pārkāpumi netika konstatēti.

Uzraudzības ietvaros KP secināja, ka produktīvo mājdzīvnieku barības realizācijas tirgus struktūra liecina par pietiekamu konkurenci – Latvijā darbojas spēcīgi ražotāji, pircējiem ir iespēja iegādāties arī importa produkciju, turklāt pēdējos gados daudzi lauksaimniecības produkcijas (cūkgāļas, olu, broileru gāļas) ražotāji ir sākuši mājdzīvnieku barību ražot paši.

Latvijā lielākie mājdzīvnieku barības ražotāji ir AS „Dobeles dzirnavnicks”, SIA „Rīgas kombinētās lopbarības rūpnīca”, SIA „LRS Mūsa”, AS „Tukuma straume”, AS „Saldus labība”, AS „Daugavpils dzirnavnicks” un SIA „Lielzeltiņi”.

Atkarībā no ražotāja 60-99% no saražotās produkcijas tiek realizēta industriālajiem klientiem, kam mājdzīvnieku barība parasti tiek ražota pēc speciāli sagatavotas receptūras, kurā var tikt ķemta vērā dzīvnieku suga, dzimums, vecums, veselības stāvoklis.

Importa apjoms konkrētajā tirgū ir neliels, savukārt eksporta apjoms pārsniedz importu un katru gadu arvien pieauga.

Tirkus apjoms gan tonnās, gan latos 2009. gadā, salīdzinot ar 2008. gadu, kritās, bet, sācot ar 2010. gadu, atkal pieauga. Savukārt vidējās cenas 2009. un 2010. gadā kritās, bet 2011. gada pirmajā pusē sasniedza un pārsniedza 2008. gada cenu līmeni. Vienlaikus KP secināja, ka vidējās cenas dažādiem ražotājiem ir ievērojami atšķirīgas – starpība starp augstākajām un zemākajām cenām 2008. gadā bija 40%, 2009. un 2010. gadā – 53%, bet 2011. gada pirmajā pusē – aptuveni 43 procenti.

Ražotāju peļņa Latvijas tirgū nepārsniedz 10%. Augstāki peļņas rādītāji ražotājiem ir no eksporta, bet arī tie nepārsniedz 10% robežu.

Ar produktīvo mājdzīvnieku barības tirgus uzraudzības ietvaros iegūto informāciju iespējams iepazīties uzraudzības noslēguma ziņojuma publiskojamajā versijā, kas pieejama KP tīmekļa vietnē. Lai aizsargātu tirgus dalībnieku intereses, ziņojuma publiskojamajā versijā nav iekļauta uzraudzības ietvaros iegūtā un analizētā informācija, kurai piešķirts ierobežotas pieejamības statuss.

Tirkus dalībniekiem un citām ieinteresētajām pusēm ir iespēja iepazīties ar informāciju par svarīgākajiem notikumiem *Eiropas konkurences tīkla* (ECN) dalībvalstu konkurences uzraudzības iestāžu, tai skaitā Latvijas, darbībā – interesantākajām izskatītajām lietām, veiktajiem pētījumiem un tirgus uzraudzībām, likumdošanas aktualitātēm un citiem būtiskiem ar konkurences politiku saistītiem jautājumiem, kas tiek iekļauti ECN apkārtrakstā. Tas tiek sagatavots reizi divos mēnešos un ir pieejams KP (http://www.kp.gov.lv/?object_id=522) un Eiropas Komisijas tīmekļa vietnēs.

6.11.2. Sabiedrisko pakalpojumu regulēšana

Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisija (Komisija) ir daudznozaru regulators, kas veic regulēšanas funkcijas enerģētikas, elektronisko sakaru, pasta, dzelzceļa transporta, ūdenssaimniecības un sadzīves atkritumu apsaimniekošanas nozarēs. Komisijas uzdevums ir nodrošināt visiem lietotājiem iespēju saņemt nepārtrauktus un drošus pakalpojumus par ekonomiski pamatošām cenām, bet komersantiem, kas sniedz sabiedriskos pakalpojumus, – iespēju attīstīties ar ekonomiskajai situācijai atbilstošu rentabilitāti.

Komisija ir neatkarīga savu lēmumu pieņemšanā un nav pakļauta valdības un citu valsts institūciju lēmumiem. Komisijas padomes locekļus amatā ieceļ *Saeima*, Komisijas pieņemtos lēmumus par prettiesiskiem var atzīt un atceļt tikai tiesa. Komisijas darbība tiek finansēta no komersantu maksātās valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu regulēšanu, ko aprēķina no regulējamo pakalpojumu apgrozījuma.

Komisijas funkcijās ietilpst regulējamo nozaru un tajās darbojošos komersantu regulēšana, aizstāvot lietotāju intereses un veicinot sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju attīstību, nosakot tarifu aprēķināšanas metodiku un apstiprinot tarifus saskaņā ar katras nozares likumiem, izsniedzot licences vai reģistrējot komersantus, sekmējot konkurenci regulējamās nozarēs, veicot strīdu izskatīšanu, kā arī uzraugot sniegtu pakalpojumu atbilstību licences vai vispārējās atlaujas nosacījumiem un noteiktām kvalitātēm prasībām.

Komisijai Latgales, Kurzemes un Vidzemes reģionos ir izveidotas un darbojas reģionālās struktūrvienības, kas atrodas attiecīgi Daugavpilī, Saldū un Cēsīs.

Saskaņā ar 2011. gada 14. jūlijā Saeimā pieņemtajiem grozījumiem likumā *Par sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem* Komisija ir institucionāli un funkcionāli neatkarīgs, pilntiesīgs, autonoms publisko tiesību subjekts un ir patstāvīga sava likumā noteiktā budžeta izpildē atbilstoši Eiropas savienības tiesību aktu prasībām.

Likuma grozījumi paredz efektīvāku no sabiedrisko pakalpojumu sniegšanas attiecībām izrietošo strīdu izskatīšanas kārtību, detalizēti reglamentējot strīdu izskatīšanas procesu un Komisijas lēmuma pārsūdzības kārtību.

Vienlaicīgi likuma grozījumi precīzē Komisijas funkcijas energoapgādes komersantu uzraudzības jomā, regulējamo sabiedrisko pakalpojumu tarifu izskatīšanas kārtību, valsts nodevas par sabiedrisko pakalpojumu aprēķināšanas un maksāšanas kārtību, Komisijas padomes lēmumu pieņemšanas kārtību un Komisijas padomes locekļiem noteiktos ierobežojumus.

6.12. Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politika

Eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes politikas pamatprincipus, mērķus un sasniedzamos rezultātus nosaka *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2010.-2016. gadam*.

Pamatnostādnes nosaka trīs galvenos rīcības virzienus:

- eksporta konkurētspējas paaugstināšana;
- atbalsta instrumentu pieejamība;
- līgumtiesiskais nodrošinājums (skatīt 6.2.2. nodaļu).

Konkrēti pasākumi šajos rīcības virzienos tiek īstenoti saskaņā ar *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pasākumu plānu 2010.-2011. gadam*.

Ārvalstu tiešo investīciju piesaiste

Lai veiksmīgi konkurētu investīciju piesaistes tirgū un pilnveidotu valstīj nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu virzību, LIAA, sākot ar 2010. gadu, ir uzsākusi investīciju piesaistes metodoloģijas *Polaris* īstenošanu, kas paredz vienotu un saskaņotu ministriju, pašvaldību, infrastruktūras uzņēmumu un valsts iestāžu rīcību stratēģiski nozīmīgu vietējo un ārvalstu investīciju projektu īstenošanā, kā arī privātā sektora, universitāšu un zinātnisko institūciju iesaistītu.

Saskaņotu starpresoru sadarbību sekmīgai investīciju projektu īstenošanai nodrošina 2010. gadā izveidotā Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padome, kuras sastāvā darbojas ekonomikas, satiksmes, finanšu, ārlietu, vides, zemkopības, reģionālās attīstības un pašvaldību lietu, izglītības un zinātnes ministri, kā arī pieaicināti valsts un pašvaldību institūciju, infrastruktūras uzņēmumu, nevalstisko organizāciju pārstāvji un citi eksperti.

Padomes sēdēs tiek risināti jautājumi par investīciju piesaistes stratēģiju un veicamajām aktivitātēm, apzināti problēmju tautājumi, kas kavē investīciju projektu virzību, piemēram, elektroenerģijas pieslēguma un to kvalitātes uzlabošana ražošanas teritorijās, un doti uzdevumi atbildīgajām institūcijām to risināšanai, nodrošinot investīciju projektu sekmīgu īstenošanu.

Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas padomes 2011. gada 25. augusta sēdē tika apstiprināta *Ārvalstu tiešo investīciju piesaistes stratēģija*, kurā definētas mērķa nozares, mērķa valstis, stratēģiskie rīcības virzieni, atbalsta stimuli un pasākumu plāns 2011.-2017. gadam.

Lai mērķtiecīgi koncentrētu pieejamos resursus un palielinātu atdevi no tiem ĀTI piesaistē, tajos ir noteikti turpmākās rīcības pamatprincipi:

- paplašinātā un aktīva ĀTI piesaistes metodika – *POLARIS process*, saskaņā ar kuru tiek īstenotas

turpmākās ar investīciju piesaisti saistītās aktivitātēs;

- investīciju piesaistes mārketinga aktivitātēs.

Nemot vērā ierobežotos resursus, ĀTI piesaistei 2012.-2013. gadā paredzēta aktivitāšu koncentrēšana uz nelielu skaitu mērķa valstu (Ziemeļvalstis, Vācija, Apvienotā Karaliste) un atsevišķām mērķa nozarēm (metālapstrāde un mašīnbūve, kokrūpniecība un informācijas tehnoloģijas, t.sk. ārpakalpojumu centru (*shared service center*) izveide).

Līdz ar esošajiem nodokļu stimuliem, lai veicinātu investīciju veikšanu un veidotu Latvijā uzņēmēdarbībai pievilcīgu vidi, 2012. gada martā MK tika apstiprināta jauna ES struktūrfondu līdzfinansēta atbalsta programma jaunu darba vietu radīšanas projektiem, kas vērsta uz labi atalgotu darbavietu skaita palielināšanu un pievienotās vērtības un eksporta pieaugumu. Papildus tiek veidota jauna atbalsta programma ražošanas telpu izveidei vai rekonstrukcijai ar mērķi veicināt apstrādes rūpniecības komersantu attīstību.

LIAA darbības rezultātā 9 investīciju projektos ir pieņemts lēmums par to īstenošanu Latvijā (piemēram, investīcijas no Vācijas/Itālijas jahtu būves projektā; investīcijas no Vācijas lieto akmens masas virsmu ražošanā un kokrūpniecības sektorā; investīcijas no ASV kokrūpniecības sektorā, kā arī IT risinājumu izstrādē; investīcijas no Norvēģijas un Dānijas dalīto pakalpojumu centru izveidē; investīcijas no Krievijas mašīnbūves projektā u.c.). Projektiem īstenojoties, investīcijas sagaidāmas 17,6 milj. eiro apmērā, radot vairāk nekā 940 darbavietas.

Plašāka informācija par piesaistītajām ārvalstu tiešajām investīcijām ir sniegtā ziņojuma 4.3.3. nodaļā.

Eksporta atbalsta instrumenti

Latvijas eksportētājiem ir pieejams plašs tiešo eksporta atbalsta pakalpojumu klāsts, kas ietver konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, tostarp par ārvalstu tirgiem, specifiskām tirdzniecības prasībām un biznesa partneru meklēšanu. Tāpat tiek organizēti eksporta prasmju un informatīvie semināri par ārējiem tirgiem un notiek eksporta un investīciju projektu identificēšana un virzišana.

LIAA 2012. gada deviņos mēnešos ir sniegusi vairāk nekā 1900 konsultācijas ar eksportu saistītos jautājumos, t.sk. konsultācijas par ārējiem tirgiem un biznesa partneru meklēšanu, organizēti 28 informatīvie semināri (t.sk. Eiropas Biznesa atbalsta tīkla organizētos seminārus) par ārējiem tirgiem un ārējās tirdzniecības jautājumiem, kā arī sagatavoti 19 nozaru tirgus apskati. Organizētas 24 tirdzniecības misijas (uzņēmēju skaits – 165) uz Ķīnu, Līča valstīm,

Zviedriju, Poliju, ASV u.c. valstīm un 50 individuālās biznesa vizītes pie potenciālajiem sadarbības partneriem ārvalstīs. Tāpat notiek eksporta un investīciju projektu identificēšana un vīrzišana.

Līdz 2012. gada 30. septembrim ir nodrošināta dalība 12 starptautiskās nozaru (apstrādes rūpniecības, IT, metālapstrādes un mašīnbūves un būvniecības) izstādēs (uzņēmēju skaits – 85).

Būtisku ieguldījumu Latvijas komersantu eksporta veicināšanā un ārvalstu investīciju piesaistē sniedz Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības Vācijā, Lielbritānijā, Zviedrijā, Francijā, Krievijā, Nīderlandē, Dānijā, Norvēģijā, Japānā, Polijā, Lietuvā, Ukrainā un Ķīnā, drīzumā darbību uzsāks Latvijas Ārējā ekonomiskā pārstāvniecība Baltkrievijā.

Pārstāvniecības nodrošina atbalstu Latvijas komercsabiedrībām biznesa kontaktu veidošanā un uzturēšanā, kā arī ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā un sniedz informāciju par attiecīgo ārvalstu tirgus prasībām. Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības un LIAA pakalpojumus komersantiem nodrošina pēc vienas pieturas aģentūras principa: uzņēmējiem, meklējot biznesa partnerus ārvalstīs, ir pieejama stabila, ātra, rīcībspējīga atbalsta sistēma: *komersants – LIAA – Pārstāvniecība*. Tādējādi pārstāvniecības nodrošina uzņēmēju individuālās biznesa vizītes, sniedz atbalstu uzņēmumu dalībai starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, apstrādā eksporta pieprasījumus/projektus, kā arī ārvalstu investīciju piesaistes jomā nodrošina konsultāciju/informācijas pieprasījumu apstrādi.

2012. gada deviņos mēnešos pārstāvniecības ir organizējušas 48 individuālās biznesa vizītes, sniegušas atbalstu uzņēmumu dalībai 26 starptautiskajās izstādēs ārvalstīs, apstrādāti 415 eksporta pieprasījumi/projekti būvniecības, metālapstrādes, pārtikas rūpniecības, kokapstrādes, tirdzniecības, farmācijas u.c. jomās. Ārvalstu investīciju piesaistes jomā nodrošinātas 142 konsultācijas/informācijas pieprasījumu apstrāde.

2012. gada 15. maijā MK apstiprināja Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomes izveidi ārlietu ministra vadībā. Padomes sastāvā ir iekļauti ekonomikas, satiksmes, zemkopības ministri, Valsts prezidenta un Ministru prezidenta biroja pārstāvji, kā arī LIAA direktors, Latvijas Darba devēju konfederācijas ģenerāldirektore un Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras valdes priekšsēdētājs. Izveidotās padomes galvenais mērķis ir nodrošināt saskaņotu valsts pārvaldes iestāžu un uzņēmēju organizāciju sadarbību sekmīgas ārējās ekonomiskās politikas veidošanā un īstenošanā Latvijas tautsaimniecības konkurētspējas celšanai un eksportspējas stiprināšanai.

ES struktūrfondu darbibas programmas 2007.-2013. gadam Uzņēmējdarbība un inovācijas pasākuma Uzņēmējdarbības atbalsta aktivitātes ietvaros tiek īstenota 2.3.1.1. aktivitāte Ārejo tirgu apgušana – ārejais marketingš. Tās ietvaros komersantiem tiek sniegti plašs atbalsts ārējā mārketinga pasākumu īstenošanā – dalībai izstādēs, kontaktbiržās, tirdzniecības misijās, semināru un konferenču organizēšanā. 2012. gada deviņos mēnešos aktivitātes ietvaros ir noslēgti 222 jauni sadarbības līgumi ar uzņēmumiem.

Lai sekmētu uzņēmumu kopējo eksporta apjomu (sevišķi uz valstīm ar augstu riska pakāpi) palielināšanu un eksporta tirgu paplašināšanu (NVS reģions, strauji augošās ekonomikas u.c.), kā arī nostiprināšanos esošajos eksporta tirgos, ir pieejamas īstermiņa eksporta kredītu garantijas, kas plašāk aprakstītas 6.8. nodaļā.

Lai paustu atzinību un godinātu Latvijas komersantus, kas sasniegusi labus rezultātus, gan radot jaunus un eksportspējīgus produktus, gan nodrošinot vietējo tirgu ar augstas kvalitātes pašmāju ražojumiem, LIAA un Ekonomikas ministrija arī 2012. gadā organizēja *Eksporta un inovācijas gada balvu 2012*, kurās saņemšanai šogad tika iesniegti 114 pieteikumi (skatīt 6.22. ielikumu).

6.22. ielikums

Eksporta un inovācijas balva 2012

Jau astoto gadu Ekonomikas ministrija sadarbībā ar LIAA rīko konkursu *Eksporta un inovācijas gada balva*, atzinīgi novērtējot sekmīgākos komersantus un to produktus šādās balvas kategorijās:

- eksportspējīgākais komersants lielo/vidējo komercsabiedrību grupā;
- eksportspējīgākais komersants mazo komercsabiedrību grupā;
- importa aizstājējprodukts;
- inovatīvākais produkts;
- rūpnieciskais dizains.

Titula *Eksporta čempions* saņēmējs tiek noteikts, izvērtējot Latvijas lielākos eksportētājus, pamatojoties uz eksporta datiem un ieguldījumu ilgtspējīgas izaugsmes nodrošināšanā.

Dalībai konkursā *Eksporta un inovācijas balva 2012* tika saņemti 114 pieteikumi.

2012. gada *Eksporta un inovācijas balvas* laureāti ir:

- Kategorijā *Eksportspejīgākais komersants lielo/vidējo* komercsabiedrību grupā:
 1. *GroGlass, SLA* (lokšu stikla formēšana un apstrāde);
 2. *Lauma Fabrics, SLA* (adīto un tamborēto audumu ražošana);
 3. *Arērs, SLA* (dzīvojamlo un nedzīvojamlo ēku būvniecība).

6.22. ielikuma turpinājums

- Kategorijā *Eksportspejigākais komersants mazo* komercsabiedrību grupā:
 1. *Zabbix, SLA* (datorprogrammēšanai);
 2. *Pure Chocolate, SLA* (kakao, šokolādes, konfekšu un citu cukuroto konditorejas izstrādājumu ražošana);
 3. *Aloja-Starkelsen, SLA* (cietes un cietes produktu ražošana un citu pārtikas produktu vairumtirdzniecība).
- Kategorijā *Inovatīvākais produkts*:
 1. *Tilde, SLA* (mašīntulkosanas tehnoloģija „LetsMT”);
 2. *Spodriņa, AS* (ekoloģisku sadzīves ķīmijas produktu līnija „Eco Seal for Nature”);
 3. *Madara Cosmetics, SLA* (pretnovecošanās kosmētikas produktu līnija „Time Miracle”).
- Kategorijā *Importa aizstājejprodukts*:
 1. *Dobeles Dzirnavnieks, AS* (makaroni „Presto” un „Dobeles Dzirnavnieks”);
 2. *Evpopīpes, SLA* (plastmasas caurules ārējās inženierkomunikāciju infrastruktūras būvniecībai un elektroinstalācijai);
 3. *Smiltenei Piens, AS* (sūkalu olbaltumvielu koncentrāts „Pienā spēks”).
- Kategorijā *Rūpnieciskais dizains*:
 1. *Rīgas Krešļu fabrika, SLA* (ķeblītis „BLOOM”);
 2. *A.DEW, SLA* (HUGU lācis);
 3. *Daiļrades koks, SLA* (mājas biroja mēbeles „Elf”).

Eksporta čempiona titula ieguvējs 2012. gadā ir **SIA „Mikrotīkls”**.

6.13. Patērētāju tiesību aizsardzība un tirgus uzraudzība

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (PTAC) ir galvenā un koordinējošā institūcija patērētāju tiesību aizsardzības normatīvo aktu uzraudzības jomā, kurās darbības mērķis ir efektīvas patērētāju tiesību un interešu aizsardzības nodrošināšana. Lai nodrošinātu iestādes funkciju izpildi, PTAC realizē patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzības aktivitātes (gan patērētāju ekonomisko interešu aizsardzības jomā, gan patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzību līgumu

projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem), izskata patērētāju sūdzības, nodrošina patērētāju un uzņēmēju informēšanu un sniedz konsultācijas, realizē negodīgas komercprakses, e-komercijas un reklāmas uzraudzības pasākumus, preču un pakalpojumu drošuma un atbilstības uzraudzības pasākumus, veic valsts metroloģisko uzraudzību, bīstamo iekārtu uzraudzību un bīstamo iekārtu avāriju izmeklēšanu.

6.23. ielikums

PTAC darbība 2012. gada deviņos mēnešos

Savas darbības ietvaros 2012. gada deviņos mēnešos PTAC sniedzis patērētājiem un juridiskām personām 26455 konsultācijas. Salīdzinot ar pērnā gada attiecīgo periodu, sniegtos konsultāciju skaits ir palielinājies par 384 konsultācijām jeb par 1,5%. Patērētāji, pieprasot konsultācijas, visbiežāk interesējušies par jautājumiem, kas saistīti ar viņu tiesībām, ja iegādāta nekvalitatīva prece vai saņemts nekvalitatīvs pakalpojums, kā arī iespējām rīkoties, ja preces piegādes vai pakalpojuma izpildes termiņš nav ievērots. Daudzi patērētāji interesējas arī par jautājumiem, kas nav PTAC kompetencē vai par kuriem PTAC nav tiesīgs pieņemt saistošu lēmumu, piemēram, par elektronisko sakaru kvalitāti, par pārtikas precēm, apdrošināšanas atlīdzības izmaksām, kā arī par komunālājiem pakalpojumiem.

Pārskata periodā PTAC saņemis 1659 patērētāju sūdzības. Visbiežāk sūdzībās patērētāji izteikuši pretenzijas par iegādātām līguma noteikumiem neatbilstošām precēm un pakalpojumiem. Lielis skaits sūdzību ir arī par komercpraksi, reklāmu un e-komerciju, kā arī par līgumsledzēju tiesiskās vienlīdzības principa neievērošanu. No saņemtajām sūdzībām par precēm visvairāk sūdzību ir par apavu kvalitāti, kam seko sūdzības par elektroprecēm un mobilajiem telefoniem. Pakalpojumu jomā lielākā daļa sūdzību ir par distances līgumu pakalpojumiem, kas skaidrojams ar interneta vides attīstības tendencēm un pieejamību. Tāpat bieži patērētāji sūdzas par avio pakalpojumiem, elektronisko sakaru pakalpojumiem un ūres/komunālājiem pakalpojumiem.

Patērētāju tiesību uzraudzībā PTAC 2012. gadā tika noteiktas tādas prioritārās jomas kā patērētāju kolektīvo interešu aizsardzība elektronisko sakaru pakalpojumu sniegšanas jomā, patērētāju kreditēšanas jomā, automašīnu nomas pakalpojumu sniegšanas jomā, ārpus pastāvīgās tirdzniecības vai pakalpojumu sniegšanas vietas īstenotās komercprakses uzraudzība, komercprakses uzraudzība ēterisko eļļu jomā, „vides paziņojumu” komercprakses uzraudzība, kompleksa tūrisma pakalpojumu sniedzēju patērētājiem sniegtos

drošības garantiju un piedāvāto līgumu noteikumu uzraudzība. Tāpat, nēmot vērā straujo sūdzību skaita un konsultāciju pieprasījumu pieaugumu, prioritāra ir patērētāju tiesību ievērošana tiešsaistes kolektīvās iepirkšanās portālos. **2012. gada deviņos mēnešos uzsākta 8 uzraudzības projektu īstenošana.**

2012. gadā tika turpinātas jau 2011. gadā uzsāktās uzraudzības aktivitātes elektronisko sakaru pakalpojumu jomā. Kopumā tika izvērtēti 37 elektronisko sakaru pakalpojumu sniedzēju ar

patērētājiem noslēgtie līgumi un patērētājiem piedāvātie līgumu projekti. 35 gadījumos PTAC aicināja pakalpojumu sniedzējus labprātīgi novērst neatbilstības patērētājiem piedāvātajos līgumu projektos un noslēgtajos līgumos. 25 elektronisko sakaru pakalpojuma sniedzēji iesnieguši PTAC rakstveida apņemšanās, apņemoties nepiemērot netaisnīgos līguma noteikumus ar patērētājiem jau noslēgtajos līgumos, kā arī veikt labojumus turpmāk patērētājiem piedāvātajos līgumu projektos, tādējādi labprātīgi novēršot pārkāpumus. Komercprakses uzraudzības jomā PTAC 2012. gada deviņos mēnešos ir ierosinājis 9 administratīvās lietas. PTAC, nēmot vērā elektronisko sakaru jomā konstatētās tendencies, piesaistot nozares komersantus un Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisiju, ir izstrādājis *Vadlīniju godigas komercprakses īstenošanai elektronisko sakaru pakalpojumu jomā papildinājumus un Vadlīnijas taisnīga elektronisko sakaru pakalpojumu līguma sastādīšanai*, kurās ietver ieteikumus pakalpojumu sniedzējiem par to, kā izstrādāt normatīvajiem aktiem atbilstošu elektronisko sakaru pakalpojumu līgumu. Tāpat projekta ietvaros tika izstrādāti *Padomi patērētājiem, slēdzot elektronisko sakaru pakalpojumu līgumu*, kas pieejami iestādes tīmekļa vietnē.

Nēmot vērā ievērojamo konsultāciju pieprasījumu un patērētāju sūdzību skaita palielināšanos, 2012. gadā PTAC uzsāka komercprakses un līgumu noteikumu uzraudzības projektu, slēdzot līgumus ar patērētājiem un īstenojot komercpraksi kolektīvās iepirkšanās tiešsaistes jomā. PTAC, izvērtējot līdz šim konstatētās tendencies, saņemtās patērētāju sūdzības, kā arī apzinot citu valstu pieredzi (Lielbritānijas, Francijas, Jaunzēlandes u.c.) konkrētajā uzraudzības darbības jomā, izstrādāja projekta plānu konkrētās jomas uzraudzības pasākumiem nacionālā līmenī. Projekta īstenošanas ietvaros PTAC uzsācis izvērtēt 31 kolektīvās iepirkšanās tīmekļa vietni/tīmekļa vietni, kurās patērētājiem tiek piedāvāts iegādāties e-kuponu dažādu preču un pakalpojumu iegādei. Veicot tīmekļa vietņu izpēti, PTAC ir konstatējis nepilnības visās tīmekļa vietnēs, konstatējot negodīgas (profesionālajai rūpībai neatbilstošas, maldinošas) komercprakses, normatīvajiem aktiem neatbilstošu reklāmu un netaisnīgus/neskaidrus līguma noteikumus.

Atbalstu un informāciju patērētājiem neveiksmīgu ES pārrobežu pirkumu gadījumos turpina nodrošināt *Eiropas Patērētāju informēšanas centrs* (ECC Latvia). ECC Latvia ir *Eiropas Patērētāju centru tīkla* (ECC-NET) dalībnieks, kas darbojas Patērētāju tiesību aizsardzības centra ietvaros ar Eiropas Komisijas atbalstu. 2012. gada deviņos mēnešos patērētājiem

sniegtas 453 konsultācijas par pārrobežu problēmām ES ietvaros un izskatītas 127 sūdzības par pārrobežu problēmām ES ietvaros. ECC Latvia īstenoto pasākumu vidū 2012. gadā nozīmīga ir informatīvā kampaņa *Pērkam interneta? Gudri un piesardzīgi!*, lai paaugstinātu patērētāju zināšanu līmeni par preču un pakalpojumu iegādes interneta vidē pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem, atspoguļojot vispusīgu viedokli par riskiem un ieguvumiem. Tāpat, nēmot vērā sūdzību skaita pieaugumu saistībā ar avio pakalpojumiem, līdzīgā „Rīga” tika organizēta *Aviopasažieru tiesību diena*, kuras ietvaros tika aptaujāti un izglītoti aviopasažieri, kā arī īstenotas citas aktivitātes.

Tirdzniecības PTAC 2012. gadā noteikti tādi prioritārie virzieni kā preču drošuma un atbilstības uzlabošana tādās jomās kā transportlīdzekļu sastāvdaļas, elektropreces, rotāļlietas, individuālie aizsardzības līdzekļi un mašīniekārtas. Bīstamo iekārtu un valsts metroloģiskā uzraudzības jomā plānoti vispārējā preču un pakalpojuma drošuma, bīstamo iekārtu, kā arī mērišanas līdzekļu tirgus un fasēto preču saturu daudzuma un tā apzīmējuma atbilstības uzraudzības projekti. Tieki turpināts arī 2011. gadā uzsākto būvizstrādājumu uzraudzības projekts. 2012. gadā ir pabeigts *Transportlīdzekļu sastāvdaļu uzraudzības projekts*. Uzsākti preču drošuma un atbilstības uzlabošanas projekti tādām preču grupām kā individuālie aizsardzības līdzekļi, rotāļlietas, mašīniekārtas (zāles plāvēji PROSAFE), būvizstrādājumi (siltināšanas materiāli). *Vispārējā preču un pakalpojumu drošuma tirgus uzraudzības projekta* ietvaros tika uzsākti tādi apakšprojekti kā pārtikas imitācijas preces, sveču, eļļas lampu un batutu informatīvās pārbaudes, bērnu staigāšanas palīgierīces – rāmji bērniem (staiguli), augstie krēslī bērniem (barošanas krēslī) un kancelejas preču pārbaudes. Papildus veikts informatīvais projekts būvizstrādājumu jomā (mazās notekūdens apstrādes sistēmas, kas paredzētas nevaīrāk kā 50 iedzīvotājiem un to ekvivalentiem).

Valsts metroloģiskajā uzraudzībā 2012. gada deviņos mēnešos PTAC veicis pārbaudes mērišanas līdzekļu atbilstības novērtēšanai normatīvajām prasībām to lietošanas vietās 62 ražošanas, tirdzniecības un pakalpojumu sniegšanas uzņēmumos. Valsts metroloģiskajai uzraudzībai tika pakļauti 2647 mērišanas līdzekļi (tajā skaitā veikti metroloģiskie testi 14 degvielas uzpildes aparātiem). Līdz šim realizēti PTAC darbības plānā paredzētie **fasēto preču kontroles pasākumi**, veicot izplatīšanai paredzēto fasēto preču partijām statistiskās kontroles testus un markējuma atbilstību normatīvo aktu prasībām.

6.24. ielikums

Normatīvās bāzes pilnveidošana

Lai paaugstinātu patēriņtāju tiesību aizsardzību pirkuma un pakalpojuma līgumos, kurus komersants slēdz ar patēriņtāju, Ekonomikas ministrija ir sagatavojuusi **grozījumus Patēriņtāju tiesību aizsardzības likumā**, un 2012. gada 25. oktobrī iesniedza tos starpinstitūciju saskaņošanai. Likumprojekts izstrādāts, ieviešot Latvijas tiesību aktos Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 25. oktobra *direktīvas 2011/83/EU* par patēriņtāju tiesībām normas. Ar likumprojektu precīzētas spēkā esošās normas attiecībā uz to, kādi līgumi ir uzskatāmi par distances līgumiem un ārpus pastāvīgās saimnieciskās vai profesionālās darbības vietas noslēgtiem līgumiem, kā arī skaidri noteiktas pušu tiesības un pienākumi gadījumos, kad patēriņtājs izmanto atteikuma tiesības, t.i., 14 dienu laikā atkāpjas no līguma. Lai risinātu šobrīd praksē konstatētos sarežģījumus, piemērojot *Paterētāju tiesību aizsardzības likumu*, likumprojektā ir pilnveidotas prasības attiecībā uz pārdevēja un pakalpojuma sniedzēja atbildību par neatbilstošām precēm vai pakalpojumiem, prasījumiem, kādus patēriņtājs var izvirzīt pārdevējam vai pakalpojuma sniedzējam preces vai pakalpojuma neatbilstības gadījumā, kā arī netaisnīgiem līguma noteikumiem. Cita stāpā likumprojekts paredz grozījumus arī attiecībā uz patēriņtāju kreditēšanas līgumiem, lai izvairītos no gadījumiem, kad komersants izsniedz kredītus, nepietiekami izvērtējot patēriņtāja maksātspēju.

2012. gada jūlijā MK apstiprināja likumprojekta paketi, kas būtiski uzlabos **uzraudzības iestāžu darbību komercprakses un reklāmas jomā**. Paredzēti grozījumi *Negodīgas komercprakses aizlieguma likumā*, *Reklāmas likumā* un *Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā*. Likumprojekti tika izstrādāti, lai uzlabotu uzraudzības iestāžu darbību, atrisinātu būtiskās problēmas nozarē un paredzētu tiesības uzraudzības iestādēm turpmāk izskatīt pārkāpumu lietas saskaņā ar *Administratīva procesa likumu*. Likumprojekti pārskata līdzšinējo pieeju pārkāpuma izvērtēšanā – ar jaunu regulējumu tiks nodrošināta preventīvā pasākumu išstenošana attiecībā uz reklāmai un komercpraksei izvirzīto prasību ievērošanu un dota iespēja komersantiem brīvpārtīgi novērst pārkāpumu bez soda sankciju piemērošanas, vienlaicīgi ekonomējot uzraudzības iestādes resursus, sniedzot iespēju tos novirzīt būtisku pārkāpumu novēršanai.

2012. gada 8. novembrī *Saeima* pieņēma **Parādu ātpustiesas atgūšanas likumu**, kura mērķis ir aizsargāt fiziskās personas no agresīvas parādu piedziņas prakses, veicināt parādu labprātīgu atmaksu, kā arī dot iespēju potenciālajiem aizdevējiem novērtēt personas iespējas izpildīt uzņemtās saistības. Saskaņā ar likumā noteikto deleģējumu Ekonomikas ministrija sagatavojuusi divus noteikumu projektus – Noteikumu projektu *Noteikumi par kārtību, kādā izsniedzē izmanto, pārreģistrē, aptur un anulē speciālo atlauju (licenci) parāda atgūšanas pakalpojuma sniegšanai un maksā valsts nodevu par speciālas atlaujas (licences) izsniegšanu un pārreģistrāciju, kā arī prasībam parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzējam speciālas atlaujas (licences) saņemšanai* un noteikumu projektu *Noteikumi par parāda atgūšanas izdevumu pieļaujamo apmēru un izdevumiem, kuri nav atlīdzināmi*. Noteikumiem jāstājas spēkā līdz 2013. gada 31. janvārim.

Lai nodrošinātu atbilstību Eiropas Savienības prasībām par **rotallietu drošumu**, tika veikti grozījumi Ministru kabineta 2011. gada 15. februāra *Rotaļlietu drošuma noteikumos*. Noteikumi stājas spēkā 2013. gada 20. jūlijā.

Veikti grozījumi MK 2011. gada 29. marta *Noteikumos par kārtību, kādā izsniedzē pārreģistrē, aptur un anulē speciālo atlauju (licenci) paterētāju kreditēšanas pakalpojumu sniegšanai un maksā valsts nodevu par speciālas atlaujas (licences) izsniegšanu un pārreģistrāciju, kā arī prasībam kapitalsabiedrībai speciālas atlaujas (licences) saņemšanai*. Grozījumi veikti, lai precīzētu noteikumu 9.1. apakšpunktā piemērošanas kārtību.

2012. gada otrajā pusē turpinājās diskusijas par 2011. gada novembrī apstiprināto Eiropas Komisijas priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patēriņtāju alternatīvajiem strīdu risināšanas mehānismiem (ADR) un Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par patēriņtāju alternatīvo strīdu risināšanu tiešsaistē (ODR). Tiesību aktu projektā izstrādāti, lai veicinātu **patēriņtāju un uzņēmēju uzticību pārrobežu darījumu slēgšanai** ES vienotajā tirgū. Direktīvas projekts paredz ES dalībvalstu pienākumu nodrošināt, ka to ADR struktūras atbilst tādiem kvalitātes kritérijiem kā profesionālitāte, objektivitāte, pārredzamība, efektivitāte un taisnīgums, kā arī uzņēmumu pienākumu informēt patēriņtājus par ADR struktūru, kura var izšķirt potenciālu līgumisku strīdu starp viņiem. Regulas projekts par patēriņtāju ODR paredz Eiropas mēroga tiešsaistes platformas izveidi, kas būs vienots piekļuves punkts patēriņtājiem un uzņēmējiem līgumisko strīdu izšķiršanai, automātiski nosūtot patēriņtāju sūdzību kompetentajai ADR struktūrai. 2013. gada sākumā plānots panākt vienošanos ar Eiropas Parlamentu par abiem priekšlikumiem.

2012. gadā turpinājās diskusijas par 2011. gada 31. martā Eiropas Komisijas apstiprināto priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par patēriņtāju noslēgtiem kreditlīgumiem saistībā ar nekustamo īpašumu. Direktīvas projekts paredz noteikt prasības hipotekārās kreditēšanas pakalpojumu reklāmai, pirms līguma noslēgšanas sniedzamajai informācijai, patēriņtāja kreditspējās pārbaudei, gada procentu likmes aprēķinam, kredīta pirmstermiņa atmaksai, pieejai kreditspējas izvērtēšanas datu bāzēm, kā arī kredīta starpnieku un kredīta devēju uzraudzības mehānismu un kompetences prasības minētajiem pakalpojumu sniedzējiem. Pēc panāktās vienošanās par direktīvas projektu Eiropas Padomē 2012. gada vasarā tika uzsāktas diskusijas par Eiropas parlamenta komentāriem, kas turpināsies 2013. gadā.

6.14. Kvalitātes nodrošināšana

6.14.1. Kvalitātes struktūrpolitika

Produktu un pakalpojumu atbilstības nodrošināšanas jomā valsts institūciju galvenais uzdevums ir veicināt normatīvo aktu prasību pareizu piemērošanu un ievērošanu reglamentētajā un nereglementētajā sfērā, kā arī pilnveidot normatīvo aktu bāzi atbilstoši Eiropas Savienības prasībām, nemot vērā nacionālā tirgus un tautsaimniecības

vajadzības, nodrošinot produktu un pakalpojumu atbilstību, sekmējot uzņēmēju konkurētspējas pieaugumu un starpvalstu tirdzniecības šķēršļu mazināšanu.

Latvijā kvalitātes infrastruktūras sistēmu reglamentē likums *Par atbilstības novērtēšanu, Standartizācijas likums*, kā arī likums *Par mērījumu vienotību* un citi saistītie normatīvie akti.

Galvenie politikas virzieni:

- atbilstības novērtēšanas infrastruktūras (t.sk. testēšanas un kalibrēšanas laboratoriju, inspīcēšanas un sertificēšanas institūciju, vides verificētāju) nodrošināšana un pilnveidošana atbilstoši Latvijas tautsaimniecības vajadzībām, lai aizsargātu patēriņtājus un apkārtējo vidi no nekvalitatīviem produktiem un pakalpojumiem, veicinātu komersantu konkurētspēju un uzticamību Latvijas ražotāju produkcijai, kā arī Latvijas komersantu sniegtajiem pakalpojumiem;
- attiecīgās informatīvās un konsultatīvās bāzes pilnveidošana;
- nacionālo akreditācijas, standartizācijas un metroloģijas institūciju dalības nodrošināšana starptautiskajās organizācijās, uzturot to starptautisko atzīšanu un Latvijas kvalitātes nodrošināšanas infrastruktūras atbilstību starptautiskajām prasībām;
- nacionālās metroloģijas etalonu bāzes uzturēšana un starptautiskā salīdzināšana, lai nodrošinātu nepieciešamo mērījumu izsekojamību, kā arī aizsargātu iedzīvotājus no neprecīzi veiktām mērījumiem;
- kvalitātes pārvaldības, vides un citu brīvprātīgo pārvaldības sistēmu ieviešanas veicināšana uzņēmumos, lai nodrošinātu augstvērtīgas produkcijas ražošanu, pakalpojumu sniegšanu un veicinātu Latvijas komersantu konkurētspēju starptautiskajos tirgos;
- efektīvas tirgus uzraudzības veicināšana, lai nodrošinātu vienlīdzīgus nosacījumus visiem tirgus dalībniekiem un aizsargātu patēriņtājus no iespējamās komersantu negodīgas konkurencēs.

Nacionālo standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas institūciju funkcijas un uzdevumus veic Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ar ierobežotu atbildību „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” attiecīgie biroji: Standartizācijas birojs, Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs un Metroloģijas birojs.

6.14.2. Akreditācija, standartizācija, metroloģija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” ar 2009. gada 1. jūliju veic *Standartizācijas likuma*, likumā *Par atbilstības novērtēšanu*, likumā *Par mērījumu vienotību*, kā arī citos saistītajos likumos noteiktos uzdevumus standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas jomā.

Standartizācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Standartizācijas birojs (LVS) atbilstoši *Standartizācijas likumam* kā nacionālā standartizācijas organizācija pārzina un koordinē Latvijas komersantu un organizāciju darbību standartizācijā.

LVS galvenās funkcijas ir, sadarbojoties ar starptautiskajām un Eiropas standartizācijas organizācijām, veidot Latvijas standartu fondu un izdot Latvijas standartus.

Kopš 2004. gada LVS ir Eiropas Standartizācijas komitejas (CEN) un Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komitejas (CENELEC) pilntiesīgs biedrs. LVS ir arī Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) korespondētājbiedrs un Starptautiskās Elektrotehniskās komisijas (IEC) asociētais biedrs.

Atbilstoši apstiprinātajiem plāniem prioritārie LVS darbības virzieni ir standartizācijas informācijas izplatīšana, Latvijas standartu fonda papildināšana un uzturēšana, standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošana, sadarbība ar starptautiskajām, Eiropas un valstu nacionālajām standartizācijas organizācijām.

Līdz 2012. gada 1. novembrim LVS reģistrēti 36787 standartizācijas dokumenti, t.sk. 30688 Latvijas standarta statusā adaptētie Eiropas standarti. Izveidota jauna Standartizācijas tehniskā komiteja *LVS/STK 51 „Elektroenerģētika”*. LVS koordinētā 51 standartizācijas tehniskā komiteja un 4 darba grupas šī gada desmit mēnešos adaptējušas 1134 Eiropas standartus, latviešu valodā iztulkoti 46 obligāti piemērojamie standarti un Eirokodeksi. Standartizācijas informācijas pakalpojumi sniegti 3083 juridiskām un fiziskām personām.

Turpinot standartu elektroniskās pārdošanas sistēmas pilnveidošanu, 73% no visiem standartiem tiek pārdoti e-veikalā.

LVS ieviestā automātiskā informācijas elektroniskā izziņošanas sistēma sniedz bezmaksas pakalpojumu – *Ikmēneša ziņojums par Latvijas standarta statusā reģistrētajiem standartiem un atceltajiem Latvijas standartiem* – klientu interesējošās jomās 540 pastāvīgajiem klientiem katru mēnesi.

Lai nodrošinātu likumdošanas sasaisti ar standartiem un atvieglotu informācijas meklēšanu, noslēgts līgums ar Latvijas Vēstnesi par informācijas apmaiņu un savstarpējo saīšu izveidošanu tīmekļa vietnē www.likumi.lv un Standartizācijas biroja tīmekļa vietnē www.lvs.lv, kā arī atjaunota informācija par piemērojamajiem standartiem saistībā ar Latvijas likumdošanu.

Lai atbalstītu mazos un vidējos uzņēmumus un veicinātu plašāku standartu izmantošanu, ar 2012. gada 1. janvāri samazinātas cenas standartu iegādei.

Akreditācija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” struktūrvienība Latvijas Nacionālais akreditācijas birojs (LATAK) nodrošina nacionālās akreditācijas sistēmas darbību. LATAK atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes *regulai 765/2008* darbojas kā nacionālā akreditācijas institūcija un ir paziņota (notificēta) Eiropas Komisijai.

Pēdējo gadu laikā akreditēto institūciju skaita pieaugums liecina par akreditācijas procesa nozīmīgumu un stabilitāti atbilstības novērtēšanas jomā. Arvien jaunas institūcijas izvēlas apliecināt savu kompetenci ar akreditāciju. Daudzas institūcijas paplašina arī savu darbības jomu. Pašlaik akreditācijas statuss tiek uzturēts 229 akreditētām institūcijām. Jaunas akreditācijas piešķirtas arī pa vienai laboratorijai Kazahstānā, Azerbaidžānā un Krievijā. Vienas laboratorijas atbilstība tiek uzturēta atbilstoši *Labs laboratoriju prakses principiem*. Viena institūcija akreditēta atbilstoši vides vadības un audita sistēmas (EMAS) prasībām. LATAK turpina sniegt akreditācijas pakalpojumus Ukrainā, kur akreditēta arī viena personāla sertifikācijas institūcija. Informācija par akreditētajām institūcijām pieejama LATAK tīmekļa vietnē www.latak.lv.

LATAK uztur akreditācijas sistēmas atbilstību *Eiropas Akreditācijas kooperācijas* (EA) *daudzpusējās atzīšanas līgumam* (MLA) sešās akreditācijas jomās. Lai pastāvīgi atbilstu šīm prasībām un harmonizētu akreditācijas procedūras, LATAK darbinieki piedalās vairākās EA tehniskajās komitejās – Inspicēšanas un sertificēšanas komitejās, Laboratoriju komitejā un darba grupās, Daudzpusējā atzīšanas līguma komitejās sanāksmēs un ģenerālajās asamblejās.

Starpvalstu sadarbības ietvaros sadarbība tiek uzturēta arī ar Baltkrievijas, Ukrainas un Uzbekistānas akreditācijas institūcijām. Tieka turpināta sadarbība arī ar Gruzijas akreditācijas institūciju, kur kopā ar Vācijas federālo materiālu pētniecības institūtu BAM un citiem konsorcijs partneriem tiek realizēts Twinninga projekts, sniedzot palīdzību Eiropas un starptautisko prasību izpildē.

LATAK ir arī veicinājis nacionālo laboratoriju līdzdalību starptautisko starplaboratoriju salīdzinošās testēšanas programmās un organizējis prasmes pārbaudes. Tieka organizēti arī mācību semināri atbilstības novērtēšanas institūcijām un LATAK iesaistītajiem ekspertiem.

Metroloģija

SIA „Standartizācijas, akreditācijas un metroloģijas centrs” Metroloģijas birojs no 2009. gada 1. jūlija ir Latvijas nacionālā metroloģijas institūcija (LATMB), un tās darbības mērķis ir nodrošināt un attīstīt

mērījumu ticamību un izsekojamību valstī. Metroloģijas birojs pilda likuma *Par mērījumu vienotību noteiktos uzdevumus metroloģijas jomā*.

Lai nodrošinātu nacionālās mērvienību etalonu bāzes atbilstību mūsdienu ES prasībām, jūnijā tika iegādāts masas etalonatsvaru E1 precizitātes klases komplekts.

Sagatavots un īstenots nacionālais starplaboratoriju salīdzināšanas projekts masas mērījumos *SP3-2012 Neautomātisko svaru kalibrēšana*.

Saskaņā ar grafiku tika veikta 11 Nacionālo mērvienību etalonu kalibrēšana Eiropas Savienības nacionālajos metroloģijas institūtos (NMI), kā arī izpildītas etalonu uzturēšanas procedūras.

Somijas NMI tika veikta nacionālo elektriskās pretestības etalonu (no 1 $\text{m}\Omega$ līdz 100 $\text{M}\Omega$), nacionālā līdzsprieguma etalona 7000 un daudz funkciju kalibratora 4808 kalibrēšana. Augustā tika veikta nacionālo garuma etalonu un virsmas negluduma etalonu kalibrēšana Somijas nacionālajā metroloģijas institūtā MIKES. Dānijas nacionālajā metroloģijas institūtā DFM tika nokalibrēti nacionālie masas etalonai.

2012. gada pirmajā pusē tika veikta nacionālo elektrisko mērvienību un garuma etalonu stabilitātes analīze un dreifa novērtēšana starpkalibrēšanas periodā. Ir izpildītas 8 kalibrēšanas rezultātu ticamības validācijas procedūras CMC (*Calibration and Measurement Capabilities*) sfērā.

2012. gadā tika izvērtēta atbilstība un sertificēti 23 mērlīdzekļu tipi, tai skaitā atkārtoti izvērtēta mērlīdzekļu tipu atbilstība un pagarināti sertifikāti 9 tipiem. Regulāri tiek aktualizēts apstiprināto tipu saraksts internētā LATMB tīmekļa vietnē. Sniegtas konsultācijas reglamentētās metroloģijas jautājumos.

LATMB kvalitātes pārvaldības sistēmas kārtējais gada pārskats ir sagatavots un iesniegts vērtēšanai Eiropas Nacionālo metroloģijas institūtu apvienības (EURAMET) tehniskajā komitejā Kvalitāte (TC-Q). Veikti visi nepieciešamie pasākumi kalibrēšanas un mērīšanas spēju CMC starptautiskās atzīšanas uzturēšanai, izmantojot starptautisko BIPM datu bāzi KCDB.

LATMB 2012. gadā turpināja sadarboties ar EURAMET, kā arī ar Starptautisko reglamentētās metroloģijas organizāciju (OIML) un Eiropas reglamentētās metroloģijas kooperāciju (WELMEC). Turpinās sadarbība ar Lietuvas un Igaunijas metroloģijas institūcijām.

Turpinās LATMB sadarbība ar Latvijas metroloģijas institūcijām. Veikta SIA „Latvijas Nacionālais metroloģijas centrs” 74 references etalonu, kā arī 4 masas komparatoru kalibrēšana.

6.15. Privatizācija

Privatizācijas mērķis ir, mainot valsts vai pašvaldības īpašuma īpašnieku, radīt labvēlīgu vidi privātā kapitāla darbībai Latvijas tautsaimniecības attīstības interesēs un sašaurināt darbību, ko valsts un pašvaldības veic kā komersanti.

Tā kā Latvijā realizētās masveida privatizācijas mērķis pamatā ir sasniegts, 2005. gada 1. septembrī

stājās spēkā Saeimas pieņemtais *Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums* (*Privatizācijas pabeigšanas likums*), kas nosaka, kā pabeidzams privatizācijas process, zemes reforma un nodrošināma privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšana (skatīt 6.25. ielikumu).

6.25. ielikums

Valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijas un privatizācijas sertifikātu izmantošanas pabeigšanas likums

Privatizācijas pabeigšanas likums nosaka:

- termiņu – 2006. gada 31. augustu, līdz kuram jebkura juridiska vai fiziska persona varēja ierosināt nodot privatizācijai jebkuru valsts vai pašvaldības īpašumu;
- kārtību, kādā izskata personas iesniegto privatizācijas ierosinājumu un pieņem lēmumu par valsts vai pašvaldību īpašuma nodošanu privatizācijai;
- ka atteikt nodot privatizācijai un saglabāt valsts vai pašvaldības īpašumā var īpašumu, kas ir nepieciešams valsts pārvaldes funkciju vai valsts vai pašvaldības komercdarbības veikšanai;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma nodošanu privatizācijai Ministru kabinetam vai pašvaldībai bija jāpieņem līdz 2010. gada 30. decembrim;
- ka lēmumus par valsts vai pašvaldības īpašuma, par kuru radies īpašuma tiesību strīds, nodošanu privatizācijai pieņem četru mēnešu laikā no dienas, kad spēkā stājies tiesas nolēmums vai notariāls akts;
- ka netiks privatizēta vai atsavināta valsts akciju sabiedrība „Latvenergo”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas pasts”, valsts akciju sabiedrība „Starptautiskā lidosta „Rīga””, valsts akciju sabiedrība „Latvijas dzelzceļš”, valsts akciju sabiedrība „Latvijas gaisa satiksmē” un valsts akciju sabiedrība „Latvijas valsts meži”;
- termiņus, līdz kuriem personām, kuras vēlas izpirkst pastāvīgā lietošanā piešķirtu zemi, ir jāiesniedz zemes izpirkšanas pieprasījums (2006. gada 31. augusts vai 2007. gada 30. novembris), kā arī līdz kuram Valsts zemes dienestā vai pilsētas pašvaldībā ir jāiesniedz attiecīgi zemes robežu plāns vai apliecinājums par veikto zemes izpirkšanas maksājumu privatizācijas sertifikātos pirms zemes izpirkšanas līguma slēgšanas (2008. gada 1. septembris), kā arī iesniegums lēmuma pieņemšanai par zemes piešķiršanu īpašumā par samaksu (2010. gada 31. maijs vai 2011. gada 31. augsts) un to, ka zemes pirkuma līgums bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim;
- ka privatizācijas sertifikātiem nav noteikts derīguma termiņš, bet tos var izmantot tikai privatizācijas procesa ietvaros;
- kārtību, kādā izbeidzama privatizācijas sertifikātu piešķiršana. Personām ir noteikts gala termiņš – 2007. gada 28. decembris, līdz kuram varēja iesniegt pieteikumu piešķirt privatizācijas sertifikātus.

Lai nodrošinātu veiksmīgu un atklātu privatizācijas pabeigšanas procesu norisi, Ministru kabinets ir noteicis kārtību, kā privatizāciju un zemes reformu veicošām institūcijām ir jāizveido publiski pieejami privatizācijas ierosinājumu un zemes izpirkšanas reģistri.

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizācija

Valsts īpašuma objektu un zemes privatizāciju saskaņā ar likumu *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* veic un privatizācijas ierosinājumus apkopo valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra”.

Lēmumu par valsts īpašuma objekta, tai skaitā, kapitāla daļu un neapbūvēta zemesgabala nodošanu privatizācijai pieņem Ministru kabinets, bet apbūvēta zemesgabala, uz kura atrodas citai personai piederošas ēkas vai būves, – Privatizācijas aģentūra. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

No 2005. gada 1. septembra, kad stājās spēkā *Privatizācijas pabeigšanas likums*, līdz 2012. gada 30. novembrim Privatizācijas aģentūras privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti 636 nekustamo īpašumu privatizācijas ierosinājumi, 57 valsts kapitāla daļu privatizācijas ierosinājumi un 4350 zemesgabalu

privatizācijas vai privatizācijas turpināšanas ierosinājumi. Pēc 2006. gada 31. augusta privatizācijas ierosinājumu reģistrā reģistrēti tie privatizācijas ierosinājumi, kas līdz šim datumam kļūdaini iesniegti citās valsts vai pašvaldību institūcijās un vēlāk pēc piekrītības pārsūtīti Privatizācijas aģentūrai.

Ministru kabinets vēl nav izskatījis 8 privatizācijas ierosinājumus, kas saņemti par valsts īpašuma objektiem, no tiem divi privatizācijas ierosinājumi nav izskatīti, jo pašreiz norit tiesvedība par īpašuma tiesību jautājumiem. Trīs privatizācijas ierosinājumi nav izskatīti, jo to izskatīšanu pašreiz apgrūtina juridiskas problēmas. Pret trīs valsts īpašumu objektu nodošanu privatizācijai iebilst ministrijas.

Par 79 valsts īpašuma objektiem nav pieņemts lēmums par privatizāciju, jo nav noskaidrotas to īpašuma tiesības. Privatizācijas aģentūra ir pilnvarota Latvijas Republikas vārdā vērsties tiesā vai pie notāra, lai veiktu nepieciešamās darbības šo īpašuma objektu

atzišanai par bezīpašnieka vai bezmantinieka mantu. Pēc tiesas nolēmuma pieņemšanas vai notariālā akta izdošanas par īpašuma atzišanu par bezīpašnieka vai bezmantinieka mantu saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* pārejas noteikumu 14.² punktu Ministru kabinets četru mēnešu laikā no dienas, kad likumīgā spēkā stājies tiesas nolēmums vai notariāls akts par īpašuma atzišanu par bezīpašnieka vai bezmantinieka mantu, pieņems lēmumu par īpašuma objektu nodošanu privatizācijai vai pamatoitu atteikumu nodot privatizācijai.

Par valstij piederoša īpašuma (nekustamie īpašumi, kapitāla daļas, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir tiesības iegūt Latvijā kustamo vai nekustamo īpašumu. Maksājumi par īpašuma objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Laika posmā no 1994. gada 17. aprīļa līdz 2012. gada 30. novembrim likumā noteiktajā kārtībā kopumā apstiprināti 2501 valsts īpašuma objekti (izņemot zemi) privatizācijas noteikumi. Par publiskām akciju sabiedrībām pārveidoti 94 uzņēmumi, laižot publiskā apgrozījumā 439,14 milj. akciju. Šajā laikā gūti ieņēmumi no valsts īpašuma objektu (izņemot zemi un parādu kapitalizācijas rezultātā radušos akciju pārdošanu, kapitāla daļu un dzīvokļu atsavināšanu) privatizācijas 1,668 miljardu latu apmērā, tai skaitā 401,08 milj. latos un par privatizācijas sertifikātiem 1,267 miljardi latu nominālvērtībā. Jaunie īpašnieki pārņēmuši privatizēto valsts uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) saistības par vairāk nekā 187,95 milj. latu. Noteikto investīciju apjoms bija 146,35 milj. latu, bet faktiski ieguldīto investīciju apjoms sasniedz 267,54 milj. latu.

No 1997. gada Privatizācijas aģentūra veic valstij piederošo zemesgabalu privatizāciju. Līdz 2012. gada 30. novembrim ir privatizēti (noslēgti pirkuma līgumi) 5103 valsts zemesgabali. Privatizēto valsts zemesgabalu kopējā pārdošanas cena sastāda 201,17 milj. latu, no kuriem 98,11 milj. latu naudā, bet 103,06 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos. Ieņēmumi no zemesgabalu privatizācijas līdz 2012. gada 30. novembrim – 190,71 milj. latu, no kuriem 92,67 milj. latu un 98,04 milj. latu īpašuma kompensācijas sertifikātos.

Pašvaldību īpašuma objektu un zemesgabalu privatizācija

Lēmumu par pašvaldībai piederoša nekustamā īpašuma privatizāciju pieņem pašvaldības – pilsētas (novada) dome. Lēmums tiek pieņemts, pamatojoties uz jebkuras fiziskās vai juridiskās personas iesniegtu privatizācijas ierosinājumu.

Par pašvaldībai piederoša īpašuma (nekustamais īpašums, nekustamā īpašuma domājamā daļa, kapitālsabiedrība, kapitāla daļa, zeme) privatizācijas subjektu var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ir

tiesības iegūt Latvijā pašvaldību īpašumu privatizācijas procesā. Maksājumi par pašvaldības īpašumu objektiem izdarāmi latos un/vai privatizācijas sertifikātos.

Pašvaldības īpašuma privatizāciju pašvaldībā nodrošina attiecīgās pašvaldības (pilsētas, novada) īpašuma privatizācijas komisija.

Pašvaldības domes apstiprināto privatizācijas projektu, noteikumu un paziņojumu atbilstību likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* un *Privatizācijas pabeigšanas likuma* noteikumiem nodrošina Ekonomikas ministrija.

No 1994. gada 17. februāra līdz 2012. gada 1. decembrim Ekonomikas ministrija ir izskatīusi un pieņemusi zināšanai 3314 privatizācijas projektus ar kopējo nosacīto cenu 160,2 milj. latu (t.sk. maksājumi sertifikātos 58,61 milj. latu nominālvērtībā).

No 1997. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 1. decembrim Ekonomikas ministrijā ir izskatīti un akceptēti pašvaldību 1671 apbūvēta un neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumi (no 2005. gada 1. septembra – atsevišķi apbūvētu zemesgabalu privatizācijas paziņojumi) ar kopēju zemesgabalu vērtību 26,4 milj. latu (13,3 milj. latu jāapmaksā īpašuma kompensācijas sertifikātos).

Likuma *Par valsts un pašvaldību īpašuma objektu privatizāciju* 41. panta otrā daļa uzliek par pienākumu pašvaldības domei iesniegt Ekonomikas ministrijā lēmumu par pašvaldības īpašuma objekta privatizācijas projekta apstiprināšanu un apstiprināto privatizācijas projektu. Savukārt lēmuma par apbūvēta vai neapbūvēta zemesgabala privatizācijas noteikumu (paziņojuma) apstiprināšanu iesniegšana Ekonomikas ministrijā ir brīvprātīga un ar likumu nav uzdota.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 5. panta septīto daļu pašvaldības pēc 2006. gada 31. augusta reizi ceturksnī iesniedz Ekonomikas ministrijai ziņas par saņemtajiem pašvaldības īpašuma objektu un apbūvētu un neapbūvētu zemesgabalu privatizācijas ierosinājumiem, lēmumiem par šo objektu un zemesgabalu nodošanu privatizācijai, pārdošanas cenu un samaksai izmantojamo privatizācijas sertifikātu daudzumu.

Dzīvojamo māju privatizācijas gaita

Dzīvojamo māju privatizācija Latvijā tika uzsākta 1995. gadā. To veica Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija (no 2004. gada 1. janvāra – valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra”, no 2008. gada 1. janvāra – Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra, kops 2009. gada 1. jūlija – Privatizācijas aģentūra), kā arī pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas komisijas likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā.

Privatizācijas aģentūras valdījumā un pārvaldišanā 2012. gada 30. novembrī atradās 420 dzīvojamās mājas un 1736 valsts dzīvokļu īpašumi, no kuriem 993 valsts

dzīvokļu īpašumi atrodas Privatizācijas aģentūras valdījumā esošās mājās, 743 valsts dzīvokļu īpašumi atrodas dzīvojamās mājās, kas nodotas dzīvokļu īpašumu īpašnieku pārvaldīšanā.

Valsts dzīvojamo māju privatizācijas process – līdz 2012. gada 30. novembrim ir pieņemti lēmumi par 5128 valsts dzīvojamo māju nodošanu privatizācijai, laika posmā no 2012. gada 1. jūnija līdz 2012. gada 30. novembrim – 8 lēmumi. Līdz 2012. gada 30. novembrim likumā *Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju* noteiktajā kārtībā ir izsūtīti 50180 privatizācijas paziņojumi privatizējamo valsts dzīvokļu īrniekiem un īpašumā līdz dzīvojamās mājas privatizācijai nodoto dzīvokļu īpašniekiem, laika posmā no 2012. gada 1. jūnija līdz 2012. gada 30. novembrim – 11 paziņojumi. Līdz 2012. gada 30. novembrim ir privatizēti 44347 valsts dzīvokļi, laika posmā no 2012. gada 1. jūnija līdz 2012. gada 30. novembrim noslēgti 39 privatizējamo valsts dzīvokļa īpašumu pirkuma līgumi.

Pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas process – dati par pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas procesu un pašvaldību dzīvojamo māju nodošanu dzīvokļu īpašniekiem pārvaldīšanā šobrīd vairs netiek aktualizēti, līdz ar to Privatizācijas aģentūras datu bāzēs esošie dati neatspoguļo faktisko situāciju.

Valsts dzīvojamo māju un dzīvokļu pārvaldīšana – dzīvokļu īpašumu īpašniekiem līdz 2012. gada 30. novembrim pārvaldīšanā nodotas 3815 valsts dzīvojamās mājas, laika posmā no 2012. gada 1. jūnija līdz 2012. gada 30. novembrim – 24 dzīvojamās mājas. Republikas pilsētu un novadu pašvaldību īpašumā no 2012. gada 1. jūnija līdz 2012. gada 30. novembrim nodoti 189 valsts dzīvokļu īpašumi.

Zemes reforma

Zemes reformas pamatlērkis ir pārkārtot zemes lietošanas un īpašuma tiesiskās, sociālās un ekonomiskās attiecības no komandekonomikas uz tirdzus ekonomiku.

Zemes reformas procesā ietilpst brīvās, valstij piekrītošās zemes piešķiršana pastāvīgā lietošanā, īpašuma tiesību atjaunošana un pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana), īpašuma tiesību atjaunošana uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, kā arī valstij un pašvaldībai piederošās zemes privatizācija (atsavināšana). Pastāvīgā lietošanā piešķirtās zemes izpirkšana (pirkšana) un īpašuma tiesību atjaunošana uz pastāvīgā lietošanā piešķirto un zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi norit saistībā ar valstī realizējamo lauku apvidus un pilsētu zemes reformu.

Pilsētās un lauku apvidos ir beigusies zemes piešķiršana lietošanā un zemes nodošana īpašumā par

maksu. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likumu* zemes izpirkuma (pirkuma) līgums ar valsts akciju sabiedrību „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (Hipotēku banka) par lietošanā piešķirto pilsētas vai lauku apvidus zemi bija jānoslēdz līdz 2011. gada 30. decembrim.

Pavisam kopā zemes reformas laikā līdz 2011. gada 30. decembrim Hipotēku banka par lauku apvidus zemi bija noslēgusi 174231 līgumu par 181945 zemes vienībām vairāk kā 1,2 milj. hektāru platībā.

Laika periodā no 1994. gada sākuma līdz 2011. gada beigām bija izpirkti aptuveni 18,5% Latvijas lauku apvidus teritorijas. Visvairāk līgumu ar Hipotēku banku noslēgti 1998. gadā, t.i., 14% no visiem 17 gadu laikā noslēgtajiem līgumiem. Minētais izskaidrojams ar to, ka Saeima, 1997. gada 30. oktobrī pieņemot likumu *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos*, noteica, ka zemes lietošāji zemi par privatizācijas sertifikātiem varēja izpirk tiks līdz 1999. gada 31. decembrim. Lai arī šie nosacījumi ir vairākas reizes mainīti, zemes lietošāju aktivitāti līdz 2004. gadam tas būtiski nav ietekmējis, jo šajā laikā noslēgti vien 6% no visiem noslēgtajiem līgumiem. 2005. gadā noslēgto līgumu skaits strauji pieauga, jo 2005. gada 1. septembrī spēkā stājās *Privatizācijas pabeigšanas likums*, kurš atkal tāpat kā likums *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* ierobežoja termiņus, kādos zemi varēja izpirk par privatizācijas sertifikātiem.

Privatizācijas pabeigšanas likums tika grozīts 2009. gadā, 2010. gadā un 2011. gadā, un zemes izpircējiem, lai tie nezaudētu priekšapmaksā ieguldītos privatizācijas sertifikātus, atkārtoti tika dota iespēja noslēgt līgumu ar Hipotēku banku. Iespēju noslēgt līgumu ar Hipotēku banku no 2009. līdz 2011. gadam ir izmantojuši apmēram 9% no visām līgumu noslēgušajām personām lauku apvidos.

Ja *Privatizācijas pabeigšanas likumā* noteiktajā privatizācijas termiņa pagarinājumā – līdz 2011. gada 30. decembrim netika noslēgtais līgums ar Hipotēku banku, gan pilsētas, gan lauku apvidus zemes izpircējs zaudēja iespēju izpirk zemi par tās kadastrālo vērtību, kā arī zaudēja jau ieguldīto priekšapmaksu, kas veikta privatizācijas sertifikātos pirms zemes kadastrālās uzmērišanas.

Saskaņā ar Hipotēku bankas nodotajiem un Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā reģistrētajiem datiem līdz 2011. gada 30. decembrim līgumi ar Hipotēku banku nebija noslēgti gandrīz par 3600 zemes vienībām lauku apvidus nedaudz vairāk kā 12500 hektāru platībā. Atbilstoši likumā *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* noteiktajam Valsts zemes dienesta teritoriālajām struktūrvienībām līdz 2012. gada 30. jūnijam bija jānodod pašvaldībām informācija par šīm neizpirktais zemes vienībām. Bet pašvaldībām līdz 2012. gada 30. septembrim saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* un likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* nosacījumiem jāpieņem lēmumi par

lietošanas tiesības izbeigšanu un par zemes piekritību pašvaldībai vai ieskaitīšanu zemes rezerves fondā.

Atbilstoši Saeimas 2012. gada 15. novembrī pieņemtajam likumam *Grozjumi likumā „Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos”* (stājas spēkā 2012. gada 14. decembrī) termiņš, kādā pašvaldībām jāpieņem lēmumi par zemes lietošanas tiesību izbeigšanu tām personām, kurus nebija noslēgušas līgumu ar Hipotēku banku līdz 2011. gada 30. decembrim, pagarināts līdz 2013. gada 30. septembrim.

Likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. panta pirmā daļa paredzēja bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekim iespēju pieteikties uz līdzvērtīgām zemes vienībām, kas ar pašvaldības lēmumu līdz 2009. gada 30. decembrim tika nodotas zemes reformas pabeigšanai.

Ja bijušie zemes īpašnieki vai viņu mantinieki vēlējās atjaunot zemes īpašuma tiesības, viņiem likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* ietvaros līdz 2007. gada 28. decembrim bija jāiesniedz pieteikums Centrālajai zemes komisijai (CZK), savukārt dokumentus, kas pierāda īpašuma un mantošanas tiesības, varēja iesniegt līdz 2008. gada 1. septembrim.

Kārtību, kādā bijušajiem zemes īpašniekiem vai viņu mantiniekim atjauno zemes īpašuma tiesības uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi, paredz Ministru kabineta 2008. gada 20. decembra noteikumi Nr. 1030 *Centralajā zemes komisijā iesniegto pieprasījumu izskatīšanas kārtība*.

Pirms zemes īpašuma tiesību atjaunošanas procesa uzsākšanas Valsts zemes dienests sadarbiā ar pašvaldībām pārbaudīja:

- vai pieteikuma iesniedzējam vai citai personai uz pieprasīto zemi jau nav atzītas vai atjaunotas īpašuma tiesības;
- vai nav saņemti īpašuma kompensācijas sertifikāti;
- vai iesniegums par īpašuma tiesību atjaunošanu iesniegts attiecīgajā pašvaldībā līdz 1991. gada 20. jūnijam;
- vai līdz 1996. gada 1. jūnijam par pieprasīto zemi ir iesniegti īpašuma un mantošanas tiesības apliecināšanai dokumenti;
- vai zeme ir priesķirta pastāvīgā lietošanā jeb zemes pastāvīgās lietošanas tiesības ir izbeigtas un ar pašvaldību ir noslēgts zemes nomas līgums par šo zemi.

Pēc minētās pārbaudes veikšanas CZK lēma par pretendantu pieprasījumu izskatīšanas prioritāro grupu.

Pirmās prioritātes pieprasītājiem atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumus īpašuma tiesību atjaunošanai un dokumentus, kuri apliecinā īpašumtiesības vai mantošanas tiesības, bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, taču zemi vai īpašuma kompensācijas sertifikātus nav saņēmuši, kā

arī bijušie zemes īpašnieki, kuri no Vispārējās Lauksaimniecības bankas vai Valsts zemes bankas līdz 1940. gada 21. jūlijam uzsāka izpirkt (aizpirka) Latvijā atstātos vācu izceļotāju nekustamos īpašumus, – neatkarīgi no pieprasījumu iesniegšanas datuma.

Otrās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst bijušie īpašnieki vai viņu mantinieki, kuri pieprasījumu īpašumtiesību atjaunošanai bija iesnieguši līdz 1991. gada 20. jūnijam, kā arī īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecināšanai dokumentus bija iesnieguši līdz 1996. gada 1. jūlijam.

Trešās prioritātes pieprasītāju statusam atbilst pretendenti, kuri pieprasījumus iesnieguši pēc 1991. gada 20. jūnija vai īpašumtiesības un mantošanas tiesības apliecināšanai dokumentus iesnieguši pēc 1996. gada 1. jūlija.

Kopā CZK īpašuma tiesību pieprasījumus uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi atzina 1066 personām 12 982,64 hektāru platībā. No visiem zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītājiem pirmās prioritātes pieprasītāji sastāda 14%, otrās prioritātes pieprasītāji – 3%, bet vislielāko skaitu sastāda trešās prioritātes zemes reformas pabeigšanai paredzētās zemes pieprasītāji, t.i., 83 procenti.

Lai nodrošinātu īpašuma tiesību atjaunošanas procesu uz zemes reformas pabeigšanai nodotajām zemēm, Valsts zemes dienesta reģionālajās nodaļās ir izveidotas vietējo pašvaldību un rajona līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijas, kā arī valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija Valsts zemes dienesta centrālajā struktūrā. Valsts zemes dienesta izveidotās komisijas organizē zemes vienību saraksta nosūtīšanu pretendentiem un apkopo pretendentu izvēlētās zemes vienības. Šo komisiju darbā obligāti piedalās attiecīgās pašvaldības pārstāvis, kurš ir pilnvarots parakstīt zemes reformas pabeigšanai nodotās zemes sadales un īpašuma tiesību atjaunošanai paredzētās zemes robežu shēmas.

Pēc notikušajām izlozēm izlozes protokolu un pretendenta parakstīto zemes robežu shēmu Valsts zemes dienesta izveidotā zemes reformas pabeigšanas komisija nosūta CZK atzinuma pieņemšanai, kura to nosūta pretendentiem tālākai īpašuma tiesību formēšanai.

2010. gadā tika uzsākts īpašuma tiesību atjaunošanas process pirmās prioritātes pretendentiem. No 2010. gada augusta pirmās prioritātes 91 pretendantu pieprasījumu izskatīja Valsts zemes dienesta izveidotā valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija.

Pirmās prioritātes pretendantu pieprasījumu izskatīšanu Valsts zemes dienesta izveidotajās vietējo pašvaldību un rajona līmeņa, kā arī valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisijās pabeidza 2011. gada marta beigās.

Pirmās prioritātes pretendenti pēc CZK atzinuma par īpašuma tiesību atjaunošanu saņemšanas veic zemes vienību kadastrālo uzmērišanu. Pēc kadastrālās uzmērišanas CZK pieņem lēmumus par īpašuma tiesību atjaunošanu, un pretendents ar šo lēmumu iegūst tiesības īpašumu ierakstīt zemesgrāmatā.

No 2011. gada aprīļa tika uzsākta zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemes vienību sarakstu sagatavošana un nosūtišana otrās un trešās prioritātes pretendentiem attiecīgo zemes vienību izvēlei vietējās pašvaldības vai rajona līmenī. Tiem pretendentiem, kuriem pietrūka platība mantojamās zemes kompensēšanai rajona līmenī, tika dota iespēja izvēlēties zemes vienības valsts līmenī visā Latvijas teritorijā.

Kopumā tika izskatīti 35 otrās prioritātes pretendantu zemes reformas ietvaros paredzētās zemes izvēles pieprasījumi, visvairāk otrās prioritātes pretendenti bijušie īpašumi atradās bijušajā Ludzas rajona, Valkas rajona, Cēsu rajona, Preiļu rajona un Balvu rajona teritorijā. Kopumā tika izvēlētas un parakstītas robežu shēmas par 37 zemes vienībām 155,5 hektāru platībā. 30% no otrās prioritātes pretendentiem atteicās no zemes vienību izvēles. Otrās prioritātes pretendantu pieprasījumu izskatīšana vietējā pašvaldības, rajona un valsts līmenī noslēdzās 2011. gada novembrī.

Kopumā tika izskatīti 693 trešās prioritātes pretendantu zemes reformas ietvaros paredzētās zemes izvēles pieprasījumi. 37 trešās prioritātes pretendenti atteicās no īpašuma tiesību atjaunošanai nodotās zemes izvēles.

Vairākās Latvijas teritorijās zemes reformai paredzētā zeme trešās prioritātes pretendentiem nepietika, līdz ar to 188 trešās prioritātes pretendentiem tika atzītas tiesības izvēlēties zemi jebkurā Latvijas lauku apvidus teritorijā. Pavisam kopā CZK atzina tiesības izvēlēties zemi visā Latvijas teritorijā 194 trešās prioritātes pretendentiem par īpašuma tiesību atjaunošanai pieprasītajiem 2650,83 hektāriem. Valsts zemes dienesta valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija darbu uzsāka 2012. gada jūlija beigās.

Līdz 2012. gada beigām Valsts zemes dienesta valsts līmeņa zemes reformas pabeigšanas komisija izskatīja 33 trešās prioritātes pretendantu iesniegumus par īpašuma tiesību atjaunošanai izvēlētajām 117 zemes vienībām 693 hektāru platībā. No tiem 10 pretendenti ieguva visu īpašuma tiesību atjaunošanai pieprasīto zemi 296 hektāru platībā (21 zemes vienība).

Atbilstoši likuma *Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos* 16. panta trešajai daļai (redakcijā līdz 2012. gada 14. decembrim) lēmumu (atzinumu) pieņemšana par īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemes reformas

pabeigšanai paredzēto zemi CZK bija deleģēta līdz 2012. gada 30. decembrim.

Taču, ņemot vērā to, ka pretendenti bieži mainīja savas izvēlētās zemes vienības vai kavējās ar to izvēli, tika kavēts termiņš arī īpašuma tiesību atjaunošanai uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi.

Nemot vērā minēto, Saeima 2012. gada 15. novembrī pieņēma likumu *Grozījumi likumā „Par zemes reformas pabeigšanu lauku apvidos”* (stājas spēkā 2012. gada 14. decembrī), ar kuru tika noteikts, ka atzinumu par īpašuma tiesību atjaunošanu uz zemes reformas pabeigšanai paredzēto zemi CZK pieņem līdz 2013. gada 30. decembrim.

Privatizācijas sertifikāti

Privatizācijas sertifikāts ir valsts piešķirts dematerializēts vērtspapīrs, kuru var tikai vienreiz izlietot kā maksāšanas līdzekli par privatizējamo valsts vai pašvaldības īpašumu.

Privatizācijas sertifikātu piešķiršana un izmantošana notiek saskaņā ar likumu *Par privatizācijas sertifikātiem*. Līdz 2012. gada 30. novembrim 2,4 milj. iedzīvotāju ir piešķirti kopā 112,38 milj. privatizācijas sertifikātu. No tiem 104,37 milj. privatizācijas sertifikātu piešķirti par Latvijā nodzīvoto laiku, savukārt 794,7 tūkst. privatizācijas sertifikātu ir piešķirti 41,4 tūkst. personām par politiskām represijām. No visiem piešķirtajiem privatizācijas sertifikātiem 117,2 tūkst. bijušo īpašnieku vai viņu mantinieku ir piešķirts 8,01 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu, tai skaitā 691,7 tūkst. – par valsts vajadzībām paturēto mantu privatizētajos specializētajos valsts lauksaimniecības uzņēmumos, 4896,4 tūkst. – par zemi lauku apvidos, 970 tūkst. – par namīpašumiem, 814,7 tūkst. – par pilsētu zemi, 461 tūkst. – par uzņēmumiem un citiem īpašuma objektiem, 89,8 tūkst. – par politiski represētām personām atņemto mantu un 85,6 tūkst. – par pretlikumīgi atsavināto mantu.

2012. gadā līdz 30. novembrim 3 bijušo īpašnieku mantiniekim tika piešķirti 422 īpašuma kompensācijas sertifikāti.

Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 27. pantā noteikto no 2007. gada 1. decembra 58 tūkst. personas ir zaudējušas tiesības ieskaitīt kontā 1,64 milj. privatizācijas sertifikātu.

Atbilstoši likumam *Par zemes privatizāciju lauku apvidos* līdz 2012. gada 30. novembrim pieņemti 11076 lēmumi par kompensāciju izmaksu naudā par bijušiem zemes īpašumiem lauku apvidū. Kompensācija izmaksāta 8411 personām par kopējo summu 17,45 milj. latu, dzēšot 0,62 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

6.5. tabula

Privatizācijas sertifikātu izmantošana
(līdz 2012. gada 30. novembrim)

Īpašuma veids	Daudzums	Privatizācijas sertifikātu skaits (milj.)	t.sk. īpašuma kompensācijas sertifikātu skaits (tūkst.)
Dzīvojamās mājas	446 tūkst. dzīvokļu privatizācijas objekti	37,97	589,8
Uzņēmumi un citi īpašumi	nav precīzu datu	7,32	109,6
Kapitāla daļas (akcijas)	nav precīzu datu	44,46	954,0
tajā skaitā:			
publiskajā piedāvājumā	128,7 milj. akciju	37,14	858,0
Zeme	317,1 tūkst. zemes gabalu	17,34	5162,5
Kopā:		107,09	6815,9
% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita		95,3%	85,1%

Dzēdot par politiskajām represijām piešķirtos 0,16 milj. privatizācijas sertifikātu, 26,2 tūkst. politiski represēto personu līdz 2012. gada 30. novembrim izmaksāta kompensācija naudā 4,64 milj. latu apjomā. Saskaņā ar *Privatizācijas pabeigšanas likuma* 28. pantā noteikto 3,4 tūkst. politiski represēto personu zaudējušas tiesības dzēst 16 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Līdz 2012. gada 30. novembrim valsts un pašvaldību īpašuma privatizācijā izmantoti 107,09 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 95,3% no kopējā piešķirto sertifikātu skaita (skatīt 6.5. tabulu). No 2008. gada 1. aprīļa līdz 2012. gada 30. novembrim 470,74 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu vietā ir izmantoti 598,1 tūkst. privatizācijas sertifikātu.

Darījumu veikšanai privatizācijas sertifikātu tirgū to īpašnieki 2012. gada novembrī varēja izmantot 8 licencētu starpniecības kapitālsabiedrību pakalpojumus. Starpniecības kapitālsabiedrību ar privatizācijas sertifikātiem veikto darījumu (pirkšana no fiziskām personām un pārdošana) mēneša kopējais apjoms 2012. gadā līdz 30. novembrim svārstījās no 4,06 tūkst. privatizācijas sertifikātu jūlijā līdz 56,44 tūkst. privatizācijas sertifikātu martā un no 0,59 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu aprīlī līdz 5,48 tūkst. īpašuma kompensācijas sertifikātu novembri.

Ministru kabineta 2007. gada 16. oktobra noteikumu Nr. 712 *Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumi* 2. punkts nosaka, ka privatizācijas sertifikātu kontus atver un apkalpo akciju sabiedrība „Latvijas Krājbanka” un Hipotēku banka, kā arī citas kredītiesādes, kurām ir tiesības pieņemt fizisko personu naudas noguldījumus (noteikumu Nr. 712 31.9. apakšpunkt) un kuras savus iekšējos noteikumus (noteikumu Nr. 712 3. punkts) ir

saskaņojušas ar privatizācijas sertifikātu tirgus starpniecības kapitālsabiedrību licencēšanas komisiju.

2012. gada 1. decembrī 380,5 tūkst. fizisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 2,009 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 1,9% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 0,111 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

2012. gada 1. decembrī juridisko personu privatizācijas sertifikātu kontos bija 0,718 milj. privatizācijas sertifikātu jeb 0,6% no kopējā piešķirto privatizācijas sertifikātu skaita, tai skaitā 0,006 milj. īpašuma kompensācijas sertifikātu.

Finanšu un kapitāla tirgus komisijas padome 2011. gada 21. novembrī pieņēma lēmumu apturēt akciju sabiedrības „Latvijas Krājbanka” visu finanšu pakalpojumu sniegšanu. Rīgas apgabaltiesa 2011. gada 13. decembrī pēc Finanšu un kapitāla tirgus komisijas pieteikuma pasludināja akciju sabiedrības „Latvijas Krājbanka” maksātnespējas procesu. Savukārt ar 2012. gada 8. maija Rīgas apgabaltiesas lēmumu tika uzsakta maksātnespējīgās akciju sabiedrības „Latvijas Krājbanka” bankrota procedūra.

Saskaņā ar *Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumu* 31.9. apakšpunktu bankai, apkalpojot klienta privatizācijas sertifikātu kontu, ir pienākums: ja banka zaudē kredītiesādes statusu vai tiesības pieņemt fizisko personu naudas noguldījumus, vai nolej izbeigt privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanu, nekavējoties izbeigt jaunu kontu atvēršanu, turpinot kontu apkalpošanu līdz to pārcelšanai uz citu banku, un noslēgt līgumu ar citu banku par privatizācijas sertifikātu kontu pārcelšanu, saskaņojot kontu pārcelšanas kārtību ar privatizācijas sertifikātu tirgus starpniecības kapitālsabiedrību licencēšanas komisiju.

Šobrīd, ievērojot *Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumu* 2. punktu, vienīgās kredītiestādes, kurām ir tiesības atvērt un apkalpot privatizācijas sertifikātu kontus, ir Hipotēku banka un likvidējamā akciju sabiedrība „Latvijas Krājbanka”.

Pašlaik ir iestājusies normatīvajos aktos paredzētā situācija, kas uzliek par pienākumu likvidējamai akciju sabiedrībai „Latvijas Krājbanka” izbeigt jaunu privatizācijas sertifikātu kontu atvēršanu un, turpinot esošo kontu apkalpošanu, noslēgt līgumu ar citu banku par privatizācijas sertifikātu kontu pārcelšanu. Kā jau minēts, šobrīd vienīgā kredītiestāde, kura var pārņemt likvidējamā akciju sabiedrībā „Latvijas Krājbanka” esošos privatizācijas sertifikātu kontus, ir Hipotēku banka.

Nemot vērā šobrīd notiekošo Hipotēku bankas pārveides procesu, par privatizācijas sertifikātu kontu

pārcelšanu atbildīgās institūcijas šobrīd strādā pie optimālākā privatizācijas sertifikātu kontu apkalpošanas modeļa, kas varētu tikt izmantots arī turpmāk.

Ministru kabinets 2012. gada 18. decembra sēdē pieņēma noteikumu projektu *Grozījumi Ministru kabineta 2007. gada 16. oktobra noteikumos Nr. 712 „Privatizācijas sertifikātu izmantošanas noteikumi”*, kura mērķis ir paredzēt atvieglotu kārtību, kādā individuāli pārcelt privatizācijas sertifikātu kontus no vienas kredītiestādes uz citu.

Vienlaicīgi šobrīd tiek izstrādāti turpmākie privatizācijas sertifikātu administrešanas risinājumi, par kuriem konceptuāls lēmums tiks pieņemts 2013. gada pirmajā pusē.

6.16. Publisko personu komercdarbības un kapitāla daļu pārvaldības reforma

Latvijas valstij pilnībā vai daļēji pieder ievērojams skaits kapitālsabiedrību, kam ir liela ietekme uz valsts ekonomiku. Valstij piederošo kapitālsabiedrību īpašumā ir ievērojami aktīvi, un šo kapitālsabiedrību vidū ir lielākie darba devēji valstī. Tādēļ valstij ir nepieciešams regulāri sekot līdzi tai piederošo kapitālsabiedrību darbības rezultātiem, lai veicinātu atbildīgu, efektīvu un uz rezultātiem vērstu kapitālsabiedrību vadību, kā arī palielinātu kapitālsabiedrību vērtību nākotnē. Tāpat arī atsevišķu pašvaldību kapitālsabiedrību darbībai ir nozīmīga loma attiecīgās administratīvās teritorijas noteikta pakalpojuma sniegšanā.

2012. gada beigās 100% valsts līdzdalība ir 68 kapitālsabiedrībās, valsts izšķirošajā ietekmē ir 5 kapitālsabiedrības, 75 kapitālsabiedrībās valsts līdzdalība ir mazāka par 50%. Kopā valstij tieša līdzdalība ir 148 kapitālsabiedrībās. Netieša līdzdalība valstij pastāv 28 kapitālsabiedrībās. Valstij gan tieša, gan netieša līdzdalība kopā ir 176 sabiedrībās.

Latvijā ir 323 kapitālsabiedrības, kurās vienīgais dalībnieks ir pašvaldība (pašvaldības kapitālsabiedrības), 39 kapitālsabiedrības ir pašvaldību izšķirošajā ietekmē un 243 gadījumos kādai no pašvaldībām pieder 50 un mazāk procenti kapitāla daļu kādā kapitālsabiedrībā. Četrām pašvaldībām nepastāv līdzdalība kapitālsabiedrībās.

Vadoties pēc informācijas, kas sniepta *Latvijas valsts uzņēmumu 2010. gada pārskata*¹, 2010. gadā valstij piederošo kapitālsabiedrību kopējais apgrozījums bija 2,12 miljardi latu. Kapitālsabiedrību kopējā peļņa

2010. gada beigās bija 74 milj. latu. Kapitālsabiedrību aktīvu kopējais apjoms 2010. gadā bija 8,09 miljardi latu. 2010. gada beigās valstij pilnībā vai daļēji piederošajos uzņēmumos bija nodarbināti vairāk nekā 50 tūkst. strādājošo.

Publisko personu komercdarbība. Publisko personu iesaistīšanās komercdarbībā rada tirgus izkroplojuma risku. Tāpēc publisko personu komercdarbība ir pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos, kad pastāv sevišķs attaisnojums šādas komercdarbības veikšanai. Galvenais ekonomiski pamatotais mērķis valsts dalībai kapitālsabiedrībās ir tirgus nepilnību novēršana un līdz ar to sabiedrības labklājības celšana. *Valsts pārvaldes iekārtas likuma* minētie komercdarbības ierobežojumi noteikti leģitīma mērķa sasniegšanai, t.i., lai publiskā persona, nekroplojot konkurenci, darbotos kā līdzvērtīgs partneris privātajam biznesam tikai tajos gadījumos, kad tas nepieciešams drošības funkciju un valsts politikas īstenošanas nodrošināšanai kādā no sabiedrības dzīves nozarēm. Taču praksē bieži vien tie tiek tulkoti pārāk plāsi, līdz ar to gan valsts, gan pašvaldības veic komercdarbību nozarēs, kas formāli atbilst *Valsts pārvaldes iekārtas likuma* 88. pantā noteiktajiem nosacījumiem, tomēr pēc būtības ir pretrunā ar minētās normas mērķi – ierobežot valsts komercdarbību.

Valsts kapitāla daļu pārvaldība. Latvijā ir decentralizēts valsts kapitāla daļu pārvaldības modelis, un valsts kapitāla daļu pārvalde tiek īstenota ar kapitāla daļu turētāja – nozares ministrijas vai kādas citas institūcijas – starpniecību. Decentralizētā modeli ir iespējama situācija, ka normatīvie akti var tikt atšķirīgi

¹ http://www.mk.gov.lv/files/latvijas_valsts_uzņēmumu2010gada_parskats.pdf

interpretēti un piemēroti atkarībā no kapitāla daļu turētāja izpratnes vai citiem faktoriem. Analizējot Latvijā īstenoto valsts kapitāla daļu pārvaldības praksi, identificētas šādas būtiskākās problēmas:

- valsts kapitāla daļu turētājs īsteno vairākas lomas vienlaikus (klienta, īpašnieka un nozares politikas veidotāja loma vienā personā);
- zema kapitāla atdevē;
- nav pārskatāmi definēti sasniedzamie ekonomiskie un īpašie (nozares politikas) mērķi un nav analizēti, izvērtēti kapitālsabiedrību rādītāji attiecībā uz tiem;
- nav nodrošināta vienota un caurskatāma valsts kapitāla daļu pārvaldība;
- nepietiekami profesionāla valsts kapitāla daļu pārvaldība (tajā skaitā profesionālu piesaistīšana);
- nav vienotas pārraudzības sistēmas, kas veicinātu komercdarbības vides uzlabošanu;
- sadrumstalots, nevienuzīmīgi interpretējams un nepilnīgs valsts kapitāla daļu pārvaldības regulējums;
- ikdienas pārvaldības lēmumu politizācija.

Ministru kabineta 2012. gada 15. maija sēdē tika izskatīta un pieņemta Ekonomikas ministrijas izstrādātā ***Publisko personu komercdarbības koncepcija*** un sadarbībā ar Privatizācijas aģentūru izstrādātā ***Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepcija***.

Apstiprinot *Valsts kapitāla daļu pārvaldības koncepciju*, Ministru kabinets ir atbalstījis dalēji centralizētā valsts kapitāla daļu pārvaldības modeļa ieviešanu, kā arī valsts kapitālsabiedrībās labas korporatīvās pārvaldības principu ieviešanu, tajā skaitā informācijas atklātību, elastīgu un uzņēmumu vērtību paaugstināšu dividenžu politiku, motivējoša atalgojuma politiku, nepolitizētu kapitālsabiedrību pārvaldes institūciju locekļu amatā iecelšanas procedūru, kapitālsabiedrību komercdarbības mērķu noteikšanu un rezultātu izvērtēšanu u.c.

Piedāvātais modelis paredz izveidot centralizēto pārvaldības institūciju. Dalēji centralizētajā modelī valsts kapitāla daļu pārvaldība tiek sadalīta starp: 1) nozares ministriju, kas pārrauga nozares attīstību un ar nozares specifiku saistītos jautājumus (piemēram, normatīvo aktu izstrāde, politikas plānošanas dokumentu izstrāde, nozares politikas mērķu izstrāde, priekšlikumu izstrāde valsts budžeta projektam), kā arī nosaka kapitālsabiedrību specifiskos, nefinanšu mērķus; 2) centralizēto pārvaldības institūciju, kas pārrauga finanšu rezultātu jautājumus un korporatīvās pārvaldības principu ieviešanu un īstenošanu.

Apstiprinot *Publisko personu komercdarbības koncepciju*, Ministru kabinets ir atbalstījis šādus risinājuma variantus:

1. publisko personu kapitālsabiedrības, kurās:
a) izdod administratīvos aktus vai veic valsts nodevas administrešanu, kā arī kuru ienākumi veidojas no dotācijas (subsīdijas) vai sniegtā pakalpojuma, izpildot tām deleģētos valsts pārvaldes uzdevumus, tiek pārveidotas par tiešas pārvaldes iestādēm; b) sniedz publiskos pakalpojumus un (vai) publiskās personas vārdā īsteno projektus, kā arī kuru ienākumi veidojas no sniegtā pakalpojuma, izpildot tām deleģētos valsts pārvaldes uzdevumus, tiek pārveidotas par publiskajām aģentūrām;
2. jānosaka uzdevums publiskai personai regulāri, tas ir, ne mazāk kā reizi trījos gados, analizēt nepieciešamību saglabāt dalību konkrētās kapitālsabiedrībās, tai skaitā publiskās personas kapitālsabiedrības līdzdalību citā sabiedrībā, kā arī līdzdalības atbilstību publiskās personas komercdarbības ietvarām. Ja valsts dalība nav nepieciešama, kapitāla daļas ir jāpārdod (pilnībā vai dalēji), valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrība jālikvidē vai jāpārveido par publisko aģentūru, pieņemot attiecīgu Ministru kabineta vai pašvaldības lēmumu. Minētais lēmums jāpieņem publisko tiesību jomā kā administratīvais akts, un, lai nodrošinātu sabiedrisko kontroli, ir jāparedz tiesības individuāliem pārsūdzēt publiskas personas lēmumus tāpat kā vispārēju administratīvu aktu;
3. publiskā persona var nodarboties ar komercdarbību stratēģiski svarīgā nozarē vai tirgus nepilnības apstākļos, tai skaitā situācijā, kad pastāv dabiskais monopolis;
4. publisko personu kapitālsabiedrības var iegūt līdzdalību citās sabiedrībās, kuru darbība atbilst publiskās personas komercdarbības nosacījumiem, vai ja līdzdalība ir nepieciešama, lai nodrošinātu publiskās personas kapitālsabiedrības komercdarbības mērķu sasniegšanu, kā arī ja ir izvērtēts, ka ar publisko personu kapitālsabiedrības līdzdalību citā sabiedrībā tās resursi tiek izmantoti racionāli un ekonomiski pamatoti, ievērojot labas korporatīvās pārvaldības principus.

Lai ieviestu Ministru kabineta apstiprinātos, koncepcijās piedāvātos risinājuma variantus, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi un noteiktajā kārtībā saskaņo ar ieinteresētajām institūcijām (nevalstiskajām organizācijām) sešu likumprojektu paketi, tajā skaitā likumprojektu *Publisko personu kapitālsabiedrību un kapitāla daļu pārvaldības likums*, kas veidots uz šobrīd spēkā esošā likuma *Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedribām bāzes*, kā

arī izstrādāti grozījumi *Valsts pārvaldes iekārtas likumā*, kas paredz sašaurināt nosacījumu loku, kuriem iestājoties publiska persona ir tiesīga dibināt

kapitālsabiedrību vai iegūt līdzdalību esošā kapitālsabiedrībā.

6.17. Tautsaimniecības padome

Ekonomikas ministrijas Tautsaimniecības padome (TSP) ir TSP dibinātāju organizāciju – Ekonomikas ministrijas, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras, Latvijas Pašvaldību savienības, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības, Latvijas Darba devēju konfederācijas izveidota konsultatīva institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un darbojas saskaņā ar MK 2010. gada 23. marta noteikumu Nr. 271 Ekonomikas ministrijas nolikums 6.11. apakšpunktu un 7.2. apakšpunktu, 1999. gada 17. februārī noslēgto Vienošanos par sadarbību Tautsaimniecības padomē un 2012. gada 9. novembra Ekonomikas ministrijas TSP nolikumu Nr. 1-7-32.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas nozaru intereses, kā arī pilnveidota sadarbība starp Ekonomikas ministriju un citām valsts institūcijām, TSP pieaicina nozaru asociācijas, kuras pārstāv savas nozares uzņēmējus un to intereses, kā arī neatkarīgos ekspertus – ekonomistus, izglītības un zinātnes pārstāvjus.

TSP darbības mērķis ir veicināt uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides politikas veidošanu un īstenošanu Latvijā, kā arī veicināt ilgtspējīgas tautsaimniecības

attīstības principu ieviešanu un sekmēt valsts ilgtspējīgas attīstības procesu un sabiedrības līdzdalību tajā, identificēt uzņēmējdarbību kavējošos apstākļus un veikt visas nepieciešamās darbības to novēršanai, piedalīties komercdarbību veicinošu normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu izstrādē, veicināt inovācijas un ārējo tirdzniecību.

TSP izskata un seko tādu jautājumu un normatīvo dokumentu projektu, tautsaimniecības attīstības koncepciju, valsts budžeta un citu dokumentu risināšanai, kas ir nozīmīgi Latvijas tautsaimniecības attīstībai. TSP sagatavo priekšlikumus un pieņem rekomendējošus lēmumus par šiem jautājumiem. TSP realizē dialogu starp uzņēmējiem un Ekonomikas ministriju, kā arī ar citām valsts institūcijām un sabiedriskām organizācijām.

TSP pieņemtajiem lēmumiem ir rekomendējošs raksturs.

TSP sadarbojas ar Ministru kabinetu, ministrijām un citām valsts institūcijām, lai panāktu TSP izvirzīto uzņēmējdarbības vides pilnveidošanai nepieciešamo priekšlikumu iekļaušanu atbildīgo institūciju sagatavotajos normatīvajos aktos.

6.26. ielikums

TSP personālsastāvs un darba organizācija

TSP personālsastāvu, pamatojoties uz Vadības komitejas lēmumu, apstiprina ekonomikas ministrs.

Ekonomikas ministrs pauž TSP uzdevumā TSP viedokli Lielo un stratēģiski nozīmīgo investīciju projektu koordinācijas un Ārējās ekonomiskās politikas koordinācijas padomēs un citos pārnozaru forumos.

TSP Vadības komiteja ir konsultējoša un koordinējoša institūcija, kas piedalās ar uzņēmējdarbības politiku saistīto jautājumu risināšanā un atbild par TSP darba plāna un TSP sēžu darba kārtību jautājumu izvērtēšanu un apstiprināšanu, kā arī TSP darba efektivitātes nodrošināšanu un uzlabošanu.

Vadības komitejas personālsastāvu apstiprina ekonomikas ministrs. Vadības komitejas sastāvā ir ekonomikas ministrs un četru TSP dibinātāju pārstāvji, kas vienlaicīgi ir arī TSP locekļi:

- pārstāvīs no Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības;
- pārstāvīs no Latvijas Darba devēju konfederācijas;
- pārstāvīs no Latvijas Pašvaldību savienības;
- pārstāvīs no Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras.

TSP Vadības komitejai ir tiesības pieaicināt pārstāvus par attiecīgi kompetencei atbilstošiem, sēdē izskatāmiem jautājumiem (piemēram, Ārvalstu investoru padomi Latvijā, Latvijas Zinātņu akadēmiju, Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomi, attiecīgās valsts institūcijas un sabiedriskās organizācijas).

TSP sastāvā ir 26 TSP Vadības komitejas eksperti, tai skaitā ekonomikas ministrs, TSP priekšsēdētājs un uzņēmēju organizāciju, valsts struktūru un citu organizāciju pārstāvji.

TSP sēdēs novērotāju statusā piedalās pārstāvis no Ārvalstu investoru padomes Latvijā, Rīgas Tehniskās universitātes, biedrības „Latvijas Tirgu savienība”, Latvijas Zinātņu akadēmijas un Latvijas Amatniecības kameras.

Par TSP sastāva maiņu vai papildināšanu lemj TSP dibinātāji TSP Vadības komitejas sēdēs.

TSP vada padomes priekšsēdētājs, kuru no sava vidus rotācijas kārtībā ievēl TSP Vadības komitejas locekļi un kura pilnvaru laiks ir viens gads.

TSP sēdes notiek vidēji reizi mēnesi.

TSP darbu nodrošina Tautsaimniecības padomes sekretariāts, kura darbību nodrošina Ekonomikas ministrija.

TSP sēžu starplaikā TSP rekomendējošos lēmumus pieņem TSP Vadības komiteja.

2009. gada 21. maijā TSP, Ekonomikas ministrija un Finanšu ministrija parakstīja sadarbības memorandu *Izaugsmei, konkurentsējai un nodarbinātībai*. Sadarbības memoranda mērķis ir TSP, Ekonomikas ministrijas un Finanšu ministrijas sadarbība un saskaņota rīcība Latvijas ekonomikas izaugsmes, nodarbinātības un konkurētspējas veicināšanai, kā arī aktīva dalība ilgtspējīgas Latvijas stratēģijas izstrādē un ieviešanā.

Lai profesionāli tiktu pārstāvētas tautsaimniecības nozaru intereses efektīvā dialogā ar Ekonomikas ministriju, TSP un citām uzņēmēju organizācijām un valsts institūcijām, Ekonomikas ministrija ir izveidojusi sadarbības modeli ar tautsaimniecības nozarēm.

TSP izskata uzņēmējus pārstāvošo institūciju – asociāciju priekšlikumus likumdošanas pilnveidošanai. Nozaru asociācijas izvērtē un sniedz atzinumus par

tiesību aktu projektiem. Savukārt ministrija informē normatīvo aktu sagatavotājus par TSP iesniegumiem priekšlikumiem likumdošanas pilnveidošanai, kā arī veic citus pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai.

Sobrīd Tautsaimniecības padomē ir pārstāvētas 16 nozaru (ķīmija un farmācija, finanses, transports – tranzīts, logistika, enerģētika, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, IT klasteris, tirdzniecība, elektrotehnika, elektronika, vieglā rūpniecība, kokrūpniecība, mašīnbūve un metālapstrāde, būvniecība, tūrisms, viesnīcas un restorāni, pārtika, poligrāfija, izglītība un zinātnē) asociācijas.

6.27. ielikums

TSP par ekonomikas politikas prioritātēm

TSP uzskata, ka ir jāturpina darbs pie tā, lai Latvijā nodrošinātu stabili makroekonomisko vidi un tautsaimniecības izaugsmi kopumā. Lai veicinātu konkurenci Latvijā, ir jāveido sabalansēts budžets, jāpastiprina konkurences uzraudzība un jāveicina konkurences attīstība visās tautsaimniecības nozarēs sabiedrības interesēs, laikus identificējot riska sektorus, kuros iespējami konkurences tiesību pārkāpumi, ierobežojot administratīvos un citus šķēršļus konkurencei.

TSP par problemātiskām jomām joprojām uzskata nodokļu politiku un administrāciju, darbaspēka izglītību, makroekonomisko stabilitāti un tiesību aktu izmaiņu neprognozējamību.

Tāpat ir jāizvērtē normatīvie akti jau to izstrādes gaitā, lai identificētu un novērstu iespējamus konkurences tiesību pārkāpumus, tirdzniecības tehniskās barjerās un diskriminējošos nosacījumus brīvas preču un pakalpojumu aprites un uzņēmējdarbības tiesību jomā. Jāpilnveido valsts atbalsta un iepirkuma uzraudzība, panākot augstu caurskatāmības līmeni valsts atbalsta projektiem.

Sekmējama efektīvas un konkurētspējīgas nozaru struktūras veidošana, jāveicina pētniecību un attīstību un inovācijas, it īpaši privātajā sektorā, jāizstrādā un jāievieš pasākumi, kas veicinātu izglītības, pētniecības un tautsaimniecības sektoru sadarbību, nodrošinot zināšanu un tehnoloģiju pārnesi.

Veicināma struktūrfondu ātrāka apgūšana un jāsekmē jaunu eksporta tirgu apgūšana un nostiprināšanās esošajos. Jānodrošina eksporta veicināšanas institucionālā bāze un tās kapacitātes celšana, ārējo ekonomisko pārstāvniecību attīstība, finanšu instrumentu pieejamība un atbalsts uzņēmumiem eksporta mārketingā.

Parakstot vienošanās protokolu, puses vienojās apvienot resursus programmatisko dokumentu izstrādei, veikt pasākumus valdības deklarācijas ietvaros pieņemto tautsaimniecības attīstības un uzņēmējdarbības vides uzlabošanas programmu realizēšanai, kā arī par to, ka nozaru asociācijas izvērtē un sniegs atzinumus par ministriju izstrādātajiem tiesību aktu projektiem.

2012. gadā ir notikušas 10 Tautsaimniecības padomes sēdes un 9 TSP Vadības komitejas sēdes, kurās tika izskatīti šādi svarīgākie jautājumi:

- ES daudzgadu budžets 2014.-2020. gadam;
- *Nacionālais Konkurentsējās ziņojums*;
- *Industriālās politikas izstrādes gaita*;
- *Nodokļu politikas stratēģija 2012.-2014. gadam*;
- *Nacionālā attīstības plāna prioritāšu izstrādes gaita*;
- prioritātes nākamajam plānošanas periodam, prioritātes *Nacionālā attīstības plāna* un prioritāšu ieviešanas finansēšanas apgūšanas sistēma;
- tiesu sistēmas efektivitāte un tās uzlabošana;

- *Fiskalās politikas vadlīnijas 2013.-2015. gadam*;
- Ekonomikas ministrijas sagatavotās darba tirgus vidēja termiņa un ilgtermiņa prognozes;
- pārnozaru nodarbinātības politikas ietvars;
- attīstības finanšu institūcijas izveides plāns un pašreizējais modelis;
- nodokļu atvieglojumi pētniecībai un attīstībai;
- *Uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumu plāna 2012. gadam* izpilde un progress;
- 2013. gada valsts budžets;
- *Nacionālā attīstības plāna* progresā starpziņojums;
- zaļā vīzija;
- *Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2012.-2020. gadam*;
- *Latvijas Enerģētikas ilgtermiņa stratēģija 2030 – konkurētspējīga enerģētika sabiedrībai*;
- uzņēmējdarbības vides novērtējums Latvijā (*Doing Business 2013* un *Globālās Konkurētspējas indekss*).

7. REKOMENDĀCIJAS

Pašlaik Latvijas ekonomika pārkārtojas uz ilgtspējīgu attīstības modeļi, kurā galvenais attīstības dzinējspēks ir eksports, spēja konkurēt iekšējos un ārējos produktu tirgos, kā arī būt konkurents pēc ieguldījumiem kapitāla piesaistē, lai kāpinātu Latvijas ražīgo potenciālu.

Līdz ar kopējās ekonomiskās paradigmas maiņu pieaug nepieciešamība veidot efektīvu industriālo politiku, kuras uzmanības centrā būtu uz eksportu vērsto nozaru attīstību un tautsaimniecības struktūras maiņa par labu šim nozarēm. Šai politikai jānodrošina tirgojamo nozaru konkurētspējas un eksporta ienesīguma palielināšana, tādējādi veicinot valsts kopējo ienākumu pieaugumu.

Svarīgākie industriālās politikas izaicinājumi, uz kuriem būtu vēršama valsts aktīva rīcība, ir:

- **finansējuma ierobežojumi.** Lai arī situācija finanšu tirgū ir stabilizējusies, tomēr kreditēšanas apjomī joprojām ir ļoti zemā līmenī, kas lielā mērā ir saistīts ar finanšu tirgus pastiprinātu risku uztveri kā no aizdevēju, tā no aizņēmēju puses. Ierobežotās iespējas piekļuvei finansējumam daudziem uzņēmumiem klūst par nozīmīgu investēšanas un attīstības šķērsli. Tāpēc ir nepieciešams turpināt stiprināt banku sektoru, kā arī paplašināt un pilnveidot alternatīvus investīciju finansēšanas avotus;
- **darbaspēka izmaksas un cenu konkurētspēja.** Līdz šim Latvijas konkurētspējas uzlabošanos pamatā noteica darbaspēka izmaksu samazināšana. Tomēr jāņem vērā, ka darba tirgus liberalizācijas un darbaspēka starptautiskās mobilitātes apstākļos uzturēt lēta darbaspēka priekšrocības ilgstoši nebūs iespējams, un tāpēc darbaspēka izmaksu pieaugums var klūt par šķērsli ražotāju konkurētspējai iekšējā un ārējos tirgos. Lai mazinātu darbaspēka izmaksu pieauguma ietekmi uz Latvijas ražotāju konkurētspēju, ir nepieciešams uzlabot nodokļu sistēmas konkurētspēju, kā arī sniegt valsts atbalstu jebkurā jomā, kas saistīta ar izmaksu samazināšanu ražošanas resursiem;
- **zema produktivitāte un vājš inovācijas sniegums.** Latvijas rūpniecības produktivitātes līmenis būtiski atpaliek no ES vidējā līmeņa. Pašreizējā zemā inovācijas absorbcija mazina iespējas panākt ātru situācijas uzlabošanos. Inovācijas process ir jāsaista ar salīdzinošo priekšrocību veidošanu, it īpaši Latvijai identificētajos perspektīvajos produktu tirgos.

Tāpēc īpaši svarīga ir valsts izdevumu daļa inovācijai un uzņēmēju motivācijas apstāklu veidošanai, lai uzņēmējus ieinteresētu arvien vairāk ieguldīt tehnoloģijās un pētniecībā un attīstībā. Atbalsta instrumentiem jākoncentrējas uz izmaksu un riska mazināšanu un sadarbības veicināšanu;

- **starptautiskā biznesa transformācija.** Globālie izaicinājumi veido jaunu biznesa modeļi, kam raksturīgs tas, ka piegādes un ražošanas kēdes klūst daudz izsmalcinātākas, veidojas valstu specializācija kādā noteiktā nozarē vai arī produkta pievienotās vērtības radīšanas kēdē, pastiprinās nozaru (ražošanas) iekšējā specializācija (darba dalīšana) u.tml. Tādējādi šī jaunā biznesa modeļa apzināšana un veidošana ir svarīgs priekšnosacījums ceļā uz augstāku ražošanas produktivitāti. Lai nodrošinātu Latvijas konkurētspējas priekšrocību attīstību, nepieciešams veicināt iekšējo un ārējo partnerību, ieiešanu starptautiskajās ražošanas un piegādes kēdēs dažādos veidos, atbalstot klasteru veidošanos, uzlabojot vadības prasmes, piesaistot ārvalstu tiesīs investīcijas, vienlaikus aktīvi sevi piedāvājot globālajā tirgū u.tml.;
- **darbaspēka pieejamība un prasmes.** Nemot vērā negatīvās demogrāfijas un migrācijas tendences, turpmākajos gados darbaspēka pieejamības jautājumi, attīstoties ekonomikai, Latvijā klūs arvien aktuālāki. Rūpniecības modernizācija, kā pamatā ir jauno tehnoloģiju attīstība, izvirza augstākas prasības darbaspēka kvalitātei un profesionālai mobilitātei. Kvalificētā darbaspēka pieejamība klūst par nozīmīgu ražošanas attīstības faktoru. Lai mazinātu demogrāfisko izmaiņu negatīvo ietekmi uz ražošanas modernizāciju, ir nepieciešams veicināt profesionālās izglītības un mūžizglītības sistēmas attīstību, nodrošinot darbaspēka piedāvājuma atbilstību pieprasījumam, lielāku uzsvaru liecot uz strādājošo prasmju pilnveidošanu un profesionālās mobilitātes paaugstināšanu. Pasākumiem jābūt regulāriem ar noteiktu valsts atbalstu, kā arī ar darba devēju un darba nēmēju ieinteresētību. Tāpat ir jāturpina iesāktā augstākās izglītības reforma, lai stimulētu kvalitāti, stiprinātu tirgus vajadzību ievērošanu un saikni ar zinātniskās izpētes iestādēm un novērstu budžeta līdzekļu sadrumstalošanu.

Ne mazāk svarīgi ir turpināt īstenot uzņēmējdarbības vides uzlabošanas pasākumus, īpaši tos, kas saistīti ar institucionālo ietvaru (likumdošana, nodokļu politika, atbalsta institūcijas) un infrastruktūras uzlabošanu. Tāpat ir jāturpina uzturēt stabili makroekonomisko vidi. Ir jānodrošina Māstrihtas kritēriju izpilde, lai Latvija būtu gatava iestāties eirozonā 2014. gadā.

Ņemot vērā minēto, mūsuprāt, pašreizējās ekonomiskās politikas neatliekamie uzdevumi ir šādi:

– uzņēmējdarbības vides uzlabošanā un konkurences nodrošināšanā:

- veikt pasākumus tiesu sistēmas pārvaldības un efektivitātes uzlabošanai, jo īpaši lai samazinātu neiztiesāto lietu skaitu un tiesvedības ilgumu. Uzlabot maksātnespējas procesu un šķirēties regulāciju, ieviest mediācijas procesu;
- izstrādāt industriālo zonu veidošanas mehānismu, lai nodrošinātu koordinētu un uz rezultātiem orientētu industriālo zonu attīstību reģionos, kas palīdzētu attīstīt uzņēmējdarbību un piesaistīt jaunas gan vietējās, gan ārvalstu investīcijas;
- restrukturizēt nodokļu sistēmu, veidojot to sociāli taisnīgāku un uzņēmējdarbībai draudzīgāku. Ir jāpanāk, lai nodokļu slogans uz uzņēmējdarbību un nodarbinātību tiktu samazināts;
- samazināt ēnu ekonomiku, atbalstot godīgos uzņēmējus un radot labvēlīgus apstākļus pārejai uz oficiālo ekonomiku, turpināt VID pārveidošanu par institūciju, kas palīdz uzņēmējiem;
- pārvērtēt publiskās personas līdzdarbību komercdarbībā un īstenot valsts aktīvu (kapitālsabiedrību, kapitāla daļu) pārvaldības reformu;
- veicināt e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstību. Jāsamazina informācijas sistēmu un e-pakalpojumu projektu ieviešanas riski, stiprinot pasūtītāju administratīvo kapacitāti un kompetenci, projektu īstenošanas uzraudzību. Jāpaplašina e-paraksta funkcionalitāte, jānodrošina e-pakalpojumu pieejamība un jāveicina e-iepirkumu izmantošana;
- nodrošināt vienas pieturas aģentūras principa ieviešanu valsts un pašvaldību pakalpojumu pieejamībā. Ieviest vienas pieturas aģentūras principu nekustamā īpašuma datu reģistrācijai, nodrošinot Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmas un Valsts vienotās datorizētās zemesgrāmatas datu apmaiņu;
- izstrādāt mūsdienīgu būvniecības procesa tiesisko regulējumu un jaunus būvnormatīvus, tai skaitā Eirokodeksa standartu adaptāciju būvniecību regulējošo normatīvo aktu sistēmā,

radot priekšnoteikumus ilgtspējīgas un konkurētspējīgas būvniecības nozares attīstībai; – pilnveidot valsts reģistros un citās informācijas sistēmās iekļaujamo rādītāju un termiņu savstarpejo saskaņotību, nodrošināt maksimāli pilnīgu un operatīvu reģistros uzkrātās informācijas aktualizāciju, lai novērstu informācijas reģistros neatbilstību reālajai situācijai, kā arī atkārtotu informācijas pieprasīšanu no respondentiem;

- aktīvāk vērsties pret smagākajiem *Konkurences likuma* pārkāpumiem – aizliegas vienošanās un dominējošā stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Attiecībā uz minētajiem pārkāpumiem, it sevišķi karteļu identificēšanu, būtiska ir tieši preventīva rīcība, veicot pārbaudes prioritārajos tirgos, un iecietības programmas īstenošana;

– finanšu pieejamības nodrošināšanā:

- nodrošināt finanšu resursu pieejamību visās uzņēmējdarbības attīstības stadijās, it sevišķi uzņēmējdarbības uzsākšanas stadijā;
- turpināt aizdevumu garantiju izsniegšanu. Nepieciešams nodrošināt komersantam iespēju saņemt kredītresursus komercdarbības veikšanai situācijās, kad komersanta rīcībā esošais nodrošinājums nav pietiekošs kreditresursu piesaistīt nepieciešamā apjomā;
- veidot riska kapitāla instrumentu, kas stimulētu investīcijas uzņēmumu attīstībā un darbības paplašināšanā. Riska kapitāla fondu finansējumam nepieciešams piesaistīt privāto investoru līdzekļus;

– zināšanu ietilpīgas ekonomikas veidošanā:

- ieviest uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumu pētniecības un attīstības izmaksām uzņēmumu pētniecības darbības attīstībai Latvijā;
- sekmēt zinātnieku un komersantu sadarbību, atbalstot kompetences centrus, lai veicinātu pētniecības un rūpniecības sektoru sadarbību rūpniecisko pētījumu, jaunu produktu un tehnoloģiju īstenošanā, kā arī atbalstīt tehnoloģiju pārneses kontaktpunktus, lai mērķtieci attīstītu nepieciešamo pētniecības kompetenci augstskolās un zinātniskajos institūtos un sekmētu pētniecības darbu rezultātu ieviešanu ražošanā;
- atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, veicinot komersantus izvērst rūpnieciskos pētījumus, ieviest ražošanā jaunus produktus, pakalpojumus un tehnoloģijas;
- aktīvāk atbalstīt zinātnes potenciāla attīstību, koncentrējot to jomās, kurās Latvijai ir salīdzinošas priekšrocības;

- pilnveidot zinātnisko darbību regulējošos normatīvos aktus, nosakot, ka zinātniskās institūcijas var būt intelektuālā īpašuma, kas radies valsts finansētu pētījumu rezultātā, īpašnieces;
- **eksperta veicināšanā:**
 - turpināt nodrošināt eksporta kredīta garantiju pieejamību, lai paliecinātu pieejumu tirgiem ar augstāku riska pakāpi un veicinātu Latvijas preču un pakalpojumu eksportu;
 - turpināt atbalstīt uzņēmēju un to apvienību dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības mīsijās, lai veicinātu jaunu tirgu apgūšanu;
 - attīstīt Latvijas ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīklu, nodrošinot Latvijas uzņēmējiem plašu un viegli pieejamu valsts eksporta atbalsta pakalpojumu klāstu eksporta tirgos;
 - nodrošināt Latvijas ārējo ekonomisko interešu pārstāvēšanu tirdzniecības politikas ietvaros kā daudzpusējā, tā arī divpusējos un reģionālos formātos, lai uzlabotu starptautiskās tirdzniecības līgumtiesiskos nosacījumus;
 - turpināt vērsties pret protekcionisma pasākumiem, mazinot tirdzniecības barjeru, ar ko saskaras Latvijas uzņēmēji gan ES iekšējā, gan ārējos eksporta tirgos, tādējādi veicinot pasaules valstu tirgu atvērtību un Latvijas uzņēmumu eksportspēju;
- **darbaspēka pieejamības nodrošināšanā un piedāvājuma uzlabošanā:**
 - izstrādāt konkrētu atbalsta pasākumu kopumu tiem iedzīvotājiem, kas iepriekšējos gados dažādu iemeslu dēļ ir emigrējuši no valsts, kuri būtu gatavi atgriezties, lai dzīvotu un strādātu Latvijā, un viņu ģimenes locekļiem;
 - atbilstoši darba tirgus attīstības tendencēm savlaicīgi identificēt darbaspēka piedāvājuma un pieprasījuma neatbilstību, sniedzot informāciju izglītības politikas veidotājiem; uzlabot dažādu institūciju sadarbību darba tirgus apsteidzošu pārkārtojumu īstenošanā;
 - pilnveidot mūžizglītības sistēmu, lai novērstu jau pašlaik pastāvošās neatbilstības darba tirgū un mazinātu strukturālā bezdarba riskus;
 - pievērst īpašu vērību jauniešiem, kuri neatrodas apmācībā un nav arī nodarbināti, atgriezot tos izglītības sistēmā kvalifikācijas un prakses iegūšanai;
 - veicināt darba devēju aktīvu līdzdalību izglītības kvalitātes pilnveidošanā – prakšu vietu veidošanā, izglītības programmu izstrādē un pilnveidošanā, kā arī aktīvās darba tirgus politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā;
 - veidot starpdisciplināras izglītības/studiju programmas, pastiprinot uzsvaru uz uzņēmējspēju attīstīšanu;
 - attīstīt 1. līmeņa profesionālo augstāko izglītību (koledžas) – saīsināts apmācību laiks, ietaupīti valsts un privātie līdzekļi;
 - pārskatīt darba tiesisko attiecību regulāciju, paplašinot elastības iespējas starp darba devēju un darba ņēmēju;
 - veicināt apmācību atbilstību darba tirgus prasībām, pilnveidojot (mainot) pašreizējā darbaspēka apmācību plānošanas sistēmu, pārskatot līdzšinējo īstermiņa darba tirgus prognozēšanas metodoloģiju un apmācību virzienu noteikšanas kārtību, lai tiktu ņemtas vērā darba tirgus vidēja termiņa prognozes, kā arī tautsaimniecības attīstības vidēja termiņa un ilgtermiņa mērķi;
- **energoefektivitātes uzlabošanā:**
 - padarīt energoefektivitāti par starpnozaru politikas mērķi, iekļaujot to citās politikas jomās, tādās kā reģionālā un pilsētu attīstība, transports, rūpniecības politika, lauksaimniecība, kā arī to uzsvērt starptautiskās attiecībās, izglītībā un apmācībās;
 - veicināt un atbalstīt energoefektivitātes paaugstināšanu daudzdzīvokļu mājās, kā arī izvērtēt energoefektivitātes uzlabošanu publiskajās ēkās;
 - pārskatīt minimālās energoefektivitātes prasības ēku norobežojošām konstrukcijām un inženierītehniskajām sistēmām, ņemot vērā izmaksu optimālu līmeni, kas rada viszemākās izmaksas aplēstajā kalpošanas laikā;
 - noteikt mērķus zema vai gandrīz nulles enerģijas patēriņa ēku būvniecībai;
 - veicināt sabiedrības informētību par dažādām metodēm un praksi ēku energoefektivitātes uzlabošanai, veicināt ēku energoefektivitātes labas prakses piemērošanu publiskā sektora ēkās;
 - stiprināt atbalstu jaunu energoefektīvu tehnoloģiju pētniecībai, izstrādei un ieviešanai, radot iespējas dinamiskai energoefektivitātes risinājumu attīstībai, kā arī inovācijām un darbavietu izveidei;
 - identificēt Latvijai piemērotāko enerģijas taupības shēmu, kas *Energoefektivitātes direktīvas 2012/27/EU* ietvaros uzliek par pienākumu enerģijas tirgotājiem ietaupīt enerģiju galapatēriņa sektoros;

- efektīvas, drošas un ilgtspējīgas energijas piegādes nodrošināšanā:
 - integrēt Latvijas un Ziemeļvalstu elektroenerģētikas tirgus;
 - pabeigt risku izvērtēšanu iespējamiem Latvijas dabasgāzes tirgus liberalizācijas scenārijiem;
 - nodrošināt *Baltijas energijas tirgus starpsavienojumu plāna* paredzēto energijas infrastruktūras attīstības projektu un energijas tirgu integrācijas pasākumu īstenošanu, kā arī panākt Latvijai svarīgo infrastruktūras projektu ieklaušanu Kopējas nozīmes projektu sarakstā;
 - izstrādāt priekšlikumus elektroenerģijas cenas pieaugumu risku samazināšanai, izvērtējot esošo atbalstu;
 - izveidot ekonomiski pamatotu un elastīgu politiku atjaunojamo energoresursu izmantošanai energijas ražošanā.

Konsekventi īstenota struktūrpolitika sekmēs Latvijas ekonomikas izaugsmi, kas būs pamats iedzīvotāju dzīves līmeņa paaugstināšanai. Latvijas sekmīgu attīstību un ekonomisko izaugsmi noteiks ne tikai valsts institūciju darbs, bet arī ikviens cilvēka personīgā iniciatīva jebkurā Latvijas vietā sabiedrības savstarpējās sapratnes un dialoga apstākļos.